

Daumont

RESA

i

SVERIGE

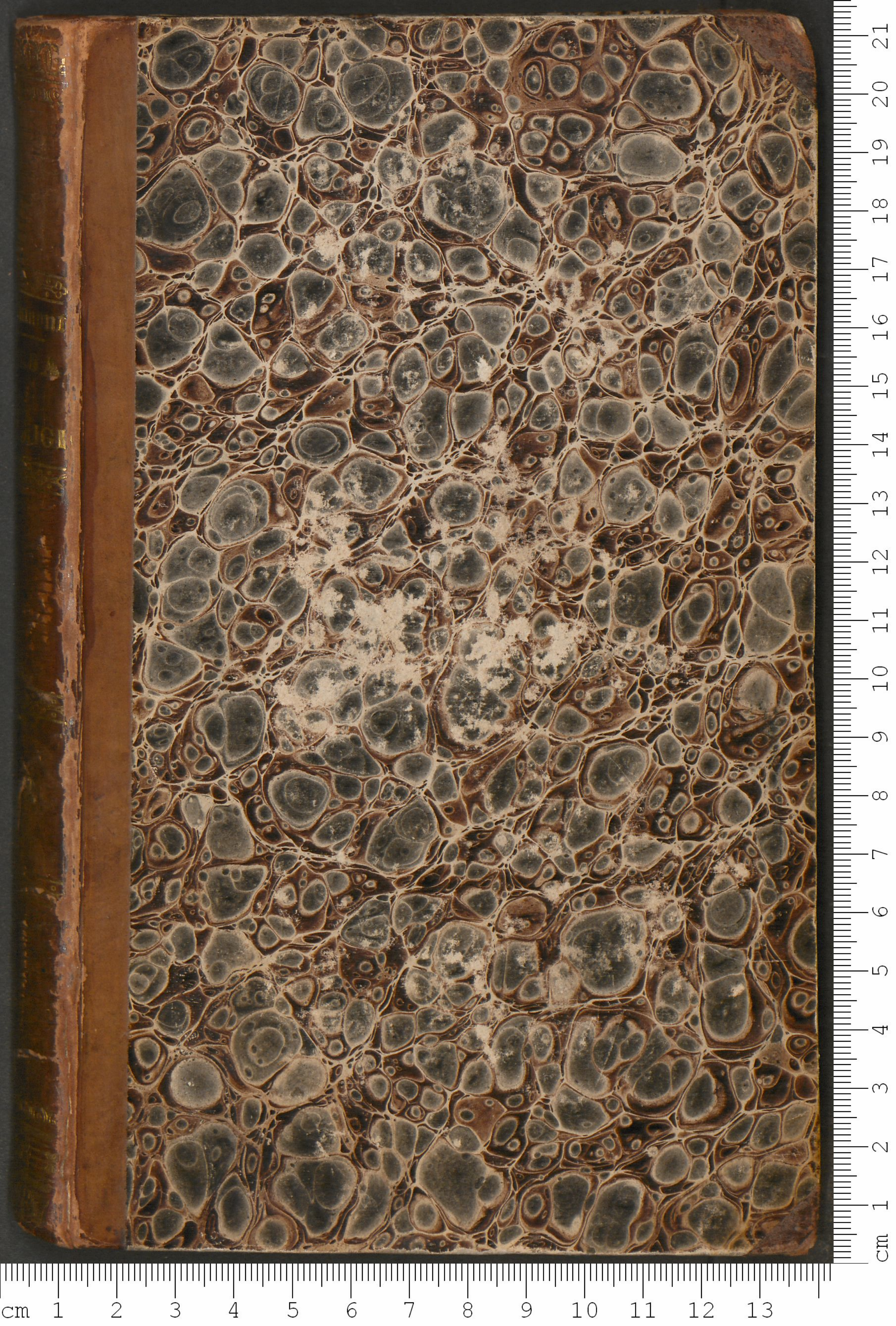

2

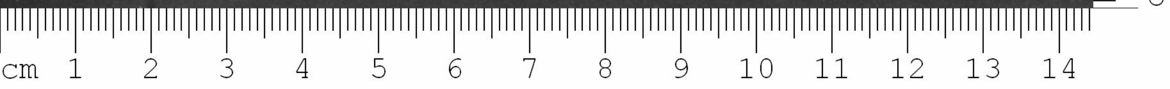

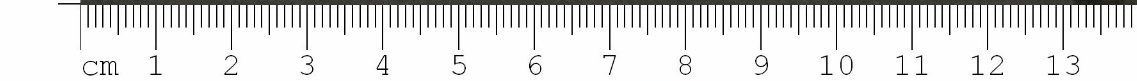

Tillhörig
Henning Edv. Taube
N:o

Robert Southey

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

RESA
I
SVERIGE,
ÅR 1830,

INNEHÅLLANDE

UNDERRÄTTELSER RÖRANDE DETTA RIKES HANDEL, SJÖFART, JORDBRUK, BERGSRÖRELSE, MANUFAKTURER, ALLMÄNNA UNDERVISNING, KONSTER OCH LITTERATUR; DESS INVÅNARES SEDER OCH BRUK;

ÄFVENSOM

EN ÖFVERSIGT AF LANDETS ALLMÄNNA BESKAFFENHET, DESS KLIMAT OCH VÄXTLIGHET

JEMTE

NÅGRA DETALJER BETRÄFFANDE NU REGERANDE KONUNGEN OCH DESS HÖGA FAMILJ, ADELN, FÖRSVARSVERKET, STATSFÖRFATTNINGEN SAMT POLITISKA FÖRHÅLLANDEN;

AF

Alexander Daumont.

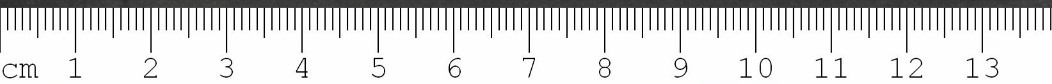
ÖFVERSÄTTNING

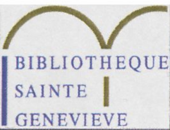
AF

FR. BERNH. CÖSTER.

SEDNARE DELEN.

STOCKHOLM.
TRYCKT HOS JOHAN HÖRBERG, 1835.

Ces récits ont un charme irrésistible, lorsque le narrateur possède l'art difficile de tracer des peintures à la fois élégantes et fidèles.

DAUMONT.

Sednare Delens innehåll.

Rättelser:

Sid. 5,	*rad.* 19,	*står:*	Irland	*läs:* Island
— 22	— 15	—	trägårdssaker	— trägårdsvexter
— 25	— 21	—	sampati	— sympati
— 32	— 2	—	*partiquer*	— *pastèques*
— 43	— 3	—	upphemtas	— upphissas
— 61	— 10	—	förbruka	— förarbeta
— „	— 25	—	oförbrukade	— oförarbetade
— 73	noten	—	svenska skålpund	— svenskt skålpund
— „	„	—	svenska läster	— svensk läst
— 76	„	—	svenska kannor	— svensk kanna
— 78	— 13	—	Tillverkningen	— Tillverkningar
— 105	— 16	—	ef	— af
— 106	— 25	—	milloner	— millioner
— 107	— 19	—	konstruktioner,	— konstruktioner.
— 110	— 10	—	vittnen	— vittne
— 119	— 24	—	lemna	— lemnar
— 150	— 18	—	De	— Generalerne
— 174	— 11	—	Detta	— Denna
— 210	— 15	—	utnämnas	— utnämnes
— 226	— 3	—	upprätte	— upprättar
— 236	— 7	*ordet*	men *går ut*	
— 246	— 21	*står:*	den	— det
— 251	— 5	—	räkning	— bekostnad
— 254	— 9	—	lagförslager. som	— lagförslager, som
— „	— 12	—	förslag	— företag
— 255	— 9	—	som	— hvilken
— 267	— 7	—	dem	— den

SJUTTONDE KAPITLET.

Jordbruket.

Jordbruket i allmänhet. — Boskapsskötseln. — Hästar. — Hornboskap. — Fårafvel. — Ängsmark. — Åkerjord. — Hemman. — Ägodelning. — Skogar. — Konungens nitälskan för jordbrukets förkofran. — Svenska adelns förhållande såsom landtmän.

Få uppträden väcka ett lifligare intresse än det Sverige företer, vid betraktandet af ihärdigheten hos dess idoga befolkning att förmå en motsträfvig natur till bördighet och aftvinga henne de för lifvets uppehälle nödvändiga alster.

Under de tjuge senare åren har jordbruket inom detta land gjort högst betydliga framsteg; regeringen har medverkat dertill genom uppmuntringar af alla slag, och jordägarne hafva dervid gått henne till handa med ett nit, som på en gång vittnar om nationens patriotism och en förståndsodling, för hvars fattning det blifvit klart, att jordbruket, genom sin förmåga att gifva tillökning åt näringsmedel och folkmängd, är samhällets egentliga lifsprincip.

Den jordbrukande allmänheten har i sitt fredliga och arbetsamma lefnadssätt, samt deraf följande sedlighet och kärlek till hembyggden, ett säkert skydd för de motgångar och skiftande konjunkturer, som oroa andra näringsgrenar, hvarföre den ock tar i anspråk en upplyst regerings hela omsorg.

Ehuru jordbruket i Sverige höjt sig till det första af fria yrken, är likväl mängden af arbetande, i anseende till det större antal armar en mager jordmån fordrar, betydligare än i något annat land, ty den utgör fyra femtedelar af befolkningen, det vill säga att man på 2,871,000 invånare räknar 2,067,000 bönder, och om man till detta antal vill föra alla dem, som, utan att tillhöra bondeståndet, äro jordbrukare, kan summan af personer, hvilka egna sig åt landthushållningen, uppskattas till sju niondelar af hela rikets folknummer.

I ett land, som Sverige, der landtmannens industri snart sagdt uteslutande inskränker sig till odlingen af säd och foderväxter, är bedrifvandet af denna näringsgren förenadt med en större säkerhet, ty det inträffar nästan aldrig, att odlarens mödor helt och hållit gå förlorade, och det är tilläfventyrs denna borgen för framtiden, som ger lif och uppmuntran åt hans verksamhet; erfaren-

heten har *lärt* honom, att äfven den vildaste och oländigaste mark kan, med ihärdighet och klokt använda arbetskrafter, förmås till bördighet, och att man, med ett i förhållande till jordmån och erforderlige gödningsämnen väl ordnadt bruknings-sätt, alltid kan vara viss om ersättning för den flit och de kostnader man nedlagt.

Att till högsta möjlighet uppdrifva boskaps-skötseln bör således vara föremål för synnerlig omtanka inom ett land, der en af naturen föga bördig jordmån kräfver ständig hjelp och nya kraf-ter från ladugårdens afkastning, af hvars större eller mindre myckenhet den växtliga produktionen här mer än annorstädes beror; ty den utgör egent-liga grunden för alla beräkningar, som äro fotade på åkerbruket. Också är man, hvad denna om-ständighet beträffar, i Sverige, på god väg; dock återstår ännu mycket att tillgöra.

Mängden af jordbruket tillhörige boskapskrea-tur i Sverige uppgår till 4,720,000, hvaraf 400,000 hästar, 1,900,000 oxar, kor och kalfvar, 1,350,000 får, 600,000 svin, samt 170,000 getter.

I allmänhet synes alla dessa djurslag hafva urartat. Hästarna äro öfverallt mycket småväxta, endast i Skåne finnas de något större, och denna provins ensamt hyser 80,000 eller femtedelen af

hela antalet. Då man jemför mängden af de i Frankrike och England befintlige hästar med dessa länders folknummer, erfar man, att i England, som har 24 millioner invånare och 2,200,000 hästar, finnes således 92 hästar per mille invånare; i Frankrike räknar man 2,176,000 hästar, eller 66 per mille invånare. I åtskilliga svenska provinser, synnerligast i de södra, är hästarnes antal jemförelsevis större än hvad angående förhållandet i England och Frankrike blifvit anfördt, ty der uppgår det till 130 hästar per mille invånare, och i Skåne ända till 243 per 1000; men i den mån man kommer längre i norr aftaga dessa kreatur både i mängd och godhet; i Norrland räknar man ej fler än 90 per 1000 invånare och i Westerbotten endast 30; i Lappland upphör detta husdjur helt och hållet, men ersättes af renar, hvilka, jemte hunden, äro de enda, som finnas i denna aflägsna nejd.

Hornboskapens antal uppgår till 300,000 oxar, 1,100,000 kor samt 500,000 kalfvar, inalles 1,900,000, eller 680 per 1000 invånare. I Frankrike räknar man 7,000,000 nötkreatur, det vill säga 213 per 1000 af folkmängden.

Hornboskapen är äfvenledes ganska småväxt; i Skåne äro imellertid oxarne af en ganska öfverlägsen beskaffenhet; i Östergöthland och Småland

finnes detta kreaturslag i största mängd; dock är det bland Wermlands och Dalarnas ymniga betesmarker, som de flesta och bästa korna träffas; deras mjölk äger ett stort företräde; om somrarne föra invånarne sina hjordar upp bland bergen, der de åt sig uppföra små kojor, alldeles på Schweitzarens vis.

Boskapsafvelns befrämjande fordrar ännu, i Sverige, en jemn och fortsatt uppmärksamhet; den stora mängd nötkreatur, som årligen införes från Finland, vittnar huru mycket återstår att verka för denna del af landtmanna-ekonomien.

De fårhjordar jag haft tillfälle att se, voro nästan alltid af sämsta beskaffenhet; imellertid visa de större säteriägarne en berömlig täflan för detta boskapsslags förädling och fortkomst. De använda stora kostnader till införskrifvande af baggar och tackor af ren race från Spanien, Frankrike, England och Irland, och genom lyckade parningar hafva de kommit derhän, att på sina gods införa en förbättrad afvel; ickedessmindre har denna omständighet ända hittills icke haft nog vidsträckt inflytande på fårafveln i allmänhet; likväl kan till befrämjande af ett förbättradt förhållande härutinnan icke användas nog mycken omsorg, då man tar i betraktande de väsentliga fördelar landtmannen hemtar deraf. Fårets kött, ull och spillning

utgöra för honom trenne högst vigtiga medel till välstånd. Spillningen efter hästar och nötkreatur innehåller ej nog värme och är alldeles otillräcklig för ett godt åkerbruk; fårgödseln deremot har, i anseende till dess hetare beskaffenhet, ett erkändt företräde, och är således en, i svenska landthushållningen, högst vigtig artikel.

Regeringen har icke heller försummat att komma *det enskildta nitet till hjelp; flera* schäferier hafva på dess bekostnad blifvit anlagda, af hvilka det på Näs, i Småland, är ansenligast; *det* innehåller mer än trehundra racefår, kända under namn af *infantado* eller spanska, saxiska elektoral, *southdowne* eller engelska samt slutligen en mängd franska merinosfår. Näst detta schäferi är det på Mellingeholm, i Upland, anlagda, som innehåller tvåhundra får, betydligast.

Mängden af får i Sverige uppgår till 1,562,000, hvilket lemnar ungefär samma förhållande till folknummern som i Frankrike, der man räknar tjuge millioner ullbärande kreatur. Den svenska *ullen* är temligen vacker, och förbrukas nästan helt och hållit inom landets fabriker. De provinser, som äga talrikaste fårhjordarna, äro Skåne och Wermland.

Nära 63:dje graden försvinna fåren alldeles, och endast getter trifvas ända till 65:te. Af detta

senare slag finnas ganska få i de mellersta och södra provinserna. Det är i Dalarnas och Norrlands skogsbyggder, som de i synnerhet äro talrika; af 173,000 getter, som man räknar i Sverige, tillhöra 132,000 dessa båda provinser.

Ängsodlingens bedrifvande utvisar fullkomligt det rådande förhållandet mellan ladugård och åker. I England, som äger ett så stort rykte för öfverlägsenheten af sitt landtbruk, äro, af hundra *acres* öppen jord, åttie använda till äng och resten till säd. I Frankrike deremot, hvarest så föga omsorg egnas åt boskapsafvelns förökande, räknar man endast 10 *hectarer* ängsjord mot 90 *hectarer* åker. I Sverige skattas arealen af all åker till 1,835,000 tunnland (ett rymdmått, som är ungefär en sjettedel större än en *arpent* i trakten kring Paris); ängar, betesmark och andra odlingar upptaga i mån af lokala förhållanden en dubbel eller två gånger större vidd än åkern.

För tjuge år sedan frambragte Sverige ej tillräckligt säd för eget behof; hvarje år måste sådan köpas från Danzig och Holland till ett belopp, som ofta uppgick till sex eller åtta millioner francs; numera ha sakerna fått ett helt annat utseende: Sverige förser icke allenast sina egna invånare med säd, utan derifrån utskeppas äfven årligen till ut-

länningen tolf till femton skeppsladdningar *). Man erinrar sig att, år 1829, då skörden slog felt i Frankrike, infunno sig, till allmän förvåning, fartyg, lastade med svensk spannmål, i Havre och flera franska hamnar.

Också är det i synnerhet till sädesväxterna, som landtmannens industri sträcker sig, och man kan antaga att, under ett fjerdedels sekel, har åkerjordens afkastning fördubblats. Utan det omåttliga bruket af bränvin, hvaraf förtäringen är öfver all höfvan stor, skulle Sverige kunna utföra en ansenlig myckenhet spannmål; bränvinsbränningen har i synnerhet tilltagit sedan Gustaf III:s regering. För att öka sina fiskaliska inkomster, förvandlades bränvinsbränningen, som ända dittills varit fri, af denne furste till ett monopolium under kronan; ifrån detta ögonblick har förbrukningen deraf oupphörligt varit i tilltagande, ehuruväl nämnde monopolium blifvit afskaffadt: det onda var en gång för alla och obotligen skedt. Njutningen af denna förderfliga dryck har blifvit en källa till sedeförderf inom de lägre samhällsklasserna, hvilkas förnuftsbruk och arbetslust deraf

*) År 1830 utfördes endast från hamnarna i Malmö, Landskrona och Wisby 32,500 tunnor hafra till England, 3000 tunnor korn och några mindre betydliga partier af andra sädesslag. *Förf. not.*

förstöras. År 1786 uppgick förtäringen af brännvin endast till 5,400,000 kannor, och år 1831 hade den stigit ända till tjugetvå millioner kannor.

Hvete växer, i Sverige, utom gränsen för dess växtlighet, och, för fyrtie år sedan, skördades detta sädesslag endast i Skåne; numera har odlingen deraf, medelst jordbrukarens bemödanden och omsorger, äfven utbredt sig till de mellersta, ja till och med de norra provinserna. År 1830 såddes i Westerbottens län trettie mått hvete, hvilka gåfvo etthundra åttie mått igen, det vill säga sjette kornet, den vanliga afkastningen af detta sädesslag i det öfriga Sverige.

Skåne och Sveriges inre provinser, såsom Östergöthland, äro de, hvarest odlingen af de för menniskans näring väsentliga växter med bästa framgång bedrifves. Det vanligaste sädesslaget i södra delen af riket är råg, samt dernäst korn, hvete och blandsäd. Längre i norr odlas företrädesvis korn, som växer ända ofvanom polkretsen. Odlingen af potäter är allmän, och denna rotfrukt har erhållit företrädet framför alla andra näringsgifvande växter. I allmänhet äro sädesslagen, oaktadt de äga ett ganska vackert utseende, mindre födande än de, som växa i det södra Europa, och dessutom äro de, enligt hvad man försäkrat mig, mycket svårare att konservera.

Åkerjorden gifver i allmänhet ej mer än fjerde till femte kornet, likväl finnas några trakter af Skåne och Östergöthland, som härifrån göra ett undantag, och der afkastningen, som man säger, är jemförlig med de bäst odlade delar af England och Frankrike. Vare sig härmed hur som helst, är ett af de största hinder för Sveriges välstånd undanröjdt alltsedan sädesproduktionen, under en tid af tie år, begynt att svara mot landets behof, och man har äfven anmärkt att folkökningen gått i bredd med de framsteg åkerbruket gjort; folknummern har stigit med aderton på hundra från 1812 till 1830, och sädesproduktionen har, under samma tidsrymd, ökats med fyrtietvå på hundra. I Sverige beräknas två och en half tunna spannmål till hvarje individs årliga underhåll; då således afkastningen utgör 6,499,000 tunnor på 2,871,000 invånare, uppkommer ett deficit af 678,000 tunnor, som rikligen ersättes genom produktionen af ej mindre än 3,248,000 tunnor potäter.

Man har i större delen af landet upphört att afbränna skogarna, för att på samma mark företaga odlingar. Af askan, som betäcker jorden, gödes hon under fyra till fem år; men efter denna tid utmattas hon och upphör slutligen att gifva äring. Likväl finnas ännu åtskilliga nejder, der detta bruk bibehållits.

I Maj månad sås vårsäden, för att skördas i Augusti. Sedan höstsäden under en kort tid betäckt jorden med en vacker grönska, försvinner den småningom under en djup bädd af snö; men vid första vårvärme framträder den åter i hela sin glans och friskhet.

Den vackra årstiden är kort; men då solen nästan hela dygnet förblifver öfver horisonten, kan sommarn i sjelfva verket anses fördubblad. Den svenske landtmannen hemtar häraf anledning till *ökade* ansträngningar ända tills skördetiden är förbi; först derefter äger han tid till hvila. Vi hafva redan anmärkt att i Sverige fordrar åkerbruket flera armar än annorstädes; den korta sommarn är en af orsakerna dertill, och värmans intensitet under aderton fortsatta timmar på dygnet fordrar ansträngningen af alla krafter, för att medhinna arbetet. Denna omständighet, det vill säga det stora antal arbetare, som jordbruket fordrar vid denna tid på året, i förening med sommarns korthet, äro sannolikt bland de orsaker, som hindra införandet af åtskilliga andra odlingsföretag.

Det var icke förr än efter 1809 års revolution, som hvarje Svensk erhöll rättighet att besitta frälsejord. Före denna tid kunde den ej innehafvas af någon ofrälse utan Konungens bifall.

Arrendeafgifter i penningar äro endast brukliga i de bördigaste delarna af riket; den vanliga methoden är hälftenbruk. Ett mycket användt sätt är att afstå några åkerlappar till underhåll åt ett jordbrukande hushåll, som förbinder sig att i ersättning bestrida arbete vissa dagar i veckan vid hufvudgården. Till dessa hushåll tages vanligtvis obesuttne bönder eller drängar under de större godsen. Men det finnes en annan ganska aktningsvärd klass jordbrukare, som utgöres af sådana bönder, hvilka äro ägare till den egendom de antingen ärft eller förvärfvat, och den de i arf öfverlemna till sina barn; det är endast dessa, som äga rättighet att inom sig välja riksdagsmän. Mången bonde har studerat i Upsala eller Lund, och det finnes ibland dem män, hvilka äro lika utmärkta för deras insigter, som märkvärdiga för deras urgamla och patriarkaliska seder.

Den svenska bondens belägenhet är i sjelfva verket lycklig; han njuter stort oberoende och full medborgarerätt; hans stånd hedras, han är ansedd och betalar få utskylder (?). Ett landtligt välstånd öfverstiger sällan i kapital 12 till 14000 francs. När en bonde äger 40 till 50,000 francs i fastighet anses han för rik; en förmögenhet af 100,000 francs är sällsynt, och få äro de, hvilkas tillgångar öfverskrida denna gräns. Den svenska allmogen är

föga gäldbunden; den har endast till en fjerdepart del i *totalbeloppet* af de hypotheksförbindelser, hvarmed riket är behäftadt, och den besitter mer än hälften, det vill säga femtiesex hundradedelar, af dess jord.

År 1832 uppskattades genom taxeringskomitéerna, hvilkas värdering är långt under verkligheten (man inser lätt hvarföre), totalvärdet af all fast förmögenhet till 307 millioner riksdaler banko.

Vid samma tid uppgingo de vid domstol *laga kraft* vundna hypotheksförbindelser till ett belopp af 71 millioner, men då härifrån afgår inlösta men ej annullerade inteckningar, kan denna uppskattning nedsättas till 60 millioner.

Fördelningen af dessa summor mellan adeln, ofrälseståndet och allmogen är, i anseende till siffran, högst märkvärdig, emedan den ger vid handen ett förhållande i ägande rätt till allmogens förmån, som ej igenfinnes i någon annan del af Europa, med undantag af Schweitz.

Adeln äger jord till ett värde af		75 mill:r;	inteckn:r		28 mill:r.
Ofrälseståndet	„	„	60 „	„	24 „
Bönderna	„	„	172 „	„	19 „

År 1833 hafva frivilliga försäljningar uppgått till 14 millioner riksdaler, samt ådömda utmätningar ägt rum till ett belopp af 300,000 riksdaler.

Priset för dagsverken har på tie år ej undergått någon förändring och varierar från 16 till 20 skillingar, allt efter lokalomständigheterna, med undantag af Norrland och Lappland, der det uppgår till 32 skillingar, tvifvelsutan i anseende till bristen på arbetare, och de ansträngningar, som jordens odling derstädes fordrar. *Dalkarlen* anses för den ihärdigaste arbetaren.

Priset på en tunna säd, hälften råg och hälften korn, som nästan oförändradt bibehållit sig i tvåhundra år mellan 2 (12?) riksdaler 5 skillingar och 2 (12?) riksdaler 30 skillingar, har på de sista tolf åren undergått en betydlig nedsättning.

Man räknar i Sverige 923,000 gods, som tillhöra 322,000 familjer; men den ouppodlade och ofruktbara delen af riket upptar största delen af dess yta. Frankrike är, enligt Hertigens af Gaëta's memorial rörande jordeboken, fördeladt i 10,414,000 gods, tillhöriga 4,805,000 skattskyldige, hvilket utvisar ungefär samma förhållande i båda länderna.

Hela Sveriges jord är indelad i *hemman*; rikets areal utgör 3,370 tusen *quadramil*. Antalet af hemman uppgår till 65,265, det vill säga omkring 19 tusen quadratmil på hvarje hemman: 50,000 hemman ägas af enskilda, 4,045 äro anslagna till armén, 359 höra till kronan och

Konungen, 374 till akademier och gymnasier, samt 27 till hospitaler och allmänna inrättningar.

Det är temligen svårt för en främling, att göra sig tydligt begrepp om hvad som förstås med ordet *hemman*, och det händer understundom att Svenskarne sjelfva icke äro i stånd att deröfver lemna en fullkomligt nöjaktig förklaring. Med hemman begripes ett stycke land af obestämd vidd, innehållande skog, sjöar, obrukad mark samt odlad jord. Denna fördelning, säger man, har sin uppkomst från Sten Sture; men det är mera troligt att den går tillbaka ända till Göthernas eröfring af landet, då vissa jordlotter lades under kronan, af hvilka bönderna icke voro annat än förpaktare, som efter behag kunde af- och tillsättas. Carl XI förändrade denna sakernas ordning, och vid 1723 års riksdag fastställdes att, medelst erläggande af sex års inkomst, skulle bönderna sjelfva erhålla besittningsrätt till dessa af dem arrenderade hemman.

Det inträffar sällan att ett enda hushåll äger ensamt ett helt hemman; vanligtvis är hemmanet fördeladt i tre, fyra, åtta, sexton, till och med flera delar. De täta hemmansklyfningarna äro en verklig olycka för landet. Emedan de, i egenskap af arfskifte, äro tillåtna af lagen, händer att i åtskilliga af de mindre bördiga delarna af landet, i

synnerhet i Dalarna, en djup nöd intagit den fordna välmågans ställe. Imellertid finnas andra författningar, som sätta gräns för denna öfverdrifna ägodelning, och, enligt hvilka, en enda odelbar lott bör förslå till underhåll åt ett hushåll af tre personer, samt att vinterföda en häst, ett par oxar, tre till fyra kor, samt fem till sex får eller getter, och erfarenheten har lärt att en jordrymd af nie till femton tunland är tillräcklig för detta ändamål; men det händer icke dessmindre ganska ofta att dessa visa stadgar blifva eluderade, och att arfvingarna sig emellan dela den oansenliga lotten.

Konung Carl XI beviljade, genom särskild tillåtelse, hemmansklyfningen i Dalarna, och nu har denna förderfliga plägsed stigit till en sådan höjd i denna provins, att den hämmar alla framsteg i landtmannayrket och der förorsakar en ytterlig fattigdom. Såsom exempel på den sönderstyckning, som genom köp och arfskifte mellan många barn, äger rum, samt tillika till hvilken ytterlighet det onda nått, anföres en gård inom meranämde provins, vid namn Westannor N:o 8, hvars ägorymd ej öfvergår 50 tunnland, och som är delad i mer än 300 lotter. Det är till och med ej sällsynt att träffa ägolotter, af 100 alnars (den franska

al-

alnen svarar mot två svenska) quadratvidd, ja äfven derunder; och det inträffar ofta att en Dalkarl säljer sin egendom för 2 eller 3 riksdaler, samt att köpekontraktet kostar lika mycket som det försålda jordstycket.

Den lagförbättring, som förehafves i Sverige, och hvilken sedan längre tid tillbaka bearbetas af upplyste män, skall tvifvelsutan verka ett helsosamt inflytande på landthushållningens öden inom detta land, och sätta gräns för denna olyckliga ägodelning, som dömmer odlaren till nöd och elände för hela sin lifstid.

Tobaksplanteringen är ett i Sverige ganska vinstgifvande odlingsföretag; den bedrifves i synnerhet i nejderna kring Stockholm. Linodlingen idkas med framgång, och näst Holland äro Sveriges norra provinser sannolikt den del af Europa, hvarest de vackraste och bästa linväfnader tillverkas; de förfärdigas af bönderna sjelfva, och inom de flesta hushåll finner man en myckenhet ganska vackert linne, så väl för kroppens som bordets behof. Hampa odlas ej med samma ifver, och regeringen är sysselsatt att utvidga en odling, som är så vigtig i ett land, der man ser sig föranlåten att hvarje år upphandla en stor myckenhet af utlänningen, så väl för flottans som den enskilda

hushållningens nödtorft. I några delar af Skåne odlas jemväl krapp och wejde.

De vidsträckta skogarna i Sverige utgöra en vigtig del af dess landthushållning; de största och tätaste äro belägna midt i riket, ett förhållande som går tillbaka till den aflägsnaste forntid; hvarföre ock de gamla Svenskarna, innan provinsernas gränsor voro nogare bestämda, brukade utmärka en trakts belägenhet med benämningen *nordanskogs* eller *sunnanskogs*. De herrskande trädslagen i dessa skogar äro björk, tall och gran, hvilka i södra delen af landet äro uppblandade med en öfverhand tagande myckenhet löfskog, såsom ek, bok, afvenbok m. fl. Dessa trädslag öfverskrida ej den af naturen stadgade gräns för deras växtlighet, och ju mera de närma sig densamma, ju mera förlora de i styrka och höjd; de herrliga tallar, som betäcka Dalarnas berg, aftaga så småningom i höjd allt längre mot norden, tills de, vid en ännu högre latitud, endast framvisa oansenliga buskar. På en yta af 3,800,000 quadratmil, upptages, i Sverige, 2,200,000 af skog, en rymd, som vida öfverstiger industrins behof. Dessa ändlösa skogar lemna tillhåll ej så mycket åt springande vildt, som icke dess mer åt en ofantlig mängd fogel, och till Stockholm afföras talrika foror med hjerpar, orrar och tjädrar, som der afyttras till ganska lågt pris;

rapphöns äro ej heller ovanliga. Endast i det södra Sveriges klimat kunna rådjuret och hjorten trifvas; men dessa djurslag äro der nästan utdödade.

De vanligaste rofdjuren i dessa skogar äro vargen, räfven och loen; björnen uppehåller sig endast i rikets nordliga och mellersta provinser. Det är äfven i dessa nejder, som man träffar elgen, filfrasen, mården och hermlinen.

Den impuls jordbruket erhållit daterar sig från nuvarande Konungs regering. Det är han, som stiftat landtbruksakademien i Stockholm och de landthushållningssällskaper, hvilka blifvit införde i alla län. Dessa inrättningars arbeten och forskningar, som blifvit meddelade i särskilda och periodiska samlingar, hafva, medelst utbredandet af nya metoder och kännedomen af andra länders uppfinningar, redan visat ett välgörande inflytande på landets inre ekonomi.

Konungen har tillhandlat sig flera vackra gods inom åtskilliga af rikets provinser, och det är mer än troligt att hufvudändamålet med dessa köp varit, att medelst sjelf anställde odlingsförsök personligen bidraga till påskyndandet af för landet nyttiga upptäckter; och det vill synas, som Konungens ädelmodiga afsigter med hvarje dag skulle

allt mer närma sig en lycklig fullbordan; en har dock förfelat sitt resultat, och har bort gifva Hans Maj:t en anledning att misstro projektmakare, för hvilka ingentig är heligt.

Konungen hade tillhandlat sig i Skåne, ej långt från Helsingborg, Engeltofta egendom. Den har, som man sagt mig, kostat 6 eller 700,000 francs. Egendomen var förträfflig, endast den af en långvarig brukning något mattade jorden tarfvade mer och mindre gödning. En man, som tvifvelsutan gjort sin kurs i landthushållningen inom fyra väggar, hade af några engelska theorister hemtat den öfvertygelsen, att jorden, medelst bränning, skulle återfå sin första bördighet. Intagen, som det synes, af det förträffliga i denna idé, beslöt han att sätta den i verkställighet, och, för att få en skådeplats för sina experimenter, kastade han olyckligtvis ögonen på detta sköna gods. Han talade med så mycken säkerhet och öfvertygelse om sina blifvande framgångar, att förvaltningen deraf blef honom anförtrodd. Han brände således med stora kostnader jorden och, på samma gång, äfven en myckenhet skog. Resultatet af detta vackra system, som skulle gifva en pånyttfödelse åt hela svenska åkerbruket, har blifvit en fullkomlig förstöring af all matjorden, hvilken helt och hållit förbrändes, och att den numera ödsliga ytan af

ett vidsträckt gods endast erbjuder den sorgliga anblicken af en naken och ofruktbar utmark. Många år skola åtgå innan ett nytt lager af matjord bildar sig på ytan af dessa fält, som imellertid och intill dess äro dömda till det djupaste ödesmål.

Svenska adelns lyckliga böjelse för landtlefnaden är af stor fördel för den jordbrukande befolkningen. Af trettontusen personer, som tillhöra adeln, äro endast tretusen femhundra boende i städerna; de *flesta* tillbringa större delen af året på sina gods, åt hvilkas skötsel de sjelfva lemna tillsyn och ledning. Den oundvikliga och dagliga beröring, som häraf uppkommer mellan dem och deras torpare och bönder, ger åt odlarens yrke ett ökadt anseende. Nyttiga förändringar och upptäckter utbredas af godsägarne med mer eller mindre framgång; derigenom att de på stället använda större delen af sina inkomster sprida de industri och välmåga kring landet. Medan de på sina gods föra en anspråkslös och hushållsaktig lefnad, öka de under tiden sina inkomster, betala sina skulder om de hafva sådana, införa besparingar, samt gifva, med få ord, en klok riktning åt sina affärer; exemplet af denna ordning och hushållsaktighet, så hedrande hos den enskilde, källan till familjers lycka och anseende, återverkar på de lägre samhällsklasserna, hvilkas ädlare anlag deraf er-

hålla väckelse och näring; och om dessa de högre klassernas lyckliga anlag oafbrutit bibehålla sig, skola de blifva af ett välgörande inflytande på Sveriges sällhet, ty de skola kraftigt bidraga att gifva ära och anseende åt landtmannayrket, förkofran och tillväxt åt allmänna välståndet och folkmängden, stadga sederna samt lifva fosterlandskänslan i samma mån de med en gemensam känsla af ömsesidig aktning och välvilja förena menniskor, ställde på samhällsinrättningens både yttersta trappsteg.

ADERTONDE KAPITLET.

Trägårdsskötseln.

Anblicken af vegetationen. — Trägårdsföreningen i Stockholm. — Frukter och trägårdssaker. — Drifhus. — Priserna på lifsmedel. — Ved till bränsle. — Foderväxter. — Socker af hvitbetor. — Det progressiva stigandet af priserna på lifsmedel. — Sädespris.

En främling, med alldrig så litet sinne för uppmärksamhet på mötande föremål, finner sig, vid ankomsten till Sverige, förvånad af vegetationens utseende och den märkbara förändring, som föregår bland naturens alster. De sydliga ländernas trän borttråna och vanslägtas långt från den jord de tillhöra; deras blad få ett blekare utseende och göra ett särdeles afbrott mot den dunkla grönskan hos nordens högstammiga tallar och björkar. An-

dra trädslag, tvertom, nå en större utveckling och reslighet. Det kanadiska akaciaträdet frodas i ett luftstreck, föga skildt från klimatet i dess hemland. Syrénbusken får i trägårdarna utseende af ett träd.

Flera regerande personer, alltifrån Christina, hafva sökt utbreda odlingen af fruktbärande trän: åtskilliga föreskrifter finnas, som ålägga landtmannen att plantera fruktträn kring sin ärfda gård; men dessa åtgärder hafva icke hittills varit åtföljda af all den framgång man kunnat hoppas af dem. Klimatet lägger hinder i vägen, dem menniskans ihärdighet med rastlös ifver sträfvar att öfvervinna.

Det är för omkring femtie år sedan, som hågen för trädplantering och i allmänhet smaken för trägårdsskötsel meddelade sig åt de förmögnare klasserna; numera har den, i synnerhet på några år, utbredt sig med hastighet, och det finnas få personer, som njuta af någon förmögenhet, hvilka ej öfverlemna sig åt denna lyckliga böjelse.

Med mer och mindre framgång uppdragas i deras trägårdar de flesta vårt klimat tillhörige frukter; några slag växa fristående ute i luften, andra inflätas i spalieer; men större delen fordra en med konst anbragt temperatur, på det frukten efter hand må hinna till full mognad. Få egendomar finnas, hvilka ej äro försedda med ett drifhus, föremål för ägarens hela omsorg och en källa till angenäma

njutningar. På de större sätesgårdarna röjer sig smaken för dessa anläggningar i en vidsträcktare och det vackra ändamålet värdigare stil. Drifhusen äro der uppförda med mycken kostnad; sköna kakelugnar i förening med värmrör, som genomlöpa byggnaden, underhålla dygnet om de olika graderna af nödig värme. Dessa omsorger belönas med framgång, och jag har sett amerikanska ananas och flera tropiska vegetabilier uppväxa och mogna inom dessa drifhus.

Det är begripligt att underhållet af drifhusen, äfvensom trädgårdsarbetet i allmänhet, vare sig i afseende på så väl köksväxter som fruktträn och drifbänkar, medför flera utgifter här än annorstädes; också varseblir man större delen rarare frukter, såsom vindrufvor, fikon, persikor, m. fl., endast på de förmögnares bord, eller på deras, hos hvilka en afgjord böjelse för gomens njutningar låter förbise alla ekonomiska betänkligheter.

Det under namn af *Trägårdsföreningen i Stockholm* nyligen stiftade sällskap bör blifva af stor nytta för landet. Införandet af nya vegetabilier emotses med uppmärksamhet af alla upplyste män i ett land, der hvarje nytt medel till menniskans föda och bergning måste blifva föremål för den trägnaste omsorg. Den som till Europa öfverförde potatoesväxten från Amerika förvärfvade sig en evig

rätt till folkens tacksamhet. En mängd ännu okända vegetabilier äro, tvifvelsutan, ämnade att en dag öka det landtliga öfverflödet och lifvets njutningar. Odlingen af en enda planta kan åstadkomma de mest förvånande resultater, göra en fattig nation rik, en ofruktbar jordmån bördig, förvandla hela ett lands utseende, befolka ödemarker, erbjuda utvägar för industrin, riklig förtjenst åt arbetsfliten samt nya njutningar åt öfverflödet.

De trägårdsföreningar, som för några år sedan bildades i London och Paris, hafva redan riktat sig med några af de andra verldsdelarnes växtalster, hvilka af nämde föreningar blifvit uppdragna och numera äro naturaliserade på egen jord, och sannolikt skall man innan kort se dem utbredas och blomstra i det öfriga Europas trägårdar eller på dess fält.

Ett dylikt sällskap är en stiftelse, värdig Linnés fädernesland, och den kan ej gå miste om framgång bland ett folk, hos hvilket alla nyttiga och patriotiska ideer finna så mycken sampati.

Vi vilja, i afseende på detta ämne, låna några uppgifter från en af Öfverståthållaren i Stockholm och Föreningens ordförande, Baron Sprengtporten, författad redogörelse, daterad den 26 Oktober 1833; dessa uppgifter äro af ett så mycket märkligare innehåll, som de gifva en föreställning

om den svenska trägårdsskötselns rikedom, och om det nit, hvarmed man söker utvidga densamma.

Nämde redogörelse innehåller berättelsen om de besök, dem Föreningens ombud, under loppet af Juni, Juli och Augusti månader samma år, verkställt icke allenast i Föreningens egen trägård, utan äfven vid Rosendal, i VetenskapsAkademiens och flera enskildas trägårdar.

Trägårdsföreningen äger inom Stockholms område, nära en af stadens tullar, en stor trägård, hvars förnämsta trädskola då innehöll tolfhundrade kärnstammar af fruktträn, samt sjuttie olika slag utländska trän och buskar, de oberäknade, som funnos i en ny trädskola, anlagd den föregående våren, och i hvilken alla de utsådda plantorna ännu ej hunnit komma upp. En del af denna trägård är egnad åt odlingen af färgväxter, som krapp, wau och wejde; en annan del upptages af åtskilliga kryddväxter, som anis, senap, fenkol, m. fl.; en tredje åter är bestämd för odlingen af vallmo, tjenlig till oljpressning. Bland rot och skidväxter räknas fyrtienie olika slag potatoes, flera varieteter af kål, såsom Brüsselkål, fjäderkål, sparriskål eller broccoli m. fl. Slutligen voro i drifhusen uppdragna mer än trehunda slag sällsynta och okända blommor, hvilka till större delen hade blommat.

Den angenäma anordningen af anläggningarna vid Rosendal kan anses för ett mönster i sitt slag. Bland den mängd trän, der uppdragas, kunna anmärkas flera slag kanadisk akacia, äfvensom virginisk sumack, hvit lönn och amerikansk lind.

VetenskapsAkademiens trägårdar räkna ej mindre än tjugetusen kärnstammar af fruktträn, och omkring tietusen plantor af sådana trän, som äro tjenliga till försköning af parker och alleer, oberäknadt buskar och sällsynta blommor.

I de trägårdar, som tillhöra Lifmedikus af Pontin, Föreningens vice-ordförande, uppdragas en stor myckenhet tropiska trän och buskar, som vanligtvis ej växa i Sverige utom drifverierna, men som numera flera vintrar hafva uthärdat fria luften.

De fruktträn, som odlas i enskilda trägårdar, äro utmärkta genom sin stora mångfalld. Brukspatron Benedicks har en trägård, i hvilken växa: af äppleslag: kalviller, *pepins-d'or*, *pommes-aromatiques*, *pigeons-rouges*, *reinettes-d'or*, *de Canada*, *de Rouen* och *d'Angleterre*; af päron: *bons-chretiens*, *beurrés-gris et blancs*, *de Saint-Germain*, *mouille-bouches*, *gros-bouquets*, dubbla bergamotter, *turcs d'hiver*, äfvensom mispel samt plommon af de läckraste slag, m. fl.

Andra trägårdsälskare öfverlemna sig åt uppdragningen af trän och blommor från de aflägsnaste

länder; bland dessa senare må anmärkas den praktfulla *datura arborea* från Peru, som höjer sig till en manslängd och är fullsatt med klockor af ett qvarters storlek.

Vid den sammankomst, Trägårdsföreningens ledamöter hade i Oktober månad ofvannämde år, förevisades dem några ovanligt stora och vackra ananas från Finspångs *) drifverier och en art fransk råg af en sådan bördighet, att ett enda korn ger 16 till 20 skott och hvarje ax innehåller 60 till 70 korn. Vice-ordföranden fästade sällskapets uppmärksamhet på en växt, kallad *dahlia* eller *georgina*, hvaraf kokade rötter framsattes; de växa så ymnigt, att han förmodade dem vara tjenliga att intaga ett rum bland de näringsgifvande växternas antal.

Det hastiga utbredandet af goda odlingsmethoder i svenska horticulturen är ett faktum, som förtjenar uppmärksamhet; den vittnar att Svenskens tålamod och ihärdighet icke är fruktlös, och det är mer än troligt, att nationen innan kort skall skörda fördel af dessa berömvärda bemödanden.

Oss återstår att undersöka i hvad tillstånd jordens produktioner befinna sig med det vanliga och förhanden varande odlingssättet; vi skola dertill

*) Finspång är det vackraste enskildta gods i Sverige.
Öfvers. not.

foga priserna på så väl dessa, som åtskilliga andra lifsförnödenheter och konsumtionsartiklar; men innan vi gå längre, böra vi råda de af våra läsare, hvilka möjligtvis äro färdiga att anse de underrättelser, till hvilka vi stå färdiga att öfvergå, såsom oförtjenta af deras uppmärksamhet, att vända några blad och gå förbi återstoden af detta kapital; imellertid hoppas vi att personer, för hvilka landthushållning och huslig ekonomi äro af intresse, ej med likgiltighet skola anse dem, åtminstone för deras sällsamhets skull.

När i Juni och Augusti månader antingen en alltför våt eller alltför torr sommar infaller, blir skörden föga gifvande, frukten slår felt, och priserna på alla landtmannavaror stegras högst betydligt; olyckligtvis höra sådana dåliga år icke till de sällsynta undantagen.

De svenska skogarna frambringa naturligtvis en mängd vilda frukter, såsom nötter, smultron, hallon, vinbär; äfven må anmärkas trenne bärslag, hvilkas myckenhet tilltager ju längre i norr de växa, nemligen lingon, blåbär och hjortron (*rubus chamæmorus*); på gränsen af Lappland växer i ymnighet ett litet fruktslag, bestående af små svarta bär, som på landets språk kallas åkerbär (*rubus arcticus*); man gör sändningar deraf till Stockholm,

der de insyltas och äro mycket värderade; i Frankrike äro de ej kända.

Smultron och hallon finnas i största ymnighet och äro af en fin och angenäm lukt; de växa öfverallt i skogarna och framkomma i medlet af Juni månad; deras tid räcker till slutet af Augusti. Kannan kostar 24 skilling (21 *sous*); men man behöfver endast begifva sig ut till någon skogsbacke, för att plocka så mycket man behagar.

Vinbären äro nordens drufvor; busken träffas allestädes och växer jemväl utan plantering och vård; den trifves i synnerhet på vilda och ödsliga ställen; vinbär finnas af utmärkt storlek; de säljas till lågt pris.

Körsbärsträdet gifver alltid bättre, när det är uppdragit i spalier; ofvanom Gefle växer det endast i drifhus eller i låda. De första körsbären visa sig, i Stockholm, ej förr än de första dagarna af Augusti, och när de finnas i största öfverflöd, kosta de 38 skilling (omkring 38 *sous*) halfpundet.

Päron- och äpple-trän, äfvensom körsbärs- och plommon-trän af alla slag växa fristående och gifva vanligtvis god och ymnig frukt; år 1833 fanns en sådan tillgång på alla dessa fruktslag, att en tunna rätt goda äpplen såldes på torget för min-

dre än 30 franska *sous*, det vill säga hälften af hvad en tunna potates kostar.

Mispelbusken går ut efter två till tre års förlopp.

Valnötträdet är fruktbärande ända till Stockholm; nötterna äro små och sällsynta.

Hasselbusken träffas i sitt vilda tillstånd till öfverflöd i skogarna; de på franska kallade *noisettes franches à peau rouge* finnas icke.

Af plommon äro *reines-claudes* i hög grad välsmakliga och fås i största ymnighet; de först mogna blifva synbara i slutet af Augusti; man erhåller 100 för 20 skilling ($87\frac{1}{2}$ *centimer*). De öfriga plommonslagen äro mindre goda.

Vindrufvan, persikan och aprikosen förekomma endast i Skåne utom drifverierna och dessa frukter mogna blott i spalieer; persikorna äro ganska vackra, deras kött är förträffligt; de hållas ganska dyra och kosta från tie till trettie *sous* stycket. Aprikoser äro sällsynta; de fordra ännu mera omsorg än persikorna; priset går till 6 *sous* stycket.

Vinstocken ger ganska vacker frukt; planterad mot solsidan går den i spalier. Drufvorna gälla två till fyra *francs* skålpundet.

Fikonträdet växer endast i låda; frukten är rar och saftlös; imellertid säljas de till tre eller fyra *sous* stycket.

Meloner odlas af alla slag, äfven vattenmeloner (*partiquer*); en art meloner, kallade *cantaloups*, finnes af förträfflig beskaffenhet; priset på dem varierar från fem till sex *francs*.

Alla år hitkomma, mot slutet af September eller början på Oktober månad, friska drufvor från Malaga; de äro väl förvarade i krukor af sandsten. Krukan, som väger tjuge skålpund, säljes vanligtvis för två dukater eller 24 *francs*, och tullafgiften för densamma går till 8 à 10 *fr*.

Apelsiner från Portugal, Malta och Sicilien kosta från sex *sous* till en *franc* stycket.

Om höstarna hitkomma med fartyg från Rouen och hamnarna vid Seineflodens utlopp en stor myckenhet äpplen. Tunnan, som bör innehålla elfva hundra äpplen, gäller från 24 till 30 riksdaler riksgäld (36 à 60 *fr*.) Äfven hitföres äpplen från Lübeck; men ehuru denna frukt är af vackert utseende, kan den ej jemföras med äpplena från Normandie; också säljes den till vida lägre pris.

Äkta kastanieträdet är sällsynt i Sverige, och frukten är nästan okänd bland de lägre folkklasserna, för hvilka den snarare är ett föremål för nyfikenhet än ett födoämne. Fartyg, som komma från Medelhafvet, hafva någon gång medfört kastanier; men de hafva haft trög afsättning, och ej

va-

varit efterfrågade, så att sjökaptenerne, då en större myckenhet ankommit, vanligtvis sett sig tvungna att sälja dem till lågt pris, för att bli af med dem. Endast de förmögnare köpa af denna frukt; när större tillgång derpå finnes vid hamnen, säljes den för en *franc* skålpundet; men vanligtvis kostar den dubbelt.

Torgen äro, för öfrigt, fullkomligt väl försedda, och fruktmånglerskorna, som hafva sina försäljningar utmed kajerna och i gathörnen, äro fullt ut äfven så klassiska som *les dames de la halle* i Paris.

Svenska jordmånen är i hög grad tjenlig för köksväxter. Åkerärterna äro mycket välsmakliga och saftigare än hos oss; men man får taga tiden i akt, om man vill njuta af denna förträffliga legym, som endast under Augusti månad finnes att tillgå på torgen; en kanna, motsvarande tre skålpunds vigt, kostar, äfven i början, ej mer än tre till fyra *sous* (?).

Turska bönor blifva synbara i slutet af Augusti och de första dagarna af September, samt äro af en förträfflig beskaffenhet; men de finna ej den åtgång som i de södra länderna. Lispundet, ett mått af tjuge skålpund, kostar 20 till 36 skilling (18 à 31 *sous*).

Sparrisen är ganska vacker; knippan kostar, allt efter storleken, från 1 *fr.* 50 *cent.* till 6 *fr.* Kålen är ypperlig och säljes till lägsta pris. Bondbönerna äro ofantligt stora; kannan kostar från 10 till 12 skilling (8 à 10 *sous*).

Rödbetor äro de enda som odlas; hvitbetor efterfrågas icke af Svenskarne, ehuru de växa utan all skötsel; de äro af en förträfflig smak, och en tunna af trehundra skålpund kostar från 9 till 12 *francs*.

Förslag hafva varit å bane till anläggandet af sockerbruk för hvitbetor, och det synes som dylika företag borde röna framgång i ett land, der åtgången af socker är så betydlig; lokalsvårigheter af oöfvervinnelig beskaffenhet tyckas dock omintetgöra dem. I första rummet må anföras köldens intensitet, som förorsakar att hvitbetan ej kan förvaras öfver vintern i byggnader utan eldstäder, och att det är nästan omöjligt att den kan bibehålla sin saftighet under den kalla årstiden; hvad nedgräfning och förvaring under jorden beträffar, vågar man icke ens utsätta potates för denna åtgärd. Men andra ännu betänkligare svårigheter möta en sådan anläggning i den måttliga tullafgiften och de låga arbetslönerna. Hvitt toppsocker från de svenska raffinerierna kostar i detta land ej mer än 17 skilling eller omkring 18 *sous*, och

efter de beräkningar, som blifvit verkställde af Hr Mathieu de Dombasle, skulle socker på hvitbetor gå till 31 sous, en skiljaktighet, som aflägsnar all möjlighet till framgång af ett så beskaffadt företag.

Varieteterna af potates äro oändligt mycket färre än hos oss. Denna rotfrukt är af ett omistligt värde i Sverige, samt odlas öfver hela riket. Priset för en tunna, i vigt motsvarande tvåhundra skålpund, varierar mellan 2 och 4 riksdaler riksgäld (3 à 6 *francs*).

Må det tillåtas oss att sluta detta kapitel med angifvandet af priserna på några af de vanligaste och för konsumtionen inom ett hushåll mest oundgängliga artiklar.

Priset på säd bibehåller sig, i Stockholm, mellan 12 och 20 francs per tunna, af trehundra skålpunds vigt. I de mellersta provinserna finnes detta pris något nedsatt; i de norra är det deremot högre.

En vanlig arbetshäst af 5 till 6 år gäller från 200 till 300 riksdaler banko eller 100 till 150 *fr.* *); i landsorten kan en liten vacker häst fås

*) Siffrorna måste på detta ställe i Originalet blifvit förväxlade, så att det i stället bör stå 100 à 150 riksdaler banko eller 200 à 300 *fr.*, hvilket äfven kommer verkliga förhållandet närmast. Äfven i de följande kreaturspriserna tyckes en förväxling mellan *francs* och riksdaler äga rum.

för 40 à 60 *fr.* En dragoxe kostar 75 *fr.*, en slagtoxe 100 à 125 *fr.*, en ko 50 *fr.*

Här, som öfverallt annorstädes, råder en stor skilnad i pris mellan de olika foderväxterna. Hårdvallshö af bästa slag gäller 40 skilling eller 35 *sous* pundet *); sämsta slaget kostar 6 till 7 *sous.* Klöfver, thimotei, lucern och några andra foderväxter hafva första året det skönaste utseende; småningom aftaga de i godhet, och måste slutligen användas till bete. I dåliga år stiga foderpriserna till högsta dyrhet.

Slagtadt kött af oxe, kalf eller får är utan åtskilnad taxeradt till sex och en half *sous* (9 skilling) skålpundet; men utvaldt kött betalas med 8 *sous.* Fläsk gäller 8 *sous* skålpundet. Fågel är dyr; kapuner vet man ej af; ett par kycklingar kosta 18 *sous;* men fyra svenska kycklingar äro tillhopa ej större än en normandisk; en and betalas med 2, en gås med 3 *francs.* Kalkoner äro vanliga.

Mjölken är ganska god, två och en half *pintes* (en kanna) kosta 8 sous. Åtgången af ost är högst betydlig; den är af förträfflig beskaffenhet och gäller vid pass 4 till 12 *sous* skålpundet.

Till bränsle begagnas björk och tall; det senare slaget användes endast för kökets behof. Det

*) I originalet står skålpund (livre.)

brukliga måttet för ved kallas famn, som svarar ungefär mot en och en half *voie de Paris*. En famn björkved kostar 6 till 8 *fr.* (?) och tallveden 4 till 6 *fr.* (?) En famn ved anses tillräcklig för hvarje kakelugn öfver vintern, och ett beqvämt ordnat hus har vanligtvis tolf eldstäder att underhålla. Veden är icke dyrare om vintern än om sommarn; men det är bättre att köpa upp den sommartiden, emedan den då är mera torr. En stor del af den ved, som brännes i Stockholm, kommer ifrån Finland; imellertid förser Sverige sjelf med det mesta. Likaledes förses hufvudstaden från Finland med större delen af sina lifsförnödenheter, såsom smör, kreatur, saltadt kött, m. m.

Priserna på födoämnen äro äfven inom Sverige i samma stigande, som i det öfriga Europa. Man har anmärkt att nästan alla lifsmedel och konsumtionsartiklar hafva under en tidrymd af tjugefem år blifvit stegrade med en tredjedel af deras värde, hvaraf följer att priset skulle blifva tredubbladt för hvarje hundrade år. Denna tillökning är en naturlig följd af arbetsflitens och folkmängdens tillökning. Sädespriserna göra dock härifrån ett undantag; dessa hafva under nämde epok förblifvit oförändrade, eller snarare undergått en obetydlig minskning.

NITTONDE KAPITLET.

Bergwerk.

Grufvornas första upptagning. — Deras antal och läge. — Svenska jernets företräde. — Antalet arbetare, som användas vid grufvorna. — Dannemora jerngrufva. — Fahlu koppargrufva. — Upptäckt af en karl, som legat femtie år död i nämde grufva, men hvars utseende bibehållits medelst alkalier. — Guld- och silfvergrufvor. — Namn på några af de rikare bruksägarne. — Uppskattning af deras förmögenhet.

Sveriges bergverk utgöra en källa till välstånd, som till en stor del ersätter detta land den bristande bördigheten i dess jordmån. Dessa ur mineralriket hemtade och af årstidernas stränghet oberoende produktioner äro den dyrbaraste skänk, hvarmed naturen kunnat begåfva ett fattigt folk. Grufvorna lågo imellertid länge okända; de voro i sekler anslagna till det katolska presterskapets underhåll; men som ägarne voro obekanta med deras värde, vårdslösades de af desse. Regeringen lade dem under sig, och lät upptaga dem för egen räkning, likväl utan bättre framgång; den afstod slutligen detta företag till enskilda, med förbehåll af skattskyldighet å dessa senares sida; men de nya innehafvarnes okunnighet var så stor, att de icke ens voro bekanta med de enklaste methoder för bergshandteringen, hvarföre ock grufvornas afkastning utfördes rå till utlänningen. Det var först mot fjortonde seklet, som man slutligen bör-

jade inse hela vigten af en ordnad bergsrörelse och det stora inflytande, som denna landets naturliga rikedom borde äga på dess flor.

Grufarbetare inkallades från Tyskland och Lüttich; ett reglemente upprättades, som i anseende till den beundransvärda tydligheten i dess föreskrifter än i dag kan tjena till mönster för dylika handlingar. Hanseförbundets städer lemnade tillräckliga kapitaler till arbetets fortgång, och utvecklingen af denna industri gaf innan kort ett ändradt skick åt landets hela utseende. I stället för en befolkning af jägare, som förde i skogarna en eländig och på hvarje beqvämlighet blottad lefnad, i stället för menniskor, dem nöd och hunger gjorde till verktyg för hvarje upprorsstiftare och bedragare, såg Sverige ett arbetsamt folk framstå, och lärde känna den belöning, som jorden skänker idogheten. I utbyte mot det koppar och jern, hvarmed Svenskarne försågo utlänningen, erhöllo de kläden, viner, väfnader, hvarjehanda konstprodukter, till och med lyxartiklar. Dessa utbyten införde bland dem nya behof, nya njutningar. Civilisationen inträngde småningom bland dem med välståndets öfverflöd och trefnad, samt medförde en fullkomlig förändring i deras ursprungliga seder.

Det är i sjelfva hjertat af Sverige, som naturen ställde verkstaden för detta lands bergsmanna-industri; det är i några af de mellersta provinserna, isynnerhet åtskilliga till Upsala närbelägna trakter, som de flesta grufvorna och den mesta bruksrörelsen finnes. Man räknar i hela Sverige femhundra åttiesex grufvor, af hvilka denna mellersta del, som innefattar Wermland, Nerike, Westmanland och en del af Dalarna, ensamt hyser trehundra sextieen.

I den mån man aflägsnar sig från denna platå eller detta mettaliska centrum, aftager grufvornas antal småningom tills de slutligen alldeles upphöra. Detta förhållande gäller dock mera för den södra än norra delen af landet. I de provinser, som bilda den sydligaste eller nedersta delen af Sverige, såsom Skåne, Blekinge, Halland och Bohuslän, finnes icke mer än en enda oansenlig grufva, då man deremot åt den norra sidan, ännu i Norrland och Lappland, räknar sexton grufvor. Det synes till och med, som dessa sistnämde landskaper skulle i sitt sköte dölja grufvor, hvilka, om äfven ej så många till antalet, dock af alla i Sverige hafva den största malmtillgången: sålunda anses Gellivare, som är Konungens enskilda tillhörighet, vara alldeles outtömlig, och skulle, säger man, kunna förse hela verlden med jern; men

aflägsenheten från alla kommunikationsmedel har ända hittills satt hinder för en utvidgad upptagning af dess rika malmstrek.

Svenska jernet, det böjligaste och tjenligaste till smide af alla kända jernslag, finnes till en sådan ymnighet inom vissa orter, att det till och med skjuter fram öfver jordytan. Dess förträfflighet, hvilken man isynnerhet får tillskrifva bruket af ved i stället för stenkol vid malmens bearbetning, har gifvit det ett stort företräde framför alla andra länders jern. Jernet är af alla naturprodukter den, hvars inre värde är det mest positiva: de vilda folkslag, för hvilka jernet varit okändt, hafva uppskattat dess värde långt öfver diamantens och de dyrbaraste metallers. Jernets upptäckt är i samhällenas första uppkomst det största steg menniskan gjort till civilisation, från det ögonblick den första plogbill öppnade jordens sköte ända intill det, då denna metall, utsträckt i breda band kring det gamla Europas jord, skall förena de skilda staternas aflägnaste folkslag *).

Förbättringarna i jernets behandling gå i bredd med konsternas och upplysningens framsteg. Jernets historia är menskligetens, och det gifves alltså ingen, som kan äga lifligare retelse för vår vettgirighet. I sitt mettaliska tillstånd är jernet

*) Hänsyftning på jernvägarna.

för all rörelse det dyrbaraste ämne, emedan det genom sin smidighet lånar sig till verktyg för tusende olika föremål. Bearbetadt af industrin kan jernets värde uppstegras till sextie gånger dess primitiva pris. Det gifves intet yrke, ända ifrån krigarens ned till det ringaste handtverk, der ej jernet spelar hufvudrolen, och antalet af personer, som användas för dess olika behandlingssätt, kan i alla länder, der någon industriös verksamhet råder, uppskattas till en femtedel af folkmängden.

I Sverige räknar man omkring 35,000 personer, hvilka sysselsättas af de särskilda handteringar, som fordras för de till bergsrörelsens bedrifvande nödiga arbeten. Jernet utgör grufvornas största afkastning; deraf utföres till betydliga summor; öfverskottet användes för egna behof och inhemskt bruk.

De förnämsta jerngrufvorna äro belägna i Wermland, Södermanland, Upland, Östergöthland och nejden kring Örebro; den betydligaste af dem alla är Dannemora; men dess afkastning, som ännu går till 1,600,000 *francs*, förminskas med hvarje år.

Dannemora är beläget i provinsen Upland, några mil ifrån Upsala. Grufvan har flera öppningar, af hvilka den förnämsta består i en 500 fots djup urgräfning, på hvars botten gruffolket

ses arbeta vid skenet af bloss. Till upphämtningen af malmen betjenar man sig af stora kar, hvilka upphemtas medelst vindspel, som drifvas af hästar. Man använder vanligtvis krut till sprängningar i grufvan, och den skakning, som dessa underjordiska explosioner förorsaka ofvan jord, erbjuder ett lika sällsamt som förfärligt uppträde. Nejden kring Dannemora är högst angenäm. De omgifvande jernbruken hafva utseende af välbyggda köpingar, i hvilka allt andas verksamhet och trefnad.

Kopparn utgör, näst jernet, den förnämsta af Sveriges mineraliska rikedomar. Grufvan vid Fahlun är den indrägtigaste, och afkastar ensam tre fjerdedelar af hela produktionen; den öfriga kopparn förskrifver sig från Westerås, Östersunds, Örebro och Linköpings län, samt är, i jemförelse med den från Fahlun, af underlägsen beskaffenhet.

FAHLU GRUFVA *).

"Denna urgamla koppargrufva är af mycken märkvärdighet; men dess fordom så rika ådror hålla på att snart uttömmas. Under Gustaf II Adolfs regering var årliga afkastningen i medeltal 20,000 skeppund (omkring 2,732,000 kilogram-

---

*) Denna beskrifning öfver Fahlun är nästan oförändrad hemtad ur Hr Forsells arbete: *Ett år i Sverige*. *Förf:s not.*

mer); i Carl XI:s tid 16 till 10,000 skeppund (2,186,000 à 1,366,000 kilog.); numera ger den endast 4,350 skeppund (594,000 kilog.) koppar *)."

"Den förnämsta nedgången är en djup öppning, kallad *Stöten*. Dess sänkning är omkring 40 famnar djup och 100 famnar lång. Den uppkom af ett förfärligt ras, år 1687 **). Dåvarande Bergmästaren (Lybecker), som af vissa för bergsmän märkbara tecken, befarade ett nära förestående grufras, utgaf befallning att arbetet skulle upphöra och alla arbetare lemna grufvan. De lydde; men då några dagar gingo om, utan att något hördes af, började de knota att vara beröfvade sin arbetsförtjenst, och när det oaktadt Bergmästaren fortfor i sin vägran, utbrast deras missnöje i ett fullkomligt uppror. De beslöto, utan hans tillåtelse, återtaga sina göromål, samlade sig

*) 1822—1826 endast 3,460 skeppund gårad koppar. Dessutom erhållas 175 dukater guld, 390 marker silfver, 90 skepp. bly, 650 skepp. viktriol, 1,036 tunnor rödfärg, 114 skepp. svafvel (Värde: 474,109 r:dr).

**) Ett nytt och svårt grufras, som timmade i Februari månad 1833, har gifvit verklighet åt länge hysta farhågor. Väggarna, som omgifva gruföppningen, nedstörtade på en gång med ett så förfärligt buller, att det spordes på flera mils omkrets. Mycken skada förorsakades, likväl ej så stor att allt vidare arbete måste afstanna; man afbidade endast åtskilliga iståndsättningar, för att ånyo begynna detsamma. Lyckligtvis tillsatte ingen menniska lifvet. *Förf:s not.*

med sina verktyg och stodo färdiga att nedstiga — då grufvan nästan framför deras fötter sammanstörtade, och de med yttersta lifsfara räddades."

"Malmens brytning i det inre af Fahlu grufva sker på ett djup af 200 famnar; men genom den dåliga ledning arbetet i begynnelsen ägt, hafva framför nedgången till grufvan flera ras uppkommit, hvilkas åsyn ingifva en ovilkorlig rysning. Man nedstiger från en sida genom långsluttande gångar, i hvilka temligen bequäma trätrappor äro anbragte; de sista trettio famnarna måste man gå på stegar. Arbetarne nedfara vanligsvis i en tunna, hvars laggar äro mer än 4 tum tjocka samt bandade och på alla sidor omgifna med jern. Vid vissa ställen måste de nedfarande skjuta tunnan ifrån väggen, att den ej skall fastna och hvälfva. Ofta stå arbetarnes quinnor på kanten af tunnan med armen slagen om tåget och sticka på sin strumpa, under det de nedsväfva i det förfärliga djupet. Tvenne stora salar äro öppnade i mellersta trakten af berget — den gamla och nya rådsalen. Till den förra nedsteg Gustaf III, och skref med krita på väggen: *Gustaf den 20 Sept. 1788*, hvilka ord sedan inhöggos i klippan sådana man ser dem än i dag."

"Det intryck, som vandringen i denna underjordiska verld lemnar, kunna inga ord måla.

Den djupa tystnaden, som råder på dessa mörka vägar, afbrytes, då och då, än af gnisslandet från något uppfordringsverk, än af arbetarnes sång, hvilkas bloss man endast ser sväfva omkring i *orterne*, som lycktgubbar i natten, än af de underjordiska vattnens dofva sorl, der de nedfalla i djupen. Stundom rullar ljudet af ett bergskott långsamt fram efter gångarna, eller, då det lossas så aflägset, att man ej kan höra dess ljud, genomfar dock en nästan känbar darrning klipphvalfven, som sluta sig om vandrarens hufvud. Stundom hörer man nära sig en hemsk knäppning, liksom lossade ett klippstycke ur sin eviga fogning. Allt i denna vidsträckta afgrund påminner om det betydliga afstånd, som skiljer oss från den öfra jorden och dagsljuset, och tyckes förkunna att vi närma oss till planetens medelpunkt, till denna ort, hvars nattliga tystnad aldrig blifvit störd, medan deruppe, på den oroliga ytan, konungavälden och republiker ramla,

"*Medan slägten försvinna, som droppar i hafven* *)."

---

*) De i svenska originaltexten med anledning af föregående beskrifning anförde orden torde tilläfventyrs af mången läsare med nöje äfven här i sin helhet igenfinnas:

Der hör jag min moders pulsar gå.
Dess hjerta slår,
I dag som i går
Som för tusende år;
Medan slägten försvinna, som droppar i hafven.

"År 1719 gjordes i denna grufva ett fynd af eget märkvärdigt slag. Vid upptagandet af en ny, så kallad *stollgång*, imellan tvenne gruffält, i en trakt, som i mannaminne ej varit besökt, funno några arbetare, på ett djup af omkring 80 famnar, kroppen af en död yngling. Den var af viktriolvatten och jordsalter alldeles genomträngd och förvandlad till ett stenhårdt ämne, men med alla ungdomsformer fullkomligt bibehållna. Han uppbars i dagen. Alla samlades att betrakta denna sällsamma mumie, som ingen igenkände, ingen visste hvem han i lifvet varit. Länge förblef man i okunnighet härom, tills, bland de nyfikna, som kommo att se honom, äfven en sjuttiårig gumma framstapplade. Vid den första blick hon fästade på stenbilden, brast hon i gråt. Hon igenkände i honom sin fästman, som 50 år förut hade försvunnit, utan att någon vetat hvart han tagit vägen. Sannolikt hade han nedgått ensam i grufvan och der drunknat, hvarefter ett klippras tillstängt den ort, der han omkommit. De försvunna 50 åren hade öfver hennes utseende gjutit ålderdomens alla uttryck; men hennes yngling, ur sin graf uppstånden, mötte henne med ungdomens drag ännu fullkomligt bibehållna. Bilden förvarades någon tid vid grufvan; men då han slutligen började att vittra och falla sönder, blef han med

stor högtidlighet begrafven i Kopparbergets gamla kyrka.

Jordmånen i grannskapet af Fahlun innehåller ej något mineraliskt; i grufvan visar malmen sig klimpvis och ej i ådror. Nejden är ödslig och ofruktbar; åt alla håll varseblir man endast vilda klippor och förtorkade trän; synkretsen förmörkas af en tjock rök, och staden Fahlun, hvars nerrökta hus hafva ett ängsligt utseende, finner sig ofta insvept i densamma.

Fahlu koppargrufva anses för den *bästa* i Europa. Kopparens rening (gårning) sker vid Avestad, en jemväl i Dalarna belägen köping. Hälften af grufvans afkastning förvandlas till messing och gårkoppar, den andra hälften valsas till plåtar, hvilka användas till mångfalldiga behof: till förhydning af fartyg, till taktäckning, till förfärdigande af åtskilliga fabriksverktyg och husgerådssaker m. m. Summan af alla koppargrufvornas afkastning i Sverige uppgår till omkring 1,700,000 *francs*.

Guld- och silfvergrufvorna äro af föga vigt; Sala grufva, tolf *lieues* från Upsala, är den betydligaste; den ligger på ett berg af samma namn (Salberget). Denna grufva ansågs för den rikaste i Sverige; men den är längesedan uttömd och dess

af-

afkastning har med hvarje år minskats. Den gaf, 1825, icke mer än 3 marker guld, värderade till 1,200 riksdaler (2,400 *francs*). Silfverproduktionen är likaledes i aftagande och besteg sig, nämde år, endast till 2,595 marker, eller en afkastning af 51,900 riksdaler (103,000 *fr.*), hvilket ej är mer än hälften af den inkomst grufvan lemnade för tjugè år sedan.

Guldgrufvan vid Edelfors, i Småland, bearbetas ej mer, emedan dess afkastning ej betäcker utgifterna.

Summan af det silfver, svenska grufvorna lemna, öfverstiger ej 3,022 marker, motsvarande 60,440 riksdaler banko.

I Sverige finnes en stenkolsgrufva, belägen vid Höganäs, i närheten af Helsingborg. Dess produktion uppgår till 135,000 tunnor, à en riksdaler banko eller 2 *francs* per tunna.

Den rikaste grufägaren är Grefve Carl de Geer, som under flera riksdagar varit beklädd med Landtmarskalksvärdigheten. Dess förmögenhet i grufvor och jernbruk, oberoende af de honom tillhörige landtegendomar, kan, som man säger, uppskattas till sex millioner *francs*.

Baron Adelsvärd och Hr Tham äro, näst

Grefve de Geer, de förnämsta bruksägarne: deras förmögenhet är uppskattad till mer än två millioner.

TJUGONDE KAPITLET.

Manufakturer.

Manufaktur-industrins tillstånd i Sverige. — Orsakerna *till* dess ringa framsteg. — Öfverflödsförordningar, — Privilegier. — Arbetsstyrka och kapitaler. — Klädesfabriker, sockerbruk, bomulls- och sidenfabriker, pappersbruk, tobaksfabriker m. m. — Antalet arbetare, som de sysselsätta; beskaffenheten och värdet af deras tillverkningar. — Namn på några af de förnämsta manufakturisterne — Värdet af deras fabrikater.

Industrin är i sin barndom i Sverige; oaktadt regeringens alla omsorger och bemödanden, är fabriksrörelsen af en obetydlighet, att man svårligen kan göra sig begrepp derom. Isolerade siffror förklara intet; vi anse oss alltså böra i detta kapitel, i likhet med hvad som skedt i några af de föregående, återkomma till de analoga förhållanderna i Frankrike eller England, för att, äfven i afseende på industri, erhålla en måttstock för tillståndet i Sverige.

Sverige är ett fattigt land: hvilka fördelar och uppmuntringar kan det alltså erbjuda åt industrin? Lyxen har endast framträngt till några af samhällets höjder, der, hvad konstartiklar och grannlåtssaker beträffa, man icke känner andra än

utländska *produktioner*. Den vid ett tarfligt och anspråkslöst lefnadssätt uppfödda medelklassen har få behofver, och landtmannen, som tillverkar nästan sjelf allt hvad han behöfver, i afseende på *redskap*, kläder och husgeråd, är, i sin belåtenhet med hvad han äger, okunnig att det finnes andra njutningar till.

Icke dessmindre har detta land haft öfverflödsförordningar, hvilka bibehållit sig nästan ända till våra dagar, och denna omständighet allena bör hafva ägt ett stort inflytande på den riktning *industrin* tagit, eller, med andra ord, att all täflan blifvit quäfd i sin linda.

Man är, i Sverige, temligen allmänt af den tankan, att de få fabriker, der blifvit anlagda, äro tillräckliga för landets behof; men hvilka äro då dessa behof? är man då okunnig om den inskränkning, som kan gifvas åt denna benämning? Tror man sig kunna innesluta industrin inom Popilii ring, och befalla menniskans intellektuella förmåga att stadna, likasom Gud bjöd hafvet att lägga sig. Hvad skulle det väl blifva af ett folk, hvars eländiga tillvaro endast vore sammanväfd med försakelser, och hvars verksamhet skulle alltid blifva stående på samma punkt eller vore en återgång till barbari och mörker? Gifven endast väckelse

åt arbetshågen, och J skolen innan kort se välståndet fästa sin bostad under idoghetens tak, och draga lusten till en mängd hittills obekanta föremål, hvilka på samma gång de lemna lif åt industrin, blifva en källa till huslig trefnad, nya njutningar och ökad tillgifvenhet för en lycklig fosterjord.

Vi äro långt ifrån att tro det fabriksrörelsen, i Sverige, icke tål en betydlig utvidgning. Öfverallt, i den hyfsade verlden, gå folkmängdens, näringsflitens och upplysningens framsteg, i bredd med hvarandra, till samma mål, så vida icke lokala eller tillfälliga orsaker hejda deras fart. De hinder, som, i sådant afseende, äga rum i Sverige, äro nogsamt kända: det är ögonskenligen, i främsta rummet, njuggheten hos dess jordmån, som icke medgifver någon öfverproduktion af sådana materialier, hvilka äro tjenliga till förarbetning af industriella händer; på ett förbättradt landthushållningssystem måste således fabrikernas framgång, i detta land, bero; i samma stund jordbrukets afkastning lemnar några öfverskott, tillfalla dessa industrin, under hvars händer de erhålla ett fördubbladt värde. Men det är isynnerhet, i anseende till den i Sverige rådande bristen på de första råämnena, som dess manufakturer hafva rönt så liten uppkomst, ty dessa se-

nare stå merändels alltid i ett ovilkorligt beroende af de förra.

Vi äro icke i stånd att meddela några underrättelser om de olikartade fabrikernas tillvext eller aftagande. De indirekta pålagor, hvarigenom skilda industrigrenars statistiska tillstånd skönjes, och som gifva begrepp om den afkastning försäljningen af deras tillverkningar lemna, finnas alldeles icke till i Sverige. Man vet der icke af några patenträttigheter (?), som äro så vigtiga för bedömmandet af konstflitens till- eller aftagande, och för hvars säkraste termometer de kunna anses; icke heller har man belagt dörrar och fönster med några afgifter, som vittna om antalet af uppförda eller rifna byggnader, detta ovedersägliga kännemärke på välståndet inom ett land; samma förhållande äger ock rum med rättigheten att brygga öl och dricka, så att man, äfven i detta afseende, är urståndsatt att, af en ökad eller minskad konsumtion, dömma till folkets mer eller mindre belåtenhet.

Dessutom råder i allmänhet en slags fördom mot fabriker; exemplet af den framgång, som i allmänhet åtföljer brukshandteringen och landthushållningen, har gifvit mängdens håg en synnerlig förkärlek för dessa yrken; de förmögnare insätta företrädesvis i så beskaffad rörelse sina kapitaler,

hvilka för deras betänksamma och trygga lynnen anses bäst garanterade af sjelfva jorden.

Ett olyckligt skråsystem är äfven bland de förnämsta orsakerna till den föga rörlighet, som råder i industriel konst inom detta land. Alla stånd i samhället, ända nedifrån det lägsta handtverk, äro organiserade i korporationer, ungefär på samma sätt som i Tyskland, och dessa institutioner måste hindra industrins framsteg derigenom att de undertrycka all täflan.

Mästerskapen och skråordningarna fortfara i hela deras urgamla glans; det fordras en viss tid för att vara lärling, likaledes för att vara gesäll. Denna organisation är tvifvelsutan ganska bequäm för mästarne; men så är icke förhållandet med arbetarne. Om hufvudmannen för en rörelse eller verkstad nekar arbetaren betyg vid förafskedandet, eller det betyg, som han ser sig tvungen att lemna, är värre än intet, kan denne olycklige icke hoppas att blifva någonstädes använd, och hvad skall det då blifva af honom, om han är för gammal att lära ett nytt yrke och begynna sina läroår på ny räkning, eller om han har hustru och barn? Huru mycket bör ej hans känsla af eget värde blifva nedsatt genom det fullkomliga beroende, hvari han står under en tilläfventyrs orätt-

vis och nyckfull husbonde, som äger hans och hans familjs välfärd i sina händer.

Bildad i detta svåra beroende, hvars stränga lärotid börjat med barndomsåren, bör en sådan träldom icke blifva utan menlig inverkan på individens förståndskrafter och industriella förmåga. Han känner sin ställning att lefva och dö som arbetare, och det gifves således ingen häfkraft, som förmår honom till utveckling af det snille han tilläfventyrs äger och att höja sig öfver sin belägenhet. Någon gång inträffar likväl att han blir sin husbondes bolagsman och efterträdare, eller också dess måg och arfvinge; men ifrån det ögonblick han erhåller fast fot inom sitt skrå, antager han äfven dess grundsatser, och det är sällsynt att hågen för en sann täflan leder och lifvar hans nit att söka större fullkomlighet i sitt yrke.

Icke dessmindre böra vi tillägga, att man, i Stockholm, anlagt ett technologiskt institut, som befriat flera barn ur mästerskapets rofagtiga händer; efter fulländad kurs vid denna inrättning, undergå de examen, och kunna genast upptagas i verkstäderna såsom gesäller. Ett annat medel, att anlägga en industriel rörelse, består deri, att blifva anställd, i någon viss egenskap, för hofvets räkning; men man inser, utan svårighet, att dylika ynnestbevis tillhöra de sällsporda undantagen.

Gesällerna inom hvarje handtverk hafva ett visst samlingsställe, äfvensom en nöd- och hjelpkassa, hvilken underhålles genom frivilliga sammanskott af deras aflöning; jemväl finnas vissa värdshus, som hafva sig uppdragit att herbergera resande handtverkare.

På samma sätt, som handtverkerierna undertryckas af skråförfattningar och dermed gemenskap ägande bruk, tynges äfven landtmannen af tvånget, att föra de lifsmedel, hvilka ej kunna afyttras hemma, till torgs i städerna, samt af förbudet att sälja bakadt bröd, äfvensom färskt kött i mindre partier.

Förbudet att utföra jernet i tackor, lemnar grufägarne till pris åt bruksidkarne, hvilka utsmida det till stänger.

I Stockholm finnes ett kungligt tryckeri, det vill säga en kunglig boktryckare, väl förståendes att materielen, hvaraf denna inrättning är sammansatt, tillhör Hr Vougt (numera Hrr Norstedt & Söner), hvilken, *cum gratiâ et privilegio sacræ regiæ majestatis*, innehar det monopolium, att till trycket befordra alla förordningar, som utgå från regeringen, med hvilken han, i afseende härå, ingått kontrakt.

Med få ord, när en främling kommer till Sverige, i afsigt att der anlägga en industriel rö-

relse, bör han merändels vara beredd på bekämpandet af en mängd svårigheter, hvilka läggas honom i vägen af dem, som drifva samma yrke, och hvilka rota sig tillsammans, för att anstifta *alla* möjliga hinder.

Imellertid äro monopolierna nära sitt slut, och fråga är om afskaffandet af alla dessa skrån och mästerskap, som lägga så stora hinder för industriel förkofran samt ett lyckligare tillstånd i landet.

Tillvexten af städernas folkmängd är ett säkert tecken till handelns och näringarnas framsteg. Vi hafva redan anfört att denna tillvext, hvad Sverige beträffar, icke ägt rum annorlunda än i bredd med den allmänna folkökningen öfver hela riket. Antalet af dem, som egna sig åt handtverk och näringar, har imellertid rönt en icke obetydlig tillökning; ty på sextie år har det fördubblats; år 1771 utgjordes ifrågavarande antal blott af 8,576 personer, år 1825 endast af 9,283; men 1830 hade det stigit till 11,887, samt 1831 till 12,143, och då äro likväl icke upptagna alla de arbetare, som tillhöra grufvorna. År 1771 räknade man ej, i Sverige, fler än 835 fabriker, och 1831 utgjorde deras antal 1,884.

För att göra sig en riktig föreställning om dessa manufakturers ringa betydenhet, fordras endast en jemförelse mellan den industriella befolk-

ningen i England och Frankrike samt den i Sverige. Antalet af de individer, som äro sysselsatta för handelns och manufakturernas räkning, utgjorde, år 1830, i England, med undantag af Skottland och Irland, 7,332,765 af 16,000,000 invånara, det vill säga hälften af hela folkmängden. Den manufakturidkande och handlande befolkningen i Frankrike uppgår till 5,000,000. I Sverige räknade man, år 1831, på 2,871,000 invånare, ej fler än 42,560 personer, som egna sig åt handel och näringar, då antalet, för att komma i öfverensstämmelse med förhållandet i England, borde utgöra 1,032,560, eller ock 409,000, för att likna det, som i Frankrike äger rum.

Vi vilja tillägga att det kapital, som sättes i omlopp af näringarna, har, i Frankrike, på en tid af tjugufem år, fördubblats, samt, i England, på samma tid, fyrdubblats; men, i Sverige, deremot, har det, snart sagt, förblifvit stationärt, eller åtminstone undergått en ringa tillökning.

Klädesfabrikerna intaga främsta rummet i Sveriges manufakturindustri. De, som dernäst drifva den betydligaste rörelsen, äro sockerraffinerierna och tobaksfabrikerna, samt siden- och bomullsväfverierna.

Svenska klädet är af en temlig god tillverkning; det förfärdigas i allmänhet af landets ull;

rådande färgorna äro blått och *gris-marengo* (?) för fint kläde; hvilket anses för utmärkt godt; mindre fint och groft kläde är merändels mellanblått eller svart. Afsättningen af dessa senare är obetydlig, emedan allmogen sjelf tillverkar de ylletyger den begagnar. Större delen, eller, rättare sagt, totalbeloppet af det kläde, som fabrikerna lemna, är ämnadt till förbrukning inom landet; priset på fina kläden går ifrån 12 till 24 *francs* alnen, samt halffina från 6 till 8 *francs*.

År 1831 sysselsatte klädestillverkningen 2,835 arbetare, fördelade i 97 olika fabriker, som förarbetade 1,420,000 skålpund ull, samt tillverkade för ett värde af 2,794,000 riksdaler.

Stockholm bemödar sig fåfängt att täfla med Norrköping om öfvervigten i denna industri. Denna sistnämnde stad bibehåller densamma, samt lemnar ensam fyra femtedelar af hela landets tillverkning, som kan fördelas på följande sätt:

Norrköping för ett värde af	2,047,000 r:dr	2,594,000 r:dr b:co à 2 *fr.*
Stockholm	446,000 „	
Nyköping	70,000 „	
Alingsås	31,000 „	

Från 1830 till 1831 har tillverkningen ökats med 28,000 riksdaler, och klädets beskaffenhet har undergått en märklig förbättring, isynnerhet hvad det fina beträffar.

Införseln af främmande ull, ämnad att fylla otillräckligheten af den inhemska, steg, år 1831, till 259,000 skålpund; dock var den mindre än införseln 1830, ehuru tillverkningen det förstnämda året var större, hvilket antyder ett stigande förhållande i afseende på inhemsk ullproduktion jemförelsevis med de föregående åren.

Detta är, i korthet, allt hvad som kan sägas om den förnämsta af Sveriges manufakturindustrier, till hvars framgång och skydd man dessutom sett sig föranlåten att begagna ansenliga premier och prohibitiva åtgärder: de förra uppgå till femton för hundradet för kläde, som utföres till europeiska länder, samt tjuge för hundradet för kläde, som utföres till andra verldsdelar; och hvad de senare beträffar, är allt utländskt kläde, utan åtskilnad, belagdt med ett ovilkorligt förbud, hvilket likväl ej hindrar att denna varuartikel är föremål för en ganska stark lurendräjerirörelse, till betydlig vinst för dem, som slå sig på denna slags spekulation. Det franska klädet är mest eftersökt, emedan dess öfverlägsenhet, så väl i anseende till varaktighet som godhet och vackert utseende, är allmänt erkändt; de engelska klädena falla mindre i smaken; ty de äro ej så ullrika; det är bekant att i deras tillverkning ingår en fjerdedel och stundom en tredjedel bomull.

De förnämsta klädesfabrikanterne äro, i Norrköping, Hrr Söderberg & Arosenius, Lenning, Schubert, Vougt & Wetterling samt Svedelius, och, i Stockholm, Hrr Dillström och Lamm samt Öbergs Enka.

Sockerraffineringen intar andra rummet i svenska industrin, och är tilläfventyrs den, som drifves med största förmån. I hela riket finnes endast 23 raffinerier, eller sockerbruk, hvilka sysselsätta 315 arbetare. De förbruka 4,560,000 skålpund rått socker och 3,218,000 skålpund sirap. Tillverkningen uppgår till ett värde af 1,813,000 riksdaler banko, eller mer än tre och en half millioner *francs*, dock är den otillräcklig för landets behof, emedan socker till ett motsvarande belopp införes från utlänningen; medeltalet af tillverkningen vid hvarje raffineri kan således, i värde, upptagas till 150,000 *francs*, samt konsumtionen till 2 *fr.* 50 *cent.* på hvarje person af landets folkmängd.

Denna industrigren är i stigande: 1831 års tillverkning öfvergick de föregående årens med mer än 600,000 skålpund socker; icke dessmindre var införseln samma år betydligt mindre, i anseende till den oförbrukade myckenhet (rått?) socker, som fanns qvarliggande sedan de förra åren. Värdet

af sockerinförseln, som, år 1824, utgjorde 1,314,000 riksdaler, uppgick, 1831, till 1,813,000 riksdaler.

Det indrägtigaste af alla rikets sockerbruk är tillhörigt Hrr Nonnen & Lorent, nära Götheborg; värdet af dess tillverkning steg, 1831, till mer än 420,000 riksdaler.

Tobaksfabrikerna kunna anses stationära. Tobaken odlas i alla rikets mellersta och södra provinser. Bladen äro af ett temligen vackert utseende; men medelst den beredning man låter dem undergå, erhålla de en smak, som endast kan vara angenäm för dem, som blifvit vana dervid. Värdet af konsumtionen, som denna industri utbreder, uppgick, år 1831, till 817,000 riksdaler, hvilken summa öfverensstämmer ungefär med förhållandet de föregående åren; införseln, som, nämde år, var något mindre än det näst föregående året, utgjorde i värde omkring 730,000 riksdaler. Det finnes 77 tobaksfabriker, som sysselsätta 696 arbetare. Hr Aspelins fabrik i Stockholm är den ansenligaste. Värdet af dess tillverkning steg, år 1831, till 140,000 riksdaler.

För femtie år sedan fanns, i Sverige, nästan ingen bomullsfabrik, och det är nästan blott sjuttie år sedan, som denna spånad, till europeiska agrikulturens stora skada, erhöll ett allmännare bruk; den användes nu i stället för linet, vid till-

verkningen af en mängd olika väfnader, och hotar att, med hvarje år, allt mer nedsätta odlingen af denna senare produkt. År 1831 funnos, i Sverige, 42 fabriker för linne- och bomulls-väfnader, hvilka sysselsatte 658 arbetare, och hvilkas tillverkningar, uppgående i värde till 29,000 riksdaler, till större delen bestodo af mans- och fruntimmers-halsdukar, näsdukar, parkum, m. m.

Det lin, som åkerbruket producerar, är otillräckligt för fabrikationen; hvarje år måste således lin införskrifvas utifrån för en temligen betydlig summa. Att i fabrik tillverka väfnader, som uteslutande bestå af detta ämne, skulle tvifvelsutan ej löna sig, i anseende till den ständigt fortsatta tillvext, som tillverkningen inom hus erhållit. Regeringen fäster med skäl en stor vigt vid befordrandet af denna utveckling hos den husliga fliten, samt beviljar årliga premier till uppmuntran deraf inom åtskilliga provinser. I Vester-Norrlands län uppgingo premierna, år 1831, till 2,898 riksdaler. De län, i hvilka denna industri isynnerhet bedrifves, äro Elfsborgs, Gefleborgs och VesterNorrlands.

Den förnämsta fabrik för bomullsväfnader, som finnes i Sverige, är den Hrr Lamm tillhöriga i Stockholm; de hafva, år 1831, tillverkat för ett värde af 72,000 riksdaler.

Myckenheten af den bomull, som årligen inköpes att förse landets fabriker, öfvergår ej 800,000 skålpund; ett högst obetydligt quantum, när man dermed jemför hela den europeiska importen, hvilken anses uppgå till mer än 200,000,000 skålpund, oberäknadt 50,000 balar musseliner och andra bomullsväfnader.

Siden-fabrikstillverkningen har stigit; silkesdukar, hvaraf könet inom de arbetande klasserna i allmänhet betjenar sig till hufvudbonad, utgöra en ansenlig del af denna industri; resten består af *gros de Naples*, taffter, levantiner och band. Det finnes 42 siden- och sidenband-fabriker, som sysselsätta 951 arbetare och hvilkas tillverkningar i värde uppgå till 620,000 riksdaler. Silkesimporten steg, 1831, till 18,000 skålpund.

De svenska fabrikanterna ådagalägga en stark täflan i fullkomnandet af denna industrigren, som undergått stora förbättringar medelst införandet af väfstolar *à la Jacquart*, som man införskrifvit från Frankrike.

Det papper, som tillverkas i Sverige, kan ej vara särnre; tryckpapperet är isynnerhet uselt; imellertid hafva fabrikanterne blifvit uppmärksamme på det afstånd, som skiljer deras tillverkning från andra europeiska länders, och hafva,

i följd deraf, på sednare tider, infört märkliga förbättringar; en af dem har till och med för afsigt, att anlägga en dyrbar mekanisk inrättning af engelsk uppfinning. Hr Sunnerdahls pappersbruk, nära Christianstad, är det betydligaste; värdet af dess tillverkning steg, 1831, till 39,000 riksdaler.

Beredning af läder på engelska sättet är i framskridande, äfvensom tillverkningen af segelduk för flottans och tältduk för arméens behof.

I hela Sverige finnes endast tvenne postlinsfabriker, Rörstrands och Gustafsbergs, hvilkas gemensamma tillverkning ej öfvergår, i värde, 161,000 riksdaler. Imellertid röjer sig i dessa fabriksanläggningar ett märkbart sträfvande till vidgad rörelse och förbättring.

Af denna hastiga öfverblick, som till större delen är sammanfattad ur en till Konungen, år 1832, afgifven rapport från dåvarande Presidenten i KommerceKollegium, Hr Gabriel Poppius, inhemtas i hvad ofulländadt skick Sveriges fabriks- och manufakturrörelse befinner sig. Detta förhållande bör med hvarje dag blifva mera kännbart i ett land, der täflan och framsteg i de ämnen, som tillhöra landthushållningen, innan kort böra öka det allmänna välståndet. Också erfar man äfven af nämde rapport, att den svenska

industrin, endast från år 1830 till 1831, vunnit en tillvext af 27 nya fabriksanläggningar, med 186 arbetare, samt en ökad afkastning af 916,319 riksdaler, eller omkring 1,832,000 *francs*.

Bland senare industriella anläggningar i Sverige, finnes en, fullkomligt lämpad efter landets beskaffenhet, och som redan i sig innesluter alla elementer till en stor framgång, neml. stålsmidestillverkningen i Eskilstuna, en liten stad med 2000 invånare i Nyköpings län. Denna industri är ännu föga betydlig och mindre känd än den förtjente vara; den har blifvit införd af regeringen, och dess tillverkningar skola sannolikt en dag vinna allmän begärlighet. Det är omöjligt att se något af en större nätthet och fulländning: saxar, pennknifvar, eldstål, sockertänger samt en mängd andra förträffligt arbetade saker; under skickliga arbetares händer höljes stålet af ornamenter, utförda i den renaste och elegantaste smak. Man kan, om man så åstundar, sjelf lemna ritning till de ämnen man önskar utförda; äfven låta inkrustera den persons namn eller namnteckning, åt hvilken man ämnar ett af dessa vackra arbeten såsom gåfva, till hvilket ändamål de merändels låna sig. Flere Engelsmän, som jag träffade i Stockholm, hafva försäkrat mig, att i England tillverkas ingenting bättre i den vägen; men de gjorde dervid det

välbetänkta tillägget, att priserna på de i Eskilstuna förfärdigade effekter voro alltför höga, att denna täflan kunde på minsta vis blifva menlig för deras landsmän.

TJUGONDEFÖRSTA KAPITLET.

Handeln.

In- och utrikes handel. — Sveriges kommerciella relationer med åtskilliga andra stater. — Beskaffenheten och värdet af deras varubyten. — Antalet af fartyg, som härvid användas. — Sveriges förnämsta handelsorter: Stockholm, Götheborg, Norrköping, Gefle, Carlshamn. — Kommerciella notabiliteter. — Deras kapitaler. — Förslag till upplagshandel i Götheborg. — Ögonkast på denna stads läge för handeln. — Fordna handelsstäder.

Sveriges inre handel är ganska inskränkt och kan ej vara annorlunda i ett land, som ej äger några ämnen för varubyte mellan provinser, hvilkas produktiva afkastning, med få undantag, öfverallt är densamma. Det är dessutom nästan omöjligt att erhålla några bestämda uppgifter rörande vidden och beskaffenhet af dessa inre förbindelser, ehuru man i allmänhet anser dem tre gånger större än hela den utrikes handeln.

Myckenheten af produkter, som den svenska handeln exporterar eller ock hemför från utlänningen, synes föga betydlig, om den jemföres med

förhållandet i England eller Frankrike; men denna handel, som befrämjas och underhålles af bergverkens och skogarnas afkastning, Sveriges enda tillgångar, ger dock anledning till en ganska liflig sjöfart, samt gör den, i sådant afseende, förtjent af uppmärksamhet, alldenstund handeln är statens lif. Icke dessmindre anse vi nödigt, för att lemna ett riktigt begrepp om dess relativa vidsträckthet, att jemföra export och import inom förenämde länder:

	England.	Frankrike.	Sverige.
Export: år 1831,	1,600 millioner *fr.*	500 millioner.	27 millioner.
Import: år 1831,	1,400 „	500 „	24 „

Sveriges exporthandel har, år 1831, icke öfverstigit 13,560,000 riksdaler banko. Alla varuartiklar bestodo nästan uteslutande af råämnen; manufakturtillverkningar ingingo endast till vid pass en tiondedel af hela exporten, hvars värde till mer än hälften upptogs af jern; dernäst voro timmer och koppar de betydligaste exportartiklarna. England och NordAmerikas Förenta Stater intaga främsta rummet bland exportatörer; dessa båda nationers uppköp hafva gemensamt upptagit hälften af all utförsel; näst dem äro Danmark och Hamburg de, hvilka tagit verksammaste delen häruti. Sedan 1829 hafva dessa exporter småningom vunnit en tillökning af mer än en million *francs*.

Värdet af importen i Sverige steg, år 1831, till 12,300,000 r:dr; de betydligaste skeppsladdningarna bestodo i socker, kaffe, tobak, bomull, salt, hudar samt åtskilliga fabriksämnen. De länder, från hvilka denna införsel utgått, kunna, i mån af den andel de äga deruti, klassificeras i följande ordning: Hamburg och Lybeck, Norrige, Danmark, Brasilien, Ryssland och Finland, Förenta Staterna, samt Frankrike. Importen har, på fyra år, stigit en femtedel i värde.

Vi vilja af den rapport, som till Konungen, under den 5 December 1832, blifvit ingifven af d. v. Presidenten i KommerceKollegium, Hr G. Poppius, låna några uppgifter rörande beskaffenheten af Sveriges handelsförbindelser med de förnämsta utländska makter under loppet af år 1831.

Ryssland. — Sveriges handel med Ryssland sker egentligen på Riga, och var i årligt tilltagande, när koleran, 1831, gjorde ett tillfälligt uppehåll i dess liflighet; också var svenska exporten, detta år, som ofta uppgick ända till en million r:dr, nedsatt till 113,000 r:dr. Imellertid gick importen från Ryssland icke dessmindre till 1,089,000 r:dr, i anseende till den myckenhet säd Sverige måste hemta från detta land under missväxtåret 1830. Af 10,451 läster varugods, som afgick från svenska hamnar till Ryssland, mottog Riga

ensamt 6,543; och af 162 fartyg, som sändes till samma rike, anlupo 91 nämde stad, samt endast 39 S:t Petersburg.

Preussen. — Exporten af jern till OstPreussen har, gynnad af nedsättning i preussiska tulltaxan, tilltagit. Det engelska jernets dåliga beskaffenhet och den ringa tillgången på schlesiskt jern hafva äfven bidragit att öka afsättningen af det svenska, som uppgått till ett belopp i värde af 559,000 r:dr. Importen, som hufvudsakligen består i säd och ull, har ej gått högre än 160,000 r:dr. Sjöfarten är i tilltagande. Sveriges utförsel till Preussen är imellertid mindre betydlig än på Ryssland; den öfvergår ej 6,000 läster och 130 fartyg, af hvilka 37 hafva anlupit Königsberg, 34 Stralsund, 21 Danzig, o. s. v.

Hannover och Mecklenburg. — I handelsrörelsen med dessa länder hafva 119 fartyg blifvit använde, och ehuru antalet minskats, har värdet af laddningarna tilltagit. De från Sverige verkställde sändningar hafva uppgått till 4,580 skeppsläster, hvilka ungefär till ett lika antal kunna fördelas mellan Rostock och Wismar: 59 fartyg hafva, nemligen, anlupit den förra och 60 den senare af dessa hamnar; de laddningar, som föras tillbaka, bestå vanligtvis af säd, frukter och ull.

Exportens värde har stigit till 440,000 r:dr, importens till 110,000.

Danmark. — Handeln och sjöfarten på Danmark har med hvarje år vunnit en betydlig tillvext. År 1831 gingo endast till Köpenhamn 493 svenska fartyg, oberäknadt 298 båtar från skånska kusten. Exporten, som uppgick till ett värde af 1,556,000 r:dr, bestod hufvudsakligast af jern och timmer, hvarpå efterfrågningen ökats, i anseende till den myckenhet nya byggnader, som uppföras i Danmarks hufvudstad. Importen, som isynnerhet utgöres af kolonnialvaror, steg i värde till 1,155,000 r:dr. Svenskt jern blir allt mera begärligt på Jutland, i anseende till missnöjet med det engelska, oaktadt detta utbjudes till ganska nedsatt pris. Amerikanarne, som voro vana att i Köpenhamn förse sig med svenskt jern, hafva, detta år, börjat att, för sådant ändamål, direkte begifva sig till Stockholm och Götheborg. Sjöfarten mellan Sverige och Danmark har varit af mycken betydenhet; den har, under året, sysselsatt 877 fartyg, hvilkas laddningar uppgingo till 26,000 läster; öfver hälften af dessa fartyg hafva anlupit Köpenhamn; de öfriga hafva delat sig mellan Kiel, Flensburg och Aalborg. Handeln mellan Skåne och Helsingör drifves med däckade båtar, hvilkas antal uppgår till nära 150. Mängden af svenska

fartyg, som passerat Sundet, har ökats: 1831 gick deras antal till 1,340; den lifliga handelsrörelse, som råder mellan Norrige och Danmark, lemnar äfven sysselsättning åt en myckenhet svenska fartyg.

Hamburg och Lybeck. — Handeln med Hamburg har icke undergått någon förändring; den på Lybeck är deremot betydligt minskad, emedan engelskt jern, i anseende till det nedsatta priset, ännu begagnas i Schleswig och Holstein. De till Lybeck afgångna svenska fartyg stego, år 1830, till ett antal af 159; år 1831 voro de ej fler än 133, och sedermera har det årliga aftagandet gått ned från 128 till 94. Till Hamburg hafva 54 svenska fartyg blifvit afsände. Handeln med de fordna hansestäderna sysselsätter 187 fartyg af 8,950 lästers drägt, ungefär samma förhållande som sjöfarten mellan Sverige och Ryssland; men värdet af importen från Hamburg och Lybeck är vida betydligare än den ryska.

Nederländerna. — De stridigheter, som äga rum mellan Holland och Belgien hafva afbrutit eller åtminstone ansenligen minskat handelsförbindelserna mellan Sverige och dessa båda länder. Mängden af fartyg som gå till Nederländerna, har minskats med mer än tre fjerdedelar, så att antalet, år 1831, ej gick högre än 22 till Amsterdam, 14 till Rotterdam och 7 till Antverpen.

Svenska laddningarna hafva i värde icke öfverstigit 339,000 r:dr, samt importen ej 202,000; hela skilnaden har således varit 137,000, och föregående året uppgick den till 918,000.

England. — Handelsförbindelsen mellan båda länderna har erhållit en ökad liflighet. Det svenska timret har bibehållit sig i värde; norrska och svenska plankor hafva, medelst deras öfverlägsna beskaffenhet, ett bestämt företräde framför de ryska och preussiska.

Svenska jernet säljes i London till vida högre pris än det engelska; priset derpå har bibehållit sig mellan 10½ och 11 pund sterling per *tons* [svarande mot 8000 franska *livres* *)], medan det å engelskt jern ej öfverstigit 5 à 6 pund sterling. Importen af svenskt jern i England gick, 1830, till 73,000 skeppund, samt 1831, till 87,000. Sjöfarten har sysselsatt 122 fartyg, som utgått från svenska hamnar med 8,894 läster varugods till ett värde af 3,236,000 riksdaler; de engelska sändningarna till Sverige kunna skattas till en summa af 1,745,000 riksdaler. Nästan alla svenska fartyg, som expedieras till England, hafva de London till sändningsort.

*) En *livre* = 1,151 svenska skålpund; en engelsk *tons* = 0,417 svenska läster, hvarje läst = 18 skeppund.

Frankrike. — Den stockning i alla affärer, som i Frankrike följde på Julirevolutionen och kolerans utbrott, bidrog äfven till minskningen af Sveriges handel med detta land, och jernexporten rönte derigenom redan en betydlig nedsättning; då franska industrin imellertid återtagit sin verksamhet och de kommerciella relationerna, synnerligast med Förenta Staterna, tyckas vara i tilltagande, hoppas man, så väl af dessa omständigheter som af de goda skördar å vin, spannmål och frukt, hvilka inträffat, att de merkantila förbindelserna mellan Sverige och Frankrike skola blifva fastare och mera utvidgade.

Antalet af svenska fartyg, som blifvit sände till Frankrike, steg, 1831, till 125, samt deras gods till 12,000 läster; 41 af dessa fartyg, innehållande 5,000 läster, afgingo till Marseille, hvaraf följer att denna hamn allena ägt nära hälften af svenska handeln på Frankrike. De 41 fartyg, som anlupit Cette, hafva merendels ditkommit barlastade, för att der intaga salt; af de öfriga till Frankrike anlände svenska fartyg, hafva 16 anlupit Havre, 12 Nantes, 11 Calais, 2 la Rochelle och ett lika antal Dunkirchen.

(De detaljer, till hvilka vi nu öfvergå, rörande handeln mellan Frankrike och Sverige, tillhöra icke den förut åberopade rapporten).

Handelsförbindelserna mellan båda länderna äro af föga betydenhet; de inskränka sig, hvad franska införseln i Sverige beträffar, till försäljningen af viner och bränvin, något salt, samt åtskilliga modartiklar, nyhetskram, broderier, ur, bronser, förgyllningar och några andra lyxeffekter till obetydlig myckenhet.

År 1786 drefs hälften af all Sveriges handel med Frankrike. Fransmännen införde årligen varor till ett värde af 7,700,000 *francs*; exporten steg till 11 millioner. Engelsmän och Amerikanare hafva på de senare fyratie åren utträngt dem. Dessa båda nationer upphandla den största delen af Sveriges timmer och en ansenlig myckenhet af dess metaller i och för underhållet af deras talrika marin och vidsträkta byggnadsföretag.

Se här förhållandet med Frankrikes import och export, med hänseende till Sverige, sådant det blifvit framlagt i den af franska tullstyrelsen utgifna generaltabell öfver detta lands handel med främmande makter, under loppet af år 1831.

Enligt denna tabell skulle exporten till Sverige nämde år, uppgå till 1,700,000 *francs*; enligt Presidenten Poppii rapport är den uppskattad till 706,000 riksdaler, hvilka summor stämma nära öfverens. I förteckningen finnas inga råämnen upptagna.

Jern är deremot förnämsta importartikeln; den utgör ensam nästan totalbeloppet af de förnödenheter Frankrike hemtar från utlänningen; år 1831 steg den till 1,600,000 *fr.*, och af denna summa uppgår införseln från Sverige till 1,343,000 *fr.*, det vill säga tiondedelen af detta senares rikes årliga jernproduktion.

Sverige har tillfört Fransmännen timmer för omkring en million, eller tredjedelen af hela dess årliga export; och om man tager i betraktande, att Norrige, å sin sida, tillför dem för fyra och en half million, följer deraf att dessa båda länder gemensamt förse Frankrike med halfva antalet af de plankor och mastspiror, som sistnämde rike hemtar från utlänningen, och det till ojemförligt bättre pris än något annat land.

Fjerdedelen af Sveriges kopparproduktion öfvergår till Frankrike, hvars import af denna metall, 1831, steg till 6,156,000 *francs*, af hvilken summa 355,000 belöpte sig på svensk koppar.

Sedan några år tillbaka, har Frankrike tidtals hemtat spannmål från Sverige; på tabellen figurerar en införsel af 307,000 *litres**), hvilka representera en summa af 61,500 *francs*.

Såsom en besynnerlighet må anföras, att alla handlingar, rörande franska importen i Sverige, äro

*) En *litre* = 0,382 svenska kannor.

ofullständiga. Svenska tullverket kan ej uppskatta de varor, som blifvit lurendräjade, och det franska kan icke hålla räkning öfver andra än direkta exporter, hvilka i värde ej uppgå till hälften af de uppköp, som, för svensk räkning, ske ur andra hand i holländska, tyska och danska hamnar. Häraf förklaras orsaken, hvarföre Frankrikes statistik, enligt egen tullregistratur, nedsätter förbrukningen af franska tillverkningar inom Sverige och Norrige till den löjligt måttliga summan af två och en half million.

Resultatet häraf är, att franska importen i Sverige, med undantag af Norrige, enligt franska tullstyrelsens uppgifter, inskränker sig till en summa af 800,000 *francs*, eller, enligt Presidentens i svenska KommerceKollegii rapport, till 387,000 riksdaler. Den består af följande artiklar:

Viner. Frankrike exporterar årligen viner för 28 millioner *francs*, och af denna summa afsändes till Sverige endast för	165,000 *fr.*
Bränvin	45,000 „
Hafssalt	185,000 „
Desertfrukter, mandel	140,000 „
Gravyrer, litografier, musikalier	23,000 „
Terpentin	22,000 „
Volatiler	40,000 „
Krapp	17,000 „
Diverse artiklar	153,000 „
	800,000 *fr.*

Af modvaror, som, år 1831, till ett värde af 1,650,000 *francs*, afsändes från Frankrike till olika delar af verlden, skulle Sverige endast hafva emottagit för 3,418 *fr.*; men vi hafva ganska giltiga skäl att tro denna export vida betydligare; åtskilliga andra lyx- och grannlåts-effekter äro i tabellen endast upptagna till sexton tusen *francs*.

Vi anse oss här böra införa den i Sverige stadgade tulltaxa å de förnämsta från Frankrike kommande varuartiklar.

Nipper och böcker på främmande språk äro tillåtne till införsel.

Tillverkningen af ylle, samt dukar och band af siden äro förbjudna.

	r:dr	sk.	fr.	cent.
Fruntimmersmössor, stycket	1:	25. . . .	3:	10.
Broderier i guld och halfäkta silfver, efter värde (ej utsatt)	20:	1. . . .	40:	5.
Bronsarbeten, pr skepp:d, värder. till 22 r:dr	50:	„ . . .	100:	„
Tryckstilar pr ℔	„	32. . . .	1:	40.
Bränvin pr kanna (omkring 2 *litres*) 12-gradigt till 2 r:dr, derunder till 32 skilling	1:	„ . . .	2:	„
Artificiella blommor, af värdet	30 proc.	. . .	„	„
Frisk frukt, äpplen, appelsiner, kastanier, pr tunna	2:	„ . . .	4:	„
Modevaror, fruntimmershattar etc.	30 proc.	. . .	„	„
Ur, pendyler, af värdet	30 proc.	. . .	„	„
Groft salt, pr tunna, värderad 2 r:dr 32 sk.	„	36. . . .	1:	$57\frac{1}{2}$.
Rått silke, pr ℔, värderadt till 9 r:dr . . .	„	2. . . .	„	$8\frac{3}{4}$.
Färgadt silke, pr ℔, till 16 r:dr 32 sk. . .	„	2. . . .	„	$8\frac{1}{4}$.
Dentiller, blonder, tyller, af värdet	30 proc.	. . .	„	„

	r:dr	sk.	fr. cent.
Spegelglas, af värdet	30 proc.	. . .	„ „
Kristallarbeten, pr ℔, värderadt till 2 r:dr	„	20. . . .	„ 87½.
Vin på fat, pr kanna, värderad till 2 r:dr	„	20. . . .	„ 87½.
Vin på buteljer pr kanna, till 4 r:dr	„	24. . . .	1: 05.

Dessutom äro viner belagde med en afgift af 32 sk. pr 100 buteljer.

Spanien. — De från Pyreneerna hemtade plankor, hvarå Spanien äger tillgång, äro nästan äfven så goda som de svenska, och de tullafgifter, hvarmed utländskt virke i Spanien belägges, gå alltför högt att gynna införseln deraf. Afgiften på jern närmar sig nästan till förbud af dess införsel, så att handelsförbindelserna mellan Sverige och Spanien inskränka sig till en export af 41,000 r:dr och en import af 154,000. 77 svenska fartyg, hvilkas drägtighet uppgår till 9,400 *tonneaux* *), användas icke dessmindre till fragthandel. 44, eller mer än hälften af dessa fartyg, gå på Alicante, de öfriga kunna till ungefär lika antal fördelas mellan Cadix, Mallaga och Barcelona.

Portugal. — 111 fartyg hafva blifvit sände till Portugal, hälften till Lisabon och hälften till S:t Ybes, för att lasta salt; deras drägtighet uppgick till 9,000 läster och värdet af laddningarna till 570,000 riksdaler. Importen till Sverige har ej öfvergått 160,000 r:dr. Svenska fartyg hafva

---

*) En tonneau innehåller 2,000 livres; 2 *tonneaux* svara mot en skeppsläst.

haft några befragtningar af jern mellan Brasilien och Portugal.

Gibraltar. — Quarantänen hade förorsakat uppehåll i alla affärer, hvilka vanligtvis äro ganska lifliga.

Sardinien. — Sveriges handelsaffärer med detta rike hafva nästan alldeles upphört; de inskränka sig till en import af socker, hvilken i värde ej öfverstigit 55,000 riksdaler. Endast 9 fartyg hafva inlupit i Genuas hamn.

Toskana. — Förbindelserna med denna stat äro ej af mycket större vigt; de hafva icke öfverstigit summan af 183,000 r:dr för timmer och jern, som afsändts från Sverige till Livorno på 22 fartyg. Engelsmännen hafva gjort så betydliga sändningar till Livorno af deras jern, som de lemna åt Österrikare och Italienare med rabatt af en tredjedel, att denna omständighet utesluter det svenska jernet från all täflan, oaktadt dess erkända företräde.

Båda Sicilierna. — Icke ett enda svenskt fartyg har visat sig vid Neapel. Endast hamnen Trapani, på Sicilien, har blifvit besökt af omkring 20 svenska fartyg, som der intagit salt. Exporten inskränker sig till den måttliga summan af 6,000 r:dr; importen går till 31,000.

Öster-

Österrike. — Sex svenska fartyg hafva anlupit hamnen vid Triest, deras laddningar öfvergingo, i värde, ej 18,000 r:dr.

Kyrkostaten. — Ett enda svenskt fartyg har besökt Ancona.

Grekland. — Några expeditioner till detta land hafva ännu icke afgått från Sverige; men de fördelar, som lofva sig åt svenska handeln i en icke aflägsen framtid, synas ovedersägliga. Grekland skall sannolikt lemna en vigtig afsättning för jern och isynnerhet för byggnadsvirke. Ön Syra *tyckes* påkalla uppmärksamhet för anläggandet af ett svenskt nederlag, till hvilket ändamål denna punkt synes vara den bäst passande.

Turkiet. — Tvenne svenska fartyg, som gått på Svarta hafvet, hafva besökt Konstantinopel; tvenne andra hafva anlupit Smyrna. Affärerna med detta land hafva föröfrigt icke varit af något värde.

Egypten. — Trenne svenska fartyg, lastade med timmer, koppar och tjära, hafva anländt till Alexandria, och deras laddningar blefvo genast upphandlade af Vice-Konungen. Denna händelse har, i Sverige, väckt stora förhoppningar och förmått flera skeppsredare, att ställa sina sändningar till detta land.

Barbariet och Alger. — Alger är den enda stad i Barbariet, dit svenska handeln börjat vända sig, och, i följd af Fransmännens eröfring, är det också den enda punkt på denna kust, som lofvar någon fördel åt handelsintresset, ehuru Alger ännu blott är en början de koloni och har föga rikdom. Endast tvenne sändningar hafva blifvit gjorde till Alger, af hvilka den ena realiserades för 5,200 r:dr, och den andra, då detta skrefs, ännu var magasinerad.

Förenta Staterna. — Svenska handeln med detta land har rönt en ganska betydlig tillvext, ehuru jernprisen undergått någon nedsättning; exporten af jern, år 1831, har med en tredjedel öfverstigit det föregående årets; den belöpte sig till 3,199,000 r:dr, och importen till 905,000. 19 fartyg hafva blifvit afsände från Sverige, 13 till NewYork och 6 till Philadelphia.

Brasilien. — Afsättningen af svenskt jern har något minskats i detta land, sedan slafhandeln der blifvit afskaffad, och likväl antaga affärerna, med hvarje år, en större liflighet. Befragtningar utgöra en af Svenskarnes förnämsta inkomstkällor; 19 svenska fartyg hafva blifvit lastade för brasiliansk räkning, och de, som gått ut ifrån Bahia, till ett antal af 13, hafva allena förskaffat sina redare en inkomst af 97,000 r:dr, och det oak-

tadt fragtafgiften varit ganska måttlig. 45 svenska fartyg hafva blifvit skickade till Brasilien, 23 till Rio-Janeiro och 22 till Bahia. Svenska exporten har uppgått till 339,000 r:dr, importen till 1,395,000.

Sverige underhåller konsuler i alla verldsdelar. I Frankrike är en generalkonsul anställd i Paris, samt konsuler i Marseille, Cette, Bordeaux, Havre, Nantes, Dunkirchen och Calais; vice konsuler i la Rochelle, Bayonne, Rouen, Cherbourg och Honfleur, o. s. v.

Svenska konsulerne i främmande länder hafva icke någon bestämd inkomst; men de afgifter fartygen erlägga till dem, grundade på lästetal, böra ej vara så obetydliga.

Konsulerna i Levantens hamnar, Barbareskstaterna, Egypten, samt i Helsingör och på några andra punkter njuta ganska betydliga arfvoden, som, hvad några Medelhafshamnar beträffa, uppgå ända till tjuge tusen *francs*.

Man kan icke bestämt säga, att handelsyrket i Sverige bildar ett särskildt stånd; varuafsättningen är så föga betydlig, att den ej uteslutande sysselsätter den del af nationen, som egnar sig deråt: köpmannen sköter ofta någon annan industri jemte sin handel; de mest ansedda handlande

äro tillika bruksägare, eller åtminstone ligga de i förlag för bruken, som göra dem till ägare af jernet, innan det kommit under hammaren.

Antalet af svenska handelshus, som utomlands njuta en vidsträckt kredit är temligen inskränkt; tider hafva till och med funnits (1815 och 1825), då en stor mängd falissementer i Götheborg och Carlshamn, men framförallt i förstnämde stad, hvilka medförde täta förluster för utländska hus, gåfvo en högst ofördelaktig vändning åt dessa senares förhållanden till Sverige.

Denna omständighet tillbakahåller mängden af ynglingar från all slags kommerciel industri; de föredraga embetsmannavägen, som, enligt deras öfvertygelse, leder till större anseende.

Hela Sveriges utländska handel drifves af städerna Stockholm, Götheborg, Norrköping, Gefle, Carlshamn, Westervik, samt åtskilliga af de smärre städerna. Det skulle blifva svårt att, på dessa ställen, anföra öfver femtio synnerligen ansedda (*très notables*) handelshus, relativt till vidden af deras affärer.

Stockholm är i alla afseenden välbeläget för handeln; på ena sidan vattnad af Östersjön och på den andra af Mälarn, äger den af naturen talrika inre kommunikationer medelst denna insjö och de kanaler, som underlätta tillförseln från de

aflägsnaste provinser; derjemte drifves i Stockholm två tredjedelar af hela rikets utrikes handel.

Inloppet till Stockholm, uppfyllt af en myckenhet öar och sund, är ganska svårt, men hamnen förträfflig; skeppen intränga midt i staden, der de fastgöras vid kajen, samt verkställa sin urlastning med största lätthet.

Se här namnen på de förnämsta hus, som handla i stort, och hvilkas hufvudmän bära namn af Grosshandlare, en titel, på hvilken imellertid äfven de minsta småhandlande göra anspråk.

Michaelson & Benedicks. Detta hus, som har Konungens förtroende i frågan om financiella operationer, bär titel af hofbankier; det har för icke längesedan delat sig i tvenne särskilda firmor.

Tottie & Arfwedson, bankierer. En väl känd firma på hvarje börs i Europa och på andra sidan oceanen; derjemte ett högst aktningsvärdt hus, som i långvarigt bestånd icke har sin like inom Sverige.

Kantzov & Biel, stort rederibolag. Hufvudmannen för detta hus har förvärfvat sig hedern af att med egna skepp hafva återställt de direkta förbindelserna med Ostindien. Baron Kantzov är en bland de första talarne inom riddarhuset.

Schön & Comp., ett ganska ansedt hus, hvars förnämsta bolagsman, Hr Swahn, som dog 1830, var medlem af statsrådet.

Pauli & Comp. Detta hus drifver nästan uteslutande handel på Portugal och Brasilien.

Canzler & Comp., tyskt hus, som förvärfvat mycken förmögenhet genom sin slägtskap med Michaelson & Benedicks.

Bibau & Wong, Bohnstedt junior, Beskow & Comp., Wallis & Comp., det sistnämda tyskt hus; alla kommissionärer och skeppsredare.

Erskine & Comp. är det enda engelska handelshus i Stockholm.

Hvart och ett af dessa hus äger icke öfver två millioner *francs* i egna kapitaler, då man undantar Michaelson & Benedicks, hvars förmögenhet anses mycket öfverstiga denna summa.

Flere andra köpmän skulle kunna anföras, hvilka äro redare af mindre fartyg, såsom galeaser och slupar, hvilka drifva kusthandel på Östersjön och dess vikar, eller befara de inre segellederna: till Upsala, Westerås, Arboga, Örebro, m. fl. små städer, hvilka förse hufvudstaden med en stor del af dess lifsförnödenheter, samt en betydlig myckenhet jern till export.

Den öfriga handelsrörelsen i Stockholm består af kommissioner, några manufakturier eller fabriker, samt öppna salubodar, af hvilka större delen ej skulle äga bestånd, derest de ej i lurendräjerit ägde en vinstgifvande ehuru farlig utväg.

Det är en nästan öfverflödig anmärkning, att, i Stockholm, liksom öfverallt annorstädes, göras säkraste och bästa affärerna af de köpmän, hvilka slå sig på handel med lifsförnödenheter. Man måste isynnerhet förvånas öfver den ofantliga afsättning bränvinsförsäljningen och all derpå grundad rörelse lemnar. Den årliga försäljningen uppgår till nära 900,000 kannor eller 1,800,000 *litres*, d. v. s. vid pass 23 *litres* på person; ett förhållande, som skulle minst fyrdubblas, om man från denna uppskattning afräknar quinnor, barn, utfattiga, samt de högre klasserna.

Franska handeln är nästan ingen på Stockholm: af 7 till 800 fartyg, som inlöpa årligen i dess hamn, händer sällan att ett enda är franskt.

Icke en enda köpman finnes af denna nation, som derstädes etablerat något handelshus. Den franska kolonisationen består af vid pass hundra individer, deribland inberäknade några till Konungens och Drottningens betjening hörande personer. Två till tre Fransmän idka industriel rörelse med en ganska måttlig framgång. Icke dessmindre har en färgare, på senare tider, der gjort lycka, och en juvelerare anses gå med snabba steg till samma mål.

Götheborg är Sveriges andra stad och förnämsta nederlagsorten för dess handel, näst Stock-

holm, till hvilken stad den alltid stått i ett visst förhållande af afundssjuk täflan. Det är den enda svenska stad, som, tid efter annan, haft kommerciella företag att tacka för en hastig tillvext. Götheborg var, från 1809 till 1814, genom sitt geografiska läge, förnämsta föreningspunkten för handelsförbindelserna mellan England och fasta landet; der verkställdes på den tiden alldeles ofantliga operationer, och rörelsens liflighet var sådan, att folkmängden, som numera är minskad till 20,000 invånare, under denna lysande tidpunkt uppgick till mer än 40,000. Den stora myckenhet engelska varor, som der funnos i nederlag, utbredde sig icke allenast öfver Sverige, utan äfven öfver Polen, Preussen och hela Tyskland.

Men 1814 års händelser gjorde med ens slut på alla dessa fördelar, medelst upphäfvandet af kontinentalblokaden, som ända dittills hållit nästan alla hamnar i Östersjön och Nordsjön stängda. Spekulationsandan tog en annan riktning, och från en lysande och öfverbefolkad stad, dit handeln drog en myckenhet främlingar af alla nationer, råkade Götheborg hastigt i ett ödesmål, som af den fordna herrligheten blott ägde quar de stora och präktiga hus, hvilka pryda denna stad och på ett bedröfligt sätt påminna om dess försvunna lycka, hvaraf invånarne endast bibehållit

en *omåttlig* benägenhet för lyx och dyrköpta nöjen, anglo-holländska seder och mycket skryt; allt böjelser, som stämma föga öfverens med de flera på hvarandra följande falissementer, hvilka, under en tid af flera år, efter hand inträffat på denna ort, samt helt och hållit misskrediterat densamma.

Åren 1810, 1811 och 1812, då kontinentalsystemet var i sin *fulla kraft* på alla de af Östersjöns och Nordsjöns kuster, som innehades af franska krigshärarne, eller åtminstone stodo under *deras* beroende, uppkommo hastigt i Götheborg en mängd ephémèra handelshus, hvilka, sedan de prålat med stora spekulationer samt ett lysande och skrytsamt lefnadssätt, gingo lika hastigt och *med ens* öfverända, samt drogo med sig i fallet ett stort antal hederliga och arbetssamma köpmän, så väl i denna som andra rikets städer; deras ruin blef af en ofantlig skada för svenska namnets kredit och bidrog att öka villervallan och förlägenheten inom landet.

Detta snart inträffade obestånd hos flera handelshus är en händelse, den man, ty värr, som oftast igenfinner i Götheborgs annaler. Sällan bibehåller en firma sig under två till tre generationer, då man i andra städer finner sådane, hvars aktningsvärda tillvaro gå hela sekler till-

varo går hela sekler tillbaka. En långvarig och säker erfarenhet, en af hela verlden erkänd kredit, de naturliga följderna af ett för ordning och redlighet ärft rykte, gifva åt dessa senare en fasthet, som trotsar handelns vanliga omkastningar och skiften, samt fredar dem för dessa hastiga fall, dessa katastrofer, som i ett ögonblick tillintetgöra frugterna af långa och mödosamma arbeten.

Hvad som tillika äger en menlig inflytelse på Götheborgs handel, är denna olyckliga böjelse att lysa med öfverflöd och en skenbar rikdom, som i hast bemägtigar sig personer, hvilka knappt hunnit lemna den ringhet, i hvilken de förut lefde, och hvilka, i stället att, genom en klok hushållning, efter hand förvärfva en solid förmögenhet, framgå med säkerhet och djerfhet på handelns törnsådda bana, dertill upplifvade af någon lycklig början. Förblindade af den lyx och det yttre utseende af lycka, hvarmed de omgifvit sig, öfverlemna de sig, från det ögonblick de öppnat eget kontor, till de vidsträcktaste operationer, och öfverskrida sålunda, med sjelfva principen för deras etablissement, äfven kretsen för deras kredit och deras tillgångar, hvarföre de icke heller dröja att göra desto svårare fall; häraf dessa skamliga bankrutter, hvarifrån fordrings-

ägarne med möda kunna rädda den svagaste devidend. Det är sådana menniskors förhållande, som blottställer och misskrediterar denna stads högst aktningsvärda handelskorps, utmärkt för sin loyauté och den stränga redlighet, som leder alla dess företag.

Ett lyckligt läge gör det imellertid ganska troligt, att Götheborg skall åter komma i flor; dess hamn erbjuder ovedersägliga fördelar för rikets tillförsel; och lyckligare dagar skola tvifvelsutan, innan kort, lemna tröst för den långvariga och olyckliga krisis, hvari detta samhälle befunnit sig.

Sådan handeln för närvarande befinnes i Götheborg, importerar denna stad hälften af de kolonialvaror, som hemtas till riket, och deltar dessutom med en fjerdedel i all annan import; hela tillförseln till det södra Sverige går för det mesta genom denna stad; dess exporter bestå af jern, timmer, koppar och några andra mindre vigtiga artiklar; dess vidsträcktaste relationer äro till Förenta Staterna, Frankrike, England, Spanien och Portugal.

I Götheborg finnas ännu flera aktningsvärda hus, som hafva öfverlefvat de olyckor, hvilka efterföljde stadens flor under kontinentalsystemets tid, och som bibehållit ett orubbadt anseende jemte ganska betydliga tillgångar; de företaga

vigtiga handelsoperationer med utlänningen, hos hvilka de äga en kredit och ett förtroende, hvaraf de äro fullkomligt värdiga; se här namnen på de förnämsta af dessa hus:

Wijk & Comp. Det första handelshus i Götheborg. Köpmännen i denna stad äro lika utmärkta af deras förmögenhet som förträffliga municipalesprit, som gifvit upphof till en mängd nyttiga inrättningar, såsom fattigförsörjningar, skolor, m. m., hvilka, i anseende till plan och underhåll, förtjena verklig beundran. Bland de ifrigaste befordrarne af stadens trefnad och välstånd, utmärker sig isynnerhet Hr Wijk genom sitt nit och sina kunskaper.

Alexander Barclay & Comp., engelskt hus; förnämsta exportörer af jern till Förenta Staterna.

Dickson & Comp., Carnegie & Comp., engelska rederibolag; dessa båda hus äro af de mest aktade.

Levgren G. A., stor kapitalist, som bedrifver den vigtigaste importen för det inre landets behof.

Ungewitter & Comp. är det enda af en stor mängd tyska handelshus, som lyckligt genomgått den krisis, som efterföljde Götheborgs lysande tid; den första firman var Ludendorf, Ungewitter & Comp. Sedan numera de två förnämsta bolags-

männen afgått med döden, opererar huset under förstnämde firma; samt förestås af Hr Falck för enkan Ungewitters räkning. Detta hus är af de mest aktade; det sysselsätter sig förnämligast med kommissioner, samt underhåller jemn förbindelse med Frankrike, Portugal, England och Holland.

Götheborg äger flera bomullsspinnerier, bland hvilka isynnerhet märkes det Hr Reys (jude) tillhöriga, som är betydligast i riket. Man räknar der omkring 200 stolar, hvilka sysselsätta äfvenså många arbetare (flickor af den fattigare klassen i Götheborgs förstäder), förutan en mängd annat folk.

En icke mindre vigtig anläggning är Lorentska porterbryggeriet vid Klippan, en fjerdingsväg utom staden; den stora reservoiren kan förvara 10,000 fat; årliga konsumtionen går till vid pass 40,000. Detta bryggeri är i besittning af monopolium på uteslutande tillverkning af porter, hvaraf bruket är ganska allmänt i Sverige, så att det till och med står att erhålla på den sämsta gästgifvaregård.

Samma lokal hyser äfven Hr Lorents ansenliga sockerraffineri, hvarom vi redan haft tillfälle att tala.

Dessa handelshus utgöra, i Götheborg, hvad man kallar köpmansnoblessen; ty i denna stad

finnes ingen annan privilegierad adel än några officerare af garnisonen och civile tjenstemän. De äro i sjelfva verket genom deras ansenliga förmögenhet, deras vidsträckta relationer och en klok ledning af deras affärer värdiga den utmärkta rang de innehafva. Man skulle kunna nämna ännu flera ganska aktade köpmän, såsom Hr Fröding, skeppsredare, och flera andra, som njuta ett förtjent anseende; men, vi upprepa det med ledsnad, det finnes deremot en stor mängd andra, hvilkas förnyade och nyligen inträffade falissementer hafva olyckligtvis nedsatt ställets kredit utomlands.

Denna stads handel med de inre delarna af Sverige drifves till stor del af minuthandlande, hvilka utgöra största antalet af köpmansklassen.

Handelsesprit'n är den rådande i Götheborg; invånarne hafva i allmänhet föga böjelse för litteratur och konst, ej heller för vetenskapliga studier.

Ett stort och vackert företag är å bane i denna stad, hvars verkställighet skulle bidraga till dess återställande i det mest blomstrande tillstånd. Hr L....... har föreslagit bildandet af ett Östersjökompagni, till befrämjande af handeln på detta haf. Dess ändamål skulle blifva att, i första hand, verkställa upphandlingar af de tillgränsande ländernas produkter, såsom timmer, jern, talg, m. m.,

samt att göra upplag af dessa varor i Götheborg, för att derifrån afsända dem till utländska hamnar. Anläggningen af Götha kanal erbjöde en stor lättnad för utförandet af detta stora företag. Främmande makters fartyg skulle, i stället att göra en lång och farlig segling genom Kattegat, Sundet och Östersjön, finna en långt större fördel att förse sig i Götheborg, hvars hamn aldrig är tillfrusen. Ett sådant företag skulle icke allenast äga ett stort inflytande på Götheborgs utan äfven hela rikets välstånd; vi äro dock i okunnighet om utgången deraf.

Norrköping. — Vi hafva redan omtalat denna stad såsom en fabriksort; dess förbindelser med den inre delen af landet äro temligen lifliga; klädesfabriker, sockerbruk, garfverier, hatt-tillverkningar samt pappersbruk finna en fördelaktig afsättning, äfvensom de varor, hvilka sjövägen hitföras. Norrköping är äfven en upplagsort för spannmålshandeln inom det vackra och bördiga Östergöthland; somliga år utföras härifrån betydliga partier råg, hafre, hvetemjöl och ärter till utlänningen; ansenliga jernexporter verkställas äfven; hamnen besökes årligen af två till tre hundra fartyg.

Gefle, beläget vid Bottniska viken, aderton mil (femtie lieues) norr om Stockholm, en ganska

vacker stad, ehuru nästan hel och hållen bygd af träd. Den drifver stark handel med utlänningen och är en af Sveriges mest blomstrande städer; betydliga affärer göras isynnerhet på England, som derifrån hemtar timmer, koppar, väfnader, beck och tjära, samt några andra mindre vigtiga artiklar; fisket är ganska rikt på de närbelägna kusterna. Staden hyser 10,000 invånare, ett gymnasium, bibliothek, samt boktryckeri, hvarifrån utgifves en tidning tvenne gånger i veckan.

Gefle är ansedd som den nordligaste stad af någon vigt i Sverige, ehuru den endast är belägen på halfva afståndet mellan Ystad och Torneå, hvarifrån till Nordkap åter är ett lika långt stycke. På kusten, norr om Gefle, ligger dock den mindre ej ovigtiga staden Hernösand, med en befolkning af 2,000 personer.

I Gefle finnes en förträfflig tobaksfabrik, hvilken är af de betydligaste i hela Sverige; den tillhör Hrr Rettig & Comp., boende på stället, och som jemväl äro ägare till en dylik anläggning i Götheborg, hvilken förestås af deras bolagsman, Hr Andrén.

I Sundsvall, en liten stad af 1,800 invånare, vid Bottniska viken, tillhuggas bjelkar, master,

sparr-

sparrträn, m. m., som föras till Gefle, derifrån utskeppningen sker *).

Carlshamn, med en förträfflig hamn, den sista stad, som förtjenar nämnas i afseende på sina handelsförbindelser med utlänningen. Här skedde fordom stora affärer på Amerika och England; men då svenska regeringen, 1811, blef nödsakad förklara England krig, och de talrika laddningar, hvilka voro upplagda i Carlshamn, blefvo belagde med qvarstad, hade samma åtgärd till följd de förnämsta handelshusens fullkomliga undergång, och allt sedan denna händelse har stadens handel icke kunnat återvinna sin fordna liflighet. Imellertid sker ännu en stor del af timmerexporten härifrån.

Meyer & Winberg är det enda handelshus af någon vigt på denna ort.

I Sverige finnas några städer, som helt och hållit nedstigit ifrån deras fordna anseende; men som förtjena anföras i anseende till de minnen, som fästa sig vid deras namn.

Den lilla staden Söderköping, som nu mera ej räknar flera än 3000 invånare, är en af de äldsta städer i Sverige, och var fordom hufvudsätet för dess handel; staden hade den tiden fyra borgmästare och

*) Numera hemtar utlänningen sitt timmer direkte från Sundsvall.

dess folkmängd uppgick till 25,000 invånare. Numera är den endast märkvärdig för sitt läge vid Götha kanals utlopp i Östersjön.

Wisby, på ön Gottland, är äfven en ganska gammal stad; dess närvarande folkmängd öfvergår ej 4000 invånare; men den var under hela medeltiden Sveriges mest blomstrande stad, samt en af de förnämsta i Hanseförbundet, och dess förordningar, i afseende på sjöfarten, blefvo antagna till efterlefnad i nästan alla det norra Europas hamnar. Wisby och Lybeck voro den tiden förnämsta handelsorterna åt det hållet. Wisby var hufvudstation för upplaget af de från Indien och andra delar af Asien kommande varor; de fördes dit från Astrakan, på de stora floderna i det inre Ryssland, öfver sjön Ladoga och Finska viken; sedermera utfördes de till Sverige och Norrige samt hamnarna vid Östersjön och Nordsjön. Dessa förbindelser fortforo ända till den tidpunkt, då Tamerlan i grund förstörde staden Astrakan. Då för tiden bestod införseln till Wisby af specerier, kläden, matvaror, théer, parfymer, siden, salt, frukter, vin, öl, säd och grönsaker. Klädet kom ifrån Ypern, Dornik, Brügge, Utrecht, samt andra städer i Flandern och Holland, hvilka då voro i besittning af denna slags tillverkning; vinerna hemtades från Frankrike och Tyskland. Exporten utgjordes af

specerier, théer, parfymer, siden, salt, koppar, jern, silfver, timmer och byggnadsvirke.

Näst Wisby och Söderköping voro Upsala, Skara och Kalmar *) de ansenligaste städer och handelsorter i Sverige under medeltiden.

TJUGONDEANDRA KAPITLET.

Sjöfart.

Antalet af fartyg, som användas för den inre handeln. — Fragtsegling. — Ångfartyg. — Sjöar. — Strömmar. — Kanaler. — Haf-fiske. — Sill. — Strömming. — Lax. — Salt. — Företag i afseende på hummerfisket vid svenska kusten.

Ett folk, omgifvit af stormiga haf, på en jord, som genomskäres af stora insjöar, nästan alla segelbara, bör vara en plantskola för förträffliga sjömän; lugna och härdade, raska och hörsamma, äga Svenskarna i sjelfva verket alla de egenskaper, som fordras härtill.

Sverige har tillgång på allt, som fordras för skeppsbyggeriet, likväl med undantag af ekvirke och hampa, som det ej frambringar i tillräcklig myckenhet; men de låga priserna på jern, koppar, plankor, masträn, samt andra materialier, erbjuda förmåner, hvilka, som det säges, förorsaka att man i Sverige kan bygga skepp för trettio procent bättre köp än öfverallt annorstädes: af

*) Författarn har glömt Skenninge.

sådan anledning har också Mehemed-Ali der låtit bygga en stor del af de egyptiska marinen tillhöriga fartyg.

Den svenske sjömannen är nykter och måttlig, hans föda sund, hufvudsakligen bestående af salt kött, torkadt bröd samt bränvin; han är hälften mindre dyrlegd än i något annat land. Under så gynnande omständigheter, i förening med det låga byggnadspriset, skulle det synas, som den svenska sjöfarten borde fästat sig vid en större utbildning af varutransporten från en hamn till en annan för olika nationers räkning. Fragtseglingen är en källa till Holländarnes rikedom och välmagt; den mindre synbara och måttliga förtjenst, som förvärfvas på dylika spekulationer, är dock alltid säker, emedan den är fredad för dessa oförmodade tillfälligheter, som, hvad kommerciella operationer beträffa, ofta kullslå de klokaste beräkningar samt tillintetgöra de bäst grundade förhoppningar. Fördelarna af dessa slags företag hafva sannolikt icke undfallit ett så upplyst folk; men orsaker gifvas, hvilka lagt hinder i vägen för en vidsträcktare utveckling deraf, och dessa kunna isynnerhet igenfinnas i beskaffenheten af de produkter, hvarmed landet drifver handel; jern och timmer äro varor, som öfver höfvan belamra fartygens utrymme, och en ansenlig

del af de förnödenheter, hvilka utgöra svenska importen, såsom salt, hafva obetydlig vigt jemförelsevis till deras stora massa. Det är således temligen troligt, att de 1,200 fartyg, som Sverige använder till längre resor, äro knappast tillräcklige för eget behof.

I fjortonde seklet ägde Sverige ej fler än 200 fartyg; år 1800 funnos 1,224, och 1831 steg deras antal till mer än 2,400, förutan farkoster af flerfalldig storlek, som drifva handel på kortare väg, eller tillhöra godsägare i provinserna, som betjena sig af dem för egen räkning.

Mer än två tredjedelar af den handlande marinen, d. v. s. omkring 1,500 fartyg, användes, år 1831, till handeln på Östersjön och Danmark; 345 hafva besökt Medelhafvet och Adriatiska viken; 215 Oceanens och Nordsjöns hamnar, från mynningen af Elben ända till Gibraltar; 122 hafva blifvit skickade till England, 45 till Brasilien samt 19 till Förenta Staterne. Vi tala här endast om fartyg, som lemnat svenska hamnar, utan att uppehålla oss vid deras retur.

Mängden af främmande skepp, som handla på Sverige, är nästan lika med antalet af landets egna fartyg. Då man undantar sjöfarten från de länder, hvilka, i anseende till granskapet, hafva närmare och nästan dagliga förbindelser med Sve-

rige, såsom Norrige, Finland och Danmark, komma de flesta utländska fartyg från England, dernäst från Norra Amerika. Frankrike har i detta fall sista rummet.

Nästan hvarje år ske två eller tre utrustningar till Ostindien och China; fordom afgingo dessa expeditioner från Götheborg; nu verkställas de nästan alla från Stockholm. Deras laddningar bestå hufvudsakligast i piastrar samt ett mindre betydligt parti egna produkter. De hemföra nästan endast théer och silke, ämnade till en stor del att åter exporteras. Det synes som dessa expeditioner skulle lemnat ganska tillfredsställande resultater.

Ångfartyg blefvo för tolf år sedan införda i Sverige; numera finnas 14 sådana, alla byggda i landet. Å den vid Motala i Östergöthland anlagda mekaniska verkstad förfärdigas ångmachiner af samma godhet som de engelska och till vida bättre pris; de förnämsta kommunikationslinierna för detta transportmedel äro från Stockholm till Åbo (?), S:t Petersburg (?), Lybeck (?), Upsala och Norrköping; från Götheborg till Köpenhamn; från Ystad till Greifswald.

Sverige har fordom ägt några kolonier; i sextonde seklet hade Svenskarna några kontor på afrikanska kusten; en skans och en liten koloni

på stranden af Delaware; men Holländarne bemäktigade sig snart alla dessa aflägsna besittningar. Numera är den lilla ön S:t Barthelemy Sveriges enda koloni; den afstods, år 1786 af franska regeringen, med vilkor att franska undersåtare skulle erhålla nederlagsrättighet i Götheborg, en öfverenskommelse, hvilken delat det gemensamma ödet för de flesta menskliga handlingar.

Sverige var för en kort tid i besittning af ön Guadeloupe. Under franska kejsaredömets krig, hade Engelsmännen bemäktigat sig alla Frankrikes amerikanska besittningar. Genom konventionen af den 2 Mars 1813 afstodo de Guadeloupe till Sverige, som dock ej innehade denna ö längre än till restaurationen, eller Bourbonska husets återkomst på franska thronen, då England, i följd af 1814 års traktater, deruti denna makt förbandt sig, att till Frankrike återställa dess vestindiska kolonier, underhandlade med svenska regeringen om afträdandet af Guadeloupe, hvartill nämde regering biföll mot en ersättning af en million pund sterling, hvilken summa England erlade, och hvaraf Sverige sannolikt dragit större fördel än af Guadeloupes bibehållande.

Åtskilliga vigtiga punkter på jordklotet finnas, der svenska flaggan endast sällan och med långa

mellanskof visar sig; men der den imellertid för varuafsättning skulle finna ganska stora fördelar.

Utrustningar till kusterna utmed Söderhafvet, isynnerhet till Chili och Peru, äro nästan lika ovanliga som till Mexikanska vikens stränder, ehuru dessa vidsträckta och rika landsträckor erbjuda oberäkneliga fördelar för handeln med jern och koppar.

Stiftandet af ett handelskompagni i Sverige, grundadt på samma vilkor som kompagnierna i Elberfelt och Nederländerna, skulle gifva en stark impuls åt detta lands handel och blifva en källa till dess välstånd både i hänseende till handel och sjöfart.

Flera vigtiga punkter finnas, der det vore af vigt att anställa konsuler. På hela amerikanska kontinenten, med undantag af Förenta Staterna och S:t Domingo, finnes icke någon svensk konsul mer än i Rio-Janeiro och Bahia. Imellertid äro Buenos-Ayres, Valparaiso, Lima, Carthagena, Vera-Cruz nederlagsorter, som påkalla svenska regeringens hela uppmärksamhet.

Fyra stora insjöar, hvilka äro att anse som små inre haf, jemte en myckenhet mindre, upptaga stora sträckor af landets yta och lätta sambandet provinserna imellan; kanalerna, som förena de största af dessa sjöar, främja rörelsens och varu-

afsättningens liflighet inom de inre delarna af landet. Smärre insjöar äro inom vissa provinser ganska talrika.

De nämde stora sjöarna äro Wenern, Wettern, Mälarn och Hjelmarn. Deras ytor äro vidsträckta: den förstnämda hyser 40 lieues i längd samt 15 till 16 i bredd, och är, näst Ladoga och Onega, den största i Europa. De andra sjöarna äro nästan äfven så stora; de plöjas af en mängd farkoster, som föra spannmål, men i synnerhet bergslags-produkter från en nejd till den andra: större delen af dessa sjöar betäckas af en myckenhet vildsköna öar, och deras stränder erbjuda den herrligaste anblick.

Floder och talrika bäckar störta från höjden af norrska fjällen, samt nedflyta i sjöarna eller kasta sig i hafvet; dessa floder äro i allmänhet icke segelbara, i anseende till deras föga djup och den starka sluttningen af terrängen, som de öfverfara; de flesta äro icke annat än mer eller mindre häftiga strömmar, hvilkas grannskap ofta är farligt. Några af dem hafva hundra lieues i längd, men de afbrytas ofta i sitt lopp af klippmassor, öfver hvilka de bilda praktfulla vattenfall; de äro ganska fiskrika. Med tillhjelp af dessa floder skulle ett ganska vidsträckt system för den inre segelfarten kunna öppnas, hvarföre äfven regeringen

derå fästat en synnerlig uppmärksamhet; den har sedan några år tillbaka varit sysselsatt att häröfver inhemta alla förberedande underrättelser, hvilka äfven skolat lemna nöjaktiga resultater; man har insett möjligheten att antingen göra dem segelbara eller tjenliga till flottning, eller ock att förekomma de förödelser, som de förorsaka medelst deras öfversvämningar. De enda floder, som för närvarande äro segelbara på ett visst afstånd från deras utlopp, äro Dalelfven i Dalarne, Klarelfven, Motala samt Götha elf.

De stora kanalarbeten, hvilka Svenskarne utfört, väcka högsta förvåning hos hvarje främling, som känner landets svaga tillgångar, och genomtränger honom med aktning och vördnad för en nation, som lemnat dylika minnesvårdar af sin industri.

Götha kanal är det största och vigtigaste af dessa företag; ämnad att förena Östersjön och Nordsjön, genom förbindelse mellan de inre vattnen, bör denna kanal blifva af oberäknelig nytta för landet; men det blir egentligen efterverlden, som kommer att skörda frukten deraf, ty många år skola åtgå innan inkomsterna hinna betäcka kostnaderna, hvilka stiga till aderton milloner *francs*, som är en ganska betydlig summa för Sverige; af dessa medel hafva tolf millioner blif-

vit tillskjutne af statsverket, samt sex millioner af aktieägarne.

Denna kanal, som går igenom rikets bördigaste landskap, skall upplåta nya källor till välstånd för den jordbrukande och industri-idkande allmänheten: den skall befria handeln både från de afgifter och de faror, som äro förenade med genomfarten af Sundet; den skall, i händelse af krig, tjena till försvarslinie, och skall slutligen för Stockholm öppna en direkt förbindelse med Nordsjön.

Till dess utförande fordrades att besegra alla hinder och svårigheter, dem en bergig och ojemn terräng förorsaka, att genomspränga klippor och afleda forsande strömmar. Detta arbete är i sjelfva verket ett af de herrligaste som finnes, och den Kaledoniska kanalen kan knappast komma i jemförelse dermed, relatift till företagets vigt och storheten af dess konstruktioner, Sjelfva utförandet har, på Romarnes vis, blifvit verkställdt af den svenska armén, och, vid ledningen af arbetet, hafva de bästa engelska methoder blifvit följda. Att försäkra sig om dess fasthet och varaktighet, samt åt det kollosala företaget gifva karakteren af en åt efterverlden helgad minnesvård, har den största omsorg blifvit använd vid valet af materialier och hela byggnadsdetaljen. Amiral Platen

var den, som uppgjorde planen och under hvars ledning arbetet verkställdes ända till det ögonblick han öfverraskades af döden; derefter fortgick det under Ingeniör-generalen Baron Sparres tillsyn.

Kanalens öppnande gick för sig den 27 September 1832, i Konungens närvaro; denna händelse inträffade efter H. Maj:ts återkomst från ett besök i rikets södra provinser, märkvärdigt af de fördubblade bevis på tillgifvenhet, hvarmed Konungen allestädes under hela resan öfverhopades. I Götheborg, Helsingborg, Lund, Malmö, Carlskrona blef H. Maj:t emottagen med en glädje, som är svår att beskrifva, och som sannolikt skänkte H. Maj:t en liflig känsla af tillfredsställelse; också lät Konungen ej ett enda tillfälle gå förloradt, att ådagalägga denna sannt faderliga uppmärksamhet på folkets behof samt omsorg för dessas afhjelpande, som den allmänna erkänslan så väl vet att uppskatta och belöna. I Götheborg var staden alldeles öfversvämmad af den folkmassa, som tillströmmat, för att se sin monark. Af fruktan att någon olyckshändelse kunde inträffa uti en stad, der gatorna äro genomskurna af kanaler, steg Konungen ur sin vagn och fortsatte vägen gående.

På landsbyggden fanns icke ett enda skjutsombyte, der ej talrika deputationer af allmogen

infunno sig, för att uttrycka deras erkänsla för alla de välgerningar, som Konungens regering spridt öfver landet, och man kan säga att H. Maj:t, under denna sin resa kring landet, ständigt for under hvalfbågar af löf och blommor, som blifvit uppförda af folket, hvilket öfverallt ådagalade de omisskänneligaste bevis af sin djupa tillgifvenhet för H. Maj:ts person.

En kort förut inträffad omständighet gaf ännu mera styrka åt denna välsinnade allmoges tacksamhetsbetygelser; 1823 års skörd hade slagit fel nästan öfverallt i dessa provinser, som voro hotade med den största nöd; vid första underrättelse derom, skyndade Konungen att gifva befallning om betydliga penningeunderstöd, som tillställdes dem, och denna hjelp var nog kraftig att lugna all fruktan och gifva tröst i olyckan. Dylika prof af landsfaderlig omsorg föllo ej i otacksamma hjertan, och ingen är i okunnighet att Konungen, vid detta tillfälle, som vid de flesta andra, med egna bidrag sökte att utplåna hvarje spår af det hotande eländet.

Konungen ankom slutligen till Norrköping, der han väntades af Drottningen, åtföljd af den diplomatiska korpsen, samt statens dignitärer och högre embetsmän; ty man ville åt öppnandet af Götha kanal gifva hela glansen och ståten af en

stor högtid, i hvilken, enligt H. Maj:ts eget förordnande, en deputation från hvart och ett af de sexton regementer, som arbetat på kanalen, skulle deltaga.

Ledsagad af ett lysande och talrikt medfölje, begaf sig Konungen, i närheten af Söderköping, till kanalen, på hvars strand ett praktfullt tält var anbragt till hans emottagande; en oräknelig folkskara hade samlat sig från den kringliggande trakten, för att vara vittnen till högtidligheten. Snart varseblef man en division kanonslupar, företrädde af en Kongl. jakt, kommande från Götheborg, från ena sidan passera kanalens slussar, medan en annan flotilj slupar, hvilka anlände från Stockholm, förenade sig med de förstnämda, under dånet af artillerisalfvor från fartygen, hvilka sålunda firade detta första möte mellan seglare från Östersjöns och Oceanens farleder.

Sedan Konungen vid Söderköping gått ombord på den Kongl. jakten, fattade kanaldirektionens ledamöter de vid fartyget fästade draglinor, samt drogo det i öppna hafvet under den på stranden församlade mängdens tusenfallt upprepade bifallsrop.

Konungen begaf sig derifrån åter till Norrköping, hvarest nya högtidligheter väntade honom, i likhet med hvad som inträffat i alla an-

dra städer, som H. Maj:t hedrat med sitt besök; tvenne dagar derefter skedde återresan till Stockholm. Vid underrättelsen om Konungens ankomst, steg en stor del af hufvudstadens ungdom till häst, samt begaf sig sjelfmant till H. Maj:ts möte. På en mils afstånd från staden omgåfvo de H. Maj:ts vagn, samt beledsagade H. Maj:t ända fram till Kongl. slottet. Staden var illuminerad, och folkets *glädje*, som på mångfalldigt sätt uttryckte sig, tillkännagaf nogsamt hela den vigt det fästade vid fulländandet af ett så stort och i sanning ärofullt verk som Götha kanal.

Flera af Sveriges fordna regenter hafva uppfattat idén till detta vidsträckta företag: den store Gustaf Adolf ämnade utföra det, när han öfverraskades af döden; det var den nuvarande Konungen förbehållit att gifva verklighet åt detsamma.

Nationernas tacksamhet reser ärestoder åt minnet af de regenter, hvars hågkomst den bevarar; en furste, lifvad af ädla tänkesätt, helgar åt folket en varaktigare vård än marmorns och bronsens; hans namn, fästadt vid stora företag, öfvergår med dem till efterverlden, och han skördar en ära, hvars glans hvarken kan fläckas af passionen eller fördunklas af vapenlycka.

Som kanalarbetet ej slutades förr än 1832, kunde Götha kanal, under loppet af år 1831, en-

dast begagnas på en viss sträcka, hvilken icke dessmindre passerades af 507 med lifsmedel lastade båtar, ett antal, som sannolikt ansenligt förökats under påföljande år, sedan kanalen öppnat den vidsträcktare och vigtigare kommunikationen genom Sveriges bördigaste landskap. År 1831 öppnades kanalfarten den 1 Maj och tillslöts den 27 December.

Trollhätte kanal, ämnad att befordra seglingen på Götha elf, som hindras af vattenfallen vid Trollhättan, samt att öppna kommunikation med sjön Wenern och Sveriges inre provinser, är äfven af stor vigt; den är det kollosalaste arbete, som blifvit verkställdt i detta land, och det märkvärdigaste genom de ansträngningar den kostat, och de hinder, dem en bergig natur lade i vägen för dess utförande. 2,353 fartyg, under 60 lästers drägt hafva, år 1831, befarit densamma, från den 21 April till slutet af December.

Wäddö kanal, i närheten af Grislehamn, är ämnad att lätta förbindelsen mellan de norra provinserna och hufvudstaden; den är äfven tjenlig till skydd för de fartyg, som passera Östersjön.

Södertelje kanal, som förenar Mälarn med Östersjön, lemnar denna lättnad åt de södra provinsernas kustfart; 1831 passerades den af 1,593

fartyg; seglingen på densamma begynnte den 1 Maj och upphörde den 27 November. Arbetet på denna kanal, som började för omkring 30 år sedan, har till stor del blifvit verkställt af franska krigsfångar, som fördes till Sverige under 1809 års fälttåg.

Hjelmare kanal förenar sjön af samma namn med Mälarn; denna kanal är den äldsta i Sverige; 1,686 fartyg hafva, 1831, befarit densamma; den öppnades 1 Maj och tillslöts den 15 November.

Strömsholms kanal lättar, för de högre i norr belägna landsorterna, transporten af deras varor till Mälarn. 1831 begagnades den af 621 fartyg.

Fisket i sjöar och strömmar, på kusterna och i öppna hafvet är utomordentligt gifvande, samt sysselsätter ett stort antal af landets invånare. Rättigheten till fiske tillhör den närmast boende jordägaren; i öppna hafvet är detta näringsfång alldeles fritt; det är af stort värde för den inre konsumtionen och förser äfven exporthandeln med sin afkastning.

Fisket är en ganska vigtig näringsgren för Sverige och en af de förnämsta källorna för dess invånares lifsuppehälle. Sillfisket på kusten, i närheten af Götheborg, mellan Bohus och Marstrand, var fordom så rikt, att från Götheborgs hamn

exporterades årligen ända till 300,000 tunnor, hvilkas försäljning till utlänningen spridde välstånd öfver hela denna trakt; men, sedan 1805, inskränker sig försäljningen endast till 2000 tunnor. Sillen har aflägsnat sig från kusten, så att den måste sökas på öppna hafvet, och exporten är numera nästan ingen. På alla Sveriges kuster, synnerligast i Östersjön, fiskas en slags småsill, kallad strömming, som öfverallt visar sig i stor myckenhet.

Utmed stränderna hvimlar hafvet af lax, isynnerhet i granskapet af Carlshamn, Norrköping, Gefle och Hernösand, från hvilka ställen en stor myckenhet af denna fisk afyttras; tillgången derpå är, enligt hvad man sagt, nära vissa kuster, så öfverflödig, att tjenstfolket, innan de låta antaga sig, göra det förbehåll, att icke dagligen erhålla lax till kost.

I Sverige finnes ingen saltgrufva. För icke längesedan gjordes fruktlösa försök och efterforskningar att upptäcka någon sådan. Hafsvattnet i Östersjön hyser få eller inga saltpartiklar, och nära de trakter, der fisket är ymnigt, måste man, för att bibehålla fisken, söka det oumbärliga saltet vid Frankrikes och Portugals kuster: Det mesta saltet, som förbrukas, hemtas från Cette, i förstnämde rike, och S:t Ybes i det senare, samt

från Trapani på Sicilien. 116 svenska skepp afgingo, 1821, till dessa hamnar, för att inlasta salt.

Vi vilja sluta detta kapitel med några detaljer rörande ett mindre men lönande företag, som, i hänseende till hummerfisket vid svenska kusten, blifvit påfunnit i London.

Hr Craig, från London, står i spetsen för ett bolag, som i och för detta fiske, använder paketbåtar, hvilka äro så byggda, att fartygets akter ständigt är uppfylld med vatten; der insläppes hummern, hvilken på det sättet kommer lefvande till England. Detta fiske sker vid kusten af Bohuslän, från Uddevalla till Strömstad. Svenska fiskrarne sälja hummern dussinvis för 8 till 10 skillingar banko (7 à 10 *sous*), allt som den är stor till, och den betalas i London med 6 *pences* ända till 2 och en half *schellings* per stycket.

TJUGONDETREDJE KAPITLET.

Tullwäsendet.

Allmänna åsigter af tullinrättningar. — Några af Hr StatsSekreteraren för Handels- och FinansExpedition meddelade upplysningar. — Franska viner. — Svenskt jern. — Nödvändigheten att nedsätta tullafgifterna, för att uppmuntra manufakturindustrien. — Anmärkningar af Hr Presidenten i KommerceKollegium Poppius rörande detta ämne.

De olika tullsystemer, hvilka äro införda i

Europa, bära ännu stämpeln af feodaltidens barbari. Vi lefva imellertid i ett århundrade, då allt som syftar att hämma utvecklingen af ett folks moraliska och materiella förmögenheter ej kan äga bestånd; en fullkomlig reform är af nöden, och det folk, som häraf gåfve första exemplet, skulle förvärfva sig en evig rätt till menniskoslägtets tacksamhet.

Idoghet är ett folks lif; det är tvifvelsutan icke för att gifva tillvext åt densamma, som alla staters gränsor utgöra en lika lång kedja af förbud. Hvad skulle vi säga om ett land, hvars invånare, kring hvarje stad, hvarje gård, införde bommar, afgifter och förbud, till ömsesidigt beskydd mot en täflande industri? hvad skulle det blifva af samhället, om hvar och en fann behöfligt att på sådant sätt instänga sig?

Ändamålet med tullinrättningar är att beskydda fliten, och just dessa utestänga hvarje medel till dess väckelse och underhåll. Tullen lemnar endast i den mån betydliga inkomster, som den tillåter införsel af utländska varor, och den kan, tvärtom, endast gynna industrin genom ett motsatt förhållande. Ämnad att befrämja den inhemska konstfliten medelst fredandet från den minskade afsättning, som en främmande varuinförsel skulle

förorsaka, uppfyller tullen detta ändamål endast till förmån för några få industrigrenar till skada för den arbetssamma massan.

Låtom oss med en fråga göra denna framställning så enkel som möjligt:

Antagom att, i Frankrike, några skickliga landthushållare lyckades att, i Roussillon eller på kusten af Provence, odla något bomull, hvad skulle ni väl svara, om de begärde edert beskydd för erhållandet af förbud mot införsel af utländsk bomull?

På sådant sätt belägger franska tulltaxan svenska jernet med en afgift, som går nära upp till ett förbud, för att tvinga de mångfalldiga yrken, som göra bruk af denna produkt, att gifva företräde åt inhemskt jern, oaktadt detta är både dyrare och af en vida sämre beskaffenhet.

Naturen har begåfvat hvarje trakt på jorden med alster, som äro egna för densamma, och om hon nekat det ena landet åtskilliga af det andras produkter, har det skett för att pålägga folkslagen behofvet af ett ömsesidigt utbyte, hvilket är det säkraste förenings- och vänskapsbandet menniskorna imellan.

Medelst afskaffandet af öfverdrifna prohibitifförfattningar skulle en stor utveckling gifvas åt all rörelse, så väl kapitalistens som industriidka-

rens; det allmänna välståndet skulle ökas, folkets ställning förbättras och dess erkänsla lifvas. Landets inkomster skulle tillvexa i samma mån som de arbetande klasserna, genom god arbetsförtjenst, blefvo försäkrade om sin bergning; denna skulle beredas dem medelst förarbetningen af alla slags fritt införda rååmnen, och det är endast till detta pris, som man lyckas undvika de samhällshvälfningar, hvilka alltid äga sitt ursprung i ytterligheten af det allmänna eländet.

Dessa åsigter, som gjort sig gällande i England, hafva redan länge blifvit praktiskt behandlade i Sverige.

Statssekreteraren för Handels- och Finans-Expedition, Hr Skogman, har, i de noter, dem han haft den godheten meddela mig öfver detta ämne, uttryckt sig i följande ordalag, och vi anse oss göra våra läsare en tjenst, då vi ordagrant införa ett dokument, som lånar ett mäktigt stöd åt de grundsatser vi yrkat.

"Sedan tie år tillbaka, har svenska regeringen antagit ett system af minskning med hänseende till tullafgifter, samt deremot en progressif utvidgning af handelsfrihet, dock med det återhåll, som är nödigt, i anseende till inhemska fabriksanläggningar, hvilka ännu äga behof af de förmåner, dem uppfinningspatentet tillägger dem,

och som innebäras uti förbud till införsel. Resultatet af detta system har visat sig medelst ökade tullinkomster, lurendräjeriets aftagande, samt den förkofran inhemska tillverkningar vunnit så väl till beskaffenhet som myckenhet, detta senare förhållande bekräftadt genom en fördubblad införsel af råämnen, såsom bomull, bomullsgarn, ull, m. m."

"Alla slags tullinkomster hafva gradvis blifvit ökade, i följd af det, sedan 1825, antagna system, hvilket förhållande bekräftas af efterföljande uppgift:

1824 gingo de till . . .	1,904,000	r:dr.
1825	2,017,000	„
1826	2,363,000	„
1827	2,687,000	„
1828	2,354,000	„
1829	2,397,000	„
1830	2,592,294	„
1831	2,700,008	„

"Förbrukningen har tilltagit i samma proportion: vi vilja åtnöja oss med den bekräftelse, som förhållandet med de väsentligaste kolonialvarorna lemna härpå:

Före 1825 uppgafs till införsel:	Socker . . .	6,870,000	skålpund.
„	Kaffe . . .	1,410,000	„
År 1829	Socker . . .	9,487,000	„
„	Kaffe . . .	2,808,000	„

"Denna betydliga tillökning är resultatet af en ökad förbrukning, som åter härleder sig från

nedsatta priser, hvilka i sin ordning äro en följd af minskade afgifter.

"Det torde förtjena uppmärksamhet, att utländska varor, för hvilkas införsel afgift en gång blifvit erlagd, icke äro underkastade någon ytterligare afgift (*droit d'octroi*), när de införas i städerna.

Hr Skogman tillägger beträffande manufaktur-tillverkningar.

"Prohibitif-författningarna utsträcka sig till tillverkningar af alla slag, med de undantag, som taxan angifver, det vill säga, att fasonerade sidenväfnader, fina bomullslärfter och bomullstyger äro tillåtna till införsel mot en afgift af 15 till 20 procent. För öfrigt äro nästan alla fabriksarbeten förbudna; men man söker att efter hand afskaffa dessa förbud, med iakttagande af alla de försiktighetsmått industriens närvarande tillstånd fordrar."

Tulltaxan gynnar ingen nation företrädesvis: de från Norrige och Finland ankommande tillverkningar äro endast för en viss tid berättigade till en nedsatt afgift; för öfrigt äro varuartiklar af samma slag belagda med enahanda afgift, utan afseende på stället, hvarifrån de komma, och fartyg, hvilka tillhöra nationer, med hvilka Sverige står i reciprocitetsförhållanden, njuta enahanda rättigheter med egna."

FRANSKA VINER. — SVENSKT JERN.

Vinodlingen är den vigtigaste grenen af Frankrikes landthushållning, och den som har största behof af skydd, i anseende till de föränderligheteter den är underkastad. Tre millioner menniskor finna sin bergning genom vinodlingen, och lika många lefva af denna produkts försäljning.

Vinskörden i Frankrike uppgår till fyra millioner *tonneaux*; fjerdedelen åtgår till distillering af bränvin, två millioner konsumeras inom landet, och det öfriga, som användes till utförsel, kan värderas till fyra millioner *francs*.

Oaktadt den quantitet vin, som Frankrike lemnar till Sverige, redan för längesen blifvit betydligt minskad, kan denna afsättning icke dessmindre blifva äfven så vinstgifvande som fordom, och vi hafva också sett att, sedan 1828, vid den tidpunkt svenska regeringen nedsatte tullafgifterna å vin, har konsumtionen fördubblats.

		Kannor om 2 litres.
Importen år	1824 utgjorde . . .	140,000.
„	1825	272,000.
„	1829	366,000.

Det gifna företräde Svenskarne lemna franska vinerna är gynnande för afsättningen, hvilken skulle finna en ännu större tillökning, om franska regeringen funnes benägen till någon slags motsvarighet; men det är fara värdt, att derest

denna uppskjutes än längre, skola rhenska viner och portvin, hvaraf bruket nästan redan hunnit öfvergå till vana, slutligen och för alltid uttränga Bordeaux- och Champagnevinerna.

Medan Sverige nedsatt förtullningen af franska viner till hälften af dess förra belopp, har Frankrike stegrat importafgiften för svenskt ämnesjern till 18 *francs* 50 *cent.* per 100 *kilogr.* *), som vill säga mer än det orimligt höga förhållandet af 50 för 100 af försäljningsvärdet.

Svenska regeringen har icke velat ingå i några vedergällningsåtgärder i hänseende till afgiften för vinimporten, oaktadt den stora skillnad, som äger rum mellan en vara, hvilken kan hänföras till öfverflödsartiklar, samt ett både för åkerbruket och alla grenar af konstfliten oumbärligt råämne.

Den högt uppdrifna afgiften för svenskt jern har naturligtvis för afsigt att minska förbrukningen deraf i Frankrike, samt närmar sig till ett förbud, eller till ett privilegium till förmån för dervarande bruksägare; det är i sig sjelf en dryg afgift, hvilken pålägges konsumenterna, och hvaraf fördelen tillfaller jernverken, hvilkas produktion är vida sämre och mycket dyrare än svenska jernet; det är att utan urskiljning gynna

*) En *kilogramme* = 2,352 skålp. sv. viktualievigt.

några enskildta interessen till förfång för de mångfalldiga slags industrier, som använda denna metall i och för sina arbeten.

Tror man att anläggningen af jernvägar icke är af ett vigtigare ändamål än att dermed gynna några bruksägare? tror man att tillvägabringandet af dessa stora och vackra företag, som böra hafva ett så mäktigt inflytande på Frankrikes framtid, icke förtjenar särskild uppmuntran? Nå väl! om svenskt jern användes, skulle en *lieue's* jernväg, som, förfärdigad af franskt jern, kostar 260,000 *fr.*, endast uppgå till till 120,000 *fr.*; på sådant sätt skulle, i stället för en railväg af 200 eller 300 *lieues*, som åtskilliga bolag hafva för afsigt att anlägga, en dubbelt längre, med samma kostnad, kunna verkställas.

Bruket af ångkraft vid örlogsflottan är ett annat ämne, som förtjenar uppmärksamhet. Engelsmännen, som redan länge med uppmärksamhet följt verkningarna af detta mäktiga rörelsemedel, hafva skyndat sig att införlifva det med deras sjöförsvar; de hafva redan 8 till 900 krigsfartyg af detta slag, och Frankrike har endast 10 eller 12. Det tyckes dock vara behöfligt, att franska regeringen lemnar någon omsorg åt detta förfärliga försvarsmedel; sannolikt afbidar den ej härtill ett fredsbrott, då den först skall inse he-

la nödvändigheten af en nedsättning i den taxa, som belägger svenskt jern med så hög afgift.

Den ekonomiska fördelen af svenska jernets användande vid mekaniska konstruktioner blir med hvarje dag mera känbar, och de höga pris, hvartill dylika arbeten af franskt jern uppgå, lägga stora hinder för utvecklingen af Frankrikes mauufakturindustri; dess förkofran beror vida mer af denna enda omständighet, än af de engelska arbetarnes öfverlägsenhet, ty de franska arbetarne äro lika skickliga, flitigare och mera nyktre. Men om införandet af en machin, som i England kostar hundra pund sterling, bör i Frankrike, i anseende till råämnets dyrhet, uppgå till nära dubbelt denna summa, faller det af sig sjelf, att det senare landets fabriker icke kunna uthärda täfling med utlänningens; dessutom finnes en ansenlig myckenhet fabriksartiklar, hvaraf förbrukningen är oändligt stor, som fordra jern till råämne; men hvarå priset är alltför högt, för att, under nuvarande förhållanden, blifva föremål för någon betydlig export till främmande ort. Den tiden importafgiften för jern ej var högre än 2 *fr.* 20 *cent.*, det vill säga från 1790 till 1813, exporterade Frankrike för mer än 18 millioner knifsmiden, jernkramvaror, spik, vapen, åkerbruksredskap och andra tillverkningar, hvari jernet ut-

gör hufvudbeståndsdelen; numera öfverstiger denna export ej 3 millioner.

Det åsyftade resultatet med detta system har varit, att medan bruksägarne för ögonblicket gynnades och vedpriserna till ytterlighet uppdrefvos (ett förhållande, som med hvarje dag blir mera känbart), skulle industriel täflan i förening med en progressiv utveckling af jernhandteringen oundvikligen återföra priserna till likhet med de svenska.

Tilläfventyrs skall man med någon nyfikenhet inhemta hvad Hr Presidenten Poppius yttrar, rörande detta ämne, i den redan anförde rapporten. Hr Presidenten uttrycker sig med följande ord:

"Enligt de underrättelser, hvilka kommit KommerceKollegium tillhanda, vill det synas som jernproduktionen i Frankrike, på tie år, fördubblats. Från 1808 till 1828 har den stigit från 76,000 till 152,000 *tonneaux*, och under denna mellantid har importen af utländskt jern minskats från 10,000 till 6000 *tonneaux*. Det jern, som nu för tiden beredes i Frankrike, kan med fördel användas till stålfabrikater, oaktadt det i godhet är svenska jernet vida underlägset, och äfven står till mycket högre pris än detta senare; franska jernet, som, enligt engelsk method, beredes

genom valsning, kan på långt när ej användas med den fördel för nämde ändamål, som det hammarsmidda; imellertid kan det, medelst iakttagande af mycken omsorg vid beredningen, i många händelser användas med framgång."

"Man har, i Frankrike, vid jernets gjutning börjat betjena sig af ett brännbart ämne, kändt under namn af *anthracite*, bestående af *ligniter* eller trädpetrifikater, hvaraf tillgång finnes i några trakter af detta rike; då dessa blandas med en quantitet *coke*, hvaraf tillsatsen varierar mellan tre tiondedelar och hälften, erhåller man en för gjutningsprocessen ganska tjenlig produkt."

"För öfrigt skall bristen på vägar och transportmedel, i Frankrike, länge blifva ett stort hinder för utvecklingen af detta lands jernindustri."

"Af allt detta följer: att svenska jernets öfverlägsna godhet och gamla anseende ensamt bidraga till dess afsättning i Frankrike, hvarest behofvet af utländskt jern med hvarje dag mera aftager."

TJUGONDEFJERDE KAPITLET.

Förswarswerket.

Nationens stridbarhet, Gustaf Adolf, Carl XII. — Åsigter rörande indelta armén. — Publika arbeten, utförda af densamma. — Svenska arméns numerär. — Missförhållande mellan kavalle-

riets och infanteriets styrka. — Remonthästar. — Artilleri. — Fästningar. — Invalidinrättning. — Budgeten för armén. — Militärisk hållning. — Uniformer. — Generalstab. — Generalitet. — Sjöförsvaret. Stationer för detsamma. — Årlig kostnad.

Svenska folket har i alla tider varit lika ryktbart för tapperhet i krig som för en brinnande kärlek till frihet; det finnes icke någon nation, hvars historia kan framvisa en ädlare fosterlandskärlek, mera ståndaktighet i motgången och storhet i olyckan, äfvensom det icke heller finnes någon, som lyst med ett högre hjeltemod, då segren gynnat dess vapen.

Gustaf Adolfs bragder ställde Svenskarne bland de första af Europas stridbara nationer. Med en krigshär, lika märkvärdig för dess ringa antal som för dess lysande tapperhet, föreskref han, i tie års tid, lagar för hela tyska väldet, förde sina segrande vapen från Östersjöns kuster till stränderna af Bodensjön och Rhen, från Weixeln till Donau, och såg sina fältvakter på sluttningen af Wiens murar.

Peter den store kunde ej motstå Svenskarnes djerfva mod, äfven vid Pultava, utan genom en ofantlig öfverlägsenhet i styrka och medelst den ödeläggelse han spridde omkring sig. Då Carl XII gick öfver ryska gränsen, hade han, endast med iakttagandet af någon större försiktighet, kunnat triumfera öfver sin motståndare; han var i fullt

antågande till Moskau och endast några dagars afstånd derifrån, när oförutsedda händelser förmådde honom att ändra väg; innan kort utblottad på lifsmedel och ammunition, på ett ofantligt afstånd från sin operationslinie, utan kartor (som gått förlorade med trossen), irrade han i tvenne månaders tid bland otillgängliga skogar och träsk; 1,200 man nedföllo döda af hunger och törst på en enda dag omkring honom, utan att ett ljud af missnöje lät höra sig. Det är under detta förvånande fälttåg, som den svenske soldatens öfverlägsna egenskaper framträda i hela deras förträfflighet, och det var lika mycket genom sina krigares beundransvärda ståndaktighet som genom deras tapperhet, Konungen lyckades att hålla fältet i aderton månader, eller till slaget vid Pultava.

Se här hvad Napoleon, i *Dagboken på S:t Helena,* berättar angående Carl XII:s fälttåg.

"Denne furste lemnade sitt läger vid Altran-"stadt, nära Leipzig, i September 1707, i spetsen för "45,000 man, tagande vägen genom Pålen: 20,000 "man, under Grefve Lewenhaupts befäl, landste-"go i Riga; 15,000 stodo i Finland; han kunde "således förena under sina fanor 80,000 af de bä-"sta trupper i verlden. Han qvarlemnade 10,000 "man i Warschau, till Konung Stanislai säkerhet, och

"och ankom, i Januari 1708, till Grodno, hvar-"est han lade sig i vinterqvarter. I Juni genom-"trängde han skogen vid Minsk, och visade sig "utanför Borizow, undanträngde ryska armén, som "innehade venstra stranden af Beresina, slog 20,000 "Ryssar, som förskansat sig bakom träsken, gick "öfver Prutströmmen vid Mohilow, och nedgjor-"de, den 22 September, nära Smolensk, en korps "af 16,000 Moskoviter; han stod på Lithauiska "gränsen och gjorde sig färdig att intränga i det "egentliga Ryssland, när den uppskrämde Czaren "gjorde honom fredsförslag. Han var herre öfver "Pålen och Riga, samt hade endast 10 verst qvar "till Moskau, och det är mer än troligt att han "bemäktigat sig denna hufvudstad, när han på en "gång lemnar stora vägen, som leder dit, och rik-"tar sina steg mot Ukrän, för att förena sig med "Mazeppa, som endast tillförde honom 6000 man. "General Lewenhaupt med 16,000 man och 8000 "vagnar gick öfver Prutströmmen 12 dygn senare "än Konungen, och hade knappt tillryggalagt 4 "verst åt Ukrän till, förr än han anfölls af Cza-"ren med en här af 40,000 man; han slogs tap-"pert den 7, 8, 9 och 10 Oktober, men förlora-"de sina vagnar jemte 11,000 man, samt ägde, "vid föreningen med Konungen, endast qvar 5000

"man i det mest utblottade tillstånd. I Maj bör-"jade Carl belägringen af Pultava, hvarest Czaren "anlaggt stora magasiner; men, i Juni, visade sig "denne senare med 60,000, för att befria fästnin-"gen. Konungen hade icke mer än 30,000 man, "af hvilka en del utgjordes af ukränska kosacker; "han anföll ryska arméen och blef slagen, hans "armé fullkomligen upplöst. Han upphann tur-"kiska gränsen, öfver Dnieper, med 1,000 man."

Svenska armén utgöres af trenne olika slags trupper: 1:o *Indeldta Armén*, sammansatt af regementer, hvilkas soldater underhållas af ägare till viss jordegendom; officerarne hafva sig boställen anslagne. 2:o *Värfvadé Armén*, ständiga trupper, som njuta sold och rekryteras genom frivillig inskrifning, samt 3:o *Beväringen*, en slags konskription eller landtvärn.

Dessutom finnes en miliskorps i Stockholm, bestående af alla hufvudstadens vapenföre borgare; denna trupp är till planen permanent, men sammankallas endast vid högst sällsynta tillfällen.

Indeldta arméns organisation erbjuder bestämda fördelar, af hvilka den dermed förenade besparing tvifvelsutan är väsentligast. Trupper af sådan sammansättning äro helt och hållit nationella. Samma arm, som, i krig, vid första tecken, är ämnad till fäderneslandets försvar, plö-

jer i fredstid den jord, som ger näring åt detsamma; äfven blir den åkerbrukande soldaten alldrig förderfvad af garnisonslifvets laster och lättja.

Man har påstått att en sådan armé ej kan inöfvas till nog stor skicklighet, för att ställas i linie mot fienden. Långt ifrån att den blandning af landtman och krigare, som utgör karakteren af indeldta armén, är skadlig för dess undervisning och hållning, hafva de, som sett något af de densamma tillhörige regementer under vapen, jemfört den med de vackraste trupper i Europa; få hafva ett bättre utseende, utföra sina vapenöfningar med större noggranhet, och krigshistoriens annaler bevittna tillräckligt om dess lysande tapperhet, som endast kan jemföras med dess förvånande krigstukt.

Det har fordrats alldeles egna omständigheter, en så ovanlig händelse som den, hvilken på en gång ställde till nationens godtfinnande en utomordentlig myckenhet jordegendom, för att åstadkomma denna märkvärdiga samhällsinrättning, hvilken lemnar svenska regeringen medel att städse hafva tillgång till en krigshär af trettietusen man, hvars underhåll kostar den nästan intet.

Och denna armé, statens förnämsta styrka, är icke allenast, i följd af sin sammansättning,

den minst dyra af alla arméer i Europa, utan man har äfven, i fredens sköte, funnit tillfälle att, till stora och för samhället nyttiga arbeten, begagna soldatens armar.

De stora stående arméerna äro en börda, hvarifrån Europa redan länge sökt lindring; häraf införandet af landtvärn, nationalgarder, *schutterys* (skyttföreningar?), miliser och yeomanry, militärkolonier, m. m. Man har äfven tänkt sig en allmän afväpning; men hvilken makt skulle väl med uppriktig vilja ingå i detta förslag. Dessa jäckande föreställningar, i hvilken man så nyligen vaggat oss, äro att jemföra med de leksaker, hvaraf vi fägnades i vår barndom: innan ens något hopp, att verkliggöra detta förslag, kunde fattas, var det nödigt att, ur furstarnas hjerta, drifva ärelystnaden och alla falska begrepp om ära och storhet, samt att, hos folken, utsläcka afvundsjukan, roflystnaden och nationalhatet. Det är således mer än troligt, det de europeiska folkslagen skola fortfara att under vapen bibehålla större eller mindre stridskrafter, hvilkas styrka dessutom varit i ständigt stigande alltifrån den tid stående krigshärar infördes, ett förhållande, som öfver allt följt folkmängdens och rikedomens tillvext.

De upplystare hafva genast insett, att detta

afväpningsprojekt icke var annat än ett nytt kapitel till Bernardin de S:t Pierre's filantropiska drömmar; men emedan det onda en gång var ohjelpligt, hafva de med skäl trott det icke skulle vara omöjligt att försvaga dess olägenheter derigenom, att truppernas arbetskraft användes till allmänt gagn, samt medelst upptänkande af medel att undandraga soldaten den syslolöshet, i hvilken han, under en fortsatt garnisonslefnad, bortnöter sin tjenstetid och sannolikt äfven de bästa åren af sin lifstid.

Andra personer åter, som funnit sig besvärade af dessa stora idéer, tvifvelsutan emedan de ej voro tillskurna efter deras mått, hafva upphäft klander emot dem. De hafva påstått att kokardens anseende skulle nedsättas och militärkarakteren gå förlorad om soldaten underkastades svårare arbeten, liksom våra europeiska arméer skulle, såsom fallet är i Indien, behöfva en annan armé af peoner jemte sig, för att uppkasta deras fältverk och öppna deras löpgrafvar; liksom, under alla lifvets förhållanden, arbetsamhet och insigter icke vore de egenskaper, som utmärka och hedra menniskan.

Man har skrifvit mycket rörande denna fråga; dess förfäktare hafva i det gamla Roms krigshärar sökt de exempel, dem de hade för ögonen,

och af hvilka den svenska armén erbjöd en lika fullkomlig som lätt efterföljd.

Det är redan längesedan, Sveriges Konung bragte till verkställighet den lyckliga tankan, att egna truppernes krafter till arbeten af allmän nytta, såsom befästningar, kanal- och väg-anläggningar, uttorkandet af träsk m. m. Dylika företag hafva, åtminstone till stor del, blifvit utförda af indeldta armén, och bland de arbeten, hvilka företrädesvis kunna anföras, äro Carlsborgs fästning och Götha kanal, äfvensom de flesta öfriga kanaler i Sverige.

Indeldta infanteriet har, sedan vid pass *tjuge* år, blifvit på detta sätt användt. Hvarje regemente lemnar sin kontingent, som aftågar med packning på ryggen, gevär och släpuniform, under befäl af några officerare. Antalet af det manskap från alla korpser, som uttages till denna tjenstgöring, uppgår vanligtvis årligen till tre eller fyra tusen, hvilket utgör omkring en åttondel af indeldta infanteriets styrka.

Så snart soldaten ankommit till vederbörlig ort, ställes han omedelbart till deras disposition, som leda arbetet, af hvilka han erhåller anvisning hvar han skall arbeta och de göromål, som åligga honom.

Hvarje soldat arbetar på beting, som bestäm-

mes af ingeniören, d. v. s. han erhåller dagspenning, hvars högre eller mindre belopp rättar sig efter matpriserna på stället, der arbetet sker. Denna dagspenning, som fastställes af KrigsKollegium och är grundad på ortens markegångstaxa, belöper sig till 8 à 12 skillingar banko (omkring 7 à 11 *sous*), samt utgifves för det så kallade betinget eller bestämda dagliga arbetet; men som allt hvad soldaten medhinner på dagen utöfver detta beting, ersättes honom särskildt, kan hans dagliga aflöning stundom uppgå till 16 och 20 skillingar. Ett dylikt beting är fördelaktigare än den i rikets flesta provinser gällande dagsverksaflöningen, och om man tager i betraktande här gångbara, högst måttliga priser på lifsförnödenheter, lärer man inse att dessa arbeten ej kunna vara annat än förmånliga för soldaten, som härigenom erhåller tillfälle till små besparingar, lika nyttiga för hans materiella som moraliska lif, emedan de ingifva honom håg och kärlek till arbete; också ser man soldaten öfverallt med synnerligt nit inställa sig, då fråga är om någon arbetskommendering.

Under den tid arbetet påstår, bibehålla truppeme en militärisk organisation; hvarje dag tillkännager trumman uppropstimmarna; den slår revelj och tapto; soldaten är underkastad alla

tjensten och disciplinen tillhörige skyldigheter, alldeles som i kantoneringsqvarter eller i en garnisonsstad. Söndagarna hålles gudstjenst, gevär och monderingar besiktigas, truppen öfvas i gevärsexercis och manöver, o. s. v.

Om svenska arméns organisation i hög grad påkallar tänkarens uppmärksamhet, äro de kombinationer, som till en skyndsam förening af rikets stridskrafter blifvit fattade, det icke mindre. Icke allenast kompaniernas, regementernas och arméfördelningarnas samlingsorter äro på förhand fastställde, utan äfven dessutom trenne allmänna central-föreningspunkter: Stockholm, Christianstad och Wenersborg, så att, vid första signal, kan en stor concentrations-rörelse verkställas med en ordning och hastighet, som äro märkvärdiga. Hela armén kan sättas på rörlig fot och samlas kring hufvudstaden efter en marche-forcé af trettiofem dagar; utanför Christianstad på fyratioen och vid Wenersborg på trettionie dar. Hälften af denna tid tillräcklig för halfva arméns samlande.

Lik en förpost, ställd på yttersta gränsen af Europa, bör Sverige ständigt äga en disponibel krigsmakt, tillräckligt stor, för att ingifva aktning och afvisa hvarje eröfringsförsök. Det är allmänt erkändt att, i sakernas närvarande ställning, an-

talet af trupper, dem hvarje stat bör underhålla, kan uppskattas till hundradedelen af dess folkmängd; härifrån gör dock Sverige ett undantag, som, för att trygga sin säkerhet, måste vida öfverskrida detta förhållande.

Enligt officiella dokumenter samt Öfverste af Forsells statistiska tabeller, företer svenska krigsmakten följande effektiva styrka, den vi utföra i runda tal.

	Värfvade.	Indeldta.	Beväring.	Summa.
Infanteri	3,670.	29,400.	130,000.	163,070.
Kavalleri	1,100.	4,000.	—	5,100.
Artilleri	2,800.	200.	—	3,000.
Genie	370.	—	—	370.
Summa	7,940.	33,600.	130,000.	171,540*).

*) Den tabell, som åtföljer Hr Öfverstens statistik öfver Sverige angifver likväl följande förhållande:

	Värfvade.	Indeldta.	Summa.
Infanteri	2,200.	23,209.	25,409.
Kavalleri	1,000.	3,705.	4,705.
Artilleri	2,700.	—	2,700.
Hela ständiga armén	5,900.	26,914.	32,814.

Tillkommer:	
Officerarnes i tabellen icke upptagna antal lärer utgöra omkring	1,650.
Underofficerarnes	1,870.
Artilleriet tillökt med	300.
PionierCorpsen på Carlsborgs fästning	300.
Extra Rotering	3,387.
Beväringsmanskapets alla fem klasser (1831?)	95,518.
Gottlands Nationalbeväring	7,398.
Hela försvarsstyrkan till lands	143,237.
Sjötrupper	23,160.
Summa	166,397.

I ett öppet land fordrar sammansättningen af en armékorps en ryttare på hvar tionde infanterist; man finner således af ofvanstående tabell att kavalleriets styrka, jemnfördt med totalbeloppet af trupperne, beväringen deribland inberäknad, icke står i det afpassade förhållande, som tillhör en väl konstituerad armé; 5,000 ryttare på 170,000 stridande skola i sjelfva verket blifva otillräckliga, äfven i ett försvarskrig, som, i anseende till Sveriges af berg och dalar bestående natur, skulle fordra ett mindre vidsträckt bruk af detta vapen; för att komma i riktig proportion till den öfriga arméen, borde kavalleriet åtminstone utgöra 12,000 man. Man har åtnöjt sig med att kombinera kavalleriets styrka relatift till den indeldta samt värfvade armén, d. v. s. till den permanenta krigsmakten, med hvilken den verkligen också befinner sig i harmoni.

Sedan fyratie år tillbaka och isynnerhet på de sista femton åren (?) har man efterhand verkställt en progressif reduktion af detta vapen; flera infanterikorpser, såsom Smålands grenadierer, Westgötha- och Bohusläns-regementer samt det andra Lifgrenadier-regementet, hafva tillförene varit kavalleri, fast de numera äro afsuttna. Det synes likväl, som man skulle vara betänkt på att, till en del, återkalla dessa reduktioner, samt öka

kavalleriets närvarande numerär, till hvilket ändamål man äfven lärer hafva för afsigt, att låta Westgötha regemente sitta upp igen. Äfven det förtjenar tilläggas att, i krigstid, kan svenska kavalleriets styrka, utan svårighet ökas till tie tusen man.

Svenska kavalleriet har i långliga tider hemtat sina remonter från Danmark, Holstein och Mecklenburg; numera begagnas endast svenska hästar. Detta ändrade förhållande, så väl till det allmännas som arméns nytta, härleder sig från de raceförbättringar, som, under närvarande styrelse tillvägabragts. Sedan 1812 hafva stuterierna blifvit tillökta med trettio hingstar samt två hundra ston af ypperliga racer. Konungen, då för tiden Kronprins, gaf till detta ändamål 300,000 *francs*; och den ständiga omsorg, H. Maj:t lemnat denna del af allmänna ekonomien, har haft den förvånande följden, att alla kavalleriets remonter kunna förskaffas inom landet, utan behof af främmande hästar, hvilkas införsel icke dessmindre är tillåten.

Artilleriets styrka står, i anseende till numerären, ej i samma afpassade förhållande till den öfriga armén. Det knappa antalet af tre tusen artillerister är alldeles otillräckligt för den tjenstgöring ett icke obetydligt antal fästningsorter,

samt fältbatterier och belägringsparker fordra; och förslag har nyligen blifvit väckt, att med ett nytt regemente öka detta vapens stridskrafter. Fält-artilleriet utgöres af 18 batterier, hvarje batteri innehållande 8 pjeser. Detta artilleri är en förträfflig korps, åt hvars fullkomnande lemnas en oafvänd uppmärksamhet; materialen befinnes i ett skick, hvaröfver Sverige, med skäl, kan högmodas; theoretiska undervisningen står på en ganska öfverlägsen punkt, hvilket förhållande äfven måste gälla om den praktiska, med de fortsatta öfningar af alla slag, som ständigt förehafvas. Den för officerarne af artillerit, å Marieberg, nyligen anlagde läroanstallt kan ej annat än vara ganska fördelaktig för detta vapens utbildning.

FÄSTNINGAR.

Rikets befästade orter kunna, allt efter deras vigt och anseende, klassificeras i följande ordning.

Wanäs eller Carlsborg. Nu regerande Konungen hade redan länge insett behofvet att midt i landet anlägga en centralfästning, som, i händelse af en vidrig krigslycka, inom sig kunde församla de spridda lemningarna af en armé, och rädda staten från undergång. Denna stora tanka har gått i verkställighet.

Sedan nödiga åtgärder blifvit vidtagna att utse ett fördelaktigt läge till den nya fästningen, bestämdes slutligen dertill en liten by i närheten af sjön Wettern, benämd Wanäs; man förfogade genast om arbetets början, men oaktadt tolf år hafva förflutit, är fästningen, på långt när, ännu ej färdig. Wanäs är ämnad till en fästning af första ordningen och till den förnämsta i Sverige; dess vidd är beräknad för en talrik garnison, och bestyckningen till öfver 300 kanoner. Den ligger på en halfö, omgifven af Wettern, som endast, medelst ett trångt och bugtigt näs, sammanhänger med fasta landet. Fortifikationsarbetet har till en stor del blifvit utfördt af en bataljon Pionierer, sammansatt af karlar, som blifvit dömde för mindre förbrytelser. Anläggningen af denna fästning skall tvifvelsutan draga dit en borgerlig befolkning, och Wanäs slutligen taga en plats bland Sveriges städer. I Augusti månad, 1832, förändrades benämningen på denna ort till Carlsborg, för att dermed hedra den Konung, Sverige har att tacka för denna anläggning; måhända äfven i anseende till den vördnad, Svenskarne hysa för namnet Carl, som erinrar om flera af deras fordna regenter, hvilkas hågkomst är dem dyrbar.

Waxholm, som beherrskar inloppet till Stockholm, är en fästning af mycken vigt, hvars för-

svarsmedel årligen erhålla ny tillökning och styrka. Tjenstgöringen derstädes bestrides af Stockholms garnison; bestyckningen uppgår till 150 kanoner; det är försiktigt att sätta sig i försvarsstånd på denna punkt, eburu nästan troligt, att Stockholm, icke under någon förutsättning, har att befara ett anfall från hafssidan.

Kungsholms kastell, bestyckadt med öfver 200 kanoner, är anlagdt utmed inloppet till Carlskrona. Sjelfva staden är befästad med yttersta omsorg, otillgänglig från hafssidan, samt ganska svår att nalkas till lands, så väl i anseende till dess försvarsmedel som dess insulära läge.

Fästningsverken kring Götheborg finnas icke mer; dock har man bibehållit citadellet Nya Elfsborg, uppfördt vid utloppet af Götha elf, på något afstånd från staden.

Christianstads fästning, i Skåne, är nyckeln till denna provins från danska sidan *) och det södra Sveriges bålverk; dess utanverk äro väl underhållna och läget bland de fördelaktigaste.

Flera äldre fästningar hafva blifvit raserade

---

*) I sanning, Hr Daumont gör på sina ställen oförsvarliga omkastningar, eller kan det vara honom obekant, att Christianstad en gång varit nyckeln till Skåne från *svenska* sidan. I sin uppsats öfver rikets fästningar har förf. förbigått en ibland de vigtigaste: Carlsten.

eller öfvergifna såsom onyttiga till försvar. Bland dessa må anföras Landskrona, Malmö, Bohus och Jönköping.

Rikets norra provinser äro blottade på fästningar; utan tvifvel anser man dem öfverflödiga. I händelse anläggning af en försvarslinie på denna punkt kommer i fråga, erbjuda positionerna vid Hernösand och Östersund, hvilka, i sådant fall, skulle befästas och sammanbindas medelst Indalselfven, en aktningsbjudande förmur, som beskyddade hela mellersta delen af riket. Icke heller finnes någon befästad plats åt norrska sidan, förmodligen af den orsak, att, under de förra krigen mellan Danmark och Sverige, det senare rikets gränsprovinser nästan altid varit öppna och blottställda för invasion ända fram till Götheborg. Numera skulle befästningar på denna gräns vara alldeles utan ändamål.

Inga främmande trupper finnas i svenska armen. Under koalisationskriget från 1805 till 1807, lät Gustaf IV Adolf uppsätta ett regemente, sammansatt af franska fångar och öfverlöpare, under benämningen *royal-suédois*, hvaröfver han gaf befälet åt *duc de Pienne* (sedermera *duc d'Aumont*); men der funnos alldrig hundra man under fanorna, hvarföre denna korps innan kort blef upplöst. År 1813, efter bataljerna vid Dennevitz och Leip-

zig, i Oktober, gaf Konungen, då för tiden ännu Kronprins, befallning angående uppsättande af ett regemente på två bataljoner, äfven med namnet *royal suédois* som rekryterades medelst frivilliga inskrifningar af franska fångar, som fallit i hans våld från fiendtligheternas början (i Augusti), och hvilkas antal uppgick till mer än 40,000 man. Grefve Montrichard, då för tiden anställd i Konungens stab, numera Generalmajor, utnämdes till Öfverste vid denna korps, som förafskedades 1815. Officerare, underofficerare och manskap återvände nästan alla till Frankrike.

Ulriksdals slott är inredt till ett invalidhotel för 200 blesserade eller förafskedade krigsmän, som der njuta den sorgfälligaste vård; största ordning och snygghet råda inom denna inrättning.

Militärhospitalet (Garnisonssjukhuset), uppfördt på nu regerande Konungens befallning, är beläget på Kungsholmen, samt ger en vacker anblick, vid ankomsten från Mälaresidan. Det är en präktig byggnad med façade af 240 fot, samt 150 i bredd. Grundmuren är af huggen granit, taket af koppar. Dess uppförande har kostat 433,000 r:dr. Der finnas 504 sängar, hvilka, i händelse af behof, eller någon farsot, kunna ökas till 860. Inga af senare tiders uppfinningar, som kunna

öka

öka bequämligheten vid en dylik inrättniug, saknas. Fyra stora salar äro så inrättade, att soldater, hvilka blifvit angripna af de smittosammaste sjukdomar, kunna, utan fara för sjukhuset, der intagas.

Gardesregementernas kaserner äro jemväl präktiga byggnader, af hvilka Andra Lifgardets blifvit uppförda under nu regerande Konungens tid.

Svenska soldaten är utmärkt för sin stränga disciplin och sin aktning mot förmän. År 1831 hade af hela armén endast 198 soldater blifvit ställde under krigsrätt; 171 blefvo dömde till straff i mån af deras förbrytelser och endast 24 frikände, och likväl är detta manskap hvarken underkastadt den ryska soldatens hårda behandling eller öfverdrifna krigstukt.

Utgiftsbudgeten för landtarmén går icke högre än 3,249,000 r:dr; men dessutom fordras alltid en extra summa för fästningarna. Härtill kommer 2,480,000 r:dr, som erlägges i natura af de skattskyldige till officerarne, hvilka emottaga anvisningar å dessa medel. Således öfverstiger underhållet af denna 170,000 man starka armé icke 11 millioner *francs*, och, utgiften för fästningarna *) inberäknad, uppgår den ej till 14 millioner. Det

*) Förf. menar *sjöstaten*, se Forsells statistik, andra uppl., pag. 251.

gifves icke exempel, hos någon makt i Europa, af ett dylikt resultat med så svaga tillgångar.

Svenska soldaten är utmärkt för vacker hållning och precision i sina rörelser, och som nationen hyser en medfödd tapperhet, finnes det äfven hos dess krigare en själslyftning, som lätt eldas af ärans och patriotismens känslor. Man vet hvad de skulle vara i stånd att uträtta af hvad som händt under Gustaf II Adolf och Carl XII, eller från den tid, då Svenskarne voro de första truppar i Europa.

Gevärsexercicen utföres med en märkvärdig noggrannhet, rörelserna äro lätta och raska, kolonnerna formera sig och deployera med fullkomligaste ordning, plutonerna iakttaga den största sammanhållning och regelbundenhet under marchen; men man har bibehållit en mängd gamla föreskrifter. I haltrörelser utmärker soldaten ställningssteget med en hård stampning i marken; i halfva vänningar stampar han två gånger. Jag tycker att man icke nog inöfvar honom, att marchera med sträckt knä och sänkt tåspets; detta förorsakar att han, vid hvarje steg, äfven utmärker takten med stampning, hvilket ger honom ett tungt utseende. Öfverhufvud fordras dock mycket innan svenska soldaten vinner den lediga hållning,

säkra gång, samt hurtiga och martialiska uppsyn, som tillhöra den franska.

Kungliga gardet består af tvenne grenadier-regementer om 800 man hvardera, samt ett regemente hästgarde; derjemte en utvald squadron norrska hästjägare.

Enligt gammalt bruk är Konungen inskrifven såsom Chef i början af hvardera gardesregementets rullor, Kronprinsen såsom Öfverste, och sjelfva tjenstgöringen bestrides af regementets Öfverste-löjtnant.

Båda gardesregementernas manskap äro ett kraftigt, långt och raskt folk; då de ej äro i tjenstgöring få de arbeta för egen räkning, så väl i hamnarna som på verkstäder, hvaraf händer att man på Stockholms gator ofta möter karlar med moustacher och arbetströja, som draga kärror eller bära bördor; ehuru denna vana vid arbete är af en helsosam verkan på soldatens moralité, och oändligen mycket nyttigare för honom, än om han tillbragte sin tid i sysslolöshet, bidrager den likväl att gifva honom ett skick, som närmar sig mera till en arbetskarls än en soldats.

Hästgardets hussarer och norrska hästjägarne, som hafva en så elegant och militärisk hållning, äga icke rättighet att arbeta i staden.

Fotgardernas uniform är blå, med gula reverer, kragar och uppslag för 1:a regementet samt röda för det 2:a; hvita eller blå underkläder, allt efter årstiden. Hufvudbonaden är af egen form: en rund hatt, uppviken vid sidorna, med en tagelliggare öfver, som går ifrån pannan till nacken. Dessa kaskar hafva någon likhet med dem, som begagnas af engelska och bäyerska artilleriet; men de äro tilltagne i större proportioner och mycket högre.

Lifgardet till häst, nära 500 man starkt, är sammansatt af utvaldt folk, deras uniform rik och vacker, på hussarvis; pels och dolman ljusblå*) med hvita snören, silfver för officerarne; galonerna, som följa sömmarna, omgifvas af smakfulla broderier, hvilka gifva uniformen ett ännu rikare utseende. Mössan är efter gamla modellen, det vill säga att den, i klädsel till parad, kan vecklas upp, då stommen och den på axeln nedhängande fliken äro gula; plymen är svart, rak och mycket lång. Hästarna äro nästan alla af race.

Lifdrabantkorpsen, hvilken är så ofta nämd i svenska historien, finnes ej mer; den gjorde tjenst såsom Konungarnes lifvakt, och tiden för dess uppsättning går ganska långt tillbaka. Sedan korpsen, 1822, blef upplöst, blefvo officerarne anställde

*) Pelsen är, som troligen de flesta läsare sett, hvit.

vid Stockholms beväring, af hvilken bildades en särskild korps.

Flera af arméns regementer äro jemngoda med, eller till och med öfverträffa det Kungliga gardet, hvilket ej kan anses såsom någon elitkorps, emedan rekryteringen sker medest frivilliga inskrifningar.

De trenne artilleriregementerna bära blå jacka med en rad knappar, remtygen gula. Svea artilleriregemente, hvars garnisonsort är Stockholm, har krage och uppslag af samma färg som jackan; Vendes regemente har hvit krage och Götha gul.

Indeldta infanteriregementerna samt beväringen bära allmänt blå uniform; men färgen på krage och uppslag är olika, allt efter vapnets beskaffenhet. Jägarne inom hvarje regemente äro utmärkte med gröna passpoaler och prydnader samt en list af samma färg på byxorna.

Blått och gult äro nationalfärgor; man igenfinner dem i stabsuniformerna och hos nästan alla trupper i armén; äfven enskilda finna nöje, att låta den blå och gula flaggan svaja öfver deras sommarboningar.

Stabsofficerare och generalspersoner bära hattar af en elegant form med plymer i nationalfärgorna, hvilka nedfalla med ledighet och behag, samt ofta hölja hela hatten. Dessa vackra yfviga

plymer skulle blifva ganska dyra i Frankrike, men de äro föga kostsamma i Norden, i anseende till det stora öfverflöd på foglar, som förse dermed. Svenska arméns officerare utmärka sig genom mycken belefvenhet och en fullkomligt militärisk hållning.

Arméns Generalstab är föga talrik och till alla delar motsvarande de principer af besparing, som legat till grund för dess organisation. Den högsta graden är Fältmarskalk, hvilken svarar mot en *Maréchal de France*. Endast tvenne Fältmarskalksposter finnas i armén, af hvilka den ena beklädes af den vördnadsvärde Grefve Stedingk, och den andra blifvit ledig genom Grefve Sandels död.

Imellan Fältmarskalk och Generallöjtnant finnes en grad, som betecknas under benämningen General af infanteriet eller af kavalleriet. De äro till antalet 6: Kronprinsen, Grefve Sköldebrand*), Grefve Tawast, Grefve Jacob de la Gardie, Grefve Gustaf Löwenhjelm och Grefve Posse.

Generallöjtnanterne äro 12 till antalet och Generalmajorerna 26**), bland hvilka märkas Generalerne Camps och Montrichard, de enda Fransmän, som för närvarande bekläda en hög rang i

---

*) Död 1835.

**) Bör vara 24.

svenska armén. I de lägre graderna finnas tvenne Grefvar d'Otrante, af hvilka den ena nyligen blifvit befordrad till Major, brodern är Ryttmästare vid Uplands dragonregemente *). Prinsen af Moskva och dess bror, hvilka tjenstgjorde vid artilleriet, unga Grefve d'Erlon, som var anställd i egenskap af ordonnanceofficer hos Konungen, samt Hr Olivier, informationskapten vid artilleriet, en man af mycken förtjenst och vidsträckta militäriska kunskaper, hafva alla återvändt till Frankrike för omkring två eller tre år sedan **).

FLOTTAN.

De förbättringar och nybyggnader, som ägt rum vid flottan under senast förflutna tider, vittna tillräckligt om den vård nu regerande Konungen egnat denna vigtiga del af försvarsverket. Svenska marinen befinner sig för närvarande i ett skick, som inger aktning, och den vidmakthålles med största omsorg; hvarje år erhåller dess styrka ny tillvext, och dess organisation är i fullkomlig enlighet med landets tillgångar och behofvet af dess läge såsom sjöstat.

---

*) Lifregements Dragonkorps.

**) En ganska aktningsvärd officer, som, i egenskap af kapiten och chef för voltigörkompagniet af Royal Suédois, år 1814, ankom till riket, samt den enda Fransman, hvilken, under en ständig effektiv tjenstgöring här quarstannat, är Kapitenen vid Hallands Inf Bataljon, Majoren i Armén, Lessing.

Hvad skeppsbyggeriet beträffar, har en synnerlig omsorg blifvit lemnad åt kanonsluparna eller skärgårdsflottan, hvars system är fotadt på en ganska väl uttänkt plan. Dessa fartyg, som fordra föga djupt vatten, äro af en ganska sinnrik konstruktion, och väl beräknade till försvaret af en kust, omgifven af otaliga öar, klippor, sund och vikar, der större fartyg icke kunna manövrera, och dit de således icke kunna hafva den oförsigtigheten att intränga.

Svenskarne förena alla de egenskaper, hvilka dana förträffliga sjömän, och tjenstgöringen till sjöss är i fullkomlig öfverensstämmelse med nationalkarakteren. Svenska flottan har ofta höljt sig med ära; utan att gå långt tillbaka i dess häfder, vilja vi inskränka oss till några händelser, som äro nästan samtida. År 1788, den 17 Juli, slog hon i grund ryska flottan vid *Hogland*; i den drabbning, som, följande året, ägde rum vid Öland, voro fördelarna ungefär lika; vid *Svensksund*, den 9 Juli 1790, förstörde hon ryska flottan, som anfördes af Prinsen af Nassau, bemägtigade sig femtietvå fartyg och gjorde fjorton tusen fångar; vid *Pikepass* tog hon fyrtie fartyg. År 1808 verkställde hon åtskilliga djerfva och lyckliga äntringar.

Skeppsbyggerikonsten har, i Sverige, nått en hög grad af fullkomning. Amiral Chapman var

en af de första konstruktörer i Europa. Engelska officerare af kungliga marinen hafva ofta rådfrågat hans förträffliga modeller.

Flera linieskepp stå under skjul och förvaras inom torra i klippan sprängda förvaringsrum (dockor). Dessa herrliga arbeten fortsättas alla år, för att slutligen på samma sätt kunna herbergera hela flottan.

Den mindre flottan är delad mellan stationerna vid Stockholm och Götheborg, hvilka stå i gemenskap med hvarandra genom Götha kanal. Dessa båda eskadrar kunna sålunda förstärka hvarandra, eller sammanslås, efter behag, utan att en fiendtlig flotta förmår hindra det. Hela den stora flottan är förlagd i Carlskrona.

Sjökadettskolan är införlifvad med Krigsakademien på Carlberg.

Fastän Sverige äger nästan tillgång till alla för skeppsbyggeri erforderliga materialier, nödsakas det icke dessmindre af utlänningen upphandla ekvirke och, som oftast, äfven hampa.

Budgeten för sjöförsvaret uppgår endast till 2,300,000 *francs* *). Jemförd med franska flottan, dock med iakttagande af proportion i afseende på styrkan, men med de för samma flotta gällande priser och administrationssätt, skulle den-

*) 1,201,527 r:dr. Se Forsells Statistik sid. 251.

na budget uppgå till tolf eller tretton millioner *francs*. Detta allt bevisar huru falsk en uppskattning, grundad på Sveriges penningeresurser, skulle blifva, i hänseende till dess militäriska tillgångar *).

TJUGONDEFEMTE KAPITLET.

Adeln.

Reflexioner rörande svenska adeln. — Adelns antal i Sverige i förhållande till andra länder. — Uppgift på de rikaste inom detta stånd. — Historiska underrättelser om åtskilliga adliga familjer. — Riddarordnarne i Sverige. — Förteckning på de Fransmän, hvilka äro riddare af dessa ordnar.

Ingen adel i Europa kan berömma sig af ädlare härkomst. Då kronan, efter åtskilliga inträffade thronledigheter genom val blifvit bortgifven åt personer af inhemsk börd, kunna flera af de första familjerna berömma sig af de slägtskapsband, som förenat dem med landets fordna

*) Härefter följer en uppgift på flottans materiel, hvilken är nästan lika felaktig med den öfver arméns och regementernas numerär, hvarföre läsaren hänvises till Öfv. Forsells Statistik. Med detta kapitel har äfven alla de uteslutningar börjat, hvartill öfvers. ansett sig befogad, för att icke trötta läsarens uppmärksamhet med i hundratals skrifter återkommande och välbekanta ämnen, här späckade med för mången annars upplyst man villande oriktigheter. Öfvers. har bemödat sig att, i valet af det, som skulle quarstå, endast hålla sig till sådane ställen, som äro införlifvade med någon af författaren yttrad åsigt.

konungar, eller, hvad mer är, de kunna säga sig nedstiga direkte ifrån dessa.

Med dylika skäl till stolthet öfver sina anor, med det inflytande de genom rikedomar förvärfvat, i förening med styrelsens representativa form, och den kraftiga andel de togo deri medelst en af ädlingar sammansatt och för sjelfva konungamakten hotande senat, dessa förenade omständigheter ingåfvo tidigt den svenska adeln en hög tanka om sin makt.

Under sekler af förvirring och statshvälfningar, hvilka skakat Sverige, har svenska adeln ofta låtit hänföra sig af partiagg; men ännu oftare frälsades fäderneslandet af densamma, och med beundran ser man den hålla ut striden mot öfverlägsna fiender och slösa sina ädlaste söners blod, för att undandraga sitt land främmande furstars ok; men ett blindt förtroende till egen styrka förde den, innan kort, till oligarkiens alla ytterligheter.

Tiderna äro nu förändrade; den svenska adeln vet, kanske bättre än någon annan i Europa, att uppskatta sin närvarande ställning till samhället. Den vet att den måste omgifva sig med ett visst anseende, att detta endast kan förvärfvas genom föredömen af patriotism och enskilda dyg-

der, och att dessa åter äro enda medlen att bibehålla sig i de öfriga samhällsklassernas aktning.

I Sverige finnas vid pass 2,500 adliga ätter, det vill säga att man, år 1831, räknade till denna klass omkring 13,500 personer. Af detta antal bodde 3,147 i städer och 1,500 i hufvudstaden; de öfriga vistades på sina gods.

I anledning häraf torde en uppgift på adelns förhållande till folkmängden i några europeiska stater icke sakna interesse,

				Gör på 1000:det.
Frankrike	af 33,000,000	inv.:	230,000	90.
England . . .	24,000,000	„	135,000	60.
Österrike . . .	30,000,000	„	500,000	160.
Spanien	14,000,000	„	480,000	410.
Ryssland . . .	50,000,000	„	580,000	110.
Sverige	3,000,000	„	13,000	40.

Titeln af prins och hertig tillkommer endast den kungliga familjens medlemmar; adeln har ej högre värdigheter än den grefliga och friherrliga; benämningen af vicomte eller markis är okänd.

En afgjord böjelse för lyx och representation har länge herrskat bland svenska adeln; ehuru den, som det tyckes, i allmänhet är välmående, äro dock hälften af dess egendomar graverade af inteckningar. Men genom det lyckliga inflytande, som Konungen erhållit öfver denna klass, hafva dess åsigter i allmänhet tagit en annan riktning

och största delen af de skuldsatta familjerna bemöda sig nu att iordningställa sina affärer.

De adliga magnater, som äga största förmögenheten äro Grefve Carl De Geer, Baron Adelsvärd och Grefve Gustaf Bonde; man uppskattar deras förmögenhet hvar för sig till 10 à 12 millioner *francs* i egendomar eller kapitaler; men de äro äfven de enda, som hafva en sådan förmögenhet. En million à 12 till 1500 tusen *francs* äga de, hvilka komma näst i ordningen, men äfven dessa äro få.

Vi vilja här anföra namnen på åtskilliga adliga familjer, hvilka, genom deras ålder och anseende samt de minnen häfderna förvara af dem, kunna anses såsom verkligen historiska *).

Brahe. — Denna ätt innehar N:o 1 bland grefvar i riddarhusets matrikel; den var närslägtad med Gustaf Wasa och har lemnat Sverige flera konungar och drottningar (?), ett stort antal riksråd, statsmän och äfven lärde. Gustaf Adolf den Store ämnade förmäla sig med Ebba Brahe, då enkedrottningen lade sig deremot.

Grefve Magnus Brahe, familjens nuvarande hufvudman, är en herre, som äger Konungens snart sagdt oinskränkta förtroende. Han är

*) Att förf. härvid icke följt någon bestämd ordning inhemtas af det följande.

omkring 40 år gammal, lika utmärkt genom sina förtjenster och sitt yttre som genom sin födsel och sina värdigheter. Han är Riksmarskalk, ÖfverHofstallmästare, Förste Adjutant hos Konungen och Chef för H. Majt:s Stab, Generallöjtnant, Generaladjutant för Armén och Sekundchef för Lifgardet till häst. Han njuter dessutom en lycka, som sällan är förenad med hög ynnest hos regenten: omfattad med verklig vänskap af Kronprinsen, äger han, från generalen ner till subalternofficeren, arméns oinskränkta förtroende och derjemte en stor popularitet hos alla klasser. Ett dylikt förhållande skulle vara anmärkningsvärdt öfverallt, men är det isynnerhet i Sverige, der adeln, sedan urminnes tider, är känd för sin ömsesidiga afundssjuka. Vid krigsbefälets sista sammanvaro gaf det honom ett talande bevis på sina känslor, genom det enhälliga beslutet att hans porträt skulle uppsättas i det galleri för namnkunnige män, som finnes på Skokloster, ett stort majestätiskt slott i Upland på stranden af Mälarn, uppbygdt af en bland Grefvens förfäder, Fältmarskalken Wrangel, som gjorde sig så namnkunnig under trettioåra-kriget.

Banér. — Flere afkomlingar, ehuru af en sidogren, finnas ännu från den store Gustaf Adolfs general af detta namn.

Bjelke. — Är en af de äldsta familjer i Sverige. Gunnila Bjelke blef förmäld med Johan III, en af Gustaf I:stes söner.

Hufvudmannen för denna namnkunniga ätt är olyckligtvis svagsint *). En af hans söner är anställd i Konungens kabinett för utrikes brefväxlingen, den andre var för icke längesedan ännu endast Ryttmästare vid ett dragonregemente.

De Geer. — Denna familj är bördig från Holland och nedsatte sig i 17:de seklet i Sverige, der den gjorde regeringen betydliga tjenster i penningväg, och jemväl gynnade landet genom anläggande af flera bruk med vallonsmide. Grefve Carl De Geer, familjens nuvarande ätteman, är Öfverste Kammarjunkare. Vid de båda sista riksdagarne 1823 och 1829 var han Landtmarskalk, och njöt derunder ett stort anseende och mycken aktning inom sitt stånd. Hans inkomster uppgå till 500,000 *francs*, och hans förnämsta egendomar äro belägna i Upland. En stor del af Dannemora grufvor, hvilka gifva det bästa jern i Sverige, tillhöra honom; han bor vanligtvis om sommaren på det präktiga bruket Leufsta, nära Upsala.

Ehrensvärd. — En namnkunnig familj. Fältmarskalken af detta namn hade sig uppdragit att anlägga Sveaborg i Finland, en af de starkaste

*) Är numera död.

fästningar i Europa, och tilläfventyrs den, hvars försvarsverk, till större delen uthuggna i sjelfva klippan, varit de svåraste att utföra.

Essen. — Den första namnkunnige man af denna gamla liffländska ätt var Grefve Hans Essen, hvilken dog såsom Fältmarskalk, för omkring tie år sedan. Bland de åtskilliga höga och vigtiga befattningar han beklädde må anföras: Öfverståthållare i Stockholm, Generalguvernör i Pommern, Ambassadör i Paris, år 1809, för att afsluta fred med Frankrike, samt slutligen Riksståthållare i Norrige. En af hans söner är förste Hofstallmästare.

Fersen. — En gammal ätt: Grefve Carl Fersen efterlemnade endast döttrar, af hvilka den ena är enkefru Grefvinnan Löwenhjelm; han dog såsom ÖfverHofjägmästare. Hans bror, Grefve Axel, namnkunnig såsom hufvudman för oppositionspartiet under Gustaf III:s regering, var, vid sin död, Fältmarskalk. Dennes äldsta son, som tjente uti amerikanska frihetskriget och stod i mycken gunst vid franska hofvet, under Ludvig XVI:s regering, blef Riksmarskalk, och mördades vid upploppet, år 1810. Han var ej gift. Hans bror har efterlemnat två söner, af hvilka den ene är Adjutant hos Konungen.

Flem-

Flemming. — Denna familj härstammar ifrån Finland och har ännu en del af sina egendomar der. En af Grefvarne Flemmings förfäder har gjort sig ett frejdadt minne i svenska historien, såsom fältherre och anförare för Konungens af Polen, Sigismunds armé, då denne, som eftertraktade svenska kronan, bekrigade sin farbroder, Hertig Carl af Södermanland; Flemmings fältherretalanger hade tvifvelsutan bringat Sigismund på svenska thronen, men denne general dog, som man påstår, af gift, och Konungen, beröfvad detta stöd, blef snart fullkomligt slagen nära Linköping. Grefve Claes Flemming, död för omkring ett år sedan, njöt en allmän och rättvis aktning; han var en vetenskapligt bildad man och ägde de finaste umgängesgåfvor; han beklädde Riksmarskalksembetet och var tillika ledamot af Svenska Akademien. Han hade varit Landtmarskalk vid riksdagen 1810, då den nuvarande Konungen valdes till thronföljare.

Gyllenborg. — En gammal rådsherre-ätt, hvars namn man finner i historien från monarkiens början. Grefve Fredrik Gyllenborg, död för tvenne år sedan, var JustitiæStatsminister; han efterträddes af Grefve Rosenblad.

Gyllenstjerna. — Denna gamla ätt har be-

klädt de högsta embeten. Riksmarskalkarne under Carl X och Gustaf III voro af denna familj. Deras afkomlingar äro ej i tjenst.

Hjerta. — En gammal familj, hvilken gifvit fäderneslandet många utmärkta statsmän.

Horn. — En af den store Gustaf Adolfs namnkunnigaste fältherrar var en Grefve Horn, och Konung Fredrik den I:ste var hemligt gift med en Grefvinna af denna familj. Detta namn har blifvit befläckadt genom Grefve Claes Horns deltagande i Gustaf III:s mord. Han har efterlemnat en son, som icke är i tjenst.

De la Gardie. — En fransk kalvinisk ätt, som flyktade till Sverige under Frans I:s regering och som, genom slägtförbindelser och de höga embeten den beklädt samt genom sina utmärkta förtjenster, spelat den största rol i detta lands historia.

Pontus de la Gardie, stamfader för denna familj, bar först vapen i sitt fädernesland, gick derefter i tjenst hos danska konungen, Fredrik II; tillfångatagen af Svenskarne, tog han tjenst hos Erik XIV; men denne furstes grymheter tvingade honom snart att öfvergå på de missnöjdes sida, i spetsen för hvilka Konungens tvenne bröder, Johan och Carl, befunno sig; han intog Stockholm och bidrog betydligt till Hertig Johans

upphöjande på thronen, hvilken äfven öfverhopade honom med ynnestbevis och gaf honom sin naturliga dotter till ägta; upphöjd till Friherre och Riksråd, begagnades han flera gånger såsom Ambassadör, samt utmärkte sig i Liffland, under kriget mot Ryssarne; han drunknade ej långt ifrån Narva, då fartyget, som skulle öfverföra honom till Ryssland, led skeppsbrott.

Jakob de la Gardie, hans son, var en af Sveriges namnkunnigaste fältherrar. Utnämd till anförare för den krigshär, som var bestämd att agera i Finland, eröfrade han en del af Ryssland och framträngde ända till Moskau, der han ingick i nnderhandlingar med Ryssarne, och var nära att sätta en svensk furste på detta rikes thron. Den store Gustaf Adolf gjorde sina första fälttåg under denne store anförares ledning. Genom giftermål med Grefve Brahes dotter, kom han i nära förbindelse med en af Sveriges högst ansedda familjer.

Magnus de la Gardie, dennes son, Rikskansler och Svea rikes Drots, var en af de vackraste män på sin tid; han blef gunstling hos Drottning Christina, hvilken förmält sig med honom, derest ej hennes ministrar lagt sig emot saken; men hon gaf honom dock till gemål en nära slägtinge till

kungliga huset, Prinsessan Maria Euphrosina, syster till Carl Gustaf, som uppsteg på thronen, efter Christinas afsägelse, under namn af Carl X.

Den nu lefvande Grefven af detta namn, Jakob de la Gardie, lemnade krigstjensten år 1789; sedermera blef han en af de fyra Kaptenlöjtnanterne vid Lifdrabantkorpsen, samt minister i Wien och Madrid. För närvarande är han Öfverstemarskalk vid Drottningens hof; han är en man af omkring 65 år, med ganska utmärkta umgängesgåfvor och mycket omtyckt, så väl vid hofvet, som i sin provins (Skåne), der han äger ett skönt herregods med ett utmärkt bibliothek.

Lewenhaupt. — Lewenhauptarne innehafva uti Riddarhusets matrikel andra rummet bland grefvarne. Denna gamla familj har isynnerhet utmärkt sig på den krigiska banan. Den namnkunnige Adam Ludvig, en af Carl den XII:s utmärktaste generaler, delade hans ära och faror uti kriget emot Ryssland, samt i slaget vid Pultava, der han höljde sig med ära. Tvungen att gifva vika för en mångdubbelt öfverlägsen styrka, undertecknade han kapitulationen vid Prutströmmen (?) och blef såsom krigsfånge förd djupt in i Ryssland, der han dog kort före undertecknandet af freden mellan Czaren och Konungen af Sverige.

Hans son, Grefve Charlès Emil, fäktade för sitt fädernesland, om ej alltid med lycka, åtminstone med ära; såsom ung, befann han sig i Carl XII:s läger, då denne blef dödad vid Fredrikshall. Under näst följande regering blef Sverige ett rof för partier, hvilka låto leda sig af främmande makters inflytande; Grefve Lewenhaupt var en af de mest nitiske befordrare af kriget emot Ryssland; kallad till befälet öfver finska armén, fann han de under honom anställde chefer söndrade af politiska meningar; af dem icke understödd i utförandet af sina planer, såg han sig anfallen af fienden och tvingad att kapitulera. Det motsatta partiet, tillgifvet Rysslands intressen, lät fängsla, dömma och halshugga honom, år 1743.

Nuvarande hufvudmannen för denna gamla familj är ÖfversteKammarherre, och fyra andra medlemmar af densamma omgifva Konungens person i egenskap af Kammarherrar, Adjutanter eller Ordonnansofficerare.

Lagerbjelke. — Statsråd. Denna familj är icke särdeles gammal; Grefve Gustaf Lagerbjelke är en man af utomordentliga talanger. Han var, tillika med Grefve Essen, en af fredsunderhandlarne i Paris, år 1809, vid hvilket tillfälle han högligen utmärkte sig, och quarstannade sedan

ett år såsom Minister derstädes. Under flera års tid har Grefven sedermera varit Direktör för Konungens hofkapell och spektakler och i denna egenskap gifvit en stor och gynsam lyftning åt den dramatiska konsten. Han är ledamot af Svenska Akademien.

Lövenhjelm. — En ganska namnkunnig familj. En Lövenhjelm var Riksråd samt en af Rikets herrar; han styrde Rådet under dess mest lysande period. I förra århundradet begagnades en Grefve Fredrik Lövenhjelm till de förnämsta och vigtigaste ambassader. Tvenne bröder finnas af detta namn; båda, af lika lysande förtjenster, hafva utmärkt sig så väl på den militäriska som diplomatiska banan.

Grefve Gustaf, General af kavalleriet, samt, för närvarande, Minister i Paris, har förvärfvat sig en stor förtjenst genom organiseringen af svenska kavalleriet, den tiden han var Inspektör för detsamma. Alla senare reglementen, som röra detta vapen, äro af hans hand. I egenskap af chef för finska arméns generalstab, erhöll han, år 1808, många blessyrer och blef slutligen tillfångatagen i en kavalleriaffär på isen. Uti krigen, 1813 och 1814, var han *Sous-chef* för Norra tyska arméns generalstab. Efter freden ingick Grefve

Gustaf på den diplomatiska banan, och de missioner, hvilka anförtroddes åt hans ledning, ådrogo honom en synnerlig uppmärksamhet, samt visade snart hans talanger i sin fulla dag. Sedan han en tid varit minister vid hofvet i Wien, utnämdes han till ambassadör i Paris; af alla Sveriges utländska ministrar, anses han såsom den, hvars diplomatiska öfverlägsenhet mest gagnar sitt land. Grefve Gustaf är ÖfversteKammarjunkare, och hade derjemte, någon tid, inseendet öfver Konungens spektakler, i hvilken egenskap han förvärfvat sig mycken förtjenst om den dramatiska konsten, hvadan ock, till minne af hans förvaltning, stora foyern i operahuset prydes af hans byst.

Grefve Carl ingick äfven på den diplomatiska banan, sedan han med mycken utmärkelse tjenat sitt land i alla krig sedan år 1788. I egenskap af Ambassadör i S:t Petersburg, afslutade och undertecknade han traktaten af år 1812, som lade grunden till Sveriges deltagande i koalisationen mot Napoleon. Såsom minister plénipotentiaire underskref han, längre fram, vid kongressen i Wien, de akter, som angingo Sverige, hvilket, såsom man vet, var en af de åtta undertecknande makterne. Sedermera har han varit President i KrigsKollegium. Han är för närvarande en af

Rikets Herrar*), Statsråd och Ståthållare på Drottningholms slott.

Grefve Carl Gustaf, son till en kusin af de föregående, har varit Chef för Kronprinsens stab och Minister i Constantinopel; han är för närvarande Minister i Wien.

Liljehök. — Denna familj är den äldsta bland de adliga, och dess ätteföljd går högre än de flesta Grefvars och Friherrars.

Mörner. — Denna familj är gammal, utan att vara historisk, och representeras numera af tvenne medlemmar, den ene Statsråd, den andre Landshöfding öfver Kronobergs län. Den förstbemälte, Grefve Adolf Mörner, en af de aderton

---

*) Som värdigheten af *Rikets Herrar* icke har något analogt i andra länder, anse vi oss med några ord böra redogöra för dess tillkomst och betydelse.

När Gustaf III, genom säkerhetsakten af den 3 Maj 1789, afskaffade Kongl. rådet, införde han, såsom en slags ersättning åt rådsherrarne, värdigheten af Rikets Herre, hvilken tilllades dem, och som satte dem i främsta rummet bland den betitlade adeln. Konungen nämner Rikets Herrar; ingen grad eller befattning inom armén eller styrelsen ger rättighet till denna värdighet, som försvinner med dess innehafvare, och är i detta afseende olik spanska grandessan. Rikets Herrar äro endast tie; men sällan inträffar att detta antal är fullt*). Endast dessa och de båda Statsministrarne bära titel af excellens.

Förf. not.

---

*) I Statskalendern finnes dock 19, på en gång lefvande Rikets Herrar, upptagna.

i Svenska Akademien, är en, genom sina litterära kunskapers mångfalld och vidd, högst utmärkt herre; den andre, Grefve Carl Mörner, är en ung man af förtjenst, som för kort tid sedan efterträdt sin fader uti styrelsen af Wexiö län.

Oxenstjerna. — Den namnkunnige Kanslern af samma namn hade ensam varit tillräcklig att åt denna urgamla ätts anseende gifva en oförgänglig glans. Hans son var Sveriges fullmäktig vid kongressen i Osnabrück och Münster, hvarest Westfaliska freden afslutades. Flera af denna familj äro Kammarherrar, och en af dem är Adjutant hos H. M. Konungen.

Piper. — Denna familj är icke särdeles gammal. Grefve Piper, Carl XII:s ryktbare minister, var af ringa härkomst, men upphöjde sig genom sina talanger, samt gjorde sig fullkomligt förtjent af det förtroende han ägde af sin monark, hvilken han äfven med största nit biträdde vid utförandet af hans vidsträckta planer. Tillfångatagen vid Pultava, blef han förd till en fästning, der han, af sin slägt, den han öfverhopat med välgerningar, öfverlemnades till rof för lidanden af alla slag.

Grefve Carl Fredrik Piper var Konung Adolf Fredriks gunstling, samt svärfader till den Grefve Brahe, som, år 1756, blef halshuggen i Stockholm.

Tvenne grenar finnes af denna familj i Sverige; ätteman för den ena är Generalmajoren och Kabinettskammarherren Carl Piper *), hvars broder Erik, som nyligen är död, var Öfverkammarherre hos Drottningen.

Posse. — En gammal ätt, som gifvit Sverige många statsmän, ministrar och ambassadörer.

Sparre. — En urgammal och högst namnkunnig ätt, om hvilken kan sägas detsamma som om den föregående. Erik Sparre spelade en viktig rol i de faktioner, som skakade Sverige 1587 och flera följande år, vid den strid om kronan, som Konungen af Polen, Sigismund, förde emot sin farbroder Carl. Grefve Erik, som var Sigismunds parti tillgifven, blef fängslad och af Hertigen inför de i Linköping församlade ständerna anklagad för högförräderi, samt halshuggen på denna stads torg.

Stedingk. — Tvenne bröder hafva gjort denna gamla pommerska ätt namnkunnig i Sverige. Båda voro de i fransk tjenst under amerikanska frihetskriget.

Amiralen var Sveriges Duquesne; han anförde flottan i den ärorika bataljen vid Svensksund emot Ryssarne, år 1790.

---

*) Förmodl. en af Rikets Herrar m. m. Grefve Carl Claes Piper.

Fältmarskalken utmärkte sig under Grefve d'Estaings befäl och utnämndes, i Frankrike, till chef för ett af utlänningar uppsatt regemente. Återkommen till Sverige, anförde han med mycken utmärkelse savolaxska arméfördelningen mot Ryssarne, åren 1788 och 1790, och, vid fredsslutet, utnämdes han till Ambassadör i S:t Petersburg. Åren 1813 och 1814 kommenderade han, under dåvarande Kronprinsen, svenska armékorpsen vid Norra tyska armén. Han är för närvarande 87 år gammal och vid en för sin höga ålder ovanlig helsa.

Schwerin. — En medlem af denna gamla tyska familj utmärker sig såsom en bland hufvudmännen för oppositionen på riddarhuset. Han är en man af mycken talang såsom statsman och talare, och han har vid åtskilliga tillfällen utgifvit ganska läsvärda skrifter.

Tawast. — Denna gamla familj härstammar ifrån Finland, hvarest en äldre gren ännu finnes. Grefve Tawast, för närvarande General af infanteriet, var, åren 1813 och 1814, Sous-chef för dåvarande Kronprinsens generalstab vid Norra tyska armén, samt sedermera Ambassadör i Köpenhamn. Han är en ganska förtjent man, som genom sitt bildade väsende gör sig eftersökt och älskad.

Tibell. — General Tibell var son af en löjtnant vid infanteriet, och började sin militäriska bana såsom simpel soldat vid Södermanlands regemente.

Det var i franska arméns leder och under dess store lärare i krigskonsten, som General Tibell förvärfvade sina grader, samt den skicklighet, hvilken han sedermera ådagalade i fäderneslandets tjenst. Han ingick i fransk tjenst under revolutionen, samt uppsteg hastigt ifrån kapten vid geniekorpsen till brigadgeneral. Återkommen till fäderneslandet, utnämde Gustaf IV honom till Generaladjutant för armén, och han ledde, i denna egenskap, alla militäriska operationer. Efter revolutionen lefde han någon tid på landet i djupaste indragenhet; men sedermera, återkallad till allmänna lifvet, blef han Generallöjtnant och President i KrigsKollegium. Hans död, år 1831, var en af de största förluster, som i senare tider träffat svenska armén.

Trolle-Bonde. — En af de namnkunnigaste ätter, och som räknar bland sina förfäder fem konungar och femton riksråd.

Grefve Gustaf Bonde är andra personen i riket i frågan om förmögenheten, som är högst

ansenlig *). Han äger stora egendomar i Småland och Skåne, samt bebor sommartiden Säfstaholm i Södermanland, ett af de praktfullaste herresäten i Sverige. Nitisk beskyddare af de sköna konsterna, hvilka han sjelf odlat såsom konstvän, äger han de rikaste samlingar i landet; olyckligtvis har denne herre, hvars medborgerliga egenskaper likna dess höga förtjenster, för omkring ett år sedan blifvit blind. Namnet Trolle framför hans rätta familjenamn antog han i följd af det testamente, hvarigenom den siste person af denna ätt testamenterade Grefvarne Bonde sina i Skåne belägna gods.

Trolle-Wachtmeister. — Detta namnkunniga och gamla hus har isynnerhet utmärkt sig på krigets och diplomatikens fält, under Konungarne Carl IX och Carl X. Ätten är ganska talrik och alla dess medlemmar isynnerhet utmärkte genom de medborgerliga dygder, som förskaffat dem allmän aktning. Dessutom äga de en förmögenhet, som sätter dem i stånd att underhålla sitt gamla anseende. Grefve Trolle-Wachtmeister, den lärde Berzelii vän och medbroder i Vetenskaps-Akademien i Stockholm, är en af de lärdaste kemister i Europa.

*) Här går Förf. från sin egen uppgift, som, i det föregående, ställer denna förmögenhet i tredje rummet, hvilket ock torde komma sanningen närmare.

Wrangel. — Ett gammalt hus, hvilket erhållit sin största glans genom den namnkunnige Carl Gustaf Wrangel, som anförde Gustaf den stores arméer och planterade hans fanor på Wiens murar. Tjugutvå Wranglar stupade i bataljen vid Pultava; imellertid är denna familj ännu ganska talrik, men ingen af dess medlemmar bekläder någon af de högre platserna i staten. Friherre Wrangel är ÖfversteKammarjunkare och äger betydliga egendomar i Skåne *).

Wetterstedt. — Detta är ej någon gammal ätt. Den nu lefvande Grefvens fader var Landshöfding i Upsala och Öfverdirektör för LandtmäteriKontoret, samt en man af mycken förtjenst, som, genom sina kunskaper och sin verksamhet bidrog till ordnandet af det vigtiga landtmäteriverket och dess arkiv. Sonen har gjort sig ett frejdat namn i europeiska diplomatikens annaler och spelat en stor rol i fredsunderhandlingarna

*) Friherre Henning Gustaf Wrangel dog 1834. Denna magnat har efterlemnat ett varaktigt minne i det slott och de anläggningar, som försköna Sperlingsholms herregods, nära Halmstad. Han var en synnerlig älskare af för åkerbruket nyttiga mekaniska uppfinningar, hvilka han, hvad *smidet* beträffar, lät utföra af en på nämde gods boende bonde; men som, icke dessmindre i fulländning, nästan öfverträffade de engelska modellerna.

Öfvers. hörde en gång Friherre Wrangels fader, som var en af Rikets Herrar, yttra, att Wrangelska ätten härstammade från en krigare i *Attilas* här!

år 1814; för närvarande innehar denne herre, i egenskap af Statsminister för utrikes ärenderne, ett af statens högsta embeten.

Grefve Wetterstedt äger, nära Norrköping, det stora bruket Finspång, ett af de skönaste och präktigaste herresäten i Sverige, som, före honom, tillhörde en Grefve De Geer. Utom det ansenliga jernsmide der förrättas, äger bruket äfven ett förträffligt kanongjuteri.

En bror till Grefve Wetterstedt, bosatt i London, har gjort sig ett namn i England genom sina stora och betydande upptäckter till fullkomnande af flere industriella föremål.

Adlercreutz. — Vi vilja ej sluta denna nomenklatur, utan att nämna aflidne Grefve Adlercreutz; han är den förste af sin familj, som vunnit en stor ryktbarhet och intagit ett rum bland sitt fäderneslands namnkunnigaste män. Endast adelsman och Öfverste, år 1808, efterträdde han Grefve Löwenhjelm såsom chef för finska arméns generalstab, och förvärfvade sig en stor utmärkelse på denna plats. Kallad till Stockholm, år 1809, i anseende till åtskilliga angelägenheter rörande denna armé, var han alldeles icke delaktig i de öfverläggningar som föregingo revolutionen, men spelade icke dessmindre en af hufvudrolerna i densamma, derigenom att han arresterade Gustaf

Adolf, såsom enda medlet att hindra Konungens afresa och ett borgerligt krig. Rikets Ständer gåfvo honom sedermera, såsom ett vedermäle af nationens erkänsla, i förläning, det vackra slottet Leckö i Westergöthland. Åren 1313 och 1814 var han Chef för dåvarande Kronprinsens generalstab i Tyskland, och gaf der nya och talrika prof af den oförskräckthet, som karakteriserade honom. Vid sin död, år 1815, var han General, Serafimerriddare, Grefve samt en af Rikets Herrar. Hans söner tjena vid Lifgardet till häst.

I Sverige finnas fem riddareordnar, nemligen:

1:o Serafimer-orden. — Stiftad af Konung Magnus Ladulås, år 1282, samt återupprättad, år 1748, af Konung Fredrik I. Antalet af svenske och norrske riddare är inskränkt till 32; de äro af deras ed förbundne att vaka öfver hospitaler och välgörenhetsinrättningar, hvarföre äfven Serafimerordensgillet har ledningen och öfverinseendet af det stora lazarettet i Stockholm. Det är en utmärkt orden, så väl i anseende till medlemmarnes ringa antal, som derföre, att endast krönta hufvuden, furstar och de mest lysande förtjenster blifva delaktige deraf.

2:o Svärds-orden. — Denna orden är ganska gammal och endast stiftad åt militära förtjenster;

den

den blef åter instiktad af Konung Fredrik I, år 1740. Den räknar 14 Storkors af första klassen samt 21 af andra klassen *), 130 Kommendörer **) samt 1,250 Riddare. Bandet är gult med blåa kanter.

3:o NORDSTJERNE-ORDEN. — För civila förtjenster. Instiktad af Konnng Fredrik I. Storkors 35 (?), Kommendörer 88, samt 400 Riddare. Bandet är svart.

4:o WASA-ORDEN. — Denna orden, instiktad af Gustaf III, vid hans uppstigande på thronen, är förnämligast ämnad till belöning åt dem, som utmärkt sig i konster, vetenskaper, industri o. s. v. Kommendörer med stora korset 12, Kommendörer 20, Riddare 350. Dekorationen bäres omkring halsen, i ett grönt vattradt band.

5:o CARL XIII:S ORDEN. (För Frimurare). Instiktad år 1811. Riddarnes antal uppgår endast till 51 (rätteligen 33). Bandet är rödt. Denna

---

*) Då detta skrefs, funnos endast 11 Riddare af stora korset 1:a klassen, samt 18 af 2:a klassen.

**) Förf. har icke gjort skilnad mellan Kommendörer med stora korset (krachanen) och Kommendörer (som endast bära bandet). I 1834 års kalender utgjorde de förras antal 65, de senares 58, inalles 123. Att kontrollera riktigheten af de öfriga riddareklassernas antal skulle tvifvelsutan trötta läsaren.

orden är märkvärdig i det afseende, att till dess erhållande fordras vara frimurare.

Vi tro oss göra våra läsare ett nöje, då vi bifoga en förteckning på de Fransmän, som äro dekorerade med svenska riddareordnarne:

1:o SerafimerOrden:

Prins Aldobrandini Borghèse.
General Reille, Pär af Frankrike.

2:o SvärdsOrden. — *Kommendörer med stora korset.*

Marskalken Grefve Gérard.
Grefve Vilatte, Generallöjtnant.
Grefve Sparre, Generallöjtnant, Pär.
Grefve Morel d'Arcy, General.
Grefve Tascher de la Pagerie, Pär.
Generalen Baron Lejeune.

Kommendörer.

General Gentil S:t Alphonse.
General de Rodais.
General Marius Clary.
General de la Porte.
Baron Triaire.

Riddare.

General d'Autun.
General Balthus.
Grefve de Béarn.
General Grefve Berge.
De Bourgoing, Bataljonschef.
Champeaux, Bataljonschef.
General Dogereau.
Coehorn Vialette de Mortarieu, Löjtnant.
Baron Charles Dupin, Deputerad.
Fittingoff, Kapten.
Le Géant, Kapten.
Gaussin.
General d'Hénin.
Hypair, Sqvadronschef.
De Saint-Joseph, Öfverste.
Generalen Baron Lambot.
General Larrin de Pau, Befälhafvare öfver militärfördelningen i Tarbes.
Grefve de la Lauzade.
Generalen Baron Valazé.

Garnier, Kapten.
Besignau, Fregattkapten.
Jacobi, Bataljonschef.
Marquis de la Maisonfort.
Öfverste Marion.
Grefve de Marcius.
Grefve Méjean.
Planat.
De Rastignac, Kapten.
Generalen Grefve de la Rochechouart.
Grefve de la Rochefoucauld.
De Sevret, Öfverste.
De Siest, Kapten
Sköldarm, Kapten.
Grefve Achilles Sparre.
Grefve Ernest Sparre.
Julian, Öfverstelöjtnant.
Montgery, Kapten vid Marinen.
Vilatte, Öfverstelöjtnant.

NordstjerneOrden. — *Kommendör.*

Grefve de Rumigny.

Riddare.

Vicomte d'Arlincourt.
Baour-Lormian, Medlem af Institutet.
Bascle de Lagreze, Ledamot af Kongl. domstolen i Pau.
Baron Julius Bernadotte, från Pau.
Grefve de Bouillé.
Darnay.
Claverie, Förste President vid Kongl. domstolen i Pau.
Gachet, Maire i Pau.
Gré, från Pau, f. d. Sekreterare hos Konungen af Sverige.
Rancès, från Pau.
Robert, från Marseille.
Duprat, Militär-Intendent.
Grefve de l'Épine.
Chevalier Gaussin, f. d. Chargé d'affaires i Stockholm.
Baron Desgenettes, Läkare.
Le Moine, f. d. Lärare hos H. K. H Kronprinsen.
Baron Nicolaï.
Chaumette Desfossés, f. d. Generalkonsul i Götheborg.
De Chiappe.
De Cabre, f. d. Ministre Plenipotentiaire.
De Mérona.
Ré.

WasaOrden. — *Kommendörer.*

Grefve de Ligny-Luxembourg.
Hr Chaumette des Fossés.

Riddare.

Butay, Målare i Pau.
Carbonneaux, f. d. officer.
Desgranges, förste Drogman i Constantinopel.
Dubost, Tandläkare hos H. M. Konungen.
Jernstedt, fransk mekanikus.
Baron Mortemart-Boisse, Astronom.
Letoquin, Uppbördskommissarie (*receveur des Droits réunis*).
Roux de Damiaud.
Méjean, Svensk Generalkonsul i Paris.
Dupont, Konsul i Calais.
Broström, Konsul i Havre.
Fölsch, Konsul i Marseille.
Magnan, Bankier i Marseille.
Grand de la Chaise, Bankier.
Sagot, Hamnkapten i Calais.
Jacques, Marin-kommissarie i Calais.

Bland antalet af samtida Fransmän, som voro dekorerade med svenska ordnar, må äfven anföras Benjamin Constant och Generalerna Morin, Maurice Mathieu och Lamarque.

TJUGONDESJETTE KAPITLET.

Allmänna Underwisningen.

Elementar- och vexelundervisnings-skolor. — Universiteten i Upsala och Lund. — Antalet studerande af de fyra olika riksstånden. — Naturvetenskaperna. — Linné. — Namnkunnige lärde. — Litteratur, Tegnér, Wallin, m. fl. — Statistik. — Politisk ekonomi. — Bellman, märkvärdig skald. — VetenskapsAkademien; Vitterhets- Historie- och AntiquitetsAkademien; franska medlemmar af dessa samfund. — Svenska och finska språken.

Sverige är ett af de länder i Europa, der elementarundervisningen kanhända är mest utspridd, och i detta hänseende kan det fullkomligt

mäta sig med Skottland, Danmark, Genève, Würtemberg, samt några orter i Frankrike och England. Redan för mer än hundra år tillbaka, finnes nästan ingen enda person, som icke kan läsa, och nästan alla kunna äfven skrifva och räkna. Vexelundervisningsmethoden är införd i alla städer, och på landet äga de flesta socknar en skola, som vanligtvis är talrikt besökt, och der barnen få lära, utom läsning och skrifning, äfven elementerna till några andra mera omfattande vetenskaper.

Adeln och det rikare ofrälseståndet äro ej de enda klasser, som njuta fördelarne af en vårdad uppfostran; den högre undervisningen har äfven sträckt sig till medelklassen samt till och med inträngt bland allmogen. Af omkring 900 ynglingar, hvilka besöka Upsala akademi, äro vid pass 150 adelsmän, 200 prestsöner, 400 af borgerlig härkomst, samt 100 allmogens barn. Vid Lunds akademi, i Skåne, är antalet af bondsöner ännu betydligare i förhållande till de studerandes mängd. Vi hafva redan haft tillfälle att yttra något angående förstnämnde universitet; vi vilja endast tillägga det undervisningen der är så fullständig och så väl ordnad, att den ej kan lemnas bättre vid de mest ansedda universiteter i England och Tyskland; med få ord: de skilda folkklasserna

tillgodonjuta mera allmänt undervisningens välgerningar än i många af Europas rikaste och mest blomstrande länder.

Lärareyrket är fritt; hvar och en kan efter behag anlägga en undervisningsanstalt för ungdom; lokalmyndigheterna måste endast äga moraliska garantier. I Stockholm finnas många väl organiserade inrättningar af detta slag; men till särskilda kurser för lärare i någon bestämd vetenskapsgren finnes icke tillfälle; för sådant ändamål får ungdomen vända sig till akademierna *).

Det vackra kungliga bibliotheket, riktadt och tillökt af nu regerande *Konungen, det herrliga* och af H. Maj:ts höga företrädare anlaggda museum, en mängd andra inrättningar, till befordrande af konster och vetenskaper, bidraga till utbredande af smak och bildning bland landets invånare, hvilka fullkomligt väl inse, att den rikdom ett odladt förstånd skänker är den enda, som trotsar lyckans skiften; alla *klasser* känna *ett lika* stort behof deraf, och den uppvexande generationen utmärker sig genom sitt begär efter de kunskaper, som på samma gång höja menniskans inre värde och

---

*) Denna uppgift tål flera och väsentliga undantag, i synnerhet hvad läkarevetenskapen, veterinären, landtmäteriet, skogshushållningen, krigsvetenskapen, bokhålleriet, samt några af de lefvande språken, m. fl. kunskaper, beträffa.

sätta henne i tillfälle att intaga ett hedrande rum i samhället. Om denna böjelse för nyttiga studier fortfar att utveckla sig, hvilket är otvifvelaktigt, skall Sverige, innan kort, i litterärt afseende, täfla med de första stater i Europa; och de framsteg det redan gjort på denna väg, gifva största anledning att förespå den lysande rol det en gång kommer att intaga.

För icke så många år sedan ansågs Sverige såsom ett land utan litteratur, utan lärde, och minst tjuge år efter det öfriga Europa; man glömde då att detta land kan uppvisa en Linné, en Tycho Brahe, Puffendorf, Polheim, Schéele och Bergman, och att det förtjenar, om ock än endast för dessa namn, att intaga en hedrande rang i vetenskapligt afseende.

Hvad naturvetenskapen angår, har Sverige intagit första rummet bland nationerna; Linné gaf denna impuls och understöddes nitiskt deri af sina efterträdare Sparrman, Thunberg och Solander. De framsteg Sverige gjort i mineralogi, kemi och de mathematiska vetenskaperna äro utomordentliga (*immenses*); hvad astronomien beträffar, äro de vackra vinternätterna i detta klimat lika gynnande för denna vetenskap, som Egyptens och Kaldeens himmel. Af lärde, öfver hvilka Sverige för närvarande kan vara stolt, inskränka vi oss

att anföra den namnkunnige Berzelius, en af Europas störste kemister, Wahlenberg, mineralogist, samt Grefve Trolle Wachtmeister, både kemist och mineralogist, och hvars rykte blifvit europeiskt; Agardh, Nilson och Fries, naturkunnige, samt, i fysik, mathematik och anatomi, Professorerne Rudberg, Svanberg och A. Retzius.

Den sistnämnde deltog i de europeiske lärdes sammankomst i Breslau, år 1833; han presiderade der vid föreläsningar i den fysiologiska anatomien, och har dessutom utgifvit förtjenstfulla skrifter i denna vetenskapsdel. Ännu ung, lofvar han att, innan kort, intaga ett af de första rum bland Europas lärde.

Svenska litteraturen har, under de senare åren, alstrat arbeten af den högsta förtjenst. Bland de män, som utmärkt sig på denna bana, innehar Tegnér, Biskop i Wexiö, första rummet. Hans skaldestycke, *Frithiofs Saga*, är ett beundransvärdt arbete; ämnet är en historisk fornsaga, hvilken författaren iklädt hela behaget af en ljuf sorglighet, i förening med de skönaste idéer och de mest gigantiska taflor; äfven i Frankrike ernar man försöka öfversättningen af detta poem, som, innan kort, skall lemna Fransmännen ett begrepp om den svenska litteraturens skönhet och den för dem nästan okände skaldens snille. *Axel*, af

samme författare, är ett poem, uppfyldt af de mest hänförande bilder.

Af Tegnérs arbeten hafva trenne öfversättningar blifvit gjorda på tyska, samt tvenne på engelska språket; i Frankrike är han ännu endast känd af några ställen ur Frithiofs Saga, dem Hr Ampère öfversatt, och som äro införde uti *Revue de Paris.* De skalder och litteratörer, som intaga rummet näst Tegnér, äro OrdensBiskopen Wallin, Franzén, Järta, v. Beskow, Kammarherre och Handsekterare hos Kronprinsen, samt Envoyén Brinkman, som äger ett rikt och sällsynt bibliothek.

De för sin behagliga och prydliga stil mest ansedda prosaiska författare äro Professor Geyer, Sveriges förnämsta häfdatecknare, samt Järta och Franzén.

Bland lärde, som sysselsätta sig med historien och antiqviteterna, märker man isynnerhet Liljegren, Palin och Räf.

Statistiken och den politiska ekonomien äro föremål för en synnerlig uppmärksamhet, och nationen ådagalägger en afgjord böjelse för dessa nyttiga studier; bland de personer, som odla dem med mesta framgång, vilja vi endast nämna Öfverste Forssell, Statssekreteraren Skogman samt Presidenten Poppius.

Af det föregående inhemtas, att antalet af personer, hvilka egna sig åt utbredande af vetan-

dets och konstens herravälde icke är obetydligt i Sverige; de ädlaste bemödanden sparas icke för detta ändamål; men också omfattas alla tillfällen af den allmänna erkänslan, att med bevis af aktning och erkänsla hylla de personers nit, som öfverlemna sig åt dessa hedrande yrken.

Bellman var, i ordets egentliga bemärkelse, en folkskald; glad och jovialisk, sjöng han än till Bacchi, än till fäderneslandets och kärlekens ära. Hans död inträffade år 1806 (?), och Stockholms invånare hafva åt honom upprest ett monument, ej långt ifrån Rosendal på Djurgården. Skaldens bröstbild, stående på en fot af granit, är placerad nära foten af en åldrig ek, der han ofta älskade att hvila sig, och under hvilken, säger man, han fick mer än en ingifvelse. I Augusti månad, år 1830, på årsdagen af hans död, var jag vittne till en högtid, lika rörande, som tjenlig att uppväcka en liflig täflan hos det uppvexande slägtet. Redan bittida om morgonen hade en otalig folkskara sjelfmant samlat sig kring monumentet, för att afhöra de tal, som höllos till firandet af skaldens minne. Denna tillställning bivistades af Konungen, som, med anspråkslös vänlighet, utan eskort, blandade sig i folkhopen, samt blottade sitt hufvud, i likhet med de öfriga åhörarne, vid vissa tillfällen, då Bellmans namn uttalades. Denna

stora samling af alla åldrar, stånd och vilkor, som sjelfmant och oförberedt infunnit sig, att, vid foten af den minnesvård dess egen erkänsla rest, egna saknadens gärd åt en förtjenst, hvars värde 24 års mellantid ej kunnat minska, gåfvo mig ett högt begrepp om det samhälle, som på ett så ärofullt sätt hedrar hågkomsten af de medborgare, hvilkas snillegåfvor banat dem väg till odödligheten.

Vetenskaps-Akademien grundlades af Linné, eller åtminstone var han en ifrig befordrare af densamma. I sin början var den endast en förening af lärde, hvilka, under hans ledning, öfverlemnade sig åt vetenskapliga undersökningar, hvars resultater sedan från trycket meddelades. Till denna, i början föga talrika samling, slöto sig småningom alla för vetenskaplig bildning berömde män, som Stockholm då för tiden ägde, hvarigenom den slutligen ådrog sig regeringens uppmärksamhet, som, år 1741, förvandlade sällskapet till Kongl. Vetenskaps-Akademi. Den är för närvarande sammansatt af nittie medlemmar, fördelade i åtskilliga sektioner, nemligen: för historien och svenska språket, 12 medlemmar; för mathematiska vetenskaperne, 18; för fysik och naturhistorie, 30; för mekanik och handaslöjder, 15, samt för landtbruk och politisk ekonomi, 15. Årligen ut-

gifvas ifrån trycket Akademiens handlingar, hvaribland artiklar af högsta intresse förekomma; Akademien utdelar äfven årliga pris och belöningsmedaljer; likväl har den inga fonder, utan dessa utgifter betäckas genom enskilda gåfvor (?). Ordförande ombytes alla år, *samt* väljes bland de i Stockholm boende ledamöter. Den namnkunnige kemisten Jakob Berzelius är akademiens ständige sekreterare. Franske lärde, dem hon kallat att deltaga i sina arbeten äro: Hrr de Jussieu, de Prony, grefve de Lasteyrie, Biot, Labillardière, Latreille, Thénard, C. Dupin, Gay-Lussac, Poisson, Say, Brongniart, *medlem af Institutet*, de Gaussen, Professor och läkare i Montpellier, de Puymaurin, medlem af Akademien i Toulouse, samt Swediaur, läkare i Paris.

Akademien för svenska språkets fullkomnande bär titel af Svenska Akademien; denna inrättning har samma ändamål som franska Akademien, efter hvilken den är bildad; instiktad år 1789 af Gustaf III, består den af 18 medlemmar; Franzén är dess ständige sekreterare.

Vitterhets- Historie- och Antiquitets-Akademien daterar sig från år 1791; den består af 20 ledamöter; Liljegren är dess ständige sekreterare; de franska korresponderande ledamöterne af denna Akademi äro Hrr Ancillon, Simonde-Sismondi,

Chaumette des Fossés, Abel Rémusat, Lautard och Labouderie, Generalvikarie i Avignon.

Svenska språket är en dialekt af den gamla götiskan, som fordom talades i hela Skandinavien; dess slägtskap med tyskan och i synnerhet med engelskan är särdeles märkvärdig, samt härrör troligtvis af Skandinavernes infall i England och Svenskarnes krig i Tyskland (?).

Svenska språket har åtskilliga munarter, hvilka likväl endast begagnas af olika provinsers allmoge; den väsentligaste är skånska dialekten, en blandning af svenska och danska. Dalskan talas endast i vestra delen af Dalarna.

Svenska språket är mycket lenare och mera välljudande än både det tyska och engelska; det äger uttryck, hvilka i synnerhet i ett fruntimmers mun vinna oändligt behag; ordet: *ja så,* till exempel, som så ofta förekommer i samtal, har flera olika betydelser, allt efter tonvigten, hvarmed det uttalas. Detta språk anses äfven för ganska rikt; det har, påstår man, ord, hvilka uttrycka en hel mening; men, å andra sidan, finnas också ord, som äro lika långa med mången mening på franska.

Svenska Akademien har ännu ej utgifvit någon ordbok i svenska språket, hvarföre stafningen af vissa ord icke heller är fullkomligt bestämd.

Vi tro oss äfven böra nämna några ord om ett språk, som väl ej talas i Sverige, men som synes hafva varit begagnadt af dess ursprungliga invånare före Göternes inträngande. Finska språket har hvarken någon likhet med det svenska eller ryska; det talas mest af allmogen i Finland.

I svenska provinsen Wermland talas finska språket än i dag af ett par församlingar, hvilka, sedan sekler tillbaka, bestått af finska nybyggare, för hvilka svenskan knappast är begriplig. Lappskan är en finsk dialekt; äfven den begagnas i några provinser vid Bottniska viken. I flera af Rysslands nordliga guvernementer, till och med på gränsorne af Asien, träffas finska folkstammar, hvilka bibehållit sitt urgamla språk. Finskan är böjlig, rik och poetisk, samt äger, genom en besynnerlig tillfällighet, mycken likhet med ungerska språket.

TJUGONDESJUNDE KAPITLET.

Fria konsterna, Litteraturen.

Theatrar. — Städer, der sådane finnas. — Utmärkte skådespelare i Sverige. — Monvel. — Mamsell Taglioni. — Svenskarnes böjelse för sällskapstheatern. — Musikaliska sällskap. — Boktryckeriernas antal. — Boktryckerikonstens tillstånd. — Tidningar. — De förnämsta af dessa, deras syftning, redaktörernes namn, reflexioner öfver tryckfriheten. — Bokhandeln. — De anseddaste bokhandlare. — Originalarbeten. — Deras antal. — Afsättning. —

Öfversättningar. — Almanackor. — Författningars offentliggörande. — Franska språket.

I Sverige finnes icke fler än två städer, som hafva *stående* theatrar, det vill säga, som äro öppna från början af September till slutet af Maj månad, nemligen Stockholm och Götheborg. Imellertid finnas kringvandrande trupper, hvilka på obestämda tider gifva theatraliska föreställningar i de städer, der för sådant ändamål uppförda byggnader finnas att tillgå, såsom i Linköping, Jönköping, Carlskrona, Gefle, Norrköping och Örebro, som, efter hvad jag har mig bekant, nästan äro de enda, der detta nöje någon tid på året kan påräknas *).

Folkmängden i Sveriges städer är föga betydlig och alltför liten, att ständiga theatrar i dessa skulle bära sig.

Gustaf III hade anlagt en fransk theater i Stockholm; truppen var ganska god och inkomsten tillräcklig att betäcka de betydligaste utgifterna; det återstående fylldes genom monarkens frikostighet; men efter Konungens död (han mörda-

*) Malmö har sannolikt vackrare och mera besökt theater än någon af nyss uppräknade städer. Carlshamns vackra theater, vill öfvers. påminna sig, afbrann för icke längesen. Det beror mycket af theatertruppens beskaffenhet, hvilka orter den besöker. Sådana finnas, som ej försumma att gifva spektakel i minsta småstad, som de passera.

des under en maskerad i sjelfva opera-salongen), blef theatern tillsluten och de franska skådespelarne hemskickade, ett steg, som likväl alldeles icke vann bifall af svenska allmänheten, hvilken, framför alla andra nationer, föredrager franska språket och dess litteratur. Den ryktbare aktören Monvel var länge anställd vid denna theater. Sedan hafva åtskilliga gånger franska theatertrupper funnits i Stockholm, och mamsell Georges samt fru Meinvielle-Fœdor voro den senaste följaktiga.

Mamsell Taglioni är född i Stockholm. Hennes far, som gjort sig känd i Paris genom uppsättningen af Sylfiden, *Nathalie*, *Upproret i seraljen* och flera andra utmärkta balletter, var fordom balletmästare i Stockholm, der han gifte sig med en dotter till den namnkunnige tragikern och sångaren Karsten, som Gustaf III, denne store beskyddare af skön konst och konstnärs-talanger, hedrade med värdighet af Hofsekterare.

Såsom en man af smak och talang, införde Hr Taglioni inom svenska theatern en fullkomlig förändring i kostymer och skådespelens uppsättning; han gjorde ett förfärligt nederlag bland höftvalkar, styfkjortlar, puder *à la maréchale* och dufvovingar, som då för tiden prydde olympens gudomligheter. Efter många års vistande i Sverige,

rige, begaf han sig till Tyskland, och det var under hans egen ledning, som dottern, år 1822, uppträdde i Wien.

Franska scenen tog denna sköna och ovanliga skådespelerska i anspråk såsom sin tillhörighet. Det mottagande hon njöt i Paris är bekant, äfvensom den enthusiasm hennes märkvärdiga talang fortfar att ingifva.

Herr Karstens enka lefver ännu i Stockholm, äfvensom tvenne bröder till fru Taglioni.

Opera-salongen är vacker, samt logerna och avant-scenerna väl anordnade. Denna sal, byggd af Gustaf III för 800 åskådare, rymmer för närvarande 1200; för denna utvidgning, jemte flera andra betydliga förbättringar, har man att tacka theaterns dåvarande styresman, Grefve Gustaf Löwenhjelms nit och utmärkta smak. Inträdesafgiften är ganska lindrig; de förnämsta platserna kosta föga mer än 2 riksdaler (4 francs).

Den förnämste tragiske skådespelarn är Almlöf, Sveriges Talma; komiska scenen har äfven en utmärkt artist, som ditlockar mängden; hans namn är Hjortsberg.

De theatraliska föreställningarna utgöras i synnerhet af inhemska skådespel, samt öfversättningar från de bästa franska, tyska och engelska

arbeten. Parterren, som tillförene stod, är nu mera sittande, och denna förändring har blifvit af en lycklig inverkan på tonen inom densamma, som nu är högst lugn och anständig. En foyer finnes, samt ett slags kaffehus, måladt i smak af ett kapell, der glacer, likörer, tårtor och andra förfriskningar serveras.

Svenskarne hafva en stor böjelse för sällskaps-theatern; jag var bjuden till en middag på landet, på förhand underrättad att der skulle gifvas ett litet franskt spektakel, och jag tillstår det jag verkligen var nyfiken att se utgången deraf; theatern var liten, men ganska nätt inredd, dekorationerna målade af några ynglingar, hörande till sällskapet, och jag blef ganska öfverraskad att se den ensemble, hvarmed den lilla komedien *Une Folie* (en dårskap) spelades; man glömde nationaluttalet för det interesse, som de spelandes skicklighet och lediga hållning ingaf.

Det väcker förundran att en Konung, som sjelf är född Fransman, ej förnyat införandet af en fransk theater i Stockholm; men jag förmodar att samma visa orsaker, som ledt H. Maj:t vid alla öfriga tillfällen, äfven förmått honom, att, hvad denna sak beträffar, låta den förblifva i det skick H. Maj:t fann den vid sin ankomst till Sverige.

Tonkonsten har ett stort antal idkare och vänner så väl bland de förnäma som medelklassen; hos båda blir denna böjelse utbildad och fullkomnad genom uppfostran; den odlas med verklig enthusiasm, och underhålles af en nyttig täflan; om vintern gifvas ofta koncerter, och fortepianer äro att tillgå i nästan alla bättre hus. I Stockholm finnas flera musikaliska sällskaper; ett af dem: Harmoniska sällskapet (*le Cercle harmonique*), hvars ledamöter tillhöra den valdaste societeten, hedras ofta med Kongl. Familjens närvaro; H. K. H. Kronprinsens säkra och upplysta smak har framförallt bidragit till de framsteg och den allmänlighet böjelsen för tonkonsten under senare år vunnit.

En resande, Hr Acerbi, för närvarande österrikisk konsul i Alexandria, hade, förmodligen i dess egenskap af Italienare, ansett sig berättigad att, i musikaliskt afseende, upphäfva sig till konstdomare; hans resa, utgifven år 1803 eller 1804, är onekligen ett snillrikt arbete; men hvarje sida förråder dock författarens dystra och vresiga karakter; lyckligtvis är han, af alla resande, den ende, som talat illa om Sverige. Bland annat yttrar han beträffande Svenskarnes smak för musik: "deras omdöme är så osäkert, att sedan de

"afhört ett stycke, stanna de i ovisshet angående den "tanke de böra fatta derom; med blickarne söka "de då att utleta sina grannars mening, och om "en fremling befinner sig ibland dem, antaga de "genast hans omdöme för det rätta." Denna mening vittnar tillräckligt om författarens dåliga lynne, samt kärfva och af orättvisa fördomar uppfyllda sinnelag, som öfverallt ger sig luft. Då han skref sitt arbete, hade dock Svenskarnes musikaliska omdöme redan vunnit stadga genom den Opera, som Gustaf III, år 1782, med stora kostnader anlagt i sin hufvudstad.

Imellertid sträcker sig det harmoniska sinnet icke utöfver de angifna samhällsklasserna, ty det sämre folket befinner sig, i detta afseende, ännu uti ett fullkomligt barbari; jag känner intet så föga harmoniskt som den svenska folkvisan, så vida man icke vill tilldömma priset åt de holländska och engelska böndernas skarpa och missljudande toner, till hvilka man äfven med skäl kan räkna det nordliga Frankrikes. De enda folkslag i Europa, som af naturen blifvit begåfvade med en musikalisk organisation, äro Italienare, Tyskar, Ryssar och det sydliga Frankrikes invånare. Erkännas måste likväl, att bland svenska folkvisor finnas många af en beundransvärd harmoni; men de äro endast fattliga för personer, som förstå att

värdera skönheten i dessa behagliga kompositioner, ty de återfinnas sällan hos de sämre klasserna, eller, om de hinna dit, vanställas de af dem helt och hållet.

Geyer och Afzelius hafva, i Stockholm, utgifvit en samling folkvisor i trenne band, innehållande de äldsta nordiska melodier, arrangerade af Hæffner i Upsala. De gamle Svenskarne ansågos äga en afgjord fallenhet för tonkonsten; de använde harpor och fioler; detta sistnämnda instrument skall, som man påstår, härstamma från Sverige, och det allmänna bruk man gör deraf, isynnerhet i Dalarna, tyckes gifva bekräftelse åt denna gissning; men man måste medge, att ursprungliga typen för detta instrument ej hunnit till stor fullkomlighet i sin hembygd.

Den typografiska konsten är ännu i sin barndom uti Sverige; icke ett enda boktryckeri finnes med någorlunda vackra stilar, utan att derifrån ens undantaga det, som tillhör Delén, Sveriges Didot *). Stilarna äro gamla, ersättas sällan, och än i dag begagnas dessa göthiska bokstäfver, som

---

*) Hr Hörbergs, Hrr Norsteds & Söners, och Hr Thomsons officiner i Stockholm, samt Hrr Schmidt & C:i i Christianstad, och Berlings i Lund, täfla att med hvarje nytt arbete af något anseende, vederlägga denna författarens uppgift. Äfven officinerna i Nyköping och Calmar hafva lemnat ganska vackra upplagor.

nu i Tyskland börjat undergå reformering. Stilgjuterierna hafva icke heller gjort några framsteg; af dessa finnas tvenne i Stockholm och ett i Örebro. Större delen nya stilar införskrifvas ifrån Frankrike; men man betjenar sig icke af dem utan vid sällsynta tillfällen, och det med föga eller ingen nytta, ty pressarne äro så illa konstruerade och papperet så dåligt, att det är omöjligt att kunna prestera någonting ens medelmåttigt i denna väg.

Väl lemnar den svenska pressen då och då några arbeten, som utmärka sig genom den vård, till och med lyx, som blifvit använde vid deras utgifvande. Detta är ganska naturligt, ty i alla länder, äfven der industrin är minst för sig kommen, träffar man alltid några menniskor, lifvade af en ädel täflan, hvilkas verksamhet, smak och förstånd höja dem öfver hopen. Men dessa undantag bevisa ingenting; det är ej genom mästerstycken af tålamod och ihärdighet som man kan bedömma tillståndet af en industrigren; ty för att kunna sägas vara i ett verkligt flor, böra dess vanliga produkter med öfverlägsenhet i utförande förena billighet i pris.

År 1831 steg införseln af franska stilar icke till högre värde än 2400 francs.

Som högst få arbeten fordra en större upp-

laga, har ångpressar ännu icke funnits behöflige, och således äro sådana alldeles okände i Sverige. Imellertid har man för afsigt att för Aftonbladets räkning införskrifva en snällpress, som afdrager 1500 exemplar i timmen.

I hela Sverige räknas ej flera än 28 boktryckerier, hvaraf tie i Stockholm, tre i Götheborg, två i Upsala och lika många i Norrköping. I de öfriga städerna finnes blott ett, i många alldeles intet. På detta sätt kan man antaga, att i Sverige finnes ej mer än ett boktryckeri på 90,000 invånare, då deremot i Frankrike finnes ett på 45,000. Boktryckeriets ringa förkofran i Sverige kan äfven tillskrifvas de hinder, som pressen i detta land nästan alltid varit underkastad, oaktadt man der, allt sedan år 1719, ansett sig äga tryckfrihet, det vill säga en frihet med censur, fängelse och konfiskation. Gustaf III, denne den absoluta monarkiens förfäktare, förbjöd tidningarna att på något sätt, vare sig till tadel eller bifall, omnämna franska revolutionen; han ville icke att denna stora händelse hvarken skulle blifva föremål för svenska folkets tankar eller samtal. Under Gustaf IV:s regering funnos icke fler än tvenne tidningar i Sverige *), och censuren

*) Trenne funnos åtminstone bestämdt: Post- och Inrikes Tidningar, Stockholms Posten och Dagligt Allehanda.

stympade och förstörde efter behag allt hvad som lemnade pressen. Franska och danska böcker voro helt och hållet förbjudna till införsel. Först vid Hertigens af Södermanland uppstigande på thronen, under namn af Carl XIII, erhöll nationen tryckfrihet, endast med det lilla förbehåll, att regeringen efter behag kunde indraga alla utkommande skrifter; icke dess mindre har, sedan denna frihet infördes, en mängd nya för Sverige tillförene alldeles okända arbeten utbredt nya idéer bland folket; vid samma tid uppkommo äfven en mängd tidningar, af hvilka få öfverskridit hofsamhetens gränsor; imellertid hafva några varit föremål för laga åtal; så indrogs, till exempel, år 1832, en tidning, kallad Medborgaren.

De nödiga kostnaderna för utgifvandet af en tidning äro föga betydliga. Borgen fordras icke, stämpelafgiften går ej högre än till ett runstycke arket, papperet säljes till billigaste pris, och redaktionsarfvodet är vanligtvis i proportion till allt det öfriga, hvaraf följer, att afgiften för en dagligen utkommande tidning sällan öfverstiger 16 francs för året; 5 till 600 subskribenter äro tillräckliga att betäcka kostnaderna för dessa företag; också tilltaga de i oändlighet.

Det fordras en egen talang för redigerandet af en tidning; det är en särskild gren af littera-

turen, som påkallar en hög grad af hvad man kallar takt; man kan hafva stora kunskaper, vara lycklig författare och ändå ej äga den förmåga, som fordras för uppsättande af en tidningsartikel; härtill måste man med urskiljning kunna välja mellan spridda fakta och med skicklighet förena dem på ett sätt, som underhåller läsarens nygirighet och fäster hans intresse; en alldeles egen behandling af stilen är jemväl af nöden, och konsten att åt ett offentligt blad gifva den ensemble, den färg och den riktning man föresatt sig, fordrar en öfverblick och en talang, som ej blifvit allom gifna.

Åtskilliga af Sveriges periodiska skrifter äro redigerade med mycken skicklighet, och bland dem, som egna sig åt denna befattning, finnas män af stor förtjenst, men massan af landets tidningar är under medelmåttan. De innehålla vanligtvis öfversättningar från franska, tyska eller engelska blad och journaler; det är snart sagt ett fynd att der träffa någon sjelfförfattad uppsats af måttligt värde. Statsmän, personer, hvilka äro utmärkte genom sin rang eller sin ställning i samhället, litteratörer af första ordningen, ingen af dessa skulle någonsin kunna förmås att med sina talanger och sina namn låna stöd och anseende åt dessa obskura blad; det skulle vara att nedstiga på

en bana, som alltför ofta är en täflingsplats för den litterära medelmåttan. Annorlunda är förhållandet med de tidningar, hvilka härifrån göra ett märkligt undantag, samt äro utmärkta så väl af smak och öfverlägsen skicklighet hos redaktionen som af de personers förtjenst, hvilka rikta dem med sina bidrag.

Argus är den bästa tidning, som utkommer i Sverige; dess utgifvande började för vid pass 12 à 14 år sedan; innehållet upptages som oftast af förträffliga originaluppsatser, samt utmärker sig isynnerhet för öfverlägsen behandling af de vigtigaste statsfrågor och statsekonomiska ämnen. Han är en stor beundrare af *Journal des Débats*, af hvilken han som oftast hemtar skatt. Dess redaktörer äro Hrr Johansson och Scheutz. Argus utkommer ej mer än två gånger i veckan; antalet af dess abonnenter öfverstiger ej 15 à 1600 och årliga afgiften går ej högre än 12 *francs*.

Post- och Inrikes-tidningen utkommer alla dar, söndagarna undantagna; den är Sveriges *Moniteur*, endast märkvärdig för sin usla redaktion; dess innehåll utgöres nästan blott af öfversättningar ur resbeskrifningar och andra utländska arbeten; tidningens bästa artiklar äro ostridigt kungörelserna, hvilka den, i egenskap af officielt blad, meddelar. Redaktören var Öfverste Nordforss, som

nyligen är död; det är mig obekant huruvida hans efterträdare lemnar större omsorg åt ett verk, som är Svenska Akademiens tillhörighet. Tidningen hålles af de flesta embetsmän; hvarföre den äfven räknar omkring 15,000 prenumeranter (???); årliga afgiften är 16 *fr.*

Stockholms posten är äldst bland Sveriges tidningar; de berömda skalderne Kellgren och Leopold gåfvo den ett anseende, som, efter deras död, är i ständigt aftagande. Den utgifves dagligen, dock ej om helgdagarna, hvilket förhållande äfven gäller om de öfriga dagligen utkommande bladen.

Journalen, som utgifves alla söckendar, är en politisk och litterär tidning. Den har varit redigerad af Wallmark, en skicklig litteratör.

Granskaren utkommer alla dar (?) sedan för ungefär tolf år tillbaka; den är salarierad af regeringen och dess förnämsta redaktör Hr Lindgren.

Heimdall (benämning på en gammal skandinavisk gudomlighet). Detta blad utkommer en gång i veckan, och redigeras ganska väl under ledning af Hr Rydqvist; man försäkrar att Kammarherren Beskow, en af de förste litteratörer i Sverige, hör till medarbetarne.

Aftonbladet utkommer alla aftnar, såsom dess titel antyder, och började utgifvas för omkring

trenne år sedan. Den redigeras af Hr Hjerta. Af alla svenska tidningar har denna största afsättningen och är mest i ropet. Abonnenternas antal går till öfver 3,000.

I Stockholm utkomma åtskilliga andra tidningar af mindre vigt, hvaribland må nämnas Fäderneslandet och Stockholms tidning.

Under riksdagarna utgifves en tidning, som redogör öfver förhandlingarna inom stånden, och kallas Riksdagstidning.

Tvenne annonceblad utkomma dagligen. Afgiften för införandet går ej till högre än vid pass 10 centimer raden. I nästan hvarje stad af någon betydenhet, i Sverige, tryckes ett litet tidningsblad, som innehåller lokalnyheter och annoncer. Götheborg och Upsala äro de enda bland städerna i landsorten, der flera tidningar utgifvas. *Correspondenten*, ett blad, som i sistnämnde stad utkommer alla dar, saknar icke förtjenst; dess redaktör är bokhandlaren Bruzelius, priset 12 *francs*.

Svea, som utgafs i Upsala, af åtskilliga dervarande litteratörer, var den enda samling, motsvarande de franska så kallade *revues*, samt utgafs häftevis en gång i månaden. Detta, genom sin förtjenstfulla redaktion, i hög grad utmärkta företag har upphört sedan början af år 1833, för att lemna rum åt ett annat i vidsträcktare skala.

I Stockholm finnes endast 14 boklådor. Wiborg & Comp. samt Norman & Engström göra största affärerna.

Sällan utkomma 12 originalarbeten om året; upplagorna gå till 1500, på sin höjd 2000 exemplar. Imellertid hafva *Hagbergs Predikningar* blifvit upplagde med 20,000 exemplar, samt *Frithiofs Saga* af Tegnér med 9,000. Priset för tryckarket i 8:o med cicerostilar går till 20 *fr.* för första tusendet. Superfint tryckpapper kostar 12 *francs* riset.

Bokhandeln underhålles isynnerhet medelst öfversättningar, hvilka, hvad språken beträffa, kunna klassificeras i följande ordning, neml. tyska, franska och engelska. Bland senare tiders öfversättningar må anföras: från tyskan: Konversationslexikon, 12 delar i 8:o, samt Allmänna historien af Müller, 4 delar; från franskan: Stora Arméns fälttåg af Segur, Franska Revolutionens Historia af Mignet (?) m. fl. Från Bruzelii tryckeri i Upsala hafva de franska och tyska klassikerna utgifvits.

Införseln af främmande böcker är fri i Sverige; den förhåller sig på följande sätt: franska böcker till ett värde af 100,000 *francs*, engelska till 40,000 samt tyska till 10,000.

I Stockholm finnes ej någon större depot för utländska böcker; detta företag skulle troligen lyckas om det utfördes med försigtighet.

Utgifvandet af Svenska och Norrska Kalendern är genom monopolium tillhörigt Vetenskaps-Akademien, som afstått det åt en boktryckare för 20,000 *francs*.

En mängd saker, som man brukar trycka i Frankrike, äro okände i Sverige; der anslås i gathörnen endast några kungörelser; alla underrättelser, som kunna vara af värde för invånarnes inbördes relationer, erhålla ingen annan offentlighet än den, som sker genom tidningarna. Tillkännagifvelser rörande giftermål, barnförlossningar, fakturer etc. tryckas icke på särskilda kort (?).

I Provinserna låta Landshöfdingarne trycka sina kungörelser, hvilka sedan uppläsas i alla länets kyrkor, efter slutad gudstjenst eller predikan; äfven brukas att i tidningarna införa vissa rättegångsmål för att åt dessa vinna laga kraft.

Regeringens samt embetsverkens akter och kungörelser, som genom cirkulärer meddelas vederbörande autoriteter, promulgeras genom uppläsning från predikstolarna. Den samling af författningar, som utgifves under namn af *Årstrycket*, har ingenting gemensamt med den i Frankrike utkommande *Bulletin des Lois*.

Franska språket är ganska allmänt i hufvudstaden; få personer af de bättre klasserna finnas, som ej tala det, och imellertid betjenar man sig vanligtvis mindre ofta deraf än i England och Ryssland; det talas utomordentligt rent och nästan utan brytning. Vid hofvet är detta språk oumbärligt emedan det begagnas af Konungen.

I Stockholm finnes ett ypperligt museum, som innehåller en mängd herrliga arbeten af stora italienska och svenska mästare. Den furstlige beskyddaren af skön konst, Gustaf III, hade rikligen begåfvat denna anläggning; men för sin största tillvext har den dock att tacka Carl XIII:s och nu regerande Konungens upplysta nit.

Konsternas närvarande tillstånd och belägenhet i Sverige skulle fordra en särskild afhandling. Få länder kunna smickra sig af att odla dem med större framgång och att äga ett så stort antal utmärkta konstälskare och artister. Vi kunna ej förbigå att bland dessa senare anföra historiemålaren Westin, landskapsmålaren Fahlcrantz, bildhuggaren Göthe, som förfärdigat Carl XIII:s staty, samt den unge Bacchus och Bacchanten; Byström, namnkunnig för sin Juno samt Carl X:s, Carl XI:s och Carl XII:s kolossala statyer (hvilka nu regerande Konungen betalt med 200,000 *francs*), samt

slutligen Fogelberg, som genom sin herrliga staty af Oden förvärfvat en ryktbarhet, hvilken ställer honom på konstens högsta plats. Denne artist äfvensom Byström hafva båda atelierer uti Rom.

TJUGONDEÅTTONDE KAPITLET.

Riksdagar. — Statsförfattning.

De fyra riksstånden. — Landtmarskalken och talmännen. — Riksdagsmännens aflöning. — Bondeståndet och dess talmän. — Oppositionen och dess mest ansedda medlemmar. — Anmärkningar öfver svenska statsförfattningen. — Dess olägenheter. — Valförrättningar. — De privilegierade klassernas rättigheter på bekostnad af andras. — Fordrad reform. — *Öfversigt af Sveriges grundlag.*

Sveriges representativa styrelseform förlorar sig i en aflägsen forntid. Detta land ägde en sådan före något annat i Europa. Man finner redan vid monarkiens vagga ett riksmöte, sammansatt af flera stånd, men först under Riksföreståndaren Sten Sture den äldres tid (mot slutet af 15:de seklet), blefvo bönderna formligen kallade att deltaga uti nationalrepresentationen.

Sveriges närvarande statsförfattning fastställdes år 1809, efter den revolution, som störtade Gustaf den IV från thronen. De särskilda stadgar den innehåller kallas med ett gemensamt namn: *Regeringsform.*

Det

Som man vet, är representationen delad mellan fyra stånd; Adeln, Presterskapet, samt Borgare- och Bondestånden.

Sverige äger omkring 2,400 adliga ätter. Den äldsta af hvarje ätt (caput) är sjelfskrifven medlem af representationen; men sällan öfverstiga de verkligen representerande ett antal af 400 personer. Konungen utnämner en af statens högst uppsatte män, som, under benämning af Landtmarskalk, förer ordet, icke blott inför adeln, utan äfven för de andra stånden, när de konstituera sig till allmän riksdag *). Riddarhuset förvarar genealogiska tabeller, eller en så kallad matrikel, i likhet med *gyllene boken* i Venedig, hvaruti alla adliga slägters namn äro inskrifne, hvart och ett i sin bestämda och oföränderliga nummerordning, och när riksdagsbesluten underskrifvas af adelns representanter, teckna de först framföre sina namn nummern, som derifrån är oskiljaktig. Flera af de adliga ätterna äro utslocknade; men deras namn och nummer fortvara dock uti matrikeln.

Preseståndets fullmäktige utgöras af Erkebiskopen i Upsala, som är sjelfskrifven talman, af rikets

*) Lärer menas: sammanträda till gemensam öfverläggning på ett rum: *plenum plenorum*.

öfrige elfva biskopar, samt af deputerade, valde af presterskapet inom hvarje stift. Hela antalet af presterskapets riksdagsmän öfverstiger icke 60 personer.

Borgareståndet representeras af deputerade från Sveriges 85 städer, Stockholm utser 10, Götheborg 5, Norrköping 2, och alla de öfriga städerne hvardera blott en. Tvenne af de *mindre* städerna äga rätt att förena sig om samma riksdagsman.

Bondeståndet väljer sina riksdagmän häradsvis; vilkoren för valbarheten äro de samma som för Borgareståndet: dertill *fordras neml.* att vara fastighetsägare. *Båda* dessa stånd hafva hvardera en taleman, som utnämnas af Konungen.

De trenne ofrälseståndens ledamöter erhålla, under riksdagstiden, ersättning i penningar af sina kommittenter, hvilka efter godtfinnande bestämma beloppet deraf. En af bondeståndets deputerade kan representera flera härader *och* sålunda från flera håll uppbära arfvode.

Adeln sammanträder i sitt eget palats vid Riddarhustorget. Under riksdagen håller Landtmarskalken öppen taffel *). Presteståndet håller sina plena i storkyrkans sakristia; Borgerskapet

*) Landtmarskalkstaffeln afskaffades under riksdagen 1834 och 1835. *Öfvers.*

deras på börsen, och bönderna samlas i rådhuset. Under hela riksdagens längd hafva de sistnämnde en klubb, der det drickes och rökes mellan sessionerna. Det är ett eget och märkvärdigt skådespel att se dessa bönder, klädda i deras vadmalskläder, och höra dem samtala om de vigtigaste allmänna ärender med ett förstånd och ett omdöme, som skulle göra heder åt mången statsman. Ibland dem gifves personer, som erhållit ganska vårdad uppfostran; några af dem äro utmärkte talare, och de betjena sig af denna sin förmåga, för att utöfva ett stort inflytande på sina medbröder. Deras språk, vanligen lugnt och öfvertygande, är ofta manligt och kraftfullt; det förmår lyfta sig till de högsta tankar och förädla sig genom de varmaste inspirationer, när frågan är att röra eller lifva fosterlandskänslan. Anders Danielsson, riksdagsman från Westergöthland, är ståndets mest utmärkte talare.

En opposition finnes under ledning af talangfulle män: Baron Anckarsvärd anses vara dess hufvudman, och bland dess medlemmar äga Grefvarne Horn och Schwerin mesta inflytandet.

En sammanvaro af 6 till 700 deputerade, tilloppet af resande, dem nyfikenheten lockar till stället, de bjudningar och fêter, som under tiden

följa hvarandra, allt ger största liflighet åt den ort, der riksdagen pågår. Hufvudstaden är, enligt lag, rätta stället för dess sammanträde, men, i vissa fall, kan styrelsen förlägga den till en annan stad. År 1792 sammankallades ständerna till Gefle och år 1800 till Norrköping. Riksdagen, år 1810, då nuvarande Konungen valdes, äfvensom den af år 1812, höllos i Örebro.

Statsförfattningen, ett resultat af 1809 års revolution, erbjuder ett lika märkvärdigt som undervisande studium. Invecklad till sina driffjädrar, skuggrädd ända till ytterlighet, innehåller den förträffliga stadgar, *hvilka gifva anledning* till en mängd *reflexioner* öfver svenska nationalkarakteren och de revolutioner, som skakat detta land. I denna karta igenfinnes hvarje ögonblick intrycken af det misstroende, som vidlåder en nation, hvars rättigheter blott alltför ofta blifvit våldförde. Imellertid har den hos folket rådande monarkiska anda uppenbart hänfört det utöfver de stadgar, som föreslogos af 1809 års Ständer och Konstitutionsutskott, ty ingen konstitutionel monark äger så stor makt som Sveriges Konung. Grundlagen har den förtjensten, att tydligt bestämma gränslinien mellan båda statsmakterna, men organiserar administrationen ganska illa. Myndigheten inom hvarje fördelning af

densamma är icke nog koncentrerad i en chefs hand; härigenom uppkommer ett missförhållande imellan högsta makten och den ansvariga administrationen, som skadar den förra principen och förlamar den senare. Konungen har ett Statsråd, som han måste höra i allt, som icke utgör administrativa åtgärder eller tillhör diplomatiken. Statsråden äga rätt att reservera sin tanka till protokollet, i händelse af olaglighet, och äro ansvariga i fall de icke göra det; men Konungen äger beslutande rätt äfven emot Statsrådets enhälliga tanka.

Pressen är fri; men en tidning kan godtyckligt indragas. Det är sannt att dervid finnes ingen annan påföljd, än ombyte af bladets titel och ansvarige redaktör, ty tillåtelsen, att utgifva ett dagblad, kan icke vägras någon medborgare, som är i åtnjutande af sina borgerliga rättigheter.

Felen uti 1809 års grundlag härröra från den brådska, hvarmed den redigerades efter en revolution, som erbjöd ett dyrbart tillfälle att bortsopa alla föråldrade missbruk; man förstod dock icke att begagna ögonblicket för tillvägabringandet af en fullständig reform, och missbruken hafva qvarstannat.

De inkräktningar konungamakten tillåtit sig, allt ifrån Gustaf den III:s tid, hade isynnerhet

fästat sinnenas uppmärksamhet, och man finner af alla kombinationer i denna grundlag, det nationens deputerade i första rummet varit sysselsatte att skydda sig emot dylika ingrepp. Icke dessmindre blef utöfningskretsen för denna statsmakt bibehållen, äfvensom delningen i fyra stånd, en institution, som vunnit helgd af tiden och som är särdeles gynnande för konungamakten. För öfrigt inser man lätt att ständerne, såsom domare i egen sak, icke kände någon lust att afskaffa sig sjelfve. Vi vilja undersöka organisationen af denna representativa korps.

Till en början anmärker man, att af dessa fyra stånd finnes ett, som är helt och hållet industrielt (borgareståndet), ett annat, som ingenting äger (presterskapet), ett tredje, som räknar lika många embetsmän som jordägare (adeln), samt slutligen det fjerde, som utgöres af fastighetsägande bönder.

I Sverige kan således ingen hoppas få representera sitt fädernesland, om han ej äger adlig börd, är prest, borgare eller bonde; och lagstiftarekallet är hos adeln bördens uteslutande rätt, embetsmannarätt för presterskapet, borgarerätt för städerna och tillhör bönderna, såsom fastighetsägare på landet.

Hvarje hufvudman för en adlig slägt är, enligt lag, medlem af representationen, det vill säga: att en varelse, som saknar allt omdöme, en usling, som förnedrat sig sjelf till föremål för allmänna föraktet, kan vara kallad att representera nationen, emedan bördens tillfällighet satt honom till hufvudman för en adlig ätt; flere af dessa slägter äro föröfrigt i grund ruinerade och måste uthärda fattigdomens alla bedröfliga och förödmjukande följder.

Preståndet utgör, genom sin sammansättning, sina kunskaper och sitt oberoende, det fastaste ståndet i Sverige. Hvarföre utgör då presterskapet ett särskildt stånd? Ger då icke själavården detsamma ett tillräckligt inflytande, utan att det behöfver ökas genom deltagande i statssaker? Är det icke en besynnerlighet att höra en samling af prester öfverlägga om arméns organisation, om finanserna, om krig och fred? När de så på en gång sysselsätta sig med himlens och jordens intressen, måste de understundom, vid bestämmandet af de respektive gränsorna mellan dessa, erfara förfärliga skrupler.

Det är förut anmärkt, att af de fyra stånden, representerar adeln bäst genom sin värdighet och sin hållning, och presterskapet mycket bättre, än det måhända anstår män, ämnade att

gifva efterdöme af kristlig ödmjukhet. Under riksdagen, åren 1829 och 1830, märkte man att detta stånd, genom den riktning det antog och sin *esprit de corps*, var af alla det, som mest framställde idén af en aristokratisk kammare. Imellertid fordrar rättvisan det erkännande, att ståndet utmärker sig genom kunskaper och verkliga dygder.

För att kunna vara medlem af borgareståndet fordras att vara bosatt eller utöfva något yrke i stad, men i allmänhet utfalla valen på borgmästarne.

Hvad bondeståndets talrika klass angår, kunna inga andra än de bönder, som äro fastighetsägare, väljas till riksdagsmän. Bonde- och borgareståndens representanter kunna väljas af flera härader och städer gemensamt, hvilka de då vid riksdagen representera.

Således är en betydande del af befolkningen formligen utesluten från den dyrbaraste af alla rättigheter, den att deltaga i öfverläggningen om allmänna ärender; och detta uteslutande träffar klasser, hvilka äro lika talrika som aktningsvärda. Ägaren till de vidsträktaste gods, eller den kunnigaste jordbrukare kan aldrig blifva riksdagsman, emedan han icke är bonde; hela den medborgare-

klass *) i Sverige, som benämnes *ståndspersoner*, är inbegripen i denna kategori, och den räknar dock mer än 70,000 individer, samt utgör måhända den aktningsvärdaste delen af samhället.

En bruksägare, som är millionär, en verksam näringsidkare, som underhåller 1000-tals arbetare och riktar sitt fädernesland, kunna icke såsom sådane deltaga i representationen. Likväl beviljade 1820 och 1821 årens ständer, såsom en särdeles ynnest, bruks- och grufägare rättigheten att utnämna trenne deputerade, hvilka få bivista riksmötena och intaga sin plats i borgareståndet; men de kunna icke yttra sig eller rösta i andra frågor än dem, som angå bergs- och bruksväsendet (?).

En landshöfding, en hög embetsman, en vetenskapsman, som genom sina arbeten erhållit ett frejdadt namn, en konstnär, ryktbar för sina mästerverk, kunna icke blifva representanter, om de icke tillhöra adeln eller äro borgare. Linné hade icke kunnat vara riksdagsman i sitt land, om han endast varit ordförande i Vetenskaps-Akademien

---

*) Man utmärker med benämningen *ståndspersoner*, den icke valbara medelklassen, som består af fordna embetsmän och på landet bosatta borgare. En bondes son, som emottager någon tjenstebefattning, vore den ock endast tillfällig, upphör att räknas till sitt stånd och ingår i den klass, som kallas *ståndspersoner*. På samma sätt förhåller sig med fordna embets- och tjenstemän, i händelse de icke tillhöra adeln. *Förf:s not.*

eller Professor i Upsala. Den namnkunnige Berzelius var icke valbar innan han blef adlad.

Allmänna opinionen hos Sveriges upplyste män önska lifligt en fullständig reform af alla dessa olyckliga brister och af de missbruk, som förefinnas i förvaltningens alla grenar. Tid efter annan utkomma skrifter, hvaruti man kraftfullt och ofta med sällspord talang angifver de åtskilliga förändringar opinionen fordrar. År 1830 utgafs i Stockholm ett arbete, hvari man föreslår att sätta tvenne kamrar i ställe för fyra stånd. Denna tanka omfattades med värma af många upplyste personer, men huru hoppas att genomdrifva ett projekt, som stöter så många enskildta intressen? Kan man väl förmoda, att adeln frivilligt skulle afstå från sin ärfda rättighet att representera nationen, och i stället underkasta sig vilkoret att, vid riksdagsmannavalen, bortblandas i ofrälse hopen, och se sig tvungen att bönfalla om en simpel bondes röst? Och beträffande bönderna, vill jag här blott anföra hvad en rik åkerbrukare, som genom sina åsigter gaf mig begrepp om dessa mäns goda förstånd, yttrade i detta hänseende: "Vet ni, sade han, hvad som skulle hända om detta förslag ginge igenom? Jo, vi bönder skulle snart icke vara något i staten, vi skulle icke mera få tillträde, så snart vi finge två kamrar, emedan stä-

derna skulle använda hela sin förmåga att bemäktiga sig valen, hvilka blefvo rof för lycksökaren, kapitalisten, den större godsägaren och för alla dem, hvilkas vältalighet skulle inverka på den enfaldiga hopen. Konungamaktens inflytande, tillade han, skulle blifva mycket mäktigare på en sålunda sammansatt församling än på våra stånd, sådane de nu äro konstituerade." Jag fann det icke illa räsonneradt af en bonde.

Man inser att presterskapet icke kan fatta någon särdeles förkärlek för en sakernas ordning, hvarigenom dess tillvaro som privilegieradt stånd i staten skulle upphöra.

Det blir alltså ganska svårt att i Sverige bringa ett förslag till verkställighet, som skulle möta så många motståndare, och som ingen ändring i nuvarande styrelseform kan äga rum, utan Konungens och alla fyra ståndens gemensamma bifall, är det troligt att tidpunkten för någon genomgripande förändring af Svenskarnes grundlagar ännu ej är för handen. Imellertid har man anledning till förmodan, att tid och erfarenhet skola åvägabringa de angifna modifikationerna i organisationen af rikets fyra stånd.

Jag erhöll snart tillfälle till samtal öfver detta ämne med en man, hvars höga plats och vidsträckta kunskaper borde stadga mitt omdöme,

Jag frågade hvarföre Konungen, hvars karakter ingaf så mycket förtroende, icke tog initiativen till detta reformförslag; endast hans personliga inflytande och höga vishet skulle kunna förena så motsatta intressen och förmå till ädla uppoffringar. Härtill svarades mig: "I Sveriges samhällsordning gifvas visserligen talrika och af erfarenheten bekräftade brister; men hvar träffas icke sådane? Äro de icke inneboende i vår svaga menskliga natur och en sorglig motvigt till det lilla goda som finnes? Bristerna, när de icke gå till ytterlighet, äro kanske lika nödvändiga för nationerna, som fördomarna för menniskan; utom dem kunde samhällsordningen icke äga bestånd."

"Det förvånar eder mycket, att elementerna till svenska nationalrepresentationen endast utgöras af några klasser bland dess invånare, men dessa upptaga mer än två tredjedelar eller rättare hufvudsumman af den verkligen bofasta befolkningen.

"Ni Fransmän tycken det anstå er så väl att klandra ofullkomligheterna i våra institutioner. Vänden dock edra blickar på ert eget fädernesland och förklaren mig huru det är möjligt att, hos en så mäktig, så rik, så förståndig nation, valrättigheten finner sig inskränkt till 80 eller 100,000 individer, utgörande en klass, väl för det

närvarande rörlig (*mobile*) *), men som snart skall lemna en fast grundval till en ny aristokrati.

”Ni tror då att Konungen borde föreslå en reform: Konungen har icke kommit till oss, för att reformera utan konservera; för öfrigt gifvas fördomar, som icke äro så lätta att stöta för hufvudet, och bristerna hafva genom deras ålder blifvit ganska drägliga: en furste, utgången från folket, bör framför allt annat respektera folkets institutioner, sådane de blifvit till honom öfverlemnade och anförtrodde; detta är hans första pligt som monark och lagarnes väktare. Det är föga troligt att han samtycker till initiativens tagande vid detta tillfälle: alla nyheter på reformernas väg böra ordnas med försiktighet, aldrig vara omogna och brådstörtade företag; tiden måste bevisa deras nödvändighet, och då skola förbättringarne komma af sig sjelfva, samt utan omstörtning. Om de fyra stånden äro enhälliga att tillvägabringa en förändring, så är det ingen tvifvel underkastadt att ju icke H. Maj:t med beredvillighet går deras önskningar till mötes.”

Följande äro svenska grundlagens vigtigaste punkter:

---

*) Man erinre sig den betydelse orden *mouvement*, *mobile* erhållit i senare tider.

Den stadgar ett Statsråd, hvars befattning är af största vigt. Det utgöres af en JustitieStatsminister och en Statsminister för utrikes ärenderna, sex Statsråder, en Hofkansler ock fyra Statssekreterare, hvilkas departementer hafva till föremål: 1:o inrikes ärender; 2:o krigsväsendet och flottan; 3:o finanserna, handeln, näringarna, tull- och postväsendet; samt 4:o allmänna undervisningen, eklesiastikärenderna och fattigvården.

Justitiekanslern, de fyra Statssekreterarne, de båda Generaladjutanterne för armén och för flottan äro äfvenledes ansvarige rådgifvare, men hafva blott röst i mål, *som tillhöra deras respektive departementer.* Justitiekanslern äger säte i Statsrådet jemte tvenne ledamöter af Högsta Domstolen, af hvilka blott den ene tages af nämde domstols adliga sektion.

Konungen kan icke fatta något beslut i andra än diplomatiska ärender och sådane som angå armén, hvilka äro honom särskildt förbehållne, förr än han hört sitt Statsråd. Protokoll föres öfver dess öfverläggningar, och hvarje ledamot af rådet äger rätt att låta deri antekna sin tanka. Konungen har ensam beslutande rätt. Om beslutet är emot lag, måste Statsrådets ledamöter reservera sig till protokollet. Underlåta de så-

dant, anses de hafva bifallit Konungens fattade beslut och äro ansvarige derföre.

Konungen kan afsluta traktater och allianser med främmande makter; men måste öfver alla dessa ärender höra Utrikes Statsministern. Konungen förer högsta befälet öfver krigsmakten till lands och vatten, men alla beslut i dessa afseenden fattas ej förr, än han deröfver hört den person, åt hvilken allmänna ledningen af krigsväsendet är anförtrodd, och denne måste, i händelse af motsatt tanka, anföra den till protokollet.

Vill Konungen förklara krig eller göra fred, bör han sammankalla Ministrarne, Statsråden, Statssekreterarne och Hofkanslern till ett extra statsråd. Hvar och en af dessa måste då till protokollet anföra sin särskilda tanka under personligt ansvar. Konungen fattar derefter det beslut han anser nyttigt för staten.

Går Konungen i fält, eller besöker rikets provinser, eller är sjuk, skall regeringen under tiden föras af Statsrådet. Om han reser utrikes och blir borta utöfver tolf månader, eller afgår med döden, måste Statsrådet sammankalla Ständerna, som äga att afgöra de mått och steg, hvilka böra vidtagas; försummar Statsrådet sin pligt att genast sammankalla Ständerna, blir det ett oeftergifligt åliggande för Riddarhusdirektionen, rikets

Konsistorier, Öfverståthållare-embetet i hufvudstaden samt Landshöfdingarne att, genom allmänna kungörelser, lemna underrättelse derom, på det man utan uppskof må skrida till riksdagsmannaval.

Ingen af kungliga familjens Prinsar kan innehafva någon civil sysla.

Förmäler Kronprinsen sig utan Konungens samtycke, förlorar han sin rätt till kronan. Under minderårigheten förvaltas regeringen af Statsrådet, ända till Ständernas sammankomst, hvilka utnämna en regering, utan afseende på de föreskrifter Konungens *testamente innehåller.*

Ingen af Konungens bud och befallningar kan verkställas utan föredragande Statssekreterarens underskrift, med undantag af dem som angå kommandomål.

Främlingar, anställde vid armén, kunna icke innehafva kommando i rikets fästningar.

Konungen utnämner till alla både militära och civila syslor; han skipar lag, och domsluten utfärdas under hans namn; han förer ordet i Högsta Domstolen, men begagnar aldrig denna rättighet, utan låter Justitie-Ministern föreställa sin person.

Ständerna utnämna en Justitie-ombudsman eller allmän åklagare, som har att vaka öfver do-

ma-

maremaktens åtgärder och att anställa åtal emot dem, som beträdas med tjenstefel. En suppleant, utnämd på samma gång, är förbunden att, i händelse af dödsfall imellan riksdagarna, inträda i hans ställe. Justitieombudsmannen har rätt, när han för godt finner, att öfvervara Högsta Domstolens och *nedre* Justitierevisionens sammankomster, *äfvensom* sessionerna vid alla lägre domstolar; men utan någon yttranderätt; autoriteterna äro förpligtade att lemna honom handräckning. Hvarje år kungör han sin rapport rörande lagskipningens tillstånd, och förelägger Riksens Ständer utförlig berättelse om sina arbeten.

Hvarje riksdag utvälja Ständerna tolf deputerade af hvarje stånd, att utgöra en jury, hvilken det åligger undersöka huruvida Högsta Domstolens alla ledamöter äro värdige att bibehållas i deras vigtiga kall, eller om någon ibland dem, utan att vara lagligen förvunnen till brottslighet, bör uteslutas från utöfningen af det konungsliga prerogativet att dömma i högsta instansen; denna jury sammanträder samma dag den blifvit vald; den afgifver sina röster per capita och icke ståndsvis. Man framställer i första rummet följande fråga: är det anledning till uteslutande af några ledamöter utaf Högsta Domstolen?

Om majoriteten besvarar frågan med *nej*, bibehålles domstolen; utfaller svaret deremot jakande, upprätte hvar och en af juryns medlemmar en lista på de af Högsta Domstolens ledamöter han anser böra aflägsnas. De trenne domare, som fått de flesta rösterna emot sig, underkastas då en slutlig omröstning; men tre fjerdedelar af rösterna erfordras till deras uteslutande. Ständerna gifva då Konungen tillkänna öfverläggningens utgång, och han utfärdar afsked för den sålunda entledigade domaren; men tillägger honom en pension, motsvarande hans halfva lön.

Konungen kan göra nåd. Det beror af den dömde att emottaga densamma eller undergå sitt straff.

Äfven en Justitiekansler finnes, som sjelf eller genom sine tillförordnade utöfvar allmänna åklagaremakten inför rikets åtskilliga rätter och domstolar.

Konungen utnämner till de högre platserna i styrelsen, armén, samt till andra uti grundlagen bestämda syslor; han kan äfven afsätta deras innehafvare; men Statsrådet äger rätt att deremot göra föreställningar. Ifrån alla lägre befattningar, kan afsättning icke äga rum, utan dom och ransakning. Konungen nämner Borgmästare i städer-

na på grund af det förslag invånarne upprättadt, och derå trenne sökande finnas uppförde.

Riksens Ständer sammankallas hvart femte år till hufvudstaden, med mindre krigsorsaker ej föranleda en annan samlingsort, ett ämne, hvaröfver Konungen *bör* höra Bankofullmäktige. Riksdagskallelsen uppläses i kyrkorna genom Kyrkoherdarnas försorg.

Konungen nämner Ständernas Landtmarskalk och Talemän. Han kan sammankalla urtima riksdagar, en rättighet, som ofta blifvit begagnad.

Så snart riksdagen konstituerat sig, väljes inom hvarje stånd utskottsledamöter, hvilka det tillhör att förbereda ärenderna. Utskotten äro följande: 1:o Konstitutionsutskottet, som handlägger alla mål hörande till förändring af grundlagen; 2:o Statsutskottet, finansfrågor; 3:o Bevillningsutskottet, skatternas fördelning; 4:o Bankoutskottet, som har att vaka öfver Banken; 5:o Lagutskottet, som upptager mål hörande till lagstiftningen och administrationen; 6:o Allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, som handlägger mål rörande inre styrelsen, samt återfordringsanspråk. Alla ärender undersökas och förberedas i utskotten.

Ständerna öfverlägga icke i Konungens närvaro. Stånden upptaga och afgöra målen hvar-

dera på sitt rum; om beslutet är enhälligt, äger det laga kraft, men om olika tankar yppa sig i ett eller tvenne stånd återremitters målet till vederbörligt utskott; detta adjungerar då tjuge ledamöter af hvarje stånd, som rösta gemensamt, jemka de stridiga meningarna, samt öfverlemna lagförslaget till Ständernas afgörande, hvarefter det underställes Konungens stadfästelse.

Nationen äger beskattningsrätten och utöfvar den genom Ständerna; ingen skatt och ingen requisition af folk eller penningar kan äga rum utan deras samtycke.

Konungen låter framlägga *för Ständerna* budgeten öfver statens inkomst och utgift. Konungen kan icke utarrendera statens intrader; han kan icke stadfästa något monopolium hvarken till egen, enskildas eller korporationers fördel.

De summor Ständerna anslå hafva sina vissa och oföränderliga bestämmelser, och Statsrådets ledamöter äro för användandet deraf ansvarige. Banken står under ständige bankofullmäktiges öfverinseende. Ständerna ensamt hafva rättighet att utsläppa bankosedlar, hvilka utgöra rikets enda mynt.

Riksgälden står äfven under Ständernas tillsyn och styres af kommissarier, hvilka de utnämna. Konungen har ett ombud hos fullmäktige;

men som ej äger tillträde oftare än det kallas. Konungen kan icke upptaga lån, hvarken inom eller utom riket, utan Ständernas samtycke.

I händelse af krig, kan Konungen icke fordra någon annan gärd än ett sammanskott af lifsmedel för trupparnes marche. Denna gärd måste af räntekammaren genast ersättas efter markegångstaxan med en förhöjning af halfva värdet. Tvenne tillräckliga summor böra alltid vara i beredskap*); den ena att lyfta när Konungen, efter Statsrådets hörande, anser den oundgängligen nödig till rikets försvar; den andra förskjutes af Banken, i händelse af krig, sedan Konungen hört Statsrådet i allmän sammankomst och utfärdat riksdagskallelse. Ständernas förseglade anordning å denna senare summa kan icke brytas, eller summan af Bankens fullmäktige utbetalas, förrän riksdagskallelsen blifvit kungjord i hufvudstadens kyrkor.

De kungliga domänerne kunna icke afhändas eller pantförskrifvas, ej heller någon del af riket.

Förändringar i grundlagen äga icke rum utan Konungens och alla fyra ståndens sammanstämmande beslut, sedan de af Konstitutionsutskottet blifvit förberedde.

---

*) Stora och lilla kreditivet.

Statsrådets protokoller öfverlemnas till Konstitutionsutskottet, som är berättigadt att föreslå Ständerne åtal för begångne olagligheter.

I hänseende till tryckfriheten äro följande stadgar gällande:

Pressen är fri: hvarje *Svensk* är berättigad att i tryck utgifva skrifter, utan några af offentliga makten i förväg laggde hinder; han *kan* icke anklagas för deras innehåll, utan inför laglig domstol, ej heller straffas, med mindre skriftens innehåll är stridande mot tydlig lag. Alla handlingar och protokoller kunna utan hinder allmängöras, med undantag *af sådane, som* föras inför Konungen i Statsrådet, samt de hvilka angå Banken.

Vid hvarje riksdag välja Ständerna, till stöd för tryckfriheten, en kommitté under Justitieombudsmannens ordförandeskap; en författare eller boktryckare kan till denna kommité öfverlemna sitt arbete, innan det tryckes, och begära kommiténs skriftliga förklaring huruvida skriften kan åtalas; utfaller svaret till författarens fördel, är han skyddad för hvarje åtal.

Riksdagen räcker endast fyra månader; men kan af Konungen förlängas; Konungen kan äfven upplösa den, samt låta skatternas utgående fortfara efter förra budgeten.

Ingen riksdagsman kan tilltalas inför domstol, eller beröfvas sin frihet, för sina handlingar och yttranden under riksdagen, med mindre det stånd, hvaraf han är en medlem, icke dertill fäller, genom en majoritet af fem sjettedelar af röstantalet.

Begås våld af den väpnade styrkan, eller *någon* annan hop, emot Ständerna, deras utskott eller enskild riksdagsman, anses det för högförräderi.

Förolämpas en riksdagsman med ord eller handling, anses det för brott emot allmänna säkerheten (edsörebrott).

Söker en embets- eller tjensteman, genom sin embetsmyndighet, att verka och leda riksdagsmannavalen, mister han sin tjenst.

TJUGONDENIONDE KAPITLET.

Politiska förhållanden.

Om Norrige och Finland, samt Sveriges politiska relationer till åtskilliga stater i Europa. — Rysslands närhet. — Åländska skärgården. — Sveriges naturliga stöd. — Förhållanden till Ryssland. — Beväpnad neutralitet.

Sverige har spelat en lysande rol; svenska namnet stod länge i spetsen för de makter, som ägde största inflytandet i Europa. Herre öfver Bre-

men och Verden, Pommern, Liffland, Estland, Ingermanland, Kurland, samt Finland med Åland, lydde hela Östersjökusten samt Weserflodens utlopp under Sveriges välde. Denna geografiska ställning satte det i nödvändighet att ständigt hålla sig på en väpnad fot, för att beskydda sina aflägsna besittningar; också har det haft sina hjeltar, sina eröfrare, och ända ifrån Gustaf Wasa, erbjuder dess historia det märkliga fenomenet af en lång följd regenter, alla store statsmän eller krigare. Sverige har gjort sig namnkunnigt genom en mängd utmärkte fältherrar, och det var bland dess klippor och i djupet af dess skogar som friheten fann en tillflykt, när den var bannlyst från det öfriga Europa. Men de felsteg, som begingos af åtskilliga bland dess regenter, synnerligast af Gustaf IV, en lång följd af vidriga tillfälligheter, samt det missöde, som understundom hvilar öfver nationer, liksom öfver individen, hafva, efter hand, bidragit till förlusten af dess fordna besittningar.

Bland alla olyckor har dock förlusten af Finland varit den känbaraste. Från urminnes tider var denna provins införlifvad med Sverige; den tillhörde en och samma nation, var undergifven samma lagar, och hade med moderlandet delat alla skiften af med- och motgång. De andra

svenska besittningarna, som Ryssland, allt ifrån Peter den stores tid, tillegnat sig, voro tyska provinser, inom hvilka tillgifvenhetskänslan ej så högt uttalade sig.

Af alla Sveriges länder, var Finland tilläfventyrs det, hvarest kärleken till det gemensamma fäderneslandet, eggad af Rysslands grannskap, *visade* sig störst; dess invånare voro uppriktigt goda Svenskar, för hvilka ingen uppoffring var för stor, när frågan gällde nationalärans försvar. Finnarne hafva ännu icke hunnit vänja sig vid den svåra skilsmässan; de tillhöra ännu alltid Sverige med en broderlighet, hvars fasthet trotsar segrarens hela öfvermod.

Finnarne äga Svenskens manliga sinne, hans förståndsodling och bildning. Deras regementer voro ojemförligt de bästa i hela ryska armén, och i sista kriget mot Pålen, var det merändels alltid de, som erhöllo det svåra uppdraget att återställa striden. Vid Grokow var det finska regementerna, som, nästan ensamme, förmådde emotstå den pålska häftighetens våldsammaste anfall, var det de, som eröfrade förskansningarna vid Vola och afgjorde Warschaus fall. Ickedessmindre blefvo finska gardet, finska skarpskyttarne, samt andra nationella trupper, vid samma tid, upplösta eller fördelade på andra korpser.

Rättvisan fordrar dock att erkänna det Ryssarne sökt mildra deras nya undersåtares saknad, genom den skonsammaste behandling, och man bör verkligen hålla dem räkning för denna foglighet. Finlands institutioner hafva blifvit respekterade, och de högtidliga löften, som Alexander lemnade vid den, 1810, i Borgo sammankallade riksdag, hafva icke blifvit åsidosatte. Imellertid har icke något riksmöte i Finland sedermera ägt rum, ehuru man vill påstå att dessa, i likhet med hvad som sker i Sverige, borde hållas hvart femte år; men vid den tidpunkt Finland förenades med ryska väldet, *styrdes det efter svenska* regeringsformen *af* 1772, enligt hvilken regenten icke var förbunden att på någon viss periodisk tid församla ständerna. Från 1796 till 1809, sammankallades de, af Gustaf IV, blott en enda gång, vid 1800 års riksdag i Norrköping.

Ehuru Norrige och Finland, hvar för sig, hyser en lika stor folknummer af en million invånare, har dock förlusten af det senare landet blifvit oersättlig för Sverige, om man blott vill taga ett folks vänskap och sympati i beräkning. Också har Sverige, å sin sida, icke upphört att med broderlig välvilja omfatta Finlands intressen, hvarföre äfven detta lands produkter, under tjuge års tid, voro befriade från de afgifter andra nationer

erlägga; och än i dag njuter denna införsel det kraftigaste skydd af svenska tulltaxan.

Sverige var för Norrige hvad England för hundra år sedan för Skottland: samma fördomar, samma medfödda motvilja rådde mellan de båda täflande folken. Jäsningsämnet till detta gamla *nationalhat* låg inrotadt genom flera seklers *krig*, och fann näring i hågkomsten af ömsesidiga blodsutgjutelser. Dock hafva dessa ursinniga passioner blifvit lugnade och försvunnit med tiden. Numera upplyste om deras ömsesidiga fördelar, hafva de båda folken afstått från deras ärfda och blinda hat, för att, i skötet af ett tilltagande välstånd, skörda frukten af deras förening.

Samma förhållande skall inträffa med Sverige och Norrige, och fastän deras förening påkommit något oförmodadt, skall den icke dessmindre blifva förmånlig för båda folken, sedan den vunnit häfd af tiden. Genom sitt geografiska läge utgörande ett land med Sverige, kan Norrige, endast i föreningen med grannriket, finna säkerhet för sina öden såsom stat.

Naturen sjelf har uppdragit gränsorna för hvart och ett samhälle; de kunna öfverträdas och rubbas genom eröfringar och statshvälfningar; men förr eller senare skola de återgå till sitt rätta skick. Den skandinaviska halföns folk äro af naturen

ämnade att lefva under samma lagar, och alla bemödanden af några missnöjda och oroliga hufvuden kunna icke tillintetgöra den identitet i språk, seder, religion och, framför allt, det gemensamma intresse, som råder mellan Svenskar och Norrmän. Sjelfständighetsprojekter hafva varit å bane i Norrige; men dessa idéer om nationalitet, som finna så lätt anhängare, hafva för ett ögonblick beherrskat nationen, och några ärelystna hafva med skenbert nit sökt gifva näring åt den heliga elden, ty de påräknade att, i händelse skilsmässan verkligen gått för sig, komma till väldet, och denna perspektif var ett mäktigt retmedel till deras så kallade patriotism.

Att ett folk, i första ögonblicken af en ny politisk tillvaro, borde vara öppet för dylika idéer, faller nästan af sig sjelft; orden sjelfständighet, frihet äro oemotståndliga talismän. Man igenfinner öfverallt denna benägenhet för ett afskildt förhållande (isolement) och för täflan, så väl under öckeninvånarens tält som vid portarna af den mest prunkande hufvudstad; den igenfinnes icke allenast från den ena provinsen till den andra, utan äfven hvarje by imellan; det fordras icke stor möda att väcka gammalt agg och åstadkomma dessa hastiga söndringar, hvilka föra en stat till upplösning. Det fordras tvärtom ett beslut-

samt sinne, att quäfva dessa passioner, att bort-taga fördomar och förstöra stridiga intressen, samt, i stället, konstituera en stark och samhällig nation.

Om Norrige vore sjelfständigt, skulle det snart dela alla svaga staters öde, att blifva den starkares byte. Norrige har icke den folkmängd, dess finansiella tillgångar hafva ej den säkra grund, som fordras till dess försvar och för bestridandet af alla en regerings kostnader, med mindre än att pålagorna tiodubblades; och detta sakernas till-stånd kunde på sin höjd blifva ett försök, hvars resultat ginge derpå ut att kasta Norrige i armar-na på någon annan makt, dock alltid med förut-sättning, att Sverige lemnade sitt samtycke der-till. Slutligen har Europa, för sin egen säkerhet, behof af att Sverige är starkt och mäktigt, och det skulle aldrig tillåta, att Norrige försökte un-dandraga sig en förening, hvars bibehållande och fortvarande äro af ett så högt värde för den po-litiska jemvigten. Må den ärelystne, med hjelp af sin inbillning, uppsöka några mer eller min-dre fintliga theorier, må han utbreda dem på Procusti bädd, för att vederlägga dessa klara och positiva skäl, vi betvifla dock att han skall lyc-kas. Norrige kan, med sin stora landvidd, sin ringa befolkning och sina ännu ringare tillgångar, icke göra anspråk på bildandet af ett sjelfständigt

rike; det har allt att vinna af föreningen med Sverige, en förening, hvilken dess läge dessutom ålägger det såsom en nödvändighet.

För öfrigt hafva alla de fördomar, som man, i början af föreningen, sökte utsprida bland Norriges invånare, blifvit helt och hållit skingrade af det sunda förnuftet, samt vunnen öfvertygelse om tillbörligheten af en förening, som dagligen tillskyndar landet ögonskenliga fördelar, hvilka till och med måste erkännas af de mest motvillige *); och vi hafva med tillfredsställelse erfarit, att de stridigheter, som uppstått båda länderna imellan, hafva, under sista stortingets sammankomst, *blifvit* fullkomligt bilagde.

Föreningen med Norrige har helt och *hållit* förändrat Sveriges politiska ställning; alla tankar på ytterligare landvinningar böra försvinna: naturen har bestämt dess verkliga gränsor, och Skandinaviens nästan insulära läge fredar det från all kontakt med främmande stater, från hvarje fiendt-

*) Unionsflaggan består af den vanliga svenska, i hvars ena hörn norrska färgorna äro anbragta. Svenska *fartyg* föra ingen annan. De norrska kunna föra Norriges gamla flagga, men endast till höjden af Kap Finisterre, hvilken rättighet af dem äfven begagnas; men bortom denna latitud åligger dem att hissa unionsflaggan, en skyldighet, den de aldrig undandraga sig. *Förf. not.*

lig öfverraskning. Genom denna förening finner Sverige sig fullkomligt insatt på sin plats i den europeiska samhällsbyggnaden, inom hvilken det, bland staterna af andra ordningen, intar främsta rummet. Dess läge såsom förmur mellan Europa och Ryssland, *skall* göra dess vänskap eftersökt af alla *makter*; men härtill fordras ock att *sammangjutningen* af Sveriges och Norriges intressen blir så hel som möjligt, ty endast i en uppriktig och innerlig förening kunna de båda under samma spira lydande nationerna finna garantier för framtiden. Till ett sådant mål bör regeringens första och ständiga omsorg syfta, ty i händelse af krig, skall det blifva en fiendtlig makts första försök att utså oenighet mellan båda folken.

Med en ansenlig skärgårdsflotta, med dess af klippor, farliga grund och ett oräkneligt antal öar omgifna och nästan otillgängliga stränder, har Sverige föga att frukta af fiendtligheter från sjösidan, och om det skulle hotas af Ryssland, bör det än mindre oroas af ett anfall norr ifrån; det är ej på denna punkt, som Sverige är lättast att såra. Det skulle också blifva svårt för en inträngande armé att föra med sig, öfver dessa isböljda polarnejder, de lifsmedel och förnödenheter, som äro nödvändiga för dess underhåll i ett utblottadt land, der folket, uppfödde vid de strängaste för-

sakelser, är kringspridt i glest bebodda ödemarker: 1809 års missöden kunna svårligen förnyas; Ryssarne skola ej, som då, finna framför sig en skingrad armé, samt en oskicklig och vansinnig regent, utan en nation, som med urgammal tapperhet strider för hem och sjelfständighet, och, så framt försvaret drager ut på tiden, skall den okloke angriparens undergång blifva oundviklig.

Svenska flottan skulle då erhålla stora och vigtiga åligganden: att skydda rikets kuster, att hindra all tillförsel af lifsmedel och förnödenheter till fiendtliga armén, hota Finland, väcka resningar bland dess invånare, *ditföra* en armékorps, blockera Petersburgs och Rigas hamnar, samt Åland.

Denna öflocks läge är af beskaffenhet att gifva svenska regeringen ganska allvarsamma anledningar till farhåga, emedan, i den händelse sundet passerades af fienden, eller 1809 års händelser förnyades, skulle Ryssarne endast befinna sig trenne dagsmarcher från Stockholm, och den omsorg, hvarmed man låter utvidga fästningsverken vid Waxholm, hvilka beherrska inloppet till hufvudstaden, tyckas bära vittne om regeringens kloka försiktighet.

Å-

Åland *) kan, genom den myckenhet öar af olika storlek, som sammanbinder det med finska kusten och bilda den så kallade Ålands-skären, anses såsom en vidhängande del af Finland. Kanalen, som skiljer dessa öar från Sverige, har tjuge till tjugefem *lieues* i bredd, samt är egentliga genomloppet för Östersjöns vatten och rätta farleden

*) Den öflock, som benämnes med detta gemensamma namn, har vid pass 20 à 24 *lieues* i qvadratvidd; den ansenligaste af öarna, eller det egentliga Åland, kan hålla vid pass 9 *lieues* i längd och 7 i bredd; gemensamma folkmängden gick, 1830, till 18,840 invånare, hvaraf 11,280 på sjelfva Åland. Märkvärdigt för sitt sunda klimat, finnas få länder i verlden, som äro så gynnande för menniskans lif och helsa och der så talrika exempel på lång lifstid förekomma; men dessa öar gifva föga afkastning; de äro höljda med skogar af tall, gran och björk, samt genomskurna af talrika sjöar och korta strömdrag; landets yta består för det mesta af nakna hälleberget; der den stundom är betäckt med ett lätt jordlager, försöker man att så råg och hafre; men sällan händer att det utsäde, som odlaren anförtror denna otacksamma jord, hinner inhemta tillräcklig must för sin uppvext, som dessutom hindras af tidiga och starka nattfroster. De enda frukter jorden der sjelfmant frambringar äro hasselnötter, krusbär, smultron och hallon.

Man har på någon tid lagt sig vinning om boskapsskötsel, som lemnar en säker och fördelaktig afsättning på Sverige. Oaktadt dessa öars ofruktbarhet, äro dock invånarne i åtnjutande af ett verkligt välstånd, emedan sill- eller strömmingsfisket, skäljagten (?) samt segelfarten inom skärs förse dem med temligen säkra tillgångar; uppfödda i största tarflighet, känna de få behof och lefva nöjda med hvad de äga.

Förf:s not.

för alla seglare på detta haf. Besittningen af meranämnde öar är således af större vigt för Finland än för Sverige. Ett haf af tjugu *lieues* bredd kan icke anses endast såsom ett svagt sund, och den engelske skriftställare, som haft det dristiga infallet "att salen, i hvilken Sveriges Konung församlade sin konselj, låg nästan inom *skotthåll* för de ryska kanonmynningarna," gör ett misslyckadt bruk af hyperbolen.

Vid fredsunderhandlingarna i Fredrikshamn, år 1809, yrkade Sverige med mycken enträgenhet på bibehållandet af dessa öar, och det var ganska naturligt att det, ur sin *lyckas skeppsbrott*, sökte berga allt hvad räddas kunde; man känner äfven det hårda svar Carl XIII bekom af Napoleon, då han anhöll om dennes bemedlande i frågan om Ålands bibehållande: *Vänd er*, sade han, *till Kejsar Alexander, han är stor och ädelmodig.*

Det goda förstånd, som nu är rådande mellan Sverige och Ryssland, bör icke på länge kunna störas, emedan ingen anledning till kollision finnes mellan båda makterna.

Besittningen af Finland var af en ovilkorlig nödvändighet för Ryssland; dess hufvudstads säkerhet berodde af denna position, som första fiendtlighet gjorde hotande, och föreningen af denna pro-

vins med sjelfherrskarens vidsträckta länder har uttömt källan till hvarje tvist.

Hvilken ny landvinning skulle väl Ryssland eftertrakta åt detta håll? hvilka nya byten väcka dess retelse? Östersjöns och Bottniska vikens vågor utgöra den gräns, naturen satt mellan båda staterna, och *ingen* af dem kan hädanefter äga någon *fördel* af dess öfverträdande.

Det är således icke troligt att ryska regeringen skulle, hänförd af ett oklokt förstoringsbegär, vända sina vapen åt svenska sidan; men om också denna förutsättning antoges, bör man derföre ej *tro att* ett sådant företag blefve någon lätt operation, äfven för denna makts förfärliga stridskrafter; ty, med förbigående af svenska folkets stridbarhet, skulle sjelfva landets beskaffenhet samt bristande tillgångar blifva tillräckliga hinder för ett dylikt anfall.

En expedition af denna natur skulle ej kunna försökas utan i sammanhang med alldeles egna omständigheter, sådana som de, hvilka företedde sig 1809, och som ej förnyas en gång på hundra år; den *skulle* ej kunna verkställas utan med stora stridskrafter, emedan dess utgång, för Ryssarne, berodde af ett enda fälttåg och måhända af en enda batalj.

Hvar skulle stödjepunkten sökas för en eröfrande armés operationer? Hvar skulle den finna säkerhet i händelse af återtåg, samt för sina lifsförnödenheter, och hvar skulle dessa anskaffas? Af hvilka olyckor skulle den ej hotas, i händelse en af Svenskarne vunnen sjöbatalj eller hafvets tillfrysning, som räcker halfva året om, skulle tillintetgöra alla dess kommunikationer och med detsamma hvarje förhoppning om hjelp? Skyddadt af sina berg, af sin fattigdom, af klimatets stränghet, och, framför allt, i öfverflöd försedt med männer och jern, dessa krigets båda stora verktyg, skulle Sverige med säkerhet kunna anförtro sina öden åt sin egen krigiska och patriotiska befolknings tapperhet; under alla dessa synpunkter kan man anse det såsom ett okränkbart område.

Hvilka de förslag än må vara, som Ryssland för närvarande har i sinnet, och de mer eller mindre gigantiska planer, som det förbereder, fordras icke någon synnerlig skarpsynthet, för att inse, det denna makt, under fortgången på eröfringarnas bana, dit den tyckes hänförd af en oemotståndlig kraft, skall eftertrakta söderns rika och herrliga länder, såsom frestande föremål för dess ärelystnad. Imellan östra och vestra Europa skall slutligen uppstå en kamp, hvars brytningar tilläfventyrs innan kort skola blottas för verldens blickar,

och, under sådana förhållanden, skall det för Ryssland blifva af ett öfvervägande intresse att bibehålla det goda förståndet med Sverige; ty det är icke i okunnighet, att sammandragandet af en flotta vid Stockholm, eller af en armékorps kring denna stad, skulle vara tillräckligt att förlama alla dess förslager derigenom att en betydlig del af dess stridskrafter hindrades att röra sig.

Om de båda nationerna erfara ett ömsesidigt behof att bibehålla en god grannsämja, hemtar denna sinnenas benägenhet ett nytt stöd af de vänskapliga förhållanden, som tyckas råda imellan regenterne. Kejsar Nicolaus uttryckte på ett smickrande sätt sina känslor, när han, vid tillkännagifvandet af sitt uppstigande på thronen, tillskref Konungen af Sverige i följande uttryck: "Jag an-"ser fortsättningen af Eders Maj:ts vänskapsfulla "tänkesätt såsom dyrbaraste delen af det arf min "broder efterlemnat." Ingen är okunnig om den djupa aktning Alexander hyste för Sveriges nu regerande Konung; det är bekant att, i det ögonblick man beredde sig till en allmän fred, var han på punkten att taga till vapen mot hela Europa, för att understödja Kronprinsens rättmätiga anspråk på Norriges afträdande, som blifvit Sverige försäkradt genom högtidliga fördrag. Också när Prins Oscar, år 1830, gjorde en resa till Pe-

tersburg, omgafs han med den mest förekommande artighet och erhöll alla upptänkliga bevis af den lifligaste bevågenhet.

Af det föregående får man icke tro att Rysslands inflytande derföre har någon öfvervigt i svenska kabinettet; en dylik tanke skulle vara ett groft misstag, och för att aflägsna densamma, fordras blott att erinra sig hvad vi anfört om den själsstorhet och beslutsamhet, som utmärka Konungen. Ryssland har, genom frågor och insinuationer i några mål, försökt göra sitt inflytande gällande, och en gång, till exempel, i anledning af de krigsskepp, som Sverige *försålde till* republiken Columbia. Konungen har vid dessa tillfällen utvecklat hela storheten och värdigheten af sin karakter, och hans formliga afslag hafva blifvit uttryckta med samma orubbliga kraft, som om han stått i spetsen för sex hundra tusen man.

Sveriges läge är förträffligt för *bibehållandet* af dess oberoende. Europas *förpost* på denna punkt, utgör den på sitt håll ett fruktansvärdt bålverk mot Rysslands förstoringsbegär, och om ett fredsbrott inträffade, skulle Frankrike, England och Österrike blifva dess naturliga och osvikeliga bundsförvandter.

Men Sverige har ingen orsak till kollision med någon makt i Europa; det har inga aflägsna

besittningar, inga kolonier, som kunna reta någons rofgirighet; imellan detta land och andra makter finnes ingen anledning till strid om företräde, eller afundsjuk täflan, som så ofta väpna nationerna mot hvarandra. Omgifvet af haf äro dess gränsor oföränderligen bestämda, och de enda eröfringar Sverige hädanefter bör eftersträfva, blifva industrins. Må Sverige lemna fritt lopp åt jordbruket och sjöfarten; må det öppna en vidsträckt afsättning åt sina produktioner! på samma gång det sålunda använder all sin kraft, hela sin verksamhet till befrämjande af inre välstånd, aflägsnar det för alltid yttre agg och afund.

Sveriges rol är gifven: det är den beväpnade neutralitetens. Må det med styrka afvisa hvarje förförelse, hvarje bedräglig förhoppning, som skulle vilja inleda det på stridens bana, och om Europa skulle å nyo blifva skådeplatsen för ett allmänt krig, skall det, med vapen i hand, skåda staters fall och upphöjelse, och icke taga del i dessa blodiga fejder, utan i den mån dess ära blifver anfallen!

Må svenska regeringen odla och hedra krigarens dygder, må den bemöda sig att lifva kärleken till fäderneslandet: dessa äro de sanna väktare öfver en stats varaktighet och upprätthållande; må den framför allt förvärfva sig folkets tillgifvenhet

genom aktning för lagar och institutioner samt vård om dess sällhet: se der dess sanna bålverk, de som för alltid skola trygga denna vackra nations oberoende och den nya konungaättens fasthet.

TRETTIONDE KAPITLET.

Afskedsuppvaktning hos Konungen. — Öfverblick på denne Monarks regering. — Civillistan. — Statsanslaget för Drottningens och Kronprinsens underhåll. — Några åsigter rörande anledningarna till Prinsens af Ponte Corvo val till thronföljare samt Sveriges deltagande i koalisationen mot Napoleon.

Sedan jag icke längre qvarhölls af den anledning, som fört mig till Sverige, beredde jag mig till återresan. Dagen före dess anträdande begaf jag mig till Kongl. slottet, för att aflägga min afskedsuppvaktning hos Konungen, och erhöll genast företräde.

Hans Maj:t emottog mig med mycken nåd. Denne furstes umgängesgåfvor äga en oförklarlig tjusningskraft; det är ett fullkomligt aflägsnande af denna utvärtes höghet, hvarmed icke allenast Konungar, utan till och med den lägste enskilde i mer eller mindre mån söker omgifva sig, alldeles som ville de deraf hemta skydd mot hvarje försök till ett förtroligare närmande.

Konungens samtalssätt är underhållande, hastigt, rikt på ojäfviga fakta, lifvadt af nya taflor, som uppdragas med en egen behaglig lätthet. Midt ibland denna ymnighet af hänförande idéer, framlyser, då man minst väntar det, hastigt en kraftig tanke, en af dessa klara och kärnfulla åsigter, som lika mycket förvåna genom deras oväntade uppenbarelse, som genom den enkla och oaffekterade ton, hvarmed de uttalas.

Sverige är, i allt hvad som afser dess lycka och säkerhet, det mest omtyckta och nästan uteslutande ämnet för Konungens samtal, när det ej har någon annan gifven anledning. Han lemnar endast en hastig och öfvergående uppmärksamhet åt andra föremål.

Händelsevis nämde jag Åland och Rysslands farliga närhet. Konungen tog genast en vacker karta, som låg till hands på ett bord, och visade mig att förnämsta passet (Ålands haf), som skiljer dessa öar från Sverige, var genom dess bredd och djupa vatten högst sällan underkastadt någon fullkomlig tillfrysning; att sådant inträffade 1809, var en af dessa utomordentliga händelser, som blott förnyas med ganska långa mellanskof, kanske en gång på hundrade år, och man borde icke förmoda att den just alltid skulle äga rum vid tillfälle af krig. Dessutom är det alldeles icke möj-

ligt för Ryssarne att på denna punkt sammandraga någon betydlig styrka, med mindre än att svenska regeringen blefve genast underrättad derom och derigenom erhölle rådrum att vidtaga alla åtgärder för att afvisa fienden. Redan för tvenne år sedan har man börjat befästa Stockholm, och anfallsförsöket på en stad med 80,000 invånare, kring hvilken man hastigt skulle kunna förena alla ändamålsenliga försvarsmedel, skulle ej blifva ostraffadt.

Hans Maj:t utvecklade i hast alla tillämnade förbättringar af landets försvar, äfvensom för utvidgandet af dess *kommerciella relationer* samt manufaktur- *och* landtmanna-industri. ”Jag kan ”icke hoppas att bringa alla dessa förslag till ”verkställighet,” tillade Konungen, ”men min ”son skall fullfölja dem.” Jordbrukets förkofran tycktes isynnerhet fästa H. Maj:ts uppmärksamhet, hvarvid folkundervisningen och en förbättring af de fattigare klassernas ställning icke heller förbisågs.

Min audiens drog ut på tiden, utan att jag på minsta vis märkte det. Slutligen, sedan jag af H. Maj:t fått emottaga bevisen af det deltagande, hvarmed Högstdensamme täcktes bevärdiga mig, afträdde jag, djupt rörd af tacksamhet för den godhet mig blifvit visad.

Konungens civillista belöper sig till 420,000 riksdaler (840,000 *francs*); till detta anslag hörer dessutom Drottningholms, Gripsholms, Rosersbergs och Haga slott, hvilka underhållas på statens räkning. Civillistan aflönar ur särskilda fonder hofvets embetsmän och betjening; men det Kongl. stallets behof samt bränsle förses från kronans domäner.

Konungens enskilda förmögenhet utgöres af flera vackra landtgods, dem H. Maj:t tillhandlat sig, samt en årlig ränta af 200,000 riksdaler, den staten erlägger för de fonder af H. Maj:ts egen tillhörighet, dem Högstdensamme användt till infriande af Sveriges utländska skuld.

Kronprinsens civillista går till 150,000 riksdaler, samt Tullgarns slott och kungsgård, mellan Nyköping och Södertelje.

Dessutom njuta Konungen och Kronprinsen statsanslag från konungariket Norrige.

Rosersbergs slott och kungsgård är på förhand utsett till Drottningens enkesäte.

Svenskarnes tillgifvenhet för deras regent är grundad på en djup och allmän känsla. Allt hvad Sverige, på de sista tjugu åren, vunnit i förkofran och välstånd, är en frugt af Konungens vishet. Om man kastar en blick på landets tillstånd vid denne furstes ditkomst och jemför det med dess

närvarande skick, skall denna olikhet ensamt blifva det största loftal man kan lemna hans styrelse; alla de förhoppningar Sverige då hyste hafva blifvit uppfyllde, och allt det goda monarken uträttat har fästat vid hans namn en mäktigare hänförelse än den alla ärans trofeer kunna meddela.

Konungen har, lika mycket genom sitt värdiga och beslutsamma uppförande, som genom det inflytande hans talanger och personlighet förvärfvat honom, åt Sverige förskaffat aktning och anseende. Han har bibehållit freden; från den olyckligaste belägenhet har han upplyftat detta rike till en hög grad af välstånd. *Försvarare af folkets fri- och rättigheter*, leder han detsamma med opinionens makt, och vårdar med religiös sorgfällighet dess lagar och institutioner. Han har infört bland rikets finanser en hittills okänd ordning; hans enskilda förmögenhet har blifvit använd till svenska nationalskuldens infriande, så att det obetydliga, som deraf qvarstår, kan när som helst godtgöras. Denne furste är den ende i Europa, som uppfattat och förutsett alla farorna af det vådliga kredit-, skuldsättnings- och låne-system, som, oroande för ögonblicket, uppslukar i en framtid nationens tillgångar och leder henne med snabba steg till den afgrund, hvars djup ej kunnat förborgas för hans ljusa förstånd.

Sverige har honom att tacka för föreningen med Norrige, som lemnat en ersättning för förlusten af Finland; hans svärd har på sådant sätt godtgjort de förluster Gustaf IV:s regering tillskyndade riket. De stora företag han låtit utföra och dem han *fullbordat* äro ensamt tillräckliga att göra *en* furstes regering odödlig; de förändringar han infört i försvarsverkets administration hafva på en gång ländt till fördel för staten och armén.

Samma hand, som upprest och iståndsatt fästningar till landets försvar, har i nästa ögonblick utdelat uppmuntrande belöningar till konsternas, vetenskapernas och industrins befrämjande; men, isynnerhet och framför allt, sträckt sin vård åt landtmannayrket, såsom föremål för ständig förkärlek hos en furste, hvilken, i likhet med Henrik IV, hvars värdige medtäflare och efterföljare han är, känner, att *nationer uppammas af åkerbruk och boskapsskötsel* (labourage et pâturage sont les nourrices des nations).

Intet land finnes i Europa, der folket äger större trefnad; intet land, der det njuter en verkligare frihet och der det är mindre betungadt af skatter: Sverige, med få ord, njuter i fredens sköte en växande lycka, och när det erbjöd kronan åt sin nuvarande regent, kan man utan öfver-

drift säga, att det gaf sig en verklig fader, lika mån om dess sällhet, som sparsam med dess skatter och dess blod.

Äfven till lagarnas förbättring har Konungen sträckt sin omsorg; dessa lagar, som oafördröjligen komma att allmängöras, skola anvisa honom en plats bland nationernas lagstiftare och gifva honom ökad rätt till Sveriges erkänsla.

De lagförslager. som blifvit utarbetade, hafva, så till sägande, varit underkastade hela nationens granskning. Regeringen har vid detta stora förslag tagit alla deras betänkanden och kunskaper i anspråk, hvilka äro ansedda för Sveriges lagkunnigaste domare och mest upplyste män, så att det med dubbelt skäl kan sägas, en gång, när verket är fullbordadt och föreläggеs ständerna, att nationen sjelf gifvit sig dessa lagar.

Ett stort antal af de generaler, som Frankrike gör sig en heder af att äga, och hvilkas namn numera vunnit en plats bland detta rikes militära illustrationer, hafva erhållit sin bildning i krigskonsten under denne skicklige mästare. Marskalken Gérard, hvars ädla karakter och stora talanger sätta honom i främsta rummet bland de generaler, på hvilka Frankrike räknar i farans stund, och som nyligen under Antverpens murar, gifvit en föryngrad glans åt franska vapnens gam-

la ära, har, efter hvartannat, varit Konungens ordonnansofficer, adjutant och chef för dess generalstab; Marskalken Maison, hvilken nu, då hans svärd ej kan vara fäderneslandet till nytta, med så stor utmärkelse tjenar det på den högre diplotakikens bana; Generallöjtnanterne Vilatte, Gentil de Saint-Alphonse, Marbot, Hammelinaie och flere andre hafva under en längre tid varit dess adjutanter, äfvensom General Morin, som döden bortryckte från Frankrike och franska armén, när han, år 1830, kallades till befälet öfver första militärdivisionen.

*) Många personer i Frankrike, bland lägre *klasserna*, inbillade *sig*, och flera finnas, som än i dag hysa den tron, att Prinsen af PonteCorvo skickades af Kejsaren till Sverige ungefär på samma sätt, som han sände sina bröder att regera öfver främmande folkslag, eller sina generaler att styra eröfrade länder, eller till och med sina prefekter att förvalta departementerna; andra åter äro af den tankan, att det var hans inflytande, som Prinsen hade att tacka för sin upphöjelse på thronen **). Allt detta är icke annat än misstag,

---

*) Se franska originalet, 2:dra tomen, sid. 322.

**) Hr Desaugier, för närvarande chef för handelsfördelningen af utrikes ministèren, och vid denna tidpunkt fransk *chargé d'affaires* i Sverige, hade sin regerings uppdrag att yrka på Konungens af Danmark val till kronan. Napoleon lade sig således alldeles icke ut för Prinsen af PonteCorvo. *Förf. not.*

som vunnit insteg hos allmänheten, och ehuru orsakerna till svenska nationens val äro allmänt kända, anse vi oss böra lemna en hastig öfversigt af dem.

Fäderneslandets olyckor hade hos Svenskarna icke utplånat den höga sjelfkänslan af fordna tiders ära; de motgångar deras vapen nyligen rönt, hade hos dem väckt en liflig uppståndelse; nationaläran var kränkt, och, efter prins Christians död, uttalade allmänna rösten sig högljudt för den åsigt, att statens öden borde anförtros åt en stark och kraftig hand; man ville, med få ord, i spetsen för regeringen, hafva en *militärisk ryktbarhet*, hvars svärd kunde leda ett tappert folk och freda riket från vanära: nationen behöfde en man, utgången ur den nya tidens bildningsskola.

Kejsareväldet var då på höjden af ära och makt, och Prinsen af PonteCorvo innehade ett af de utmärktaste rummen bland dess store härförare.

Efter bataljen vid Jena, af Kejsaren anbefalld att förfölja de ännu hotande lemningarna af preussiska armén, uppnådde och förskingrade han dem under Lybecks murar. Det uppseende denna seger förorsakade spridde sig snart till Sverige, och förde segrarens namn ifrån mun till mun öfver hela riket.

Det

Det namn för oegennytta och skicklighet Prinsen af PonteCorvo förvärfvat, först under sin förvaltning i Hannover och längre fram såsom högste befälhafvare i norra Tysklands hansestäder, blef, näst hans militära ryktbarhet, väsendtligaste orsaken till Svenskarnas val. Imellertid inträffade en märkvärdig omständighet, som på det *högsta bidrog* att tillvinna honom nationens uppmärksamhet och aktning.

Kort efter den händelse, som år 1806, under murarna af Lybeck, tillintetgjorde Blückers korps, hade några svenska bataljoner, hvilka ockuperat Lauenburg, gått ombord på Travefloden, för att återvända till Skåne. Som den generalsperson, hvilken anförde dessa trupper, alldeles icke väntade sig något anfall, hade han låtit nedlägga soldaternes gevär i packlårar, hvilka med mycken omsorg bragtes under däck. Fartygen gingo helt fredligt utföre floden, när en på stranden uppställd afdelning af Prinsens af PonteCorvo trupper hindrade deras vidare framfart, och bemäktigade sig både fartyg och de trupper, som voro ombord.

Den ädelmodiga behandling, som Prinsen lät vederfaras dessa bataljoners officerare och manskap, hvilka blifvit hans krigsfångar, gjorde hans namn

älskadt inom svenska armén; den närmare bekantskap större delen af officerarne förvärfvade sig af honom, ingåfvo dem, innan kort, samma aktning för hans personliga egenskaper, som de hyste för hans militära talanger; vänlig, förekommande, tillgänglig, ägde han i högsta grad den stora förmågan att göra sig älskad af alla, som nalkades honom. De svenska officerarne förstodo att uppskatta hela värdet af ett så upphöjdt sinne och dess tillgångar; de berättelser, som de, vid återkomsten till deras fädernesland, icke underlåto att meddela rörande honom, utbredde derstädes, redan på förhand, en hög föreställning om Prinsens förtjenster; denna föreställning, som vann ökad kraft af erkänslan, blef snart allmän, och när fråga blef om en thronföljares utkorande bland Europas militära ryktbarheter, föllo Sveriges blickar på honom.

Redan första dagarna af sin ankomst till Sverige, fann Prinsen i franska ambassadören Alquier en man, som tycktes hågad att spela rolen af en prokonsul, och den höga ton, han genast i sina meddelningar antog, blef ett förebud till de obehagliga stridigheter, som innan kort uppkommo mellan Frankrike och Sverige.

Den kejserliga diplomatiken satte, vid samma tid, i rörelse alla de eländiga driffjädrar, hvaraf

den företrädesvis begagnade sig. Prinsen hade icke väl hunnit Stockholm, då han kunde i *Moniteuren* läsa bref, daterade Helsingör eller Köpenhamn, som voro påtagligen diktade, vare sig för att tjena honom till ledning och föreskrift eller för att oroa honom med inbillade faror. Än talades deri om de engelska varor, som hopades i Götheborg, derifrån de affördes till förvar i grufvorna, för att omsider kringspridas i landet; än angafs en hemlig brefvexling, som fördes af engelska konsuln i denna stad; än berättades att engelska regeringen nekade erkänna Carl XIII för Sveriges Konung, eller ock att Grefven af Gottorp (Gustaf) blifvit emottagen på engelska flottan i Östersjön, med hedersbevisningar, som tillkomma krönta hufvuden. Dessa usla trakasserier voro, man måste medge det, föga egnade att bibehålla det goda förståndet båda länderna imellan.

Icke dessmindre ingick Sverige öppet i franska regeringens åsigter, och fjorton dagar efter Kronprinsens ankomst, antogs kontinentalsystemet af densamma; den 20 November skedde krigsförklaringen mot England.

Det var på detta sätt, som en fattig olycklig nation, ännu blödande efter en nyss utkämpad strid, i stället för att, som hon hoppades, under

fredens lugn, söka ersättning för sina förluster och olyckor, kunde förmås att åter uppträda på en bana af försakelser och måhända uppenbara fiendtligheter. Sverige hade intet val, och följden af den ställning, hvari nya förhållanden hade bragt det, blef en omedelbar förstöring af dess handel genom uppbringande och tillspärrning af alla fartyg, som funnos i öppna sjön.

De haf, som bada Sveriges kuster, äro i hög grad fiskrika; fisket är alltså af en hufvudsaklig vigt för dess invånares bergning; men de äro i mistning af det salt, som fordras för bevarandet af denna föda. Naturen har gifvit dem jern, koppar och skogar; men dessa produkter kunna ej ensamt förbrukas inom landet; de äro bytesvaror, åt hvilka handeln allenast kan gifva värde. De utgöra Sveriges förnämsta tillgångar; dessa äro osäkra, emedan deras afyttring beror af tusentals tillfälliga omständigheter. Nu var det England, som, i förening med Amerikanarne, upphandlade tre fjerdedelar af Sveriges produkter; genom det biträde denna sistnämde makt lemnade kontinentalsystemet, kunde den, midt ibland öfverflödet af sina naturalster, försättas i det djupaste elände. Lyckligtvis skyddades Sverige, genom Kronprinsens visa förutseende, från dessa vidrigheter.

En ny lag, i afseende på allmänna bevärings-skyldigheten, som Ständerna utfärdade, gaf anledning till en folkresning i Skåne, äfvensom i Södermanland (i Juli 1811). Äfven här fordrades hela den hofsamhet, klokhet och försonlighetsanda, som tillhöra Kronprinsen, för att dämpa en brand, hvars våda kunde blifva allmän.

Imellertid fordrade franska regeringen att det lurendrejeri, som fördes på svenska kusten, skulle allvarligen afskaffas, och beklagade sig öfver att hela krigsförklaringen mot England endast vore en låtsad tillställning, som blott lade inbillade hinder i vägen för dess handel på Sverige, hvilken icke hade afstannat; skrifvelser och noter uppfyllda af bittra tillmälen, förebråelser och hotelser följde tätt på hvarandra under loppet af år 1811. Napoleon yrkade genom sin minister, Alquiers organ, att franska tullembetsmän skulle tillsättas i svenska hamnarne och på kusten; han fordrade dessutom 6000 svenska matroser, som skulle sändas till Brest, men utan officerare, för att bemanna franska fartyg*). Franska kapare visade sig i Östersjön, hvilka bemäktigade sig ett stort antal svenska fartyg; hertigen af Bassano hotade med 40,000 Fransmän, hvilka, i förening med

*) Det är bekant att Danmark gick in på samma fordran, samt lemnade 6000 matroser. *Förf:s not.*

danska armén, skulle inrycka i Sverige, samt föreskref, med en romersk senators hela stolthet, att svar, inom fem dagar, skulle följa på dessa depecher. För att slutligen råga måttet på begångna våldsamheter, blefvo Pommern och ön Rügen, i början af år 1812, tagna i besittning af en fransk armékorps, under prinsens af Eckmühl befäl.

Denna sista förolämpning väckte en liflig harm i Sverige; nationens förbittring steg till sin höjd, och Kronprinsens starka och manliga själ gaf sig luft i de kraftiga klagomål, som innehöllos i en till Kejsaren *ställd skrifvelse* af den 11 Februari 1812.

"Den *oförskylda* förolämpning, yttrade han, "som blifvit Sverige tillfogad, har gjort ett lifligt "intryck på folkets sinnen, och är i dubbelt af-"seende smärtsam för mig, som den hedern till-"kommer att försvara det. Om jag i någon mån "bidragit *till* Frankrikes storhet, *om* min ständi-"ga önskan varit att se det aktadt och lyckligt, "har jag dock aldrig kunnat nås af den tankan, "att sådant skulle ske på bekostnad af *mitt* nya "fäderneslands heder och oberoende; för Eders "Majt:s säkra omdöme kan det beslut jag bör fatta "icke vara någon hemlighet. Om jag, å ena sidan, "icke känner någon afund öfver den ära och

"makt, som omgifver eder, är jag likväl, å den "andra, för stolt att vilja anses för en vasall. "Eders Maj:t beherrskar större delen af Europa; "men dess välde sträcker sig icke öfver det land, "dit jag blifvit kallad. Att försvara detsamma "utgör enda *målet* för min ärelystnad, ett mål, som "jag *anser* vara min af Försynen förelagde be-"*stämmelse*. Den verkan händelsen med Pommern "haft på svenska folket, kan blifva af oberäkneli-"ga följder, o. s. v."

Europa blef imellertid vittne till sista uppträdena af det stora drama, som i femton års tid sysselsatt ryktet. Den man, som vågade på sådant sätt behandla sina bundsförvanter, var då invecklad i ett företag af den mest kolossala beskaffenhet; ty historien framvisar icke ett enda exempel af en militärisk operation i så stor skala, och dess följder borde blifva i förhållande till företagets vidd; antingen förändra verldens utseende eller krossa sin upphofsman.

När Kejsaren, från höjden af Kremlin åskådade den förstörelse, som tvingade honom att draga sig *tillbaka*, torde han tilläfventyrs inom sig erfarit en förebrående känsla öfver den ringa skonsamhet, hvarmed han behandlat en furste och ett folk, som i detta afgörande ögonblick kunnat med en enda rörelse räddat franska armén:

40,000 Svenskar i Finland*), på vägen till Petersburg, skulle då hafva förändrat verldens öden.

Tvenne månader efter den förolämpning, som blifvit Sverige tillfogad, medelst besittningstagandet af dess tyska provinser, och innan Napoleon ens börjat, icke en gång förklarat kriget mot Ryssland, ingick svenska regeringen med denna makt en allianstraktat, som vanligtvis och oriktigt uppgifves hafva skedt i Åbo; men som undertecknades i S:t Petersburg den 2 Mars 1812. Vid sammankomsten i Åbo träffades endast öfverenskommelse angående vissa traktaten rörande anordningar. Napoleon var i antågande mot Moskau och Alexander tycktes vara förlorad.

Det skulle blifva ett smärtande företag att förnya minnet af dessa olyckliga tider; nu då tjuge år ligga mellan dem och oss, och fördomarnas välde med hvarje dag hunnit mera afnötas, måste det blifva fattligt äfven för den ensidigaste, att Bernadotte, såsom svenska nationens chef, uppfyllde en svår men oundviklig pligt, när han biträdde 1813 års koalisation: af nationen ställd vid thronens sida, var det icke längre egen sak han hade att försvara, var det icke egna oförrätter han

*) Det hade icke behöfts mer än Kronprinsen, med en svensk fana och på sin höjd en bataljon, för att förmå hela Finland till resning. *Förf:s not.*

hade att hämna, det var ett folks sak, som anförtrott honom skyddandet af sin heder, upprätthållandet af sin sjelfständighet.

Det kan ej ingå i planen för denna korta öfverskådning att uppsöka ursprungliga orsaken till missämjan mellan dessa båda store män; måhända går *den* tillbaka ända till italienska fälttågen, *ty* redan då voro de medtäflare i ära, talanger och anseende; tilläfventyrs härleder den sig från en senare period: den 18 Brumaire. Huru härmed må vara, vill det synas som Kejsaren med ett mindre godt öga betraktat sin löjtnants upphöjande till den thron han sjelf eftersträfvade för en Konung bland sina bundsförvandter.

När de allierade, i slutet af år 1813, gjorde sig färdiga att gå öfver Rhen, yrkade Kronprinsen af Sverige på uppfyllandet af de löften, som blifvit honom gifna; han erinrade hurusom han, vid sitt samtycke att deltaga i koalisationen, fästat det uttryckliga vilkoret att Frankrikes gränsor, sådane de genom revolutionen, eröfringens rätt samt ingångna traktater blifvit fastställde, skulle framförallt respekteras, och senare, när han, under 1814 års fälttåg, befann sig i Lüttich med svenska armén, förfäktade han ständigt på det kraftigaste Frankrikes sak, samt yttrade högljudt sitt missnöje, när han såg de gifna löftena icke

dessmindre brytas; när sedermera fråga blef om Napoleons afsättning och Bourbonernas återkomst, gaf han sin tanka, utan omsvep, tillkänna. De afsigter och känslor, som Prinsen vid dessa tillfällen ådagalade, vinna ytterligare bekräftelse af efterföljande autentika handling.

Utdrag af föreskrifter, meddelade Hr Baron af Wetterstedt, den 13 Mars 1814.

Hr Baron af Wetterstedt, som då för tiden var Hofkansler, åtföljde Kronprinsens högqvarter, der utrikes ärendernas förvaltning af honom ombesörjdes, och han blef, af sådan orsak, skickad såsom svensk fullmägtig till underhandlingarna i Chatillon, 1814.

"1:o Skall kriget fortsättas, i afsigt att från-"taga Frankrike de länder, som blifvit det tiller-"kändt medelst traktater?"

"2:o Hvem tillfaller dessa länder?"

"3:o I händelse kriget fortsättes och de allie-"rade hinna Paris, är väl deras mening att af-"sätta Napoleon?"

"Skall Konungen af Rom erkännas, vid sidan "af ett regentskap, eller skall nationen samman-"kallas, för att rådfråga dess val?"

"Ett krig inom Frankrikes gränsor är stri-"dande mot Europas intresse och Sveriges isyn-"nerhet."

"Ett krig, som har för ändamål, att åter in-"sätta en gammal dynasti, är orättvist till sin "grund, och genom de olyckor det skall draga "öfver landet."

"I händelse man talar med eder om Bourbonska "familjens återinsättande, bör ni svara, att om franska "nationens allmänna önskan är för dem, skall Sve-"rige bära aktning för dess vilja; men att erfaren-"heten tillräckligt bevisat motsatsen af en så be-"skaffad önskan. Upplysningen och civilisationen "skola gå tvenne sekler tillbaka, samt munkar och "bödlar utbreda sorg och mörker öfver detta skö-"na Frankrike, hvilket ej kan vidkännas någon "annan förebråelse än den, som träffar den omått-"liga herrsklystnaden hos dess öfverhufvud."

"Sverige har ingen anledning, intet skäl att "vidare fortsätta fiendtligheterna; dess söners blod "är för dyrbart att offras åt en sak, som för Eu-"ropas frihet skall blifva tusen gånger mera tryc-"kande än Napoleons jernspira."

Vi fråga då: är väl den en fiende till sin fosterjord, som förer ett sådant språk? Och med huru många låga smädeskrifter har ej det blinda hatet velat svärta en mans lefnad, som under uppfyllandet af sina pligter mot det folk, hvars kallelse han en gång hörsammat, visade sig

vara en så nitisk förfäktare af sitt fordna fäderneslands intressen!

TRETTIONDEFÖRSTA KAPITLET.

Ytterligare om seder och bruk. — Astrakaner. — Sällskaps-Ordnar. — Landtmannaseder. — Jagt och fiske. — Afresa från Stockholm. — Södertelje. — Nyköping. — Anblick af landet. — Norrköping. — Hallrätter. — Olägenheter af utvandringar till fots i ett land, hvars språk man ej känner. — Svensk gästfrihet.

Jag skulle nu lemna Stockholm och, innan kort, äfven Sverige. Före min afresa, blef jag bjuden att tillbringa en dag på landet hos en af mina vänner. Den lilla egendomen, till hvilken vi fördes på en båt, lånar nästan alla sina behag från dess läge utmed Mälarens täcka stränder; stället vårdslösas af ägaren, som kostar ingenting på dess försköning, medan han deremot slösar hela sin omsorg på en ofruktbar och nästan naken ö, som ligger i skärgården, utanför inloppet till Stockholm; han ernar låta täcka den med matjord, ditföra boskap samt bygga der. Han var, sade han mig, leende, lika stolt öfver denna onyttiga besittning, som någonsin Sancho kunde vara det öfver sin regering på Barataria eller Robinson öfver sin ö.

Jag gjorde besked för mig vid hans glada afskedsfest, till hvilken en talrik mängd gäster voro bjudna.

Vid bordet varseblef jag första gången ett slags äpplen, som jag knappast tror äro kända i Frankrike, om icke af någon nitisk trägårdsvän. I Sverige kallas de astrakaner, förmodligen efter deras ursprungliga hemland. Frugten, hvars skal är gult vexlande med rosenrödt, smickrar ögat och smaken lika mycket som lukten, hvilken är högst fin och angenäm; det som isynnerhet gör den märkvärdig, är dess genomskinlighet: när den hålles mot dagen, kan man se de inuti befintliga kärnorna.

När vi, om aftonen, återvände till Stockholm på vår båt, varseblefvo vi ett talrikt och ganska muntert sällskap af herrar och damer, som utkommo från ett på något afstånd liggande värdshus. Vi beslöto genast att här göra ett uppehåll i vår färd. Så snart vi kommit i land, befunno vi oss midt ibland en glad hop, som ifrån skilda håll af den vackra trakten närmade sig till stranden, der flera båtar väntade dem. Alla dessa personers utseende röjde att de nyligen lemnat bordet, der de tycktes hafva gjort skäl för sig. En ordenssammankomst hade gifvit anledning till denna talrika och muntra samling.

Ordnarne bestå af mer eller mindre talrika sällskapsföreningar; några räkna ända till 400 medlemmar. Baler, koncerter, måltider utgöra föremålet för dessa associationer, som hafva ett stort

behag för hufvudstadens invånare. Hvarje orden har något bestämt nöje till föremål.

Redlige Svenskar, Innocencen, Aurora-orden, Polymnia, Amaranthen, den sistnämda instiktad af drottning Christina, äro alla egnade åt dansnöjet eller sceniska föreställningar. Harmoniska sällskapet och Sällskapet för sångöfningar befatta sig uteslutande med musik. En orden kallad Parbrikoll, är isynnerhet jovialisk, och räknar bland sina stiftare den namnkunnige Bellman, denne glädjens vän; också gaf denna orden anledning till uppsättningen af hans byst i djurgårdsparken, samt den årliga minnesfesten öfver skalden. En Timmermans-orden finnes, utan att ledamöterne derföre tillhöra det yrke, hvars namn sällskapet bär; den är egentligen stiftad för välgörande ändamål, och har, i sådant afseende, någon likhet med frimureriet.

Alla dessa ordnar hafva sina sammankomster under vintertiden; men Neptunibröderne och Coldingarne äro nautiska sommarföreningar, som, den vackra årstiden, segla med sina slupar omkring på saltsjön och Mälarn, under samljud af kanonsmällar och klingande glas.

Medlemmarne af dessa sällskaper bära särskilda tecken och dinstinktioner. Dessa bestå af kors, medaljer, skärp, band, till och med kra-

chaner, likasom i vanliga riddarordnar. För att vinna inträde, anmäles man under ett par af ledamöternes patronat; man får underkasta sig votering, samt en årlig afgift, äfvensom en särskild afgift vid inträdet.

Det värdshus vi besökte, beboddes af en landtmans *talrika* familj och deribland tre till fyra unga *flickor*, hvilkas anständiga och blygsamma uppförande på ett sällsamt sätt kontrasterade med uppasserskornas fria skick; ty hvad vi i det föregående yttrat om de lägre klassernas sedlighet får icke gifvas någon alltför utsträckt tillämpning; dessa observationer gälla egentligen endast hufvudstaden. På landet, särdeles i de norra provinserna, hafva sederna bibehållit sin renhet, och de goda föredömen, unga flickor erhålla i föräldrahuset, skydda dem för farliga afvägar, hvartill äfven nordliga ländernas kallare temperatur i sin mån bidrager. De unga karlarne, som merändels äro af ett lugnt och föga passioneradt lynne, låta jemväl sällan hänföra sig af frestelsen att spela en förförares rol; väl inträffar, tid efter annan, här och hvar, någon liten skandal; men sådana händelser äro nästan att anse såsom en nödvändighet; ty om det tillåtes mig att våga en liknelse, som måhända kunde vara både bättre vald och mera träffande, mig förefalla de såsom dessa åker-

spöken, hvilka utsättas på fältet, för att skrämma bort foglarna.

Vi hafva här egentligen talat om invånarne i det nordliga Sverige; i den öfriga delen af riket står det sannolikt till med allmogens sedlighet ungefär på samma sätt som på hvarje annan ort; vare härmed hur som helst, ostridigt är det väl ändå, att landsbygden i alla tider varit en fristad för oskyldigare seder, alltifrån Virgilius och hans herdar, Alexis och Corydon, som så ofta gifvit hufvudbry åt min ungdom?

Hvad de små vackra och muntra värdhusjungfrurna beträffa, vill *elakheten, som alltid förföljer dygden*, påstå, att de rekryteras af flickor från *landet*, hvilkas goda rykte i hembygden erhållit någon fläck. När man betraktar dessa täcka varelser, förefaller det en svårt att se dem förrätta en så låg befattning; men man kan icke heller, om tro får sättas till hvad nyss är nämt, vänta sig några fulingar på denna plats.

Men låtom oss återkomma till folket, som jag lemnade på värdshuset, för att öfvergå till dessa allvarsamma och nyttiga betraktelser; det föreföll mig som flera af dem voro inbegripna i ett häftigt samtal med några andra personer. Vid efterfråga om anledningen till trätan, erfor jag

med

med förvåning, att saken gällde en förgripelse mot äganderätten, hvartill jägare gjort sig skyldiga, hvilka blifvit tagne å bar gerning. Jag erinrade mig genast de der Engelsmännen, som jag träffade under resan till Stockholm, och hvilka, med bästa tro i *verlden*, påräknade ett obehindradt jagtnöje öf*verallt*, hvar de foro fram, ända till Nord*kap*; jag fann att mina *gentlemens* låtit helt och hållit vilseföra sig, och att, om de fortforo i deras en gång fattade tillförsigt, jag icke ville ansvara huruvida någon *olägenhet* under vägen icke skulle träffa dem. Imellertid i händelse de, utan äfventyr, hunnit de längst i norr belägna provinserna, är det mer än sannolikt att de, i dessa ödenejder, kunna öfverlemna sig åt deras älsklingsnöje, utan farhåga för någon handgriplig tillrättavisning, så vida de icke råka i delo med en och annan närboende björn.

I det öfriga Sverige är den jägare, som rogar sig med oloflig jagt på annans mark, underkastad större eller mindre böter. Det är brukligt att godsägaren, genom behörig domstol, låter fastställa beloppet af den pligt, hvartill den skyldige gör sig förvunnen. Om denna åtgärd försummas, hvilket högst sällan inträffar, betalar jägaren intet; men han afvisas från stället på ett

sätt, som måste betaga honom all vidare lust att, åtminstone för längre tid, återkomma.

Fisket på öppen sjö är fritt, äfvensom strömfiske; men utmed stränder, särdeles i granskapet af städer, är det förbud underkastadt och anses utgöra en del af intraderna.

I den händelse jag gifvit vika för de önskningar, som yttrades af åtskilliga personer, hvilkas välvilja skall blifva mig oförgätlig, hade jag ännu någon tid qvarstannat i Stockholm; de föregåfvo att jag ännu icke tillräckligt besett mig, att en mängd ställen funnos i närheten, dem jag före afresan borde besöka, *o. s. v.* De hade redan uppgjort ett parti till Drottningholm *), men jag var envis i mitt beslut och, för att bringa det till verkställighet, beslöt jag att följande dag begifva mig på vägen.

Tilläfventyrs har det icke undfallit läsarens minne, att jag, vid ankomsten till *Sverige*, fattade det kanske illa öfverlagda beslutet att fara en-

---

*) Vi hafva redan i förra delen omnämnt detta slott; men vi anse oss böra yttra några ord rörande ställets etymologi. I äldsta tider buro Sveriges Konungar namn af Drott: deras gemåler kallas än i dag Drottning; derifrån namnet Drottningholm eller Drottningarnas ö. Hvad den senare tiders regenter tillagde konungatiteln angår, gällde den endast för små lydkonungar, hvilka, under drottens öfvervälde, styrde vissa delar af riket, kallade härad, fylke, o. s. v. *Förf:s not.*

sam; jag hade icke afstått från denna idé, och föresatte mig att omsider bringa den till verkställighet; men, äfven denna gång, måste mina önskningar gifva vika för den enträgna viljan hos flera personer, som ansågo sig göra mig en stor tjenst derigenom att de förskaffade mig till sällskap *tvenne* resande, hvilka, likasom jag, ernade sig till Helsingborg. Den ene var Hr L....., en ung preussisk officer, anställd vid sin Konungs hof, som besökt Sverige för sitt nöje, och den andre en handelsexpedit från Paris; denna tillställning, mente de, skulle på en gång förskaffa mig ett angenämt sällskap och minskade kostnader. Jag tror imellertid att deras goda afsigter endast till första hälften blefvo uppfyllda. Vi antogo en tysk betjent, som talade svenska, för att vara oss behjelplig, i egenskap af tolk.

Vi skulle begifva oss på vägen vid middagstiden; jag hade gjort mina afskedsbesök och skyndade att packa in; flera af våra bekanta infunno sig, för att i båtar följa oss till Liljeholmen, der våra vagnar väntade. Vid afresan från Stockholm erfor jag en liflig saknad deraf, att jag gått miste om afskedstagandet från den värdige General Camps, som befann sig på landet.

Sedan vi på aftonen passerat Fitja, ett icke

oangenämt ställe, stannade vi i Södertelje, för att der tillbringa natten. Denna lilla stad lånar sitt namn åt den kanal, som förenar hafvet med Mälaren; den hyser icke fler än 1000 till 1,200 invånare, och husen, af ett oansenligt yttre, gåfvo mig icke något högt begrepp om dess välstånd; imellertid bör kanalanläggningen, innan kort, draga dit en talrikare befolkning, samt gifva anledning till en transitohandel, som, i sin ordning, gör staden mera blomstrande.

Dagen derpå ankommo vi till Nyköping, en liten stapelstad vid Östersjön. Staden har ett leende och lyckligt läge, och *allt tyckes förkunna* välstånd hos invånarne, hvilkas antal icke öfverstiger 3,000. Husen äro utan jemförelse mycket bättre byggda, gatorna mycket vackrare än i Södertelje: med få ord Nyköping är en liten glad och välbyggd stad, Södertelje åter motsatsen. Vi afreste i god tid om morgonen, för att hinna Norrköping.

Landet mellan Stockholm och denna stad företer samma anblick och beskaffenhet i afseende på terrängen som det öfriga Sverige; men denna del af Södermanland är långt mindre bergig och erbjuder följaktligen mindre ombyte för ögat. Icke förr än i närheten af Norrköping antager nejden denna allvarliga och vilda karakter, som utgör

det mest framstående grunddraget af en svensk natur. På ett afstånd af ungefär trenne *lieues* från staden, far man uppföre en af täta granskogar höljd bergskedja, som fortlöper ända till kusten af Östersjön, och utgör gränsen mellan provinserna Södermanland och Östergöthland. Vägen slingrar sig i mångfalldiga krökningar ända till bergets topp, derifrån man har den vidsträcktaste utsigt öfver ett skönt landskap. En väl odlad slätt utbreder sig för edra fötter och sträcker sig ända fram till staden, som begränsas af horisonten; en mängd behagliga föremål framträda på en gång inom denna lefvande tafla, hvilken i ensemble ej efterger de märkvärdigaste situationer i Sverige. Våra hästar förde oss i galopp utföre berget; med samma hastighet öfverforo vi slätten samt framkommo, innan kort, till Norrköping.

Jag har redan omtalat denna stad; men nu hade jag större ledighet att se mig ikring, och fann att de intryck jag första gången erfor, icke missledt mig; det är en helt och hållet ny och ganska vacker stad. De relationer vår handels-expedit ägde, gåfvo oss hopp att vinna tillträde till några af de förnämsta fabrikerna, som vi föresatt oss att besöka; men åtskilliga tillfälligheter lade hinder för detta förslag och följande dagen var en söndag. Jag erfor af några bland stadens

köpmän, med hvilka jag kom i samtal, att i Sverige fanns en institution, om hvilken jag ännu icke hört talas: den består nemligen i en slags kontrollerande myndighet, kallad *hallrätt*, ämnad att medelst stämpling bekräfta tillverkningens myckenhet. Denna stämpel anbringas på alla fabrikstillverkningar, såsom kläden, sidenstycken, tobak, o. s. v., och de som ej äro försedda dermed, anses såsom förbjudet gods.

En embetsman, kallad *hallmästare*, är anställd inom hvarje fabriksstad i och för utöfningen af denna kontroll, som endast har för afsigt att bestyrka fabriksvarornas tillverkning inom landet, och likväl inträffar ofta att fabrikanterne söka undandraga sig en uppsigt, hvilken leder till den noggrannaste kännedom af deras affärer.

Sedan Krigskollegium för icke längesedan afgjort att indeldta arméns soldater hädanefter icke skola af indelningshafvarne förses med uniformspersedlar, är det mer än troligt att denna åtgärd kommer att lända till fördel för tillverkningen af gröfre kläden, så väl i Norrköping som andra fabriksstäder.

I alla protestantiska länder är det svårt att finna någon sysselsättning på söndagarne. Hr L....., hvilken, likasom jag, var en stor beundrare af naturens skönheter, föreslog en utvan-

dring till fots i stadens omgifning, och jag var icke sen att gå in derpå.

Redan om morgonen voro vi på väg. Sedan vi en stund följt stranden af en hafsvik eller sjö, som går ända upp till staden, ankommo vi till en intagande *nejd*. Dagen var herrlig, solen lyste i *hela sin* glans, liksom ville hon i än högre *grad* försköna de omgifvande föremålens naturliga behag. Än följde vi stranden på en stenig gångstig, än beträdde vi den fina sanden af sjöbräddens jemnare del; men då vi slutligen icke funno något slut på vår vandring i denna riktning, sågo vi oss föranlåtna att följa den väg, som låg framför oss och som, temligen enformig och ödslig, förde genom välodlade fält. De få bönder vi mötte, röjde icke minsta förvåning öfver att se oss, ehuru allt tillkännagaf det vi voro främlingar och fastän dessa afsides trakter sällan äro föremål för dylika personers besök; de åtnöjde sig med att helsa på oss, utan att visa minsta nyfikenhet.

Vår vandring hade varat en god stund, oberäknadt de långa uppehåll vi understundom gjorde. Hr L..... var en ung man af bildning och fri från dessa nationalfördomar, som äro allt för vanliga bland hans landsmän; men under det vi med uppmärksamhet följde hvarandras samtal,

försvann tiden hastigt, och våra klockor, i fullkomlig harmoni med den känsla af otillfredsställd hunger vi erforo, förkunnade oss att det var tid att tänka på återväg; men föga hade fattats att den blifvit ganska svår att verkställa, åtminstone för den aftonen. Vi hade helt och hållit gått vilse och solens lopp var vår enda ledning; men ickedessmindre ökades vår förlägenhet med hvarje ögonblick af gångstigar, som korsade hvarandra, och dem vi slumpvis måste följa.

Slutligen varseblefvo vi en farm eller bondgård af vackert utseende, och vi riktade våra steg åt detta håll. När vi *hunnit dit, inträdde* vi temligen förlägna för våra personer; men vi blefvo genast på ett angenämt sätt tillfredsställda genom den vänlighet och välvilja, med hvilka vi blefvo mottagne. Det var en af de vackraste familjer jag ännu sett i Sverige. Ynglingar med ärlig och öppen blick, unga sköna flickor, hvilkas sätt att vara och skicka *sig icke* ägde något bondaktigt, hastade oss till möte; största svårigheten var att göra oss begripliga, ty vi *kände* knappt några ord svenska. Min reskamrat och jag gjorde af dem allt det bruk vi *kunde*; äfven var vår ekipering en af de lättaste. Huru meddela genom hvilken egen händelse vi äfventyrat oss fyra till fem *lieues* från Norrköping, utan att

ens vara så pass hemmastadde i svenska språket, att vi kunde, om så behöfdes, göra oss underrättade om återvägen; framför allt huru tillkännagifva det vi voro färdiga att dö af hunger? Vi vågade oss slutligen på att begära *litet mjölk, litet bröd*, och man var just i begrepp att skynda efter det vi begärde, när husfadern, en hygglig gubbe af jovialiskt och qvickt utseende, inträdde och närmade sig, sedan han betraktat oss med uppmärksamhet. Det tycktes som denna undersökning utfallit till vår fördel, åtminstone torde min unga reskamrats lyckliga utseende och ädla hållning ingifvit ett förtroende, som äfven kom mig till godo. Gubben sade några ord till sina barn och till tjenstfolket, och sedan han en stund derefter gifvit oss tecken att följa sig, förde han oss i ett närbeläget rum, der till vår stora förvåning, och, jag bör tillägga, stora tillfredsställelse, vi sågo ett temligen väl försedt bord; det fordrades ej mycket våld, för att förmå oss taga plats; denna bjudning kunde ej komma bättre till pass, och man dömme lätt hvilken framlyste mest vid bordet: vår aptit eller vår vältalighet. Man framsatte i början en rätt, med hvilken vi voro ganska belåtna att göra bekantskap: det var en fruktsoppa, det vill säga gryn, sammankokade med smör, torkade frukter, såsom äpplen, päron, plommon och

russin, samt mycket socker eller sirap. Jag erfor sedermera att denna rätt spelar en väsendtlig rol på svenska bord, i staden som på landet. Det var första gången jag åt middag vid en svensk landtbrukares bord; jag var långt ifrån att vänta mig det öfverflöd der rådde; mjölk, smör, ost, skinka och flera andra förträffliga saker framsattes i myckenhet, och socker sparades lika litet vid denna måltid som, i Stockholm, hos den rikaste stadsbo. Om det går så till hos den öfriga allmogen, måste de uppgifter jag meddelat angående konsumtionen af socker i Sverige icke äga någon synnerlig tillförlitlighet.

Vi fägnade oss på det högsta åt detta hyggliga mottagande, äfvensom åt det utseende af trefnad och välstånd, som rådde öfverallt inom huset och den inhägnad, som omgaf detsamma. Vår värd tycktes förstå de lyckönskningar vi ställde till honom efter bästa förmåga med några ord och åtbörder. Tvifvelsutan smickrad af detta bifall, förde han oss, så snart vi lemnat bordet, till sin trägård, sina gärden, med få ord, hela den del af egendomen, som låg närmast gården; han hade i sin ladugård mer än 60 oxar och kor, af en vackrare race än allt hvad jag dittills sett i den vägen. Renligheten i stallen vårdades med mycken omsorg, och jag anmärkte att hästarne lågo

utan strö under sig; dessa stall voro försedda med dubbla golf, i hvilka voro borrade hål, hvarigenom afföres all gödsel, som på det nogaste bortsopas, så att hästarna alltid stå tort och på detta sätt fredas för många sjukdomar.

Slutligen tyckte vi det vara tid att tänka på återvägen och lemna denna förträffliga familj. I det ögonblick vi skulle begifva oss åstad, öfverenskommo min reskamrat och jag, att vi på något sätt skulle söka visa vår erkänsla för den gästfrihet vi rönt, och jag åtog mig detta uppdrag, som blef af kinkigare beskaffenhet än jag förmodat. Jag ansåg bäst att, för sådant ändamål, vända mig till en ung flicka, som stod afsides i ett hörn af rummet, och hvilken jag förmodade tillhöra husets tjenstefolk; men i det ögonblick jag ville tillsmyga henne vår lilla gåfva, hindrades jag hastigt af en ung man, som rodnande sökte förmå mig att lägga sedlarna tillbaka i min plånbok. Jag måste gifva efter; men antingen det nu skedde för att trösta mig öfver afslaget, eller för att leda min uppmärksamhet på ett annat föremål, han visade mig en förspänd vagn utanför förstudörrn, och underrättade mig, att man ernade skjutsa oss till staden. Vi togo afsked af den gästfria slägten, till hvilken våra ögon bättre än våra ord fingo uttrycka vår lifliga erkänsla.

Tvenne af de unga karlarne satte sig jemte oss, och vi foro af.

Det var redan sent, en jemn väg, alldeles som i en park, ormade sig mellan förträffligt odlade fält. Närmare kusten, inkommo vi i en skog, och när natten tillstundade, fägnades ögat genom anblicken af de i vattnet återspeglade tallarne, samt af sjöns konturer, hvilka, längre bort, genom skymningens dunkel, företedde en angenäm vexling af odlade fält och sandhöljda stränder. Luften var klar och genomskinlig, stjernorna tindrade på en himmel af azur; skogens tystnad, vattnets sorl, hvars harmoniska ljud endast afbrötos af en lätt susning genom luften, gåfvo åt denna vackra natt en i hög grad poetisk karakter.

Den oro vår reskamrat erfarit öfver denna långa frånvaro skingrades genom vår återkomst till Norrköping. De båda ynglingarne, som gjort oss sällskap, samtyckte att deltaga i vår aftonmåltid på värdshuset, och genom vår tolks tillhjelp, kunde vi på ett begripligare sätt för dem uttrycka våra uppriktiga tacksägelser. De underrättade oss att deras far, som ägde betydlig egendom, varit riksdagsman, och de underrättelser rörande åkerbruket, som af dem meddelades mig, saknade för ingen del intresse. Klockan var två på morgonen, när de lemnade oss, för att

återvända hem, och vi åter, kastade oss på våra sängar, för att, några ögonblick senare, hålla oss färdiga till vår afresa.

TRETTIONDEANDRA KAPITLET.

Afresa från *Norrköping.* — Linköping. — Denna stads Gymnasium. — Vackra egendomar i Östergöthland. — Klockstaplar på landet. — Sjön Sommen. — Taberg. — Jern ofvanpå jordytan. — Eksjö. — Wexiö. — Kronobergs slott. — Linné; några underrättelser rörande hans ungdom. — Carlskrona; dess skeppshvarf och dockor. — Kungsholms kastell. — Runneby. — Carlshamn. — Vackra utsigter. — Vägen utmed Östersjön. — Sölvitsborg. — Inträde i Skåne. — Christianstad. — Vinterns annalkande. — Ankomst till Helsingborg. — Resa till Götheborg genom Halmstad. — Ovanlig nejd kring Götheborg. — Återkomst till Helsingborg. — Afresa från Sverige.

Vår reskamrat hade handelsaffärer att ordna i Linköping, Eksjö, Wexiö, Carlskrona och Carlshamn; vi måste således nöja oss att ställa vår kosa efter hans beqvämlighet, ehuru vi skulle föredragit vägen utmed kusten, genom Söderköping och Calmar, såsom, enligt hvad man sagt oss, af en mycket rikare och mera omvexlande natur.

Ända till Linköping hade jag rest samma väg då jag *kom* ifrån Helsingborg, men vid Mjölby lemnade vi *den*, för att taga vägen till Eksjö och Carlskrona.

Vi ankommo i god tid till Linköping, och qvarstannade der hela dagen, *samt* hade således

tid att bese denna lilla vackra stad. Vi begynnte med domkyrkan, som anses för ett af de vackraste tempel i riket, och i sjelfva verket är kyrkans inre märkvärdigt af den valda smak och en viss prakt, som råder i dess prydnader.

Jag hade hört mycket omtalas Linköpings gymnasium, som anses för ett af de betydligaste i Sverige. Jag sökte och erhöll utan svårighet tillstånd att för ett ögonblick betrakta det invändigt. Byggnaden är vacker, ganska vidsträckt, dessutom nybyggd och fullkomligt svarande till sitt ändamål.

Biskopen har högsta vården öfver denna inrättning. Lärarne bära titel af *lektor;* de yngre aflönas medelst boställen och några obetydliga honorarier, hvilka, sammanlagt, kunna inbringa dem en årlig inkomst af 2,000 till 2,500 *francs.* De äldre lärarne äro försedde med pastorater bland närliggande församlingar, hvilka utmärkas under namn af *prebende,* och den tillfälliga inkomst de häraf draga, i förening med en mindre lön, kan årligen belöpa sig till mellan 4,000 och 6,000 *francs,* och någon gång deröfver. Lärarne tura sinsemellan, hvarje år, att hafva tillsyn öfver undervisningen i dess helhet, och den lärare, som för året har sig detta uppdrag anförtrodt, kallas *rektor.* Ibland dem finnes män af stor

lärdom. Stenhammar, en af Sveriges första historici och bror till den för sina gåfvor som talare utmärkte riksdagsmannen af presteståndet, var länge lärare i historien vid detta gymnasium. Han har numera lemnat samma befattning, sedan han blifvit *kyrkoherde* i en församling nära Norrköping.

Ett svenskt gymnasium har, i sin organisation, föga likhet med *collégerne* i Frankrike: eleverne bo och uppfostras icke, såsom der, tillsamman; de stå ej under lärarnes tillsyn, och äro befriade från den vanliga skoldisciplinen. Ynglingarna besöka gymnasium ej oftare än under lärotimmarna; för öfrigt råda de sig sjelfva; ungdomens antal vid Linköpings gymnasium går till öfver 400. Läsåret delas i två terminer; den ena tar sin början i Februari och räcker till slutet af Maj; den andra öppnas i September. När en yngling lemnar hemmet, för att begifva sig till gymnasium, förer han med sig en provision af bröd, saltadt kött, legymer (?) och andra till hans uppehälle under terminen behöflige förnödenheter, dem han, vid framkomsten, aflemnar till värdinnan i det hus, han tar qvarter, der vanligtvis flera kamrater bo och hushålla tillsamman; öfriga högst nödvändiga utgifter bestridas kontant.

Undervisningen upptages hufvudsakligast af modersmålet, latinet, grekiskan, historie, geografi, vältalighet, mathematik samt botanik. Lärare finnas i filosofi och fysik, men icke uti kemi.

Ungdomen egnar icke mindre än elfva år af sin lefnad till dessa studier (?). Sex klasser finnas: i den första qvarhålles ynglingen endast ett år; i hvar och en af de följande dubbelt så länge (?). Stora årliga täflingar och prisutdelningar finnas icke; täflingen underhålles genom de uppflyttningar, som lärarne inom hvarje klass tilldela eleverne vid klassordningens upprättande i Juni månad hvarje år; till *denna uppmuntran* kommer en liten penningebelöning, föga lämplig att i barnasinnet utveckla ädla känslor och själshöghet, utan fastmer att i god tid ingifva det en snikenhet, som det tilläfventyrs kommer att, vid tilltagande ålder, bibehålla.

Nära Linköping ligger Åtvidabergs koppargrufva, näst Fahlun betydligaste i Sverige; den äges af Baron Adelsvärd.

Nejden kring Linköping öfverflödar af vackra landtegendomar, och den del af Östergöthland, som närmast omger denna stad, är en af de trakter i Sverige, der åkerbruket nått en märklig grad af fullkomlighet.

Vi hafva i det föregående talat om hortikulturens framsteg: det är tilläfventyrs på den landsträcka, hvilken utbreder sig mellan Linköping och Eksjö, på ena sidan, samt Vetterns östra strand, på den andra, som planteringen af fruktträn isynnerhet vunnit framgång. Vi vilja endast anföra, *att* på en egendom, kallad Grafsjöhult, *nära* Eksjö, räknas icke mindre än sjutton varieteter af körsbär, och på andra ställen i trakten odlas jemväl, med största framgång, de i Frankrike mest värderade fruktslag, såsom *bon-chrétiens* och *reine-claudes* *) m. fl.

Fastän midt i November, hade vi det vackraste väder. När vi lemnade Linköping, var luften, som vi inandades, mild och ren. Endast mornar och aftnar gjorde vi bruk af våra kappor; mot middagstiden blefvo de oss alltid till besvär. Det inträffar ofta att hösten, i Sverige, är den vackraste årstiden, och, någon gång, att den räcker ända till slutet af December. År 1832 började vintern ej förr än i Februari (?).

Jag igenkände, före vår framkomst till ombytet vid Bankeberg, den exercisplats, som jag, vid uppresan, fann så uppfylld af lif och rörelse; nu

*) Dessa benämningar hafva, genom ett felaktigt uttal, blifvit försvenskade med *bunkattiner* och *renklor*.

låg den tyst och öde. Nära samma ombyte fästades min uppmärksamhet äfven af Lagerlunda vackra herregård, tillhörig Hofmarskalken, Baron Lagerfelt.

Vid Mjölby lemnade vi, som sagt är, Linköpingsvägen, för att taga af *till* Eksjö. Från Linköping till detta ombyte har allt utseende af trefnad och välstånd; allmogen är väl klädd, dess boningar snygga, och alla gärden odlade med största omsorg. Berg visa sig endast på afstånd, och vägen går öfver en i sakta vågningar danad slättbygd, med sin rika omvexling af gärden, gårdar, skog, ängsmarker och *säterier*. Det skulle blifva svårt för mig att, inom Frankrike, uppleta en trakt, som vore tjenlig till jemnförelse, för att gifva begrepp om det landskap jag genomfor; imellertid skulle jag nästan anse det hafva någon likhet med de vackraste sluttningarna af Jura, vare sig på franska sidan eller åt Schweitz till.

Klocktornet på kyrkan i en by, som jag passerade, förtjenar anmärkas i anseende till de målningar och ornamenter, hvarmed det var belastadt. I Sverige äro klocktornen på landet ofta skilda från kyrkorna och ligga på något afstånd från dem. Klockorna äro uppsatte i ställningar af träd, vanligtvis rödfärgade, af en pyramidformig skapnad och hvilande på en murad grund.

Mellan Mjölby och Dala antar nejden en i högsta grad arkadisk karakter. Vägen följer vestra (östra?) sluttningen af den bergskedja, som omger sjön Vettern, och af hvars spetsar horisonten begränsades på vår högra sida. Talrika vattendrag framsorlade på alla håll; bäckar, som kommo från bergen, ledde sin klara bölja, mellan lummiga stränder, ner på ensliga fält.

Denna afsöndrade nejd, hvars milda och idylliska karakter andas det djupaste lugn, har af en mängd ansedda adelsmän och förmögna godsägare blifvit vald till hemvist öfver sommaren. Här ligger den vackra sätesgården Hulterstad, tillhörig General Stjerncronas familj. Denne general, en af de skönaste män i Sverige, har i sina yngre år vistats i Paris, och det påstås att den franska Thalia, så vidtfräjdad för sina talanger och eröfringar, i ömt minne förvarat hågkomsten af den vackra Svensken; men äfven säges att, bland hennes talrika tillbedjare, var han den ende, som ej offrade något rökverk på gudinnans altare.

Nära Dala ligger ett af de betydligaste bruk i Sverige, tillhörigt Hr Burén, Brukspatron, en för alla bruksägare gällande benämning.

Mellan Häster och Säthälla lemnar man Östergöthland och kommer in i Småland. Östergöth-

land är en herrlig provins, så väl i anseende till dess sköna natur som bördighet, den täflar med Skåne i senare fallet, samt öfvergår det i förra. Svenskarne tycka att Skåne är för fattigt på skog, som vanan, i deras ögon, gjort till ett landskaps väsendtligaste prydnad, och som i sjelfva verket äfven är det.

Nedanom Häster hade vi, på venster hand, sjön Sommen, hvars utsträckning håller 12 *lieues* i längd, samt 3 till 4 i bredd. Dess stränder anses vara de betesrikaste i hela Sverige, hvarföre äfven i de gårdar och byar, som omgifva den, en stor myckenhet *smör och ost tillverkas*, och sprider denna *näringsgren* mycken välmåga bland ortens invånare.

Nära Säthälla visar sig det vackra säteriet Gripenberg, tillhörigt Baron Hermelin, en af Sveriges mest frejdade agronomer, och på något längre afstånd från nämde by varseblir *man* egendomen Näs. Den äges af Hr Nathorst, som gjort sig ett stort rykte genom sitt hedrande nit och sin ihärdighet i afseende på fårafvelns förbättring. Han egnar sina omsorger och sin förmögenhet åt upphjelpandet af denna gren af industrin. Sverige skall en dag erhålla stora förbindelser till honom, och hans namn skall, under denna synpunkt, erhålla ett upphöjdt rum bland landets

välgörare. Icke nog med de talrika fårhjordar af rena racer, dem Hr Nathorst, med stora kostnader, låtit införskrifva från åtskilliga länder i Europa, han har äfven på sin egendom anlagt en läroanstalt för fårherdar, der de erhålla undervisning i *skötseln* af ett boskapsslag, hvars ömt*åliga* kroppsbyggnad är blottställd för så många sjukdomar; också har hela den omgifvande nejden redan skördat frugterna af denna vigtiga inrättning.

Vi lågo öfver natten i Bona, ett litet dåligt ställe. Resan hade gifvit oss särdeles god matlust, och vår otålighet, att få den tillfredsställd, stegrades än ytterligare af den kallblodiga långsamhet, hvarmed vårt flegmatiska värdfolk gjorde anstalterna till vår aftonmåltid; slutligen blef den färdig, och om den ej var just så förträfflig, sluppo vi åtminstone att helt och hållit förgås af hunger.

Grefve G. Bonde äger stora egendomar i trakten kring Bona; bland andra Cathrineholm, en af de vackraste gods i Småland.

På vår högra sida, vid pass 15 *lieues* i sydlig riktning från oss, sågo vi Taberg, som man i stället borde kalla jernbergen. De utgöra sydligaste delen af den bergskedja, som omger Vettern; min väg hade, på föga afstånd, följt dem,

vid uppresan från Helsingborg till Jönköping. Dessa berg äro högst märkvärdiga, emedan jernmalmen, som vanligtvis ligger djupt under jordytan, finnes här i största ymnighet ofvanom densamma; här behöfvas inga sprängningar, inga arbeten under jorden; brytningen af denna metall fordrar intet annat besvär än att samla den på marken, för att transportera den till smältbyttan.

Eksjö är en liten oansenlig stad med 1,400 invånare, och mycket sämre byggd än de flesta städer jag förut sett. Edelfors guldgrufva ligger omkring 10 *lieues* härifrån; den är numera öfvergifven, emedan arbetet ej betäcker kostnaderna.

På gästgifvaregården, der vi togo vår middag, var allt i högsta grad ömkligt; icke allenast det smutsiga och nerfläckade duktyget, utan äfven hela anrättningen var af egenskap att kufva äfven den starkaste matlust. Likväl serverade man oss efter matsedel på detta eländiga ställe, der vår ståtliga reskamrat, som gjort hastigt besked för det vin, som vi medförde från Stockholm i våra kantiner, föll på den tankan att begära in Bordeauxvin. Jag har på ett annat ställe talat om denna tyska fabrikation; vi öfverlemnade omsorgen att göra heder åt densamma till vår oförtrutne vän, som icke heller underlät det.

Vi lemnade omsider detta näste och dess smutsiga gästgifvaregård, och sedan vi rest hela aftonen och en del af natten, ankommo vi till ett ombyte, kalladt Krokstorp. Det ligger alldeles enstaka i en dyster och öde nejd, samt ingaf stor farhåga åt vår handelsexpedit, som trodde sig hafva fallit i en röfvarekula. Vid skenet af en lampa, hvars bleka och flämtande låga gaf ett hemskt och graflikt utseende åt de omgifvande föremålen, som icke illa öfverensstämde med den trumpna uppsynen hos våra ledsagare, fördes vi till ett eländigt kyffe, der vi måste beqväma oss att hvila ut några ögonblick, för att före dagningen begifva oss på väg och i god tid ankomma till Wexiö.

Wexiö är en liten täck intagande stad; vi behöfde endast en fjerdedels timma, för att genomvandra den åt alla håll. Den har ett behagligt läge midt i en fredlig och enslig dal, som förskönas af frodiga ängar och flera vattendrag, samt är omgifven af sjöar, hvilkas lugna och klara vatten gifva landskapet en ökad fägring.

Dess folkmängd uppgår ej till 2000 invånare, till större delen räntetagare, eller borgare, hvilka hafva sina egendomar i trakten; staden är dessutom hufvudorten i länet, samt säte för landshöfdingen och autoriteterna. Kronobergs slott, hvar-

af detta län har sitt namn, ligger på ett litet afstånd från staden och anses för ett af de vackraste i Sverige; vi besökte detsamma, och funno att de loford man gifvit det, alldeles icke voro öfverdrifna. Slottet bebos af Landshöfdingen öfver Kronobergs län.

Vi ankommo till Wexiö vid middagstiden och skulle der tillbringa resten af dagen. Min reskamrat, Hr L....., medförde rekommendationsbref till åtskilliga personer, som bodde i städer, dem han kunde komma att passera. Han hade ett till en af de anseddaste invånarne i Wexiö, och han föreslog mig att vara honom följaktig vid detta besök. Vi blefvo emottagne med hela den svenska hjertligheten; bjudna att tillbringa aftonen hos honom på familjevis, underläto vi icke att infinna oss, och vi erforo, innan kort, huru angenäm sällskapslefnaden är på denna trefliga ort.

Den så kallade familje-*soiréen* var ganska talrik. Vi förvånades att i denna vrå af Sverige finna ett så stort antal icke blott älskvärda och med den bästa umgängeston begåfvade personer, utan äfven män, af hvilka de flesta ägde vetenskaplig bildning. De voro få, som ej kunde ett främmande språk; nästan alla talte tyska, engelska eller franska, att icke nämna de lärda språken.

Vi befunno oss i Linnés hembygd, och samtalet föll naturligtvis på den store naturforskaren: de berättelser jag erhöll om hans barndom, om de hinder och missöden, som omgåfvo hans ungdom, äro tilläfventyrs föga kände, hvarföre jag anser mig icke *böra* förbigå dem.

Linné föddes i Stenbrohults församling, nära Wexiö. Detta ställes sköna belägenhet i en af Smålands vackraste nejder, nära den för sina täcka stränder berömda sjön Möcklen, hade tilläfventyrs något inflytande på hans öde. Det torde icke heller böra förbigås, att hans ankomst till verlden inträffade i Maj, och att denna månad i Sverige kallas blomstermånaden.

Han var son af en prestman, som, sjelf älskare af botanik och vexters uppdragande, ingaf honom i barndomen samma böjelser. Vid fyra års ålder åtföljde han sin far på dess utvandringar och visade sig outtröttlig att efterfråga namnen på alla plantor de mötte. Det berättas att fadern, som en dag fann sig besvärad af barnets ofta förnyade frågor, hotade att ej tillfredsställa dess nygirighet, och att icke säga namnet på en enda planta, derest han vore föranlåten att upprepa det. Från samma ögonblick fordrades blott att uppgifva namnet en enda gång, för att oåterkalleligen fästa det i gossens minne.

Hans första lärare var en hård och sträng man, hvars olyckliga bemödanden endast voro tjenliga att gifva honom en djup motvilja för alla andra studier än botaniken. Han var född naturforskare och han följde sin kallelse.

Vid tolf års ålder skickades Linné till Wexiö gymnasium, hvarest han, enligt sin mors önskan, skulle studera till att blifva prest; men långt ifrån att egna sin tid åt studier, öfverlemnade han sig med ifver åt uppsökandet af plantor, dem han odlade i en till honom öfverlåten vrå af en trägård. Under sin första vistelse vid gymnasium stod han under tillsyn af en lärare, vid namn Hök, som sedermera blef hans svärfar.

Då hans far, 1726, ankom till Wexiö, beklagade sig lärarne öfver sonens oduglighet, och slutade med det välmenta rådet, att han borde sättas i lära, såsom, enligt deras mening, det bästa fadren kunde göra och enda sättet att använda gossens inskränkta natursgåfvor. Detta råd var på vägen att efterföljas; den unge Linné skulle sättas i lära hos en skomakare, och i stället att blifva sin tids störste naturforskare, skulle han tillbragt sin lefnad med att göra skor åt Wexiöboarne och traktens allmoge; men till lycka för honom och vetenskaperna, kom den af sorg nedtryckte fadern att anförtro sina bekymmer åt

Doktor Rothman, en läkare, samt lärare i fysiken vid gymnasium. Doktorn hade flera gånger haft tillfälle att åse ynglingens håg för botanikens studium; han erbjöd sig att gifva honom enskild undervisning, och att mottaga honom hos sig under det år, som Linné skulle qvarblifva vid gymnasium, innan *han* begaf sig till akademien. Detta förslag antogs.

Lärarne fortforo dock i deras en gång fattade och högst ofördelaktiga omdöme rörande Linnés duglighet, och när han, tillika med sina kamrater, skulle begifva sig till Lunds akademi, erhöll han af rektor följande sällsamma betyg: "Lärjun-"garne i en skola kunna liknas vid de späda tel-"ningarne i en plantering. Ibland dem finnas så-"dane, på hvilka all odlingsvård är förlorad, som "i följd deraf vantrifvas och, innan kort, få ut-"seende af vilda trän; men endast de omflyttas, "bortlägga de sin otacksamma natur, blifva de "skönaste trän och gifva angenäm frukt. Det är "i detta hopp och icke för annan orsak, som den "unge Linné får åtfölja de lärjungar, som nu be-"gifva sig till akademien; måhända skall han der "finna ett tjenligare klimat för sin förkofran."

Med ett sådant betyg begaf Linné sig till Lund, der han lyckligtvis träffade sin fordne lärare, Hök, hvilken tagit filosofiska graden, och

som befriade honom från framvisandet af detta obehagliga dokument derigenom, att denne inskref honom bland sina lärjungar.

Nya förtretligheter väntade honom hos Doktor Stobæus, en ansedd läkare, i hvars hus han bodde. Hr Stobæus förde en ganska vidsträckt brefvexling, och som han hade behof af biträde i detta arbete, erbjöd han Linné att blifva sin medhjelpare; men latinska ordspråket: *docti viri male pingunt*, tycktes enkom vara uppfunnit för denne, ty Linnés stil var högst oläslig, och Doktorn måste afstå från sitt förslag.

En tid derefter hände sig, att Hr Stobæi mor, som var ett vaksamt och raskt fruntimmer, klagade öfver Linné, som alla aftnar, sedan han lagt sig, aldrig släckte ljuset, hvarigenom han kunde sätta eld på huset och hela staden. För att öfvertygas derom, begaf sig Stobæus, klockan två på morgonen, till Linnés kammare, i den förmodan att öfverraska honom sofvande; men fann honom vid ett bord, omgifven af böcker och ifrigt sysselsatt med sitt älsklingsstudium. Från detta ögonblick erbjöd Stobæus honom *sitt* bibliothek, allting fritt i sitt hus, och begagnade hans talanger i sin medicinska praktik.

Linné lemnade denne välgörare, för att besöka sina föräldrar; han återfann, i Wexiö, Doktor

Rothman, som, vittne till hans framsteg, tillstyrkte honom att fortsätta sina studier i Upsala under den ryktbare Celsius och den ej mindre namnkunnige Rudbeck; han följde detta råd, och försedd med en liten summa, knapt tillräcklig för reskostnaderna, anlände han till denna akademi, åt hvilken han, innan kort, skulle gifva så *stor* ryktbarhet.

Jag underrättade mig huruvida Doktor Rothmans familj och det hus han bebodde, funnos till ännu, samt erhöll till svar, att det senare hade för längesen ömsat ägare och var ombyggt, samt att afkomlingar af Rothmanska slägten voro bosatte i stadens granskap. Aftonen förflöt hastigt under lika underhållande som angenäma samtal, och jag samlade en mängd upplysningar till rättelse för de begrepp jag gjort mig angående flera intressanta föremål.

Det var redan sent, då vi, dagen derpå, lemnade Wexiö, hvarföre vi sågo oss föranlåtne att tillbringa natten i Quarnemåla. Ända ifrån Eksjö var landet i hög grad idylliskt, och hade mycken likhet med åtskilliga af dalarna mellan Pyreneerna. Hela nejden, som man öfverfar, är rik på intagande belägenheter, fälten tyckes småningom allt mer afkläda sig denna egna karakter, som man möter allestädes i det öfriga

Sverige; sammanbyggda byar blifva sällsynta och boningarna spridda; naturscenerna äro mindre imponerande än annorstädes, men också hafva de större behag. Vägen, som går utom den stora kommunikationslinien, slingrar sig mellan häckar, ängsfält och gärden, och de *täcka* utsigterna bland dessa ensliga ställen framträda med *ett* behag, som uppfyller själen med alla de milda känslor, dem anblicken af en skön och leende bygd förmår ingifva. Bortom Quarnemåla inkommer man åter bland bergen och igenfinner en mera storartad natur.

Det var vid ett *ombyte* på denna väg, som jag varseblef, vid en ordvexling mellan bönderne, att gästgifvare äro iklädde en slags municipalmyndighet. Som i Sverige icke finnes några *mairer* i byarne, endast helt enkelt en ordningsman, böra alla klagomål aflemnas till kronobetjeningen, hvars hemvist ofta är aflägset; det är tvifvelsutan af denna anledning, som tillsyn å de vägfarande, i vissa fall, blifvit anförtrodd åt gästgifvarne.

Mot aftonen ankommo vi till Runneby, en intagande köping, nära hafvet, med det lyckligaste läge och bekant för sin helsobrunn, som ditlockar en mängd gäster under sommaren.

Det var full natt, när vi foro in i Carlskrona. Gatan, på hvilken man ankommer, går öfver fördämningar, som förena tvenne mellanliggande öar, hvilka utgöra förstäderna; dessa äro bebyggda på ett sätt, som föga intar till ställets fördel; men *så snart* man inkommit i sjelfva staden, *igenfinner* man, liksom i de flesta andra *landets* städer, snygga och väl anlagda gator, omgifna af glada och trefliga hus.

Carlskrona är Sveriges Brest: förnämsta stationen för skeppsvarfven, arsenalerna samt flottans och alla den kungliga marinen tillhörige etablissementer. Denna stad är hufvudort i den lilla men bördiga provinsen Blekinge, säte för landshöfdingen samt de civila och maritima myndigheterna. Den anlades af Carl XI, som gaf staden sitt namn; dess inom en trång krets sammanboende folkmängd, som uppgår till 13,000 själar, garnisonen, skeppsbesättningarna, varfsarbetarne, flottans administrativa personal förorsaka derstädes en större rörelse och verksamhet än i någon annan stad i Sverige.

Hvad som förvånar främlingen, vid ankomsten till Carlskrona, är underverket af dess i hälleberget uthuggna skeppsdockor. Obegripliga ansträngningar hafva fordrats för utförandet af sådane verk; Europa har intet, som, under denna

synpunkt, kan jemföras härmed, och det skulle blifva svårt att annorstädes uppleta en position, der alla naturomständigheter förena sig att gifva så mäktiga försvarsmedel.

Åt hafssidan beskyddas inloppet af tvenne ofantliga klippor, som till höger och venster beherrska detsamma. Dessa klippor äro betäckta af fästningsverk, uthuggna i sjelfva berget, med grofva batterier, hvilka gifva en korsad eld åt alla håll. Kungsholms kastell, hvars uppförande håller på att fullbordas, skall, när det blir färdigt, som lärer inträffa i de första månaderna af år 1834, bestyckas med två hundra kanoner, och kommer då att förete ett ointagligt bålverk.

Hamnen utanför Carlskrona är uppfylld af en myckenhet öar, och detta läge, så fördelaktigt i afseende på försvaret, är det jemväl för skeppens bringande under segel. Dessa öar, så väl som den ö, på hvilken staden är byggd, hafva ingen annan grund än hård granit, på hvars genomsprängande, i och för anläggningen af hamn, kajer och skeppsdockor, oerhörda arbeten blifvit nedlagde.

Hamnen är rymlig och omgifves af byggnader, magasiner och skeppsvarf, hvilka tillhöra flottans förråder. Förnämsta dockan, ett beun-

drans-

dransvärdt arbete, som lemnar högsta begrepp om hvad mensklig ihärdighet och kunskap förmår, ligger strax vid inloppet till hamnen. Den omgifves af flera mindre dockor, med hvilka den står i förening medelst en kanal, af tillräcklig bredd för att släppa fram ett skepp. Dessa dockor äro omgifna med murar af ovanlig tjocklek, samt betäckte med jern, till förekommande af eldsvåda. När ett skepp skall kölhalas eller ställas under skjul, införes det flytande i en af dockorna, hvarefter slussarna stängas och vattnet utpumpas tills dockan blir alldeles torr; genom detta förvaringsmedel kan ett skepp länge vara nyttigt och alla reparationer verkställas med mycken hastighet. Vackra kajer, uthuggna i klippan, omgifva hamnen.

I Carlskrona finnes en skola för skeppsgossar och styrmän. Alla år utrustas en fregatt, på hvilken skolans elever, äfvensom sjökadetterne vid Carlberg, utgå på öfningar vid franska kusten. Vanligtvis anlöper fregatten för en längre tid Brest, Cherbourg, eller någon annan af hamnarna vid Oceanen.

De tvenne dagar vi tillbragte i denna stad, försvunno hastigt; detta besök var alltför kort för tillfredsställandet af min nygirighet; men jag var

lycklig nog att, för detta ändamål, träffa en sjö-officer, med hvilken jag tillfälligtvis blifvit bekant i Stockholm, och som hade den godheten att föreställa oss för några af sina kamrater, genom hvilkas artiga bemötande och undervisande sällskap vår tid på ett ganska angenämt sätt blef upptagen.

Vi lemnade Carlskrona i afsigt att uppehålla oss några timmar i den vackra köpingen Runneby, som vi tvenne dagar förut hade passerat. Det var söndag: en myckenhet vackra bondflickor, som begåfvo sig till kyrkan, gaf en den lifligaste anblick. Qvinnorna i Blekinge anses för de vackraste i Sverige; ett intagande och lätt väsende, en egen vacker drägt, hvars prydnader äro smakfulla och rika, bidraga mycket till förhöjande af deras naturliga behag. Vi gingo in i kyrkan, der vi funno att ett barndop förehades. På landet verkställes denna ceremoni merändels alltid i kyrkan, endast i städerne sker den hemma i föräldrarnas hus. Samma förhållande gäller äfven om vigsel, och vanligtvis åtgå åtta dagar mellan lysningen och brölloppet; ofta förenas fem eller sex par på en gång. Kontrakt upprättas icke; lagen har, i detta afseende, stadgat allt.

Trakten kring Runneby och alla de fält, som ligga utmed vägen ända till Carlshamn, vittna öf-

verallt om den största bördighet; vi genomforo Blekinge, som, i detta afseende, icke efterger Skåne. Jordytan ligger i allmänhet icke högt, samt omvexlar med kullar och dalar; berg äro sällsynta och låga, sammanbyggda byar mera allmänna.

Carlshamn är ej mer hvad staden var för tjuge år sedan; dess breda och folktomma gator och dess i lika bedröfligt skick varande hamn, der nu endast fyra eller fem fartyg funnos, vittna om den förändring dess välstånd undergått. På denna tid har folkmängden varit i beständigt aftagande, så att staden för närvarande endast räknar 3,500 invånare.

Vi tillbragte en dag i denna stad; men sedan vår handelsexpedit underrättat oss, det han af vigtiga affärer tvingades att förlänga vistandet derstädes fem eller sex dagar, fattade Hr L..... och jag vårt beslut att, ensamme, fortsätta vår resa, och begåfvo oss, ehuru sent det var, strax på vägen, i det fasta beslut att hvar som helst tillbringa natten, men icke i Carlshamn.

Dagen var herrlig, vi genomforo ett väl odladt landskap; men som ej företedde någon af dessa naturscener, hvilka så ofta väckt min beundran;

snart upptäckte vi kusten af Östersjön, och natten öfverraskade oss innan vi hunno Sölvitsborg. Anblicken af denna kust, vid skymningens matta ljus, erbjöd ett skönt skådespel; klipporna, träden, alla föremål antogo de sällsammaste och mest fantastiska former, som i hast försvunno, för att lemna rum åt nya illusioner. Tystnaden på dessa fält, det lugn, som rådde i luften, ökade än mera behaget af den vackra natten och dess dystra harmoni, hvaraf sydligare luftstreck endast kunna lemna en ofullkomlig bild. Snart höjde månen sin silfverskifva öfver det blåa djupet af Östersjön och spridde sitt darrande sken på böljorna, hvilkas yta begynte fåras af den annalkande aftonbrisen; suset från skogen, hvars kronor äfven blefvo rörliga, blandadt med vågornas taktmessiga sorl, åstadkom ett vildt och imponerande samljud, som hänförde själen och lyfte tankan.

Sölvitsborg, der vi lågo öfver natten, är endast en liten stad af 1000 invånare, som drifva betydlig handel med säd. Dess afsöndrade läge, på något afstånd från hafvet, gör vistandet der mindre trefligt. På gästgifvaregården voro alla menniskor sysselsatta med det svåra, men nödvändiga arbetet att salta in kött till vinterförråd. Nästan öfver hela Sverige verkställes denna ope-

ration i Oktober, som af denna orsak fått namnet slagtmånad.

Bortom Sölvitsborg har man ännu för en stund utsigt åt Östersjön; litet längre fram inkommer man i Skåne, och landet får ett helt annat utseende. Man genomfar en vidsträckt vacker och alldeles jemn slätt, i hvars midt man på afstånd varseblir murarna af Christianstad. Väl odlade fält, vackra byar, rymliga landtgårdar, allt, ända till det symetriska i den snörräta vägen, återkallar bilden af några bland Frankrikes eller Tysklands rika nejder. Sedan vi slutligen framrullat nära två *lieues* på denna raka stråt, på hvilken vi tyckte oss aldrig nå slut, ankommo vi till Christianstad; vagnen stannade utanför ett hus, som beboddes af en italiensk köpman, hvilken tvifvelsutan här uppfyllde en hållkarls (gästgifvares?) funktioner. Denne man hade länge varit bosatt i en stad i södra Frankrike; han underrättade oss att vi längre bort icke skulle finna ett enda godt nattläger, samt sökte förmå oss att stadna qvar hos sig: vi samtyckte och funno oss väl deraf.

Christianstad har på afstånd ett imponerande utseende; men ingenting märkvärdigt finnes inom denna fästningsort, som, ehuru temligen välbygd, är otreflig och ödslig, samt utan han-

del och industri. Här är säte för en Hofrätt, hvilken tyckes alldeles icke hafva någon inverkan på stadens rörelse.

Polisordningen handhafves här som inom alla befästade städer, och måhända med än större punktlighet. Vi ernade endast tillbringa en natt på stället; men icke dessmindre hände sig, under det vi sutto till bords, att man affordrade oss våra pass, hvilka qvarblefvo i kommendantens händer tills de, morgonen derpå, återställdes oss af vakthafvande underofficern vid den stadsport, som vi passerade, för att fortsätta vår väg.

På denna sidan Christianstad antar nejden ett lifligare utseende och en mera sydlänsk karakter; vägen, som är af en märkvärdig godhet och alltid går i rak linea, förer eder mellan sköna fält af bördiga åkrar och rika fruktträgårdar.

Få länder äro så väl försedda med kommunikationsmedel som Sverige. Kyrk- och byvägar äro öfverallt i ganska godt stånd, emedan det åligger församlingarna, genom hvilka de föra, att underhålla dem. Sjelfva landsvägarna äro alldeles förträffliga; deras underhållande tillkommer de utmed dem, samt i nejden boende jordägare, hvilka, hvarje år, före bergningstiden, antingen sjelfva eller genom deras folk äga att bestrida vägarbetet. Detta åliggande, som vunnit häfd af

gammalt bruk, fullgöres med största nit af invånarne, som sjelfva äga fördel af vägens bibehållande i godt skick. Ehuru dessa vägar äro trånga, till och med nära städerna, hufvudstaden icke undantageu, hafva de likväl den vidd, som fordras för trenne vagnar att passera hvarandra; deras bredd är ungefär densamma, som vägarna i England hafva; deras riktning rättar sig efter markens ojemnheter, och sällan inträffar att de löpa rakt fram, om icke när de gå öfver någon stor slätt, som i Sverige är fallet på ganska få ställen och måhända endast i trakten af Christianstad; ingenstädes äro de stenlagda; de påfyllas med ett tjockt lager af småsten eller grus, som genom vagnarnas ständiga öfverfart snart blir jemnadt.

Ända ifrån Carlskrona reste vi utan *förebud;* tvifvelsutan erinrar man sig att härmed förstås ett bud, som den resande sänder förut att beställa skjutsombyte; och likväl funno vi öfverallt hästar tillreds: jag förvissades i Christianstad om gästgifvarnes åliggande att hålla ett visst antal hästar till de resandes tjenst.

När man inkommer i Skåne, försvinna de dystra tallskogarna; man återfinner ekar, bokar och andra det norra Tysklands vexter; bergen aflägsna sig, stenmassor blifva mera sällsynta;

imellertid var det, om minnet ej bedrar mig, nära Blekmåsa, som jag varseblef det största block jag ännu sett; den ofantliga, nästan runda och släta stenen låg, som den varit ditkastad, midt på en äng, med hela sin tyngd hvilande på en enda svag punkt, så att den vid minsta vidrörande tycktes kunna rubbas. Denna *klippa* framträdde för mina blickar vid en krökning, som vägen gjorde, och i det ögonblick jag minst väntade ett dylikt möte i en trakt, der marken nästan öfverallt var betäckt af ett mer eller mindre tjockt matjordslager. I samma nejd finner man äfven väl odlade åkerfält, *på hvilkas yta en* myckenhet klippspetsar af pyramidlik form uppstiga. Dessa företeelser, så vanliga i det öfriga Sverige, äro temligen sällsynta i Skåne.

Vi befarade att under vägen öfverraskas af årstidens stränghet; redan förkunnade oss den med trädens sköflade prydnad betäckta marken, att naturen hastade att ikläda sig vinterskruden; likväl och ehuru nära slutet af November, njöto vi af en mild väderlek, och den vackraste höstsol upplyste den renaste himmel.

Jag hade öfverenskommit med Hr L..... om ressällskap ända till Hamburg; men han önskade begagna årstidens skönhet, för att dessförinnan besöka Götheborg, samt föreslog mig att

göra sällskap. "Det skulle vara en skam," sade han mig, "att lemna Sverige, utan att hafva sett andra staden i riket och de märkvärdiga vattenfallen vid Trollhättan." Som denna exkursion endast skulle uppehålla oss fem eller sex dagar, var det mig svårt att afslå en proposition, som såväl instämde med mitt eget tycke.

Vår afsigt var att, utan uppehåll, fortsätta vägen mellan Christianstad och Helsingborg; men före framkomsten till Rönninge, nödgades vi af en tillfällighet, som träffade min vagn och hvars lagning fordrade någon tid, att stanna öfver natten i denna lilla dåliga by, der vårt herberge var försedt ungefär i samma skala som en spansk *venta;* vi måste finna oss belåtna med hvad som var att tillgå, och beredde oss att tillbringa natten så drägligt som möjligt i det eländiga rum, som erbjöds oss. Detta nattläger var det uslaste, som jag hittills träffat under min resa; ehuruväl på en föga besökt väg, befunno vi oss dock i Skåne. Morgonen var temligen framskriden, när vagnen blef färdig, och, hvad man ej har svårt att tro, vi lemnade utan saknad denna tråkiga by, der ledsnaden och vårt missöde mera plågat oss än vårt dåliga qvarter. Vid Åstorp kommo vi på den väg jag följde vid min uppresa, och mot aftonen anlände vi till Helsingborg,

der vi togo in hos en gammal bekant, Hr Mollberg.

Vi träffade på värdshuset en resande, hvilken, likasom vi, ernade sig till Götheborg; denne var Hr Heim, en ganska aktningsvärd köpman ifrån Hamburg. Han visade oss den höfligheten att erbjuda oss sitt sällskap, i händelse vi ville gå in på att afresa följande morgon i god tid, och lofvade derjemte att på återvägen vara oss följaktig ända till Hamburg.

Medan vi afbidade ögonblicket till afresan och för att på ett angenämt sätt fördrifva tiden, företogo Hr L..... och jag oss *ett besök* till Helsingborgs gamla torn, ty alla omständigheter tillkännagifva att dessa ruiner fordom utgjort en befästad plats. Häraf återstår nu endast ett fyrkantigt torn, af det mest pittoreska läge på en höjd, som beherrskar staden. Detta fasta, höga, murgrönhöljda men ännu temligen väl bibehållna torn skulle tilläfventyrs kunnat begagnas för de signaler, dem man nyligen anlagt på en annan punkt af kusten i granskapet, der de tvifvelsutan erhållit en ännu bättre plats, för att blifva sedda från hafvet.

För att komma till målet för vår vandring, gingo vi uppföre en den vackraste gångstig, skuggad af sköna trän och anbragt mellan de trägårdar,

som betäcka sluttningen af ifrågavarande höjd; från detta ställe njuter man anblicken af ett herrligt perspektif; utsigten sträcker sig öfver det af talrika skepp fårade sundet, öfver Helsingör, som ifrån denna höjd synes ganska nära. Staden Helsingborg, med sina röda tak, låg hopträngd under våra fötter, och tycktes slingra sig mellan höjden och stranden. Denna belägenhet vore herrlig för anläggandet af ett slott, som med sina omgifvande trägårdar, boskeer och parker skulle blifva en intagande och angenäm vistelseort, värdig det kungliga majestätet, och ett motstycke till det gent öfver liggande Kroneborg.

Ramlösa helsobrunn ligger på föga afstånd från Helsingborg. Det är Sveriges Bath, vanliga mötesplatsen, under sommartiden, för Skånes vackra verld, och dit man hastar från de aflägsnaste trakter i Sverige och Danmark. Sällskapslifvet bör alltså der vara ganska angenämt eller åtminstone högst muntert; salonger äro uppförda, i hvilka man samlas till dans, till musik, o. s. v. Skönheten af ställets situationer lofordas mycket, isynnerhet de i den omgifvande parken anlagde promenader.

Vi afreste före dagningen ifrån Helsingborg, för att i god tid hinna fram till Halmstad. Man passerar Engelholm, en liten vacker stad af 900

till 1000 invånare; utmed densamma flyter en å, som på något afstånd kastar sig i Kategat, nära hvars kust björkplanteringar äro anlagde, för att hindra flygsandens utbredande.

Nära Engelholm, vid inloppet till Sundet, ligger Kullens udde, på hvilken fyrbåken, den jag, under min segling, varseblef, reser sig från spetsen af ett berg. Höganäs stenkolsgrufva, den enda som finnes i Sverige, är äfven belägen i närheten af denna stad och nästan på sjelfva hafsstranden, derifrån den endast räknar ett afstånd af 150 famnar. Det var Grefve Ruth, som, kring år 1797, gaf anledning till nämde grufvas upptagande. Före denna tid var Höganäs endast ett eländigt, af fattiga fiskare bebodt läge; nu är det en betydlig välmående by, hvars folkmängd årligen tilltar. Stenkolen äro betäckta med ganska ymniga lager eldfast lera, af samma beskaffenhet som fallet är i Stonebridge i England, och som ger större afkastning än sjelfva stenkolen, hvarmed grufvan förser.

En kedja af skogbevuxna sluttningar, kallad *Hallands ås*, som man träffar mellan Engelholm och Laholm, utgör gränsskillnaden mellan provinserna Halland och Skåne. Laholm, som räknar ungefär samma folkmängd som Engelholm, syntes mig ej så väl byggd och icke heller af ett

så vackert läge. Denna stad har en liten hamn; Laga å, hvilken vi öfverforo på en brygga, flyter utmed.

Från Laholm till Halmstad följer vägen ständigt kusten af Kategat. Vi ankommo i ganska god tid till denna sistnämda stad, hvarest vi togo in i ett värdshus, der vi fägnades af en utmärkt renlighet och ganska god servering. Vi använde vår afton att bese denna hufvudort i Halland, hvars folkmängd ej öfverstiger 1,800 invånare. Förnämsta gatan är bred och rak, de omgifvande husen af en glad och angenäm anblick. Ett slott finnes, der länets höfdinge har sitt residens; kyrkan är vacker. I Halmstad och utmed hela kusten af Halland drifves laxfiske, som, i anseende till fiskens myckenhet och ypperliga godhet, vunnit stor ryktbarhet. På något afstånd från staden ligger Sperlingsholms helsobrunn.

Omgifningarna kring Halmstad tillkännagifva ett fullkomnadt åkerbruk, och provinsen, hvars hufvudort denna stad är, kan räknas till de rikaste i fråga om sköna naturbelägenheter; marken har, utmed hafsstranden, föga höjning; den stiger småningom, under en angenäm vexling af kullar, ända till de fjerran belägna berg, dem man varseblir på sin högra sida. Hallänningen utmärker sig genom sitt vackra utseende, få trakter finnas

i Sverige, der könet äger större behag. Det tyckes som en öfverbefolkning här skulle äga rum: alla år utvandra en stor myckenhet bonddrängar till Skåne, för att der biträda med dagsverken på landet. Jordmånen är i allmänhet föga bördig; men boskapsskötseln drifves med fördel; nära kusten gödslas jorden med hafsvexter (*tång*) och längre in i landet med ljung (?); den bördigaste delen är trakten närmast Halmstad. I denna provins finnas inga fabriker; lokalindustrin sträcker sig egentligen till hemväfnader, tillverkningen af handskar, samt laxfiske.

När man lemnar Halmstad, antar landskapet allt mer och mer ett pittoreskt utseende, marken höjer sig och den bergiga naturen börjar åter framträda med samma rika mått af öfverflöd, som den, i sådant afseende, mest begåfvade del af Sverige. Falkenberg, som vi endast genomreste, är ett fiskläge, samt en liten stad, hvars befolkning ej öfvergår 7 till 800 individer. Warberg är en annan liten sjöstad af något större anseende än den föregående; man varseblir der en gammal fästning af ett ganska pittoreskt läge.

Nära den vackra staden Kungsbacka *) upphör gärdslingen med trädstörar kring åker och

*) Förmodligen menas läget, ty staden är ful och oansenlig; Warberg deremot vacker och välbyggd.

äng, som i det öfriga Sverige är bruklig, och i stället vidtaga gärdesgårdar af sten, ett bruk, som rättfärdigas af den ymnighet på ämne till detta slags stängsel, som öfverallt erbjuder sig *).

När man nalkas Götheborg, antar nejden en karakter, som måste verka djupt på själen och qvarlemna minnen, som icke snart kunna utplånas; så långt ögat når är marken alldeles kal och naken, ingenstädes varseblir man det minsta spår till odling och vextlighet. En kaotisk samling af basaltklippor, staplade på hvarandra i den sällsammaste oordning; öfverallt död och förstening, så att sjelfva Thebaidens öknar alldrig kunna lemna en trognare bild af förödelsen. Den af otaliga bugter djupt inskurna kusten, omgifven af öar, hvilkas ohyggliga nakenhet endast blottar hvassa och hotande klippmassor, företer ett lika besynnerligt som sublimt uppträde; när man ser denna vilda strand, skulle man säga att landet nyligen blifvit omstörtadt af någon våldsam naturhändelse. Anblicken af dessa förödelsens bilder, tystnaden i denna öcken, som endast afbrytes af fiskmåsens skarpa skri eller vågornas afmätta buller, som bryta sig mot den ängsliga stranden, påtvinga själen en ofrivillig känsla af beundran

*) Härmed lärer icke menas när man kommer från det håll, som våre resande, ty i hela Halland gärdslas med sten.

och fasa; sedda genom den bleka skymningen af en höstafton, öfverdrogos dessa storartade naturuppträden för mina ögon med ett täckelse af ökad dysterhet, och lemnade fritt fält för alla inbillningens intryck och bländverk.

Götheborgs läge är i sjelfva verket utomordentligt; det är omöjligt att föreställa sig en vildare, mera fantastisk nejd: och på trenne *lieues'* omkrets, samt ännu längre utmed kusten, bibehåller jordytan öfverallt samma karakter: midt ibland dessa ödeklippor, vid utloppet af Götha elf, är Götheborg uppbyggdt.

Det var nästan natt, när vi inkommo i staden, hvars anblick var ett fullkomligt motstycke till den ödslighet vi nyss lemnat; breda gator, prydda med vackra byggnader, en större handelsstads rörelse och hvimmel, tillkännagåfvo att vi, genom dess portar, inträdt midt ibland vår verldsdels civilisation.

Götheborgs ålder går nästan lika högt med Stockholms. Grundlagd i medlet af trettonde århundradet, kallades staden i början *Lödöse*, och uppfördes på en fjerdedels mils afstånd från elfvens mynning; men sedan den genom eld blifvit förstörd, lät Carl IX åter uppbygga den på dess nuvarande plats, och denne furste kan följaktligen

an-

anses såsom dess rätte grundläggare. Förstörd af Danskarne, återställdes den af Gustaf Adolf, som ditbjöd en koloni Holländare. Denna stads fysionomi bibehåller ännu spåret af dess bataviska ursprung: gatorna korsa hvarandra i räta vinklar, och, liksom i holländska städerna, genomskäras de af kanaler, hvilkas bräddar äro planterade med symetriskt klippta trän; en af dem bär ännu namn af Holländaregatan.

Hamnen är rymlig och försvaras af nya Elfsborgs fästning, uppförd på en klippa, hvarifrån dess batterier dominera inloppet. Denna hamn är tillräckligt djup för emottagandet af de största fartyg; den är en af kungliga flottans hufvudstationer, och hyser alltid några fregatter (?), äfvensom en del af kanonslupseskadern.

Jag har vid tillfälle omnämt Götheborgs fördelaktiga maritima läge, som kallar det att, förr eller senare, återtaga sin lysande plats i den handelsidkande verlden: då jag nu sjelf hade tillfälle att taga detta läge i ögonsigte, intogs jag af en liflig beundran. Fastän numera i aftagande, märker man öfverallt spår till dess fordna välmakt; dess vackra hus, dess kajer hafva ett utseende af storhet och rikedom, som man icke igenfinner i någon annan svensk stad.

Värdshuset, der vi tagit qvarter, hölls bättre och ägde i de flesta afseenden ett stort företräde framför alla andra, dem jag funnit på min väg, större delen af de i Stockholm befintliga, måhända icke undantagne *). Vi togo våra måltider i våra rum, der serveringen verkställdes på ett oändligen mycket anständigare och mera passande sätt än i hufvudstaden.

Man igenfinner här en mängd egenheter i afseende på husgeråd och rummens möblering, som äro hemtade från England; damernas toilette och herrarnes klädsel äro *helt och hållit engelska*. Hr Heim hade den godheten att föra oss, Hr L..... och mig, till en af sina korrespondenter. Vi blefvo bjudna att taga thé. Vi behöfde ej mycken skarpsinnighet, för att inse det sällskapstonen, umgängessättet och sederna voro anstuckne af den handelsesprit, som är väsendtligen herrskande i denna stad. Också finnes i Götheborg, i förhållande till folkmängden, två gånger flera köpmän än i Stockholm. Man räknar icke fyrtie adliga familjer i hela staden.

Vi skulle följande dagen besöka de namnkunniga vattenfallen vid Trollhättan; men vi rönte det missödet, att nödgas afstå från detta före-

*) Med nndantag af *Hôtel Garni* vid Rosenbad, blir detta ett svagt beröm.

tag. Hr Heim erhöll bref, som fordrade hans skyndsamma *närvaro* i Köpenhamn. Vi hade haft så kort *tillfälle* till bekantskap, hans egenskaper visade *sig* från en så älskvärd sida, han hade öfverhopat oss med så mycken höflighet, att vi icke ansågo oss böra skiljas ifrån honom. Vi lemnade hastigt Götheborg, och, sedan vi rest hela natten och följande dagen, återkommo vi till Helsingborg.

Dagen derpå fragtade vi en båt, som skulle föra oss öfver Sundet till Helsingör. Vinden var *svag*, och jag hade fullkomlig tid att ännu betrakta dessa stränder, *hvilkas* långsamma försvinnande sympatiserade med mina känslor. Efter en öfverfart af tvenne timmar, gingo vi slutligen i land vid Helsingör: jag kastade en blick af smärta, jag helsade för sista gången denna svenska jord, dit jag medtog så många förhoppningar och derifrån jag hemförde endast saknad.

-85

I/II

1200-

